

SUVI RAITAKARI

Neuvottelut ja merkinnät minuuksista

Vuorovaikutuksellisuus ja retorisuus nuorten tukiasumisyksikön palaverissa ja tukisuunnitelmissa

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Esitetään Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi Tampereen yliopiston Linnan luentosalissa K103, Kalevantie 5, Tampere, 10. päivänä marraskuuta 2006 klo 12.

English abstract

TAMPEREEN YLIOPISTO

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Tampereen yliopisto
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos

Myynti
Tiedekirjakauppa TAJU
PL 617
33014 Tampereen yliopisto

Kannen suunnittelu
Juha Siro

Painettu väitöskirja
Acta Universitatis Tamperensis 1183
ISBN 951-44-66752-3
ISSN 1455-1616

Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print
Tampere 2006

Puh. (03) 3551 6055
Fax (03) 3551 7685
taju@uta.fi
www.uta.fi/taju
<http://granum.uta.fi>

Sähköinen väitöskirja
Acta Electronica Universitatis Tamperensis 563
ISBN 951-44-6753-1
ISSN 1456-954X
<http://acta.uta.fi>

Kiitos

En olisi pystynyt kirjoittamaan väitöskirjaa yksin – monet ihmiset ovat olleet minua tukemassa. Tärkeitä ihmisiä on paljon, ja olen teistä kiitollinen. Yliopisto-opinnot ja -työt limittyvät hyvään elämänjaksoon. Paljosta saan kiittää Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitosta, meidän laitoksemme henkilökuntaa. Olen kohdannut innostavia ja rohkaisevia ihmisiä, jotka ovat antaneet minulle voimia. Olen saanut tehdä työtä, jonka tunnen omakseni.

Työni ohjaaja, Kirsi Juhila, on ollut aivan korvaamaton tuki ja apu. Haluan kiittää Kirsiä tekstini väsymättömästä lukemisesta, oikolukemisesta ja asiantuntevasta kommentoimisesta. Haluan kiittää Sinua tutkijatoveruudesta ja jaetuista projekteista. Minua on monessa kohtaa auttanut tieto siitä, että jos en Sinua tapaa, tavoitan Sinut kyllä sähköpostilla. Erityisesti haluan kiittää matkakumppanuudesta ja avusta monilla seminaarimatkoilla. Kiitos yhtä matkaa tallustetuista kilometreistä ja monista innostavista keskusteluista. Kiitos, että töitä tehdessä on tilaa myös naurulle ja luovalle välittömyydelle.

Oli kunnia saada työni esitarkastajiksi Jarl Wahlström ja Tarja Tolonen. Kiitos Teille asiantuntevasta ja nopeasta esitarkastuksesta. Teidän lausuntojenne pohjalta minun oli hyvä asettua tarkastelemaan uudestaan, kriittisenä lukijana tutkimusprosessiani ja argumentointiani. Kiitos ajastanne ja vaivannäöstänne!

Minusta ei ehkä olisi tullut tutkijaa, ellei Merja Ala-Nikkola olisi kysynyt minua tutkimusapulaisekseen Tietoyhteiskunnan tutkimuskeskukseen, Satakunnan Makropilotin arviointihankkeeseen. Kiitos, kun kysyit ja kiitos mielenkiintoisesta työrupeamasta.

Tuskin olisin tehnyt tutkimusta Yksiköstä, ellei Tarja Pösö olisi kysynyt, olisiko kiinnostunut tekemään Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamaa arviointia Yksiköstä. Kiitos tästä mahdollisuudesta ja avustasi. Kiitos myös väitöskirjakäsikirjoituksen lukemisesta ja etenkin huomioistasi liittyen työn eettisyyteen. Ilman Yksikköä, sen työntekijöitä ja nuoria ei olisi tätä tutkimusta. Suuri kiitos teille jokaiselle hyvästä yhteistyöstä ja ajastanne! Erityisesti kiitän Yksikön esimiestä siitä, että kaiken kiireen keskellä luit käsikirjoitukseni ja annoit rohkaisevaa palautetta.

On todella arvokasta, että olen saanut tehdä tutkimusta hyvissä tutkijaryhmissä. Tämän tutkimuksen taustalta löytyy kaksi Suomen Akatemian rahoittamaa projektia. Ilman Reunalla-projektia (Auttamisjärjestelmien reunalla 2001–2003) ja tukolaisia (Tuen ja kontrollin dilemmat sosiaalityön käytännöissä 2005–2007) tutkimusympäristöstäni olisi puuttunut paljon. Ensinnäkin haluan kiittää Reunalla-projektalaisia, Kirsi Juhilaa, Arja Jokista, Anna Kulmalaa, Anni Vanhalaa, Heli Valokiveä ja Marja Kauppilaa yhteisistä hetkistä ja jaetuista teksteistä. Tukeudun väitöskirjassa monessa kohtaa tässä porukassa syntyneisiin ajatuksiin. Erityisesti haluan kiittää Kirsi Juhilaa ja Arja Jokista heidän teksteistään, ilman niitä ei olisi minunkaan tekstejäni. Arja Jokista haluan kiittää väitöskirjakäsikirjoitukseeni saamistani tärkeistä huomioista, ohjauksesta ja tuesta.

Toiseksi, tukolaiset, olette nyt osa minun väitöskirjanjälkeistä elämää, kiitos siitä! Haluan kiittää tutkija-arjen jakamisesta Kirsi Juhilaa, Arja Jokista, Irene Roi-vaista, Outi Välismaata ja Suvi Krokia. Tutkija-arkeani ovat olleet/ovat jakamassa myös Johanna Korpinen ja Inkeri Eskonen. Kiitos teille ystävydestä, yhdessä kirjoittamisen ja opettamisen kokemuksista. Samoin haluan kiittää Liisa Häikiötä yhdessä vedetyistä seminaareista ja ystävydestä. Kiitos myös käsikirjoitukseni lukemisesta ja tekemistäsi arvokkaista huomioista. Jatkokoulutuspienryhmä on

tuonut yhteen meitä tekstiemme kanssa painiskelijoita. Kiitos teille jokaiselle turvallisesta ilmapiiristä ja tunnelmien jakamisesta!

Väitöskirjaprosessia ovat rikastuttaneet kaksi tutkijaverkostoa. Ensinnäkin haluan kiittää Danaswacin (Discourse and Narrative Approaches to Social Work and Counselling) suomalaisjäseniä, Jarl Wahlströmiä, Eero Suonista, Pirjo Nikandera, Elina Virokannasta, Arja Jokista ja Kirsi Juhilaa yhteisistä seminaareista ja keskusteluista. Lisäksi haluan kiittää Chris Hallia ja Pirjo Nikandera heiltä saamistani teksteistä. Toiseksi haluan kiittää pohjoismaisten asunnottomuustutkijoiden verkoston suomalaisjäseniä Sirkka-Liisa Kärkkäistä ja Jukka Korhosta yhteisestä seminaarimatkasta. Lisäksi haluan kiittää Sirkka-Liisaa saamistani materiaalista ja tuesta.

Osansa väitöskirjan tekemisen pohdiskeluista ovat saaneet Alma-yhteisön jäsenet. Kiitos teille kaikille kannustamisesta ja myötäelämisestä! On teidän ansioitanne, että minulla on työn alla uusia, kiinnostavia tutkimuskysymyksiä ja aineistoja. Erityisesti kiitän Risto Hurnasta, Risto Lahtista, Jari Kanervaa, Hanna Koivuluomaa, Riitta Sivosta ja Tuija Pihlaja-Itästä, että saan olla mukana tiiminne työskentelyssä. Yhteisönne on tuonut minulle paljon iloa ja uusia oivalluksia ihmisten kohtaamisesta. Raha-automaattiyhdistys on osaltaan ollut edesauttamassa hedelmällistä tutkimusyhteistyötä.

Tutkimuksenteko ei onnistu ilman aikaa ja rahaa. Tutkimustyön mahdollistamisesta haluan kiittää Tampereen yliopistoa ja Yhteiskuntatieteiden maisteri H. Weijolan rahastoa saamistani apurahoista. Samoin Suomen Akatemialla ja Raha-automaattiyhdistyksellä on ollut merkittävää taloudellista vaikutusta siihen, että sain työni valmiiksi.

Elämästäni puuttuisi paljon, ellei olisi ystäviä. Rakkaat naiset, Tuuli, Mari, Lilli-Mari, Leena, Niina, Ilona, Hanna, Terhi ja Päivi, olen oppinut teiltä paljon. Olet-

te olleet seuranani lenkkipoluilla, kuntosalilla, kahviloissa, kirkoissa, teillä ja toreilla. Olemme uskaltaneet yhdessä esittää elämälle vaikeita kysymyksiä, nauraa ja etsiä jaksamisemme rajoja. Teidän kumppaninne ja perheenne ovat kasvattaneet verkostomme kokoa ja tuoneet lisämausteita elämään.

Haluan kiittää äitiäni Ansa Raitakari-Saarista ja Arto Saarista tiiviistä yhteydenpidosta ja tuesta. Sain äidiltäni hyvät elämäneväät ja uskalluksen tarkastella elämää monesta näkökulmasta. Rakas kaksoissiskoni, Salla Salo, kiitos elämänmittaisesta yhteydestä ja ymmärretyksi tulemisesta. Sinun perheellesi, kummitytöleni Veeralle ja miehellesi Jyrkille, myös kiitos yhteisistä hetkistä. Isoveljistäni, Jaakko Raitakarista ja Ismo Raitakarista, perheineen olen niin ylpeä. Kiitos teille kannustuksesta! Tädin mieltä ilahduttaa myös viiden pojan jengi: Iiro, Leevi ja Elias sekä Joonas ja Miika. Kiitos pojat!

Petrin vanhemmat ja sisarukset, Pentti, Pirjo, Piia ja Pasi, kiitos teille ystävällisyydestä, ymmärryksestä elämäni ja opiskelujani kohtaan. Petriä eivät riitä mitkään sanat kiittämään. Olet arkeni suurin ilo, tuki ja apu. Kiitos, että kannat niin suuren vastuun arkemme sujumisesta. Kiitos, että kotona on hyvä olla; asiat, ihmiset ja kivut tulevat kohdatuksi. Usein päivät ja työmme päättyvät huokaukseen: ”Herran haltuun ja kiitos Herralle.” Näihin sanoihin on hyvä päättää myös väitöskirjaprojektini.

Omistan kirjan isälleni Väinö Raitakarille, joka ei ehtinyt nähdä mihin yliopisto-opinnot tyttärensä vievät, ja Petrille, joka on kulkenut kanssani opintojeni läpi.

Kotona Tampereella 24.9.2006

Tiivistelmä

Suvi Raitakari

Neuvottelut ja merkinnät minuuksista

– Vuorovaikutuksellisuus ja retorisuus nuorten tukiasumisyksikön palavereissa ja tukisuunnitelmissa

Tampere: Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos, väitöskirja 2006, 307.

Tämä on tutkimus siitä, miten sosiaalityön huolen kohteena oleva nuori ja auttamisinstituutio kohtaavat. Väitöskirjatutkimusta edelsi arviointitutkimus lastensuojelullisessa tukiasumishankkeessa, jota tässä tutkimuksessa kutsutaan Yksiköksi. Kiinnostuksen kohteena ovat ammattilaisten tavat kohdata ja nimetä nuoria, toisin sanoen heidän tapansa käsitellä nuorten institutionaalisia minuuksia. Tutkimuksen nuoret ovat joko hakemassa tukiasuntoa, asumassa tuetusti tai lähdössä pois lastensuojelullisesta tukiasumishankkeesta. Ammatillaiset arvioivat nuorilla olevan koulu-, päihde-, tai elämänhallintaongelmia. Tutkija oli seuraamassa nuoria moniammatillisten palaverien osapuolena sekä luki heistä kirjoitettuja asiakirjoja. Tutkija oli myös läsnä Yksikön toiminnassa ja keskusteli eri osapuolten kanssa. Palaverikeskusteluista ja dokumenteista tuli tutkimuksen tärkeimmät aineistot. Aineisto koostuu 10 nauhoitetusta moniammatillisesta palaverista (8:sta eri nuoresta) ja 14 nuorten tukisuunnitelmasta.

Tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä siitä, mitä sosiaalityön kohtaamisissa tapahtuu. Tarkoitus on lisätä tietoa siitä, millä keinoin ammatillaiset tukevat ja kontrolloivat tuen tarpeessa olevia nuoria. Yksikön käytäntöjen keskiössä on nuorten nimeäminen ja heidän tilanteensa prosessointi. Keskeistä on analysoida Yksikön vuorovaikutteista ja retorista neuvottelua asiakkuudesta. Tutkimus sijoittuu institutionaalisen vuorovaikutuksen ja retoriikan tutkimisen kenttään. Näkökulmavalinta tekee työstä metodisesti painottuneen. Tutkimuskohteen tavoittaminen edellyttää perehtymistä vuorovaikutukselliseen instituutioiden ja institutionaalisten minuuksien tutkimukseen, retoriikka-analyysiin ja hallinnointikäytäntöjen tutkimiseen. Siten työtä tulee lukea sekä vuorovaikutteisten ja retoristen tutkimusmenetelmien kokeiluna että yrityksenä tavoittaa niiden nuorien asemaa, jotka herättävät ammatillisissa erityistä huolta.

Tutkimus rakentuu kahdesta pienoistutkimuksesta, joita yhdistävät samat tutkimuskysymykset. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisilla keskustelullisilla keinoilla palaverissa tuotetaan nuoren minuuksia?
2. Millaisilla retorisilla keinoilla tukisuunnitelmissa tuotetaan nuoren minuuksia?
3. Millaisia institutionaalisia minuuksia näillä keinoilla tuotetaan?
4. Miten kasvatus- ja auttamisinstituutiot muokkaavat ja säätelevät minuuksia?

Ensimmäisessä pienoistutkimuksen keskiössä on yhtäältä se, miten palaveriosapuolet keskustelevat nuoresta ja pyrkivät vaikuttamaan hänen arkeensa, ja toisaalta se, miten nuori puhuu itsestään ja tilanteestaan. Institutionaalisten minuuksien määrittymisessä keskeistä on se institutionaalinen konteksti, jossa osapuolet kohtaavat. Institutionaalisten minuuksien määrittymisessä yhdistyvät ammattilaisten asettamat odotukset ja yksilön itsearviointi. Institutionaalisten minuuksissa on keskeistä ammattilaisten tekemät arviot yksilöstä. Arvioitava yksilö taas kommentoi hänestä syntynyttä vaikutelmaa. Näin syntyvät institutionaalisia minuuksia uusintavat mutta myös niitä purkavat neuvottelut ja merkinnät minuuksista.

Tutkimus tuo esille, miten palaverikeskustelussa osapuolet käyttävät erilaisia puhejaksoja. Analyysi tuottaa viisi puhejaksoa, jotka ovat kysymyspatteristo, huolenherättäminen, neuvonanto, rajojen asettaminen ja positiivinen palaute. Tutkimus osoittaa, miten näiden puhejaksojen puitteissa osapuolet nimeävät toisiaan ja kamppailevat minuusmäärittämisestä. Nuori saa vaihdellen aseman muun muassa vastaajana, vastuullisena, huolen kohteena, neuvottavana ja ohjattavana, rajoitettavana ja myönteisen huomion kohteena. Keskustelulliset keinot tuottavat nuoren sosiaalityön kohteeksi – hän on palaverin aihe ja tehtävä. Palavereilla on tärkeä merkitys instituutiossa. Ne mahdollistavat työntekijöille tavoitteellisen ja suunnitelmallisen työtteen sekä keskinäisen tiedonjakamisen. Palaveritilanteet ovat kuitenkin haastavia nuoren puhuja-aseman kannalta. Nuori on monelta suunnalta tulevan palautteen keskiössä, eikä hänen välttämättä ole helppo käyttää hänelle tarjottuja puhumisen paikkoja. Ammattilaisten kanssa neuvotellessaan nuoren ei ole helppo saavuttaa vakuuttavan ja moraalisesti hyväksytyyn puhujan asemaa.

Toisen pienoistutkimuksen keskiössä on se, miten työntekijä kirjoittaa tukisuunnitelmalomakkeesta vakuuttavaa tekstiä. Samalla työntekijä nimeää nuorta insti-

tuution asiakas- ja ongelmanaston avulla. Teemaa lähestytään erittelemällä tukisuunnitelmalomakkeen mainintatyyppejä ja retorisia keinoja. Tutkimuksessa päädytään siihen, että tekstin keskeisimmät retoriset keinot ovat ammatilliset kategoriat, asiantuntijat ja yksityiskohtainen tieto ja moraalinen tehtävä. Näiden avulla kirjoittaja vakuuttaa lukijaa siitä, että Yksikkö on ammatillinen ja tehokas instituutio. Tukisuunnitelmassa kuvatulla nuorella on huolta herättävä tausta, hänen ongelmanaan on itsenäisyyden ja elämänhallinnan puutteellisuus. Suunnitelmassa Yksikkö tarjoaa lukijalle yleiseen tukiasuntonuoreen soveltuvaa toimenpidepakettia eli asumista, ohjaamista, valvontaa ja harrasteita. Tekstin tarkoitus on vahvistaa lukijan käsitystä siitä, että nuorella on ongelmia ja vajavaisuutta, joiden ratkaisemiseen Yksiköllä on välineitä.

Keskustelullisten ja retoristen keinojen tarkasteleminen läheltä osoittaa sen, että ne ovat ammattilaisten vahvoja, kielellisiä työvälineitä. Palaverissa ja tukisuunnitelmissa on paljolti kyse ammattilaisten tiedonvaihto-, arviointi- ja kasvatus-tehtävän suorittamisesta. Tällöin ammattilaiset ottavat nuoren tilannetta haltuun ammatillisten ongelma- ja toimenpidesanastojen avulla. Kyse on myös siitä, että ammattilaiset puhuvat ja kirjoittavat yksilöllisen nuoren auttamis- ja kasvatusinstituutioon soveltuvaksi tapaukseksi. Tällöin nuoren tilanne soveltuu instituution tehtäväkenttään ja ammattilaisilla on olemassa käsitys siitä, miten toimia kyseisessä tilanteessa. Nuoret näyttäisivät vain osittain liittoutuvan ammattilaisten kanssa ja puhuvat enimmäkseen itseään pois heille tarjotuista institutionaalisista minuuksista. Nuori esimerkiksi saattaa tarjota keskusteluun omaa tulkintaansa itsestään, mutta aikuiset ohittavat sen nopeammin palaveritilanteessa. Pitääkö asiakkaan ensin oppia puhumaan oikein, jotta hän tulee kuulluksi ja kirjatuksi auttamis- ja kasvatusinstituutioissa?

Johtopäätösluvussa pohditaan laajemmin ja yleisemmin kysymystä siitä, miten kasvatus- ja auttamisinstituutiot säätelevät yksilöitä. Auttamis- ja kasvatusinstituutioilla on merkittävä rooli yksilöiden muokkaamisessa ja ohjaamisessa. Palaverien keskustelullisia keinoja ja tukisuunnitelmien retorisia keinoja lähestytään osapuolten tapoina hallinnoida sosiaalisia ongelmia ja kasvattaa nuorta. Hallinnan tekniikat sisältävät erilaisia mikrovallojen elementtejä, joilla tavoitellaan viimekädessä yksilön itsekontrollia ja -sääteilyä. Yksikön käytännöistä hallinnoin tekniikoiksi määrittyvät keskustelulliset ja retoriset keinot, asumisen seuranta ja valvonta sekä sopimukset ja dokumentointi. Nuoren asiakkuus näyttää monessa tilanteessa vapaaehtoiselta, sillä nuoren ei ole esimerkiksi ”pakko” allekirjoittaa asumissääntöä eikä asettua tukisuhteeseen työntekijöiden kanssa. Nuori asettuu

vapaaehtoisesti hallinnan tilaan, jolloin hänen voidaan ajatella valinneen häneen kohdistuvan sääntelyn. Yksilönvapaus on auttamisinstituutioille ambivalentti työn lähtökohta, ja tämä on luettavissa aineistoista. Mitkä ovat nuoren todelliset vaihtoehdot, jos hän ei valitse tukiasumisen edellyttämää yksityisyyden säätelyä? Sosiaalisia ongelmia hallinnoitaessa osapuolten välille syntyy ristiriitaisia tuen ja kontrollin; valinnanvapauden ja vaihtoehdottomuuden; itsenäisyyden ja riippuvuuden sidoksia.

Avainsanat: institutionaalinen minuus, institutionaalinen vuorovaikutus, retoriikka, dokumentointi, nuoret ja tukiasuminen

Abstract

Suvi Raitakari

Negotiation and Marking of Selves

– Interaction and Rhetoric in the Meetings and Support Plans of a Supported Living Unit for Young People

Tampere: University of Tampere, Department of Social Policy and Social Work, Doctoral Dissertation 2006, 307.

This is a study of the encounters between a young person as a subject of concern for social work and the helping institution. The object of interest in this dissertation are the ways in which professionals encounter and categorise young people in need of support, in other words, the ways in which they deal with the institutional selves of the young. The young people in this study are either applying for supported accommodation, living in it or about to leave the child protection project providing supported living, here called the Unit. The data consists of 10 recorded multi-professional meetings (concerning 8 different young people) and of 14 support plans for young people. The study is located in the field of institutional interaction and rhetoric research. It consists of two sub-studies linked by the same research questions. These are:

1. What are the conversational devices used in the meeting to generate selves for the young person?
2. What rhetorical devices are used in the support plans to generate selves for the young person?
3. What kind of institutional selves are generated by -these devices?
4. How do the educational and helping institutions shape and control selves?

The focus of the first sub-study lies on the manner in which the partners in a conversation use different segments of talk. The analysis reveals five recurring segments of talk, which are called the battery of questions, arousing concern, providing advice, setting limits and positive feedback. The study shows how, within these segments of talk, the young person is given a number of different positions, including those of a respondent, a person in charge, an object of concern, a recipient of advice and guidance, a person subjected to limits and an

object of positive attention. The conversational devices generate the young person as an object of social work - s/he is the topic and task of the meeting.

The focus of the second sub-study lies on the manner in which the professional generates convincing text on the support plan form. The study comes to the conclusion that the primary rhetorical devices used in the text are professional categories, experts and detailed information and moral duty. Using these, the writer convinces the reader that the Unit is a professional and effective institution. The young person described in the support plan has a background which arouses concern, and s/he suffers from a lack of independence and life management skills. The purpose of the support plan text is to strengthen the reader's impression that the young person suffers from problems and deficiencies which may be solved by tools that the Unit has at its disposal.

A close examination of the conversational and rhetorical devices shows that they are strong linguistic tools for the professional. The meetings and support plans largely involve the carrying out of the professionals' tasks of exchanging information, assessment and education. In doing this the professionals acquire a grasp of the young person's situation by means of professional vocabularies concerning problems and interventions. Another thing that takes place is that the professionals talk and write an individual young person into a case suited to the helping and education institution. As a result, the situation of the young person fits in with the institutional field of operation, and the professionals share a concept of how to act in a situation of that type. It appears that the young people are only partly allied with the professionals, and most of their talk tends to distance them from the institutional selves offered to them. In negotiations with professionals, it is not easy for the young people to achieve the position of a speaker who is convincing and morally accepted. As an example, the young person may proffer a personal interpretation of her-/himself in conversation, but in a fast-paced meeting situation it is overlooked by the adults. Must the client first learn to talk appropriately in order to be heard and put on record by the helping and education institutions?

The helping and education institutions play a significant role in the shaping and guiding of individuals. The conversational devices used in meetings and the rhetorical devices used in support plans are approached as the parties' ways of

managing social problems and educating the young person. In the management of social problems, conflicting links are created between the parties; these links consist of support and control; freedom of choice and lack of alternatives; and independence and dependence.

Keywords: institutional selves, institutional interaction, rhetoric, documentation, supported accommodation and young people

Suvi Raitakari

Neuvottelut ja merkinnät minuuksista
– Vuorovaikutuksellisuus ja retorisuus nuorten
tukiasumisyksikön palavereissa ja tukisuunnitelmissa

1	JOHDANTO.....	19
2	TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA JA LÄHTÖKOHDAT	25
	2.1 Vuorovaikutteisen ja tekstivälitteisen instituution tutkimista	25
	2.2 Institutionaalisten minuuksien tutkimista.....	33
	2.3 Paikantuminen tutkimuskentällä	41
3	NUORTEN TUKIASUMISYKSIKKÖ.....	50
	3.1 Nuorten tukiasumisen pirstaleinen kenttä	51
	3.2 Lastensuojelullinen tukiasumishanke.....	55
	3.3 Tavoitteena elämänhallinta.....	63
4	AINEISTOT JA KYSYMYKSENASETTELU	66
	4.1 Tutkijana Yksikössä	67
	4.2 Aineistoksi palaverit ja tukisuunnitelmat	71
	4.3 Tutkimuskysymykset.....	78
	4.4 Tutkimuksen etiikka	81

5	TUTKIMUKSEN METODOLOGIA JA METODIT	85
5.1	Matka institutionaalisten minuuksien analyysiin	86
5.2	Vuorovaikutteisen ja retorisen yhteiskuntatieteen lähtökohtia	88
5.3	Palaverit institutionaalisen vuorovaikutuksena	95
5.4	Tukisuunnitelmat retorisina teksteinä	97
6	PALAVEREILLA SUUNNANTARKISTUKSIA JA NUOREN ARJEN ARVIOINTIA	102
6.1	Aineiston analyysi	102
6.2	Palaverien agenda	107
6.3	Keskustelulliset keinot ja institutionaaliset minuudet	128
	<i>Kysymyspatterit</i>	129
	<i>Huolenherättäminen</i>	139
	<i>Neuvonanto</i>	148
	<i>Rajojen asettaminen</i>	162
	<i>Positiivinen palaute</i>	173
6.4	Yhteenveto: palaverien puhuja-asetat ja neuvottelut institutionaalisista minuuksista	183
7	LOMAKKEILLA SUUNNITELMALLISUUTTA JA VAKUUTTAVUUTTA	193
7.1	Aineiston analyysi	194
7.2	Tukisuunnitelman mainintatyypit	201
7.3	Retoriset keinot ja institutionaaliset minuudet	231
	<i>Ammatilliset kategoriat</i>	231
	<i>Asiantuntijat ja yksityiskohtainen tieto</i>	237
	<i>Moraalinen tehtävä</i>	242
7.4	Yhteenveto: retoriset keinot, institutionaaliset minuudet ja kirjaamisen tavoitteet	250

8	INSTITUUTIOT MINUUKSIEN TUOTTAJINA JA SÄÄTELIJÖINÄ.....	257
8.1	Sosiaalisten ongelmien hallinnointi.....	259
8.2	Nuoren kasvattamista tukiasumisen avulla	267
8.3	Neuvottelut ja merkinnät normaalista?.....	272
8.4	Suopeita ja kriittisiä arvioita tutkimuksesta	275
	LÄHTEET.....	283

Kuviot ja taulukot

Kuvio 1. Institutionaalisten minuuksien kontekstikehät

Kuvio 2. Yksikön toimijat

Kuvio 3. Tukiasumisjakson prosessi

Taulukko 1. Vuorovaikutteisen ja retorisen yhteiskuntatieteen lähtökohtia

Taulukko 2. Keskustelullisten keinojen kokonaismäärät

Taulukko 3. Palaverien keskustelulliset keinot sekä institutionaaliset minuudet ja tavoitteet

Taulukko 4. Aikaisemmissa tutkimuksissa eriteltyjä retorisia keinoja

Taulukko 5. Retoristen keinojen kokonaismäärät

Taulukko 6. Tukisuunnitelmien retoriset keinot sekä institutionaaliset minuudet ja tavoitteet

Taulukko 7. Hallinnointikäytäntöjen tutkimisen näkökulmia

Aineisto-otteiden lyhenteet ja erikoismerkinnät

(.) tauko

[päällekkäispuhe

I Isä

L Lastenkodin työntekijä

N Nuori

P Päihdetyöntekijä

S Sosiaalityöntekijä

SÄ Sijaisäiti

T1–T5 Yksikön työntekijöitä

1 Johdanto

Kun astun auttamisinstituution ovesta sisään, vaikka lääkäriin tai sosiaalitoimistoon, työntekijä tiedustelee tuloni syitä ja haastattelee minua nykytilanteestani. Työntekijä kirjaa asioitani myös tietokoneelle ja luo asiakas-/potilaskertomuksen. Keskustelua käydään siitä, miten vakava tilanteeni on ja mikä ongelmistani on työntekijän näkökulmasta keskeisin. Olen ehkä tullut kokonaan väärään instituutioon, ja minun olisi pitänytkin hakea apua aivan toisesta paikasta. Asiani saattaa myös siirtyä moniammatillisen työryhmän käsiteltäväksi, jonka tekemästä päätöksestä minulle tiedotetaan kirjeellä.

Opin neuvotteluissa ammattilaisten kanssa ja lausuntoja lukiessani, että olen yli-painoinen, lievästi CP-vammaisen, vaikeasti masentunut tai ei-motivoitunut persoona. Opin ammattilaisilta myös, mitä minun pitäisi tehdä itselleni. Minun pitää laihtua eli liikkua ja syödä terveellisesti. Minun pitää osallistua (itse)kuntoutukseen tai masentuneiden ryhmään. Minun vastuullani on myös lääkitykseni, enkä saa sitä unohtaa. Mikäli en tule ammattilaisen kanssa sovittuihin tapaamisiin, kiukuspäissäni revin kielteisen päätöksen tai kieltäydyn lähtemästä hoitoon, asemani auttamisinstituutiossa vaikeutuu. Saatan tulla nimetyksi vaikeaksi asiakkaaksi. Olen ammattilaisille ehkä niin vaikea tapaus, ettei kukaan mielellään asioi kanssani. Ulkomuotoni herättää työntekijöissä ja muissa asiakkaissa inhoa. Ammattilaisille herää toive: kunpa olisi jokin paikka näitäkin ihmisiä varten, jotka eivät meille sovi.

Ammattilaisten työn kohteena on usein yksilö. He kartoittavat ja arvioivat minua. Minun tulee muuttua. Minä saan kehuja siitä, miten hyvin olen edistynyt. Kasvatus- ja auttamistyössä on ratkaisevaa se, kuka olen. Tarkemmin sanottuna

se, millaiseksi minut arvioidaan ammattilaisten kanssa keskustellessani, on ratkaisevaa. Ehkä saan terveen paperit tai lähetteen jatkotutkimuksiin. Kun minä ja instituutio kohtaamme, ei puhuta tai kirjoiteta mistä tahansa. Kun menen vastaanotolle, tiedän, että on olemassa rajattu joukko mahdollisia puheenaiheita. Kaikki minussa ei ole kiinnostavaa. Keskustelussa ei haarukoida kaikkea, mitä minulle on elämäni aikana tapahtunut. Eikä keskustelua käydä huvia vuoksi, vaan sillä on tarkoituksensa. Instituutio tarkastelee minua omasta näkökulmastaan. Kohtaamisella on rajattu aika, joten tulee hetki, kun neuvottelu on lopetettava. Keskustelu ja lausunto myös maksavat, jolloin minun ongelmilleni tulee hintaa.

Tämä on tutkimus siitä, miten sosiaalityön huolen kohteena oleva nuori ja auttamisinstituutio kohtaavat. Nuoret ovat monien instituutioiden huolen(pidon) ja kasvatuksen kohteena. Nuori saattaa joko vain käydä instituutiossa hoitamassa yksittäistä asiaa, tai sitten hän elää suuren osan arjestaan auttamis- ja kasvatustutkimuksen suojissa. Toisille nuorille lastensuojelun instituutio on arkisen kanssakäymisen paikka, siinä missä toisille nuorille perhe. Tutkimukseni kohdistuu näistä ensiksi mainittuun ympäristöön. Tutkimukseni nuoret elävät arkeaan ammattilaisten tuella lastensuojelujärjestön omistamissa asunnoissa. Tällöin nuoret ovat kokonaisvaltaisesti ammattilaisten vastuulla ja huolen kohteena.

Ennen väitöskirjatutkimusta tein arviointitutkimusta lastensuojelullisessa tukiasumishankkeessa, jota tässä tutkimuksessa kutsun Yksiköksi. Kiinnostuin ammattilaisten tavasta kohdata ja nimetä nuoria, toisin sanoen heidän tavastaan käsitellä nuorten institutionaalisia minuuksia. Tutkimukseni nuoret ovat joko hakemassa tukiasuntoa, asumassa tuetusti tai lähdössä pois lastensuojelullisesta tukiasumishankkeesta. Ammatilliset arvioivat nuorilla olevan koulu-, päihde- tai elämänhallintaongelmia. Tutkijana pääsin seuraamaan nuoria moniammatil-

listen palaverien osapuolena ja lukemaan heistä kirjoitettuja asiakirjoja. Palaverikeskusteluista ja dokumenteista tuli tutkimukseni tärkeimmät aineistot.

Ammattilaisten ja nuoren kohdatessa ongelmien tulkinnat vaihtelevat. Toisinaan esimerkiksi päihteidenkäytön nähdään vaarantavan nuoren asumista. Toisinaan taas ammattilaiset katsovat, että päihteidenkäyttö, rajuudesta huolimatta, on menossa parempaan suuntaan. Nuori saattaa olla koulusta pois joko krapulan vuoksi, tai sitten koulunkäynti ei vain huvita nuorta. Usein aikuisilla on huoli nuoren tilanteesta, mutta heillä ei ole varmaa tietoa siitä, miksi nuori käyttäytyy oudosti. Usein nuorten tilanteet vaikuttavat aikuisista mystisiltä, ja he kysyvät: ”mitä me sun kanssa tehdään?” Kun nuori on palaverissa läsnä, hänen odotetaan kommentoivan aikuisten tekemiä arvioita. Tällöin kokoushuoneessa vallitsee usein hetkittäin painostava hiljaisuus. Toki kohtaamisia tapahtuu myös avoimissa tunnelmissa, jolloin osapuolet puhuvat paljon, heidän välillään vallitsee luottamus ja kaikilla on riittävästi tietoa siitä, ”missä mennään”. Ollessani läsnä palaverissa, kiinnostuin erityisesti näistä moniammatillisten palaverien tyyli- vaihtelusta, aikuisten tavoista puhua nuorista ja nuorten tavoista kommentoida tilannetta. Asiakirjoissa instituutio taas ”kivettää” tulkintansa asiakkaasta, eikä keskustelua enää käydä. Dokumentit edustavat virallista tulkintaa tukiasuntoa hakevan nuoren tilanteesta. Ne tuovat kiinnostavalla tavalla toisenlaisen näkökulman institutionaaliseen kanssakäymiseen kuin palaverikeskustelut. Teksteihin taltioituu tulkintoja kontekstista ja tapahtumista, mutta niillä on ennen kaikkia tarkoitus saada instituutiosta aikaan asioita. Puhe ja teksti ovat ammattilaisten työvälineitä.

Tiedämme usein, mitä instituutiot julkilausutusti tavoittelevat, mitkä ovat esimerkiksi koulun tai neuvolan tehtäviä. Harvemmin voimme seurata, mitä eri instituutioiden arjessa tapahtuu. Sosiaalityöntekijät lähettävät nuoria erilaisiin auttamis- ja kasvatusinstituutioihin. He tietävät niiden toimintaperiaatteet ja vuorokausihinnat, mutta heidän voi olla vaikeampi saada tietoa siitä, miten nuoria

kohdataan instituutioiden arjessa. Tutkimukseni arvo on siinä, että pääsin mukaan nuorten tukiasumishankkeen työyhteisöön ja saatoin osapuolten kanssa keskustella siitä, mitä siellä tapahtuu. Samalla ymmärsin, ettei Yksikköä ja nuorta voi lähestyä erillisinä tahoina, vaan kyse on yhteistoiminnasta. Minun tulee tutkia instituutiota vuorovaikutteisena ja tekstivälitteisenä, jossa ammattilaiset ja asiakkaat ovat molemmat tärkeitä osapuolia. Asiakkuus on neuvottelukysymys.

Sosiaalityössä asiakkuuden luonne on tilannekohtainen neuvottelukysymys. Kun ammattilainen nimeää yksilöä, hän luo samalla merkityksiä asiakkuudesta ja työn lähtökohdista. Samoin asiakas kuvaa itseään lähtien instituution reunaehdoista ja häneen kohdistuvista odotuksista. Esimerkiksi työntekijän määritellessä nuoren syrjäytymisvaarassa olevaksi, on kyseessä kielellinen teko. Tällöin työntekijä asettaa asiakkaansa tiettyyn yhteiskunnalliseen asemaan ja osaksi tiettyä ihmisryhmää. Kielellisillä teoilla on myös seurauksia. Syrjäytymisvaarassa olevan kategoriaan nimetty nuori voi saada ammattilaiselta huolenpitoa, tai sitten hänet veloitetaan osallistumaan aktivointisuunnitelman tekoon. Samoin lastensuojelunuoreksi määrittäminen voi yhtäältä mahdollistaa nuorelle paremmat resurssit tulevaisuudessa, mutta toisaalta myös vahvistaa hänen ongelmallisuuttaan toisten silmissä. Työntekijät keskustelevat paljon siitä, kuka on heidän instituutionsa soveltuva asiakas ja mitä tehdä vaikeiksi asiakkaiksi tulkituille ihmisille. Tutkimuksessani viitataan asiakkaalla enimmäkseen tukiasumisjaksolla olevaan nuoreen, toisinaan laajennan käsitettä yleisesti kasvatus- ja auttamisinstituutioiden palveluita tarvitsevaan yksilöön.

Tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä siitä, mitä sosiaalityön kohtaamisissa tapahtuu. Pyrin lisäämään tietoa siitä, millä keinoin ammattilaiset tukevat ja kontrolloivat tuen tarpeessa olevaa nuorta. Yksikön käytäntöjen keskiössä on nuorten nimeäminen ja heidän tilanteensa prosessointi. Haluan ymmärtää Yksi-

kön vuorovaikutteista ja retorista neuvottelua asiakkuudesta. Näkökulmavalintani tekee työstä metodisesti painottuneen. Tutkimuskohteen tavoittaminen edellyttää minulta perehtymistä vuorovaikutukselliseen instituutioiden ja institutionaalisten minuuksien tutkimukseen, retoriikka-analyysiin ja hallinnointikäytäntöjen tutkimiseen. Siten työtäni tulee lukea sekä vuorovaikutteisten ja retoristen tutkimusmenetelmien kokeiluna että yrityksenä tavoittaa niiden nuorien asemaa, jotka herättävät ammattilaisissa erityistä huolta.

Minulle tärkeä kysymys myös tutkimuksen ulkopuolella on se, millaisten vuorovaikutustilanteiden osapuolina ihmiset kulloinkin ovat, sillä se tarjoaa usein johdantoa heidän ymmärtämiseensä. Näkökulmani todellisuuteen on vuorovaikutteinen ja sosiaalipsykologinen.

Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksessa on kahdeksan lukua. Luvuissa 2–4 kuvaan tutkimusasetelmaa. Luvussa kaksi käyn läpi vuorovaikutteisten ja tekstivälitteisten instituutioiden ja institutionaalisten minuuksien tutkimista. Lisäksi kuvaan tutkimuksen paikkaa tieteen kentällä ja sen mahdollisia kontribuutioita nykykeskusteluihin. Luvussa kolme esittelen lukijalle nuorten tukiasumista ja tutkimuksen kohteena olevan Yksikön. Luvussa neljä pohdin aineiston keruun prosessia ja käyttämäni aineistoa sekä tarkennan tutkimuskysymyksiäni. Luvussa viisi kuvaan vuorovaikutteisen ja retorisen yhteiskuntatieteen lähtökohtia ja niistä johdettuja tutkimusmetodeja.

Luvut kuusi ja seitsemän, aineiston analyysiluvut, ovat työni keskus pilarit. Luvut muodostuvat itsenäisistä pienoistutkimuksista. Ne eroavat toisistaan aineiston ja analyysimenetelmän suhteen, mutta niitä yhdistävät samat tutkimuskysymykset. Olen sijoittanut kummankin luvun alkuun tarkemmat kuvaukset siitä, miten olen

aineistoja käsitellyt ja analysoinut. Samoin kummankin luvun lopussa on erillinen yhteenveto. Luvussa kuusi analysoin moniammatillista palaveriaineistoa. Kuvaan ensin yleisesti palavereiden kulkua ja asumisen teemoihin liitettäviä merkityksiä. Sitten näkökulmani tarkentuu yhtäältä siihen, millaisin keinoin keskusteluosapuolet pyrkivät nuoren tilanteeseen tarttumaan ja toisaalta miten he palaverissa konstruoivat nuoren institutionaalisia minuuksia. Lopussa esitän yhteenvedon siitä, millaisia ovat palaverivuorovaikutuksen tavoitteet sekä eri tavat konstruoida nuorta ja Yksikköä.

Luku seitsemän on nuorten tukisuunnitelmien analyysiä. Luen tukisuunnitelmia retorisesta näkökulmasta. Ensin pilkon lomaketekstin mainintatyyppeihin, joista katson sitä, mikä on Yksikölle relevanttia tietoa ja millaisia merkityksiä liitetään nuoren asumiseen. Sitten tarkennan luentaa koskemaan niitä keskeisimpiä retorisia keinoja, joilla tekstissä tuotetaan nuoren institutionaalisia minuuksia ja kuvaa tehokkaasta instituutiosta. Lopussa esitän yhteenvedon siitä, millaisia ovat retori-
risten keinojen tavoitteet ja niillä tuotettavat nuoren institutionaaliset minuudet ja Yksikön merkitykset.

Johtopäätösosiossa eli luvussa kahdeksan pohdin Yksikön käytäntöjä sosiaalisten ongelmien hallinnoinnin näkökulmasta. Otan etäisyyttä tekstien lähiluentaan. Lähden siitä, että palaverien keskustelulliset keinot ja tukisuunnitelmien retoriset keinot ovat osapuolten tapoja hallinnoida ja kasvattaa nuorta. Asetan pienoistutkimusten tulokset teoreettiseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Tutkimus herättää monia kysymyksiä, kuten miten auttamis- ja kasvatusinstituutiot saavat työntekijät ja erityisesti asiakkaat (vapaaehtoisesti) käyttäytymään halutulla tavalla ja miten sosiaalisten ongelmien hallinnointi tapahtuu erilaisissa auttamis- ja kasvatusinstituutioissa. Lopuksi arvioin vielä suopeasti ja kriittisesti tekemääni tutkimusta.

2 Tutkimuksen teoreettinen tausta ja lähtökohdat

Samoin kuin auttamistyöllä, myös tutkimuksella on omat tausta-ajatuksensa ja lähtökohdansa. Työntekijän tai tutkijan toiminta on ymmärrettävää, kun sitä tarkastellaan sen omista lähtökohdista käsin. Tutkimusraportit ovat usein kertomuksia tutkijan tekemistä valinnoista ja näkökulmarajauksista. Vasta rajatun asian kanssa voi työskennellä. Ammatilainen tai tutkija ei ainoastaan lähesty kohdetta tietystä näkökulmasta, vaan hänen tekemänsä käsitteellistykset luovat kohteen. Tämän tutkimuksen kohteena ovat vuorovaikutteinen ja tekstivälitteinen instituutio sekä institutionaaliset minuudet.

2.1 Vuorovaikutteisen ja tekstivälitteisen instituution tutkimista

”Talk is at the heart of all organizations. Through it, everyday business of organizations is accomplished.” (Boden 1994, 1)

[Puhe on organisaatioiden ytimessä. Sen kautta organisaatioiden jokapäiväiset tehtävät tulevat suoritetuiksi.] (SR)

Puhe ja kirjoitetut tekstit ovat institutionaalisten käytäntöjen ydintä. Usein esimerkiksi puhumme instituutioiden käsitteistä, keitä olemme: olen opiskelija, työtön, sosiaalityöntekijä, tutkija, lastensuojelunuori, vanki tai mielenterveyskuntoutuja. Edellä mainitut luonnehdinnat ovat mahdollisia erilaisissa institutionaalisissa konteksteissa, ja ne synnyttävät erilaista sosiaalista toimintaa. Amatitilaiset nimeävät asiakkaitaan ja työskentelevät heidän kanssaan lähtien aina tie-

tystä näkökulmasta ja tehtävästä. Instituutio on osapuolten vuorovaikutuksen tulosta. Kyse on paikallisesta neuvotteluprosessista, jossa ammattilaiset (yhdessä asiakkaiden kanssa) keskustelevat kohderyhmästä, sopivista toimenpiteistä ja työn tavoitteista. (Boden 1994; Pösö 2000, 272; Hall ym. 2006.) Institutionaalisissa neuvotteluissa yksittäinen nuori muuntuu asiakkaaksi, usein (ongelma)ryhmän edustajaksi. Työntekijät määrittävät nuorta oman instituutionsa näkökulmasta, esimerkiksi ”arkeaan hallitsemattomaksi” tai ”arkensa hallitsevaksi”, ”motivoituneeksi” tai ”ei-motivoituneeksi”, ”päihdeongelmaiseksi” tai ”päihdeiden käyttöönsä hallitsevaksi”. Kun ammattilaiset ratkovat sosiaalisia ristiriitoja, he samalla luovat käsitteitä, joilla nimetä ongelmallisia ihmisryhmiä. Ongelmista puhumisen tavat ovat sekä kulttuurissamme jaettuina että yksittäisissä kohtaamisissa rakentuvia. (Juhila 2004a.) Yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemisessa avainasemassa ovat auttamis- ja kasvatustituutiot, joilla nähdään olevan keinoja nimetä ja käsitellä pulmallisia yksilöitä (ks. Prottas 1979; Jokinen ym. 1995; Miller & Holstein 1997). Åsa Mäkitalo (2002) tuo esille, miten auttamis- ja kasvatustituutiot asettuvat yksilöllisen ja yhteisöllisen toiminnan välimaastoon. Niiden tehtävä on ratkaista sosiaalisia ristiriitoja ja häiriöitä, kuten huumeongelma tai köyhyys. Viime aikoina on esimerkiksi perustettu erityisiä instituutioita ”erityisen vaikeahoitoisten lasten” auttamiseksi (Pösö 2004b; Pösö ym. 2004, 5; Juhila 2006a).

Instituutioksi voidaan ymmärtää jokin normiyhteisö, kuten perhe, uskonto tai koulutus. Kielenkäyttöäkin voidaan lähestyä institutionalisoituneena järjestyksenä, jossa pätevät tietyt moraaliset keskusteluun osallistumisen oikeudet ja velvollisuudet (Silverman 1997, 28; Peräkylä 1997; Kurri 2005, 11–12). Vuorovaikutteisessa instituutioiden tutkimuksessa tutkijat ovat kuitenkin kiinnittäneet huomiota rajatun vuorovaikutuksen merkityksiin yhteiskunnallisia tehtäviä toteuttavissa instituutioissa. Tällöin tutkijat ovat kiinnostuneita esimerkiksi lääkärin, terapeutin tai sosiaalityöntekijän työhön liittyvästä vuorovaikutuksesta.

(Drew & Heritage 1992; Suoninen 1999; Jokinen & Suoninen 2000; Lepper 2000, 133–141; Hall ym. 2003; Kurri & Wahlström 2003; Kurri 2005.)

Instituutiota voi kasvokkaisen vuorovaikutuksen ohella lähestyä myös ammattilaisten kirjoittamien tekstien kautta. Institutionaalinen vuorovaikutus on yhtäaikaista sekä puhetta että tekstejä. Osapuolten välinen kanssakäyminen on siten tekstivälitteistä. (esim. Hall 1997; Koskinen 2001; Nikander 2003a.) Ulkopuolisina tutustumme instituutioihin usein juuri painetun sanan tai esimerkiksi Internetin välityksellä. (Hiidenmaa 2000; Prior 2003, 2004; Atkinson & Coffey 2004.) Ammatillaiset luovat teksteissään tulkintoja asiakkaista, sosiaalisista ongelmista ja palvelujen saannin perusteista (Smith 1984; Saurama 2002, 50–55; Atkinson & Coffey 2004; Günther 2006). Ammatillisten asiakirjoihin tekemät merkinnät vakuuttavat lukijaa asiakkaan ongelmallisuudesta ja instituution toimenpiteiden välttämättömyydestä. Vuorovaikutteinen instituutioiden tutkimus keskittyy siihen, miten ammatillaiset tekevät toiminnassaan, puheessaan ja teksteissään ymmärrettäväksi instituutiossa tehtävää työtä (Boden 1994; Hall 1997; Lepper 2000, 139).

Instituution tavoittaa siis ammatillisten ja asiakkaiden välisistä keskusteluista, ammatillisten keskinäisistä kohtaamisista ja tuotettavista asiakirjoista. Vuorovaikutteinen instituutioiden tutkimus perustuu ihmisten toimintaa korostavalle instituutiotulkinnalle. Tutkijat (esim. Boden 1994; Lepper 2000; Hall ym.2006) korostavat sitä, miten toimijat ovat aktiivisia ja tavoitteellisia. Kohtaamisessa osapuolet suorittavat institutionaalisia tehtäviä ja tulkitsevat instituutioiden asettamia reunaehtoja tilannekohtaisesti. Yksilöt toimiessaan tekevät instituutiota. Lähestymistavassa otetaan etäisyyttä perinteiseen organisaatiotutkimukseen, jossa tutkijat ovat kiinnostuneita organisaatioista erilaisina organisaatiokaavioina ja tilallisina objekteina. Vuorovaikutteinen instituutioiden tutkimus eroaa myös psykologisista lähestymistavoista, joissa pohditaan esimerkiksi hyvän johtajan piirteitä, inhimillistä pääomaa tai työilmapiiriä. (ks. Boden 1994, 24–31.)

Viitataan tutkimuksessa instituutiolla yhtäältä rajatusti varsinaiseen tutkimuskoh- teeseen eli lastensuojelulliseen tukiasumishankkeeseen ja toisaalta laajemmin auttamis- ja kasvatusinstituutioiden käytäntöihin. Institutionaalisuus tarkoittaa sitä, että vuorovaikutuksessa toteutuvat enemmän tai vähemmän ennalta määrä- tyt yhteiskunnalliset ja ammatilliset asemat ja tehtävät. Osapuolet tilannekohtai- sesti joko suuntautuvat institutionaalisten odotusten mukaan tai poikkeavat niis- tä. Instituutio luo siten edellytyksiä toimijoiden kanssakäymiselle ja ongelman- ratkaisuille, mutta se myös rajoittaa sitä, mikä on vuorovaikutuksessa mahdollis- ta ja tarkoituksenmukaista. (Jokinen ym. 2000, 16; Lepper 2000; Mäkitalo 2002.) Institutionaalista, kasvokkaista vuorovaikutusta suuntaavat osapuolten jakamat käsitykset siitä, mikä on kohtaamisen tarkoitus, mitkä ovat tilanteeseen soveltu- via vuorovaikutussääntöjä ja mikä ei ole sopivaa käyttäytymistä (ks. Drew & Heritage 1992; Peräkylä 1997, 181–182; Kurri 2005). Esimerkiksi palaverit ovat oleellinen osa instituutioiden toimintaa, ja niissä toteutuvat tietyt vuorovaikutus- säännöt. Palavereissa on usein melko vakiintunut etenemis- ja puhumisjärjestys. Ne on etukäteen kutsuttu koolle tiettyyn aikaan ja paikkaan. Yleensä palaverin avaa puheenjohtaja, joka myös sääntelee vuorovaikutuksen kulkua. Osapuolet pitävät puheenvuoronsa usein melko lyhyinä, ja siirtymät uusiin teemoihin ovat nopeita. Palavereissa osapuolet eivät voi pysähtyä asiakkaan yksittäisiin temoi- hin liian pitkäksi aikaa, sillä käytettävissä oleva aika on rajallinen. Palavereiden päätehtävänä on usein tiedon jakaminen ja/tai päätöksenteko. Mikäli annettu teh- tävä ei ratkea, ammattilaiset jättävät asian pöydälle ja vastuuhenkilö kutsuu pala- verin uudestaan koolle. (Boden 1994, 79–107; Nikander 2003a; 2003b; Raitakari 2004a ja 2004b.)

Myös ammattilaisten asiakirjojen kirjoittamista suuntaavat tilannekohtaiset kon- tekstitekijät. Asiakirja kirjoitetaan aina jossakin tilanteessa tietyllä tavalla ja tie-

tyille lukijoille. Institutionaalisessa vuorovaikutuksessa asiakirja voi toimia osoituksena ammattilaisen tekemästä päätöksestä tai ammattitaidosta. Yksilön asioiden käsittely edellyttää usein tiettyjen dokumenttien olemassaoloa. Usein dokumentti myös todistaa asiakkuuden alkaneeksi. Palaverivuorovaikutuksessa puheenjohtaja rajaa puheenvuorojen kestoja, asiakirjoissa kirjoittamiseen varattu tila taas on rajallinen. Asiakkaan ja ammattilaisen kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa toteutuvat tietyt sopivuussäännöt. Myös asiakirjoista voi lukea, millä tavoin ammattilaisella instituution jäsenenä on lupa kirjata eri osapuolia.

Institutionaalista vuorovaikutusta sääntelevät muutkin tekijät kuin kirjaamis- ja vuorovaikutussäännöt. Instituution normit ja kulttuurit tulevat osaksi tekstivälitteistä vuorovaikutusta, joskaan eivät mitenkään suoraviivaisella tavalla. Ennakoon säänneltyssäkin työtehtävässä on tilaa työntekijöiden ja asiakkaiden tilannekohtaisille sovelluksille. Ei ole vain yhtä tapaa haastatella/kirjata asiakas tai toteuttaa esimerkiksi yhdyskuntapalveluselvitys (Juhila & Pösö 1999). Osapuolet hyödyntävät puheessaan kulttuurisia itsestäänselvyksiä muun muassa yksilön yhteiskuntakelpoisuudesta. Ammattilaisen ja asiakkaan kohdatessa he hyödyntävät kommunikaatiossaan kulttuurisia resursseja ja tietämystään instituution kontekstista (Jokinen ym. 1995; Jokinen & Juhila 1996).

Institutionaalinen vuorovaikutus on myös moraalisen järjestyksen asettamista. Ammattilaiset tekevät rajanvetoja hyvän ja pahan sekä hyväksytyyn ja ei-hyväksytyyn välillä. (Kullberg & Cedersund 2001; Hall ym. 2006, 20–22.) Tilannekohtaisissa neuvotteluissa ja merkintätavoissa etsitään rajoja yhteiskunnallisesti hyväksyttävälle toiminnalle. Usein rajanveto tapahtuu keskustelemalla osapuolten vastuista ja velvollisuuksista. Osapuolet myös pyrkivät asemoitumaan

keskustelussa niin, että heidän toimintansa nähtäisiin hyväksyttävänä. (Kurri 2005.) Yksikössä osapuolet orientoituvat toisiinsa nuoren moraalisesti hyväksyttävien toimintatapojen mukaan ¹.

Pirjo Nikander (2006) tuo esimerkiksi esille, miten vanhustyön ammattilaiset hyödyntävät palaverikeskustelussa vastuuntuntoisen omaishoitajan ja hyvän vanhuuden ideaaleja. Samoin esimerkiksi perheväkivaltatyössä osapuolet joutuvat hienovaraisesti neuvottelemaan siitä, millaisia tekoja he pitävät arvostettavina tai epäsuotuisina. Institutionaalisessa vuorovaikutuksessa osapuolten tavat puhua ja kirjata moraalista järjestystä vaihtelevat tilanteesta toiseen. Auttamis- ja kasvatusinstituutioissa moraalitietoisuus osapuolten hienovaraisiin neuvotteluihin eri toimintamahdollisuuksista ja niiden arvostettavuudesta. (Hall 1997; Kurri & Wahlström 2000; Keskinen 2005; Hall ym. 2006, 20–22.)

Institutionaalisessa vuorovaikutuksessa on kyse kommunikoinnista erilaisten yleisöjen kanssa. Keskustelijat puhuvat yhtä aikaa monille yleisöille. Samoin institutionaalisia tekstejä lukevat monet eri toimijat. Institutionaalista puhetta on siten monenlaista, ja sitä kommentoidaan monesta suunnasta. Neuvotteluissa ja kirjauksissa osapuolet antavat selontekoja tilanteesta. Osapuolet myös argumentoivat omien näkemystensä puolesta ja vakuuttelevat tulkintojensa olevan tosiasiatietoa. Ammattilaiset soveltavat kommunikaatiossaan monenlaisia keinoja, ja

¹ Pirjo Nikander tuo työssään (2002) esille tärkeitä näkökohtia sosiaalisen elämän moraalisuuden tutkimiseen. Moraalisten puhetapojen tutkimista vaikeuttaa sosiaalisen elämän kaikenkattava normatiivisuus. Jos kaikkea kanssakäymistä suuntaa moraalitietoisuus, niin moraalisen näkökulman tavoittaminen on epäselvää ja vaikeasti rajattavaa. Moraalitietoisuus voidaan ymmärtää joko toimijoiden ulkopuolella olevana sosiaalisena faktana tai tapoina, joilla toimijat orientoituvat tilanteeseen. Kategorioihin, kuten nuori tai keski-ikäinen, investoituu odotuksia oikeasta ja hyväksytystä toiminnasta. (Nikander 2002, 148–205; Sankari & Jyrkämä 2005.)

kanssakäyminen tähtää erilaisten funktioiden toteutumiseen. Yhdessä hetkessä työntekijöiden pitää esimerkiksi vakuuttaa kaupungin sosiaalityöntekijä ostettavan asumisjakson järkevyydestä ja toisessa hetkessä puhutella nuorta päihteidenkäytöstä.

Ammattilaiset tekevät päätöksiä usein ristiriitaisten argumenttien varassa, vastakkain saattavat olla esimerkiksi asiakkaan ilmeinen avun tarve ja instituution resurssipula (Nikander 2003b). Institutionaalisessa vuorovaikutuksessa tehdään päätöksiä asiakkaan tulevaisuudesta, jolloin osapuolet ovat aina tietämättömiä tulevasta. Ammattilaiset eivät voi olla varmoja asiakkaan muutospotentiaalista, jolloin institutionaaliseen auttamis- ja kasvatustyöhön liittyy aina epäonnistumisen riski. Yhtäältä institutionaalista vuorovaikutusta leimaa ennakoitavuus ja toisaalta epävarmuus vuorovaikutuksen tulevista käännteistä.

Institutionaaliselle vuorovaikutukselle on leimallista, että neuvottelut käydään hierarkkisissa suhteissa (Stenson 1997; Jokinen ym. 2000; Thornborrow 2002), joten kysymystä vallasta on vaikea ohittaa. Ammattilainen ja asiakas soveltavat kohtaamisessa erilaisia kielellisiä vallankäytön muotoja, kuten suostuttelevia haastattelukysymyksiä tai vetoamista yleisesti hyväksytyihin normeihin (Silverman 1997; Suoninen & Jokinen 2005). Esimerkiksi palaveritilanne on ainutkertainen mikrotodellisuus, johon välittyvät institutionaaliset toimintaehdot ja epäsymmetriset puhuja-asemat². Niin työntekijät kuin nuoretkin puhuvat palave-

² Epäsymmetristä vuorovaikutusta on eritelty monin tavoin. Keskeistä on osapuolten erilaiset tiedot ja mahdollisuudet vaikuttaa tilanteen kulkuun ja seuraamuksiin. Epäsymmetrisyys on olennainen osa vuorovaikutusta, eikä epäsymmetriaa tule yksiselitteisesti tulkita negatiiviseksi ominaisuudeksi. (Silverman 1987; Thornborrow 2002, 7.) Markovaa ja Floppaa (1997) lainaten epäsymmetrinen vuorovaikutus mahdollistaa vallankäytön, mutta yksittäinen vuorovaikutustilanne ratkaisee sen, miten toimijat käyttävät asemaansa. Ammattilaisten institutionaalinen asema, pääsy erilaisen informaation piiriin sekä heidän erityistietonsa tuottavat epätasa-arvoisen suhteen

riassa siitä asemasta käsin, jonka he itselleen ottavat tai jonka toiset heille antavat. Yksikön työntekijällä on erityinen asema nuoren asumisesta vastaavana tahona ja kokouksen koollekutsujana. Siten työntekijällä on eri tavalla vastuullisen toimijan asema kuin sosiaalityöntekijällä, opettajalla, vanhemmilla tai nuorella. (ks. Markova & Floppa 1997; Peräkylä 1997; Ruusuvoori 2000; Raevaara ym. 2001.)

Myös ammattilaisten tavat nimetä yksilöä asiakirjoissa ilmentävät heidän valtaansa kuvata asiakasta valitusta näkökulmasta (Günther 2006). Sen sijaan, että ymmärtäisin valtaa olevan vain jollakin osapuolella, esimerkiksi esimiehellä, ajattelen vallan verkostomaiseksi. Tällöin valtaa voi olla monilla toimijoilla yhtäaikaaisesti ja vuorovaikutukseen sisältyy enemmän tai vähemmän avoimia vastarinnan mahdollisuuksia. Valta ei ole yksilön ominaisuus vaan yksilöiden välinen suhdekysymys. (Helén 2004; Keskinen 2005; Günther 2006, 262–7.)

Osapuolet hyödyntävät liikkuvaa valtaa, jolloin valta-asetelmat muodostuvat kohtaamisen kuluessa aina uudestaan. Esimerkiksi lapsen tai nuoren asemoitumiseen institutionaalisessa kohtaamisessa on monia mahdollisuuksia. Hän voi osallistua monin tavoin omien asioidensa käsittelyyn. (Eskonen ym. 2006.) Institutionaalisessa vuorovaikutuksessa on läsnä kuitenkin myös lukkiutuneita valta-asetelmia, jolloin voidaan puhua repressiivisestä eli pakottavasta vallasta (Keskinen 2004 ja 2005, 44–52). Tällöin ammattilais- ja asiakaskohtaamisessa on pitkälti vakiintunut se, kenellä on suurin valta vaikuttaa puheenaiheisiin, toiminta-

asiakkaaseen. Epätasa-arvoisuutta tuottaa myös instituution orientoituminen asiakkaaseen ”tapauksena”, vaikka asiakkaan tilanne on aina henkilökohtainen ja yksilöllinen. Dominoinnista voidaan puhua, mikäli epätasa-arvoiseen vuorovaikutukseen liittyy kulttuurista pysyvyyttä ja hierarkkisten puhuja-asemien siirtymistä tilanteesta toiseen. (ks. Markova & Floppa 1997; Drew & Heritage 1992, 47–53.)

tapoihin tai tehtyihin päätöksiin. Vallaton osapuoli voi ilmaista vastarintaa ja pyrkiä häiritsemään vuorovaikutuksen kulkua, mutta tämä ei vaikuta lopputulokseen. Työntekijällä on esimerkiksi kasvatustehtävänsä puolesta mahdollisuus (ja velvollisuus) pakottavan vallan käyttöön silloin, kun nuoren katsotaan tarvitsevan rajoja. Ammatillaisen toiminta myös tuottaa nuorelle uusia resursseja, ja ammatillaisen käyttämä valta voi lisätä asiakkaan valinnanmahdollisuuksia vaikeassa elämäntilanteessa. Vallankäyttö on usein produktiivista siinä mielessä, että se tarjoaa toimijoille uusia olemisen ja nimeämisen tapoja sekä parhaimmillaan vahvistaa heidän toimijuuttaan. (ks. Foucault 1980.) Esimerkiksi nuoret tarvitsevat usein ammattilaisten huolenpitoa ja ohjausta, jotta he voisivat tulevaisuudessa elää hyvinvoivan yksilön elämää. Auttamis- ja kasvatustutkimuksissa valta saa erilaisia kielellisiä ja tekstuaalisia muotoja, jotka konkretisoituvat käytännön seuraamuksina asiakkaan elämässä.

2.2 Institutionaalisten minuuksien tutkimista

”Instituutiot mahdollistavat yksilöllisen minuuden synnyn.”
(G. H. Meadin ajatusta mukailen Kuusela 2001, 70)

Tutkimukseni lähtee liikkeelle G. H. Meadin ajatuksesta, ettei yksilön minuuksia ole olemassa ilman instituutioita ja sosiaalista vuorovaikutusta. Vuorovaikutuksen virrassa muokkaannumme itseksemme ja omaksumme tarkoituksenmukaiset olemisen tavat. Olennaista on ensinnäkin yksilön mahdollisuus toimia aktiivisesti nykyhetkessä (I) ja toiseksi hänen kykynsä asettua tarkkailemaan itseään ulkopuolisena sekä reflektoida omaa toimintaansa (me). Yksilön määrittymisessä yhdistyvät toisten asettamat odotukset sekä yksilön itsearviointi. (Kuusela 2001; Juhila 2004d.)

Nykyisin monet ammattilaiset erilaisissa auttamis- ja kasvatusinstituutioissa arvioivat yksilöitä ja heidän olemisen tapansa. Institutionaalisissa kohtaamisissa arvioitava yksilö myös kommentoi ammattilaisten hänestä saamaa vaikutelmaa. Kutsun näitä ammattilaisten tapoja tulkita yksilöitä ja heidän tilanteitaan institutionaalisiksi minuuksiksi. Myös asiakkaina yksilöt nimeävät itseään tietyillä tavoilla aina tietyssä instituutiossa. Näin syntyvät institutionaalisia minuuksia uusintavat mutta myös niitä purkavat neuvottelut ja asiakirjamerkinnot. Institutionaaliset minuudet ovat ammattilaisten työvälineitä, joiden varassa asiakkaita luokitellaan ja prosessoidaan (Boden 1994; Prottas 1979). Institutionaalisissa minuuksissa tiivistyvät ne ilmiöt, jotka ammattilaiset rajaavat asiakkuudesta työnsä (muutos)kohteiksi.

Institutionaaliset minuudet kertovat asiakkaille, millaisina ammattilaiset heitä pitävät ja mikä heissä ammattilaisia kulloinkin kiinnostaa. Esimerkiksi sosiaalityöntekijä tähtää nuoren siirtämiseen työttömän kategoriasta työssäkäyväksi ja päihdetyöntekijä työskentelee sen eteen, että asunnottomasta tulisi vuokra-asunnon haltija. Institutionaaliset minuudet suuntaavat työkäytäntöjä ja ovat instituution edustajien eri tapoja katsoa yksilöä. Yksilö ei välttämättä hyväksy ammattilaisten tekemiä tulkintoja itsestään vaan päinvastoin puhuu itseään niistä pois. Tästäkin huolimatta ammattilaiset tulkitessaan yksilöitä avaavat tai sulkevat heiltä mahdollisuuksia. Institutionaaliin minuuksiin sisältyy valtapotentiaalia. Ammattilaisen ja asiakkaan kohtaamisella voi olla kauaskantoisia seuraamuksia, vaikka asiakas ei hyväksyisikään ammattilaisen tekemää tulkintaa itsestään. Goffmanin (1997, 68) sanoin: ”Asukin automaattinen identifikaatio ei ole pelkkää nimilapun liimausta; se on yksi sosiaalisen valvonnan keskeinen tekijä.” (Jokinen 1995; Juhila 2004a ja 2004b.) Institutionaalisista minuuksista on luettavissa erilaisia moraaliskulttuurisia odotuksia, jotka tulevat näkyviksi ammattilais-

ten ja asiakkaiden kohtaamisissa; millaiset institutionaaliset minuudet ovat osapuolille mahdollisia kussakin kohtaamisessa.

En viittaa institutionaalisilla minuuksilla ammattilaisen tai nuoren tapoihin puhua tai kirjoittaa itsestään yksityisissä vuorovaikutustilanteissa. Sitä vastoin pyrin tavoittamaan ammattilaisen ja nuoren itsestä puhumisen ja kirjoittamisen tapoja Yksikön julkisen vuorovaikutuksen kontekstissa. Näkökulmani tarkentuu siihen, miten nuori määrittyy asiakkaaksi institutionaalisessa kohtaamisessa. Osalla työntekijöiden määrittelemistä institutionaalisista minuuksista on selkeämpi yhteys Yksikön institutionaaliin tehtäviin kuin toisilla. Osapuolten puheessa on siten sekä institutionaalisen puheen että epävirallisen puheen piirteitä (Peräkylä 1997).

Käytän käsitettä institutionaalinen minuus usein monikossa, nuoren (institutionaaliset) minuudet³. Haluan käsitteen monikkomuodolla korostaa sitä, että ammattilainen ja asiakas voivat määrittää institutionaalista minuuttaan vuorovaikutuksen kuluessa monin tavoin. Myös toiset nimeävät heitä vuorovaikutuksen tarkoituksesta riippuen eri tavoin. Institutionaalisten minuuksien määrittely on ammattilaisten ja yksilön välinen neuvotteluprosessi, joka tapahtuu tietyssä kult-

³ Olen kääntänyt institutionaaliset minuudet englannin kielen sanoista institutional selves (Gubrium & Holstein 2001). Institutionaaliset minuudet -käsite tulee lähelle Suvi Keskisen (2005) käyttämää subjektiposition käsitettä (ks. myös Wetherell 1998; Foucault 2005, 70–73). Liisa Häikiö (2005) käyttää väitöskirjassaan ”Osallistumisen rajat” käsitettä toimija-asema. Hän korostaa sitä, että identiteetissä on kyse toiminnasta ja politiikasta. Olennaista on se, millaista toimintaa toimijat pitävät mahdollisena itselleen ja muille tietyssä yhteiskunnallisessa tilanteessa ja toimintaympäristössä. (Institutionaaliset) minuudet eivät ole passiivisia ”leimoja”, vaan toimijat tavoittelevat erilaisia asiantiloja, kuten esimerkiksi rodullisten vastakkainasettelujen ylläpitämistä tai niiden purkamista. (Hall 1999; Häikiö 2005, 37–44.) Käytän työssäni ensisijaisesti käsitettä institutionaaliset minuudet, mutta silloin, kun sen käyttö tekee tekstistä kankeaa, lyhennän käsitteen minuuksiksi.

tuurisessa ja institutionaalisisessa kontekstissa. Me kerromme itsestämme ja puhumme toisistamme tavalla, joka on institutionaaliseen kontekstiin nähden tarkoituksenmukaista. Pysyvyyttä institutionaalisiin minuuksiin luo se, ettei yksilö voi vapaasti esittää itseään vaan tietyt puhumisen ja toiminnan tavat rajautuvat aina institutionaalisisessa kohtaamisessa pois. Yksilön ollessa esimerkiksi lääkärin vastaanotolla, hänen asemansa perheessä ei määriy välttämättä olennaiseksi tiedoksi, mitä se taas voisi olla esimerkiksi perheterapiassa. Sekä ammatillaisen että asiakkaan tulee olla looginen tavassaan puhua itsestään ja toisista. Osapuolet liittävä t minuuksiin rajatun joukon mahdollisia piirteitä ja toimijuuksia. (ks. Jokinen & Juhila 1996; Ruusuvuori 2000.)

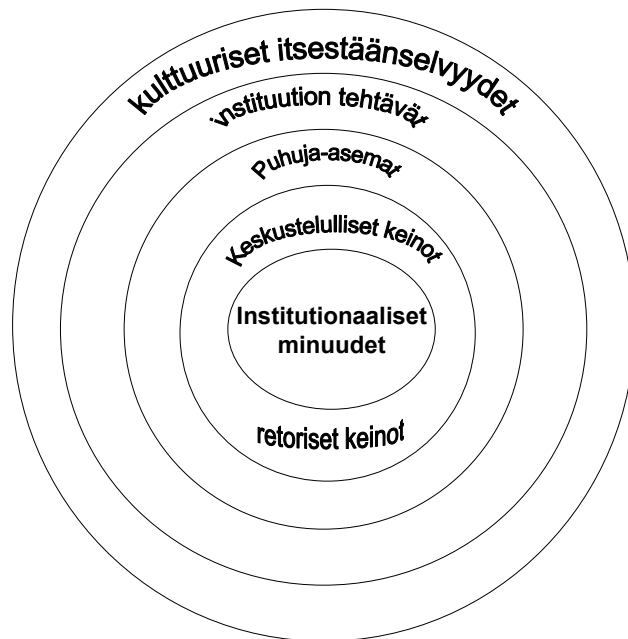
Institutionaaliset minuudet näyttäytyvät teksteissä kategorisointeina, joita ammatillaiset käyttävät vuorovaikutus- ja kirjaamistilanteissa. Kiinnostavia kysymyksiä ovat, mitkä institutionaaliset minuudet ovat keskustelijoille tietyssä tilanteessa relevantteja ja miten he käyttävät niitä vuorovaikutuksellisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Yksittäiset maininnat minuuksista eivät ole olennaisimpia, vaan tärkeämpää on tarkastella sitä, miten osapuolet vuorovaikutuksen kuluessa luovat ja muuttavat tulkintoja itsestään ja toisistaan. (ks. Antaki & Widdicombe 1998, 2–6; Nikander 2003b; Mäkitalo 2002; Juhila 2004c.) Institutionaaliset minuudet eivät ole nimilappuja nuoren otsassa, vaan osapuolet neuvottelevat jatkuvasti siitä, millaisena nuori tulisi nähdä. Miten ammatillaiset keskustelevat esimerkiksi nuoresta, jolla on paljon poissaoloja koulusta ja jota he pitävät ”ongelmanuorena” (ks. Hjörne 2005)?

Ihmiset jäsentävät kategorisoimalla havaintojaan maailmasta. Kategoriat sisältävät kulttuurista tietoa ihmisryhmistä, asioiden välisistä suhteista ja moraalisisista odotuksista. Instituution tehtävät ja yksilön sopivuus asiakkaaksi ovat keskeisiä seikkoja, kun ammatillaiset kategorisoivat yksilöitä. Esimerkiksi palaverikeskustelussa ammatillaiset saattavat rajautua käsittelemään nuoren elämästä vain kou-

lulaisena toimimista. Tällöin he ehkä rajaavat keskustelun ulkopuolelle esimerkiksi kysymyksen nuoren psyykkisestä terveydestä. Kategorisointi on erottamaton osa kielenkäyttöä. Kategorisointi muodostuu niistä osapuolten retorisisista valinnoista, joilla he nimeävät yksilöitä ja asioita keskustelujen kohteiksi. (ks. Antaki & Widdicombe 1998; D’Cruz 2004; Juhila 2004a; Törrönen 2005.) Institutionaalisissa käytännöissä minuudet ovat konkreettisia työvälineitä. Ammatillaiset pyrkivät esimerkiksi saattamaan yhteen työttömäksi työnhakijaksi määriteltyä yksilöä ja hänelle sopivia toimenpiteitä (Mäkitalo 2002; 2006; Karjalainen & Lahti 2005).

Tässä tutkimuksessa institutionaalisten minuuksien tutkiminen on ensisijaisesti empiirinen kysymys ja kiinnittyy lastensuojelullisiin käytäntöihin. Ymmärryksestä institutionaalisista minuuksista tulee lähelle diskursiivisessa psykologiassa ja konstruktionistisessa identiteettitutkimuksessa esitettyjä näkemyksiä vuorovaikutuksessa rakentuvasta yksilöstä (ks. Potter & Wetherell 1987, 95–116; Harré & Gillett 1994; Gubrium & Holstein 2000, 10–14; Hänninen ym. 2001; Nikander 2002; Burr 2005). Voisin työssäni käyttää yhtä hyvin käsitettä (konstruktionistinen) identiteettiä. Käsite institutionaaliset minuudet sisältää kuitenkin painotuksen, jossa auttamis- ja kasvatusinstituution katse on käännettynä ainutkertaiseen yksilöön ja kohtaamisen tavoite on hänen tilanteensa muuttaminen. Sosiaalityössä kyse on ihmistyöstä, jossa minuuksia pyritään muuttamaan kunkin auttamis- ja kasvatusinstituution tavoitteiden mukaisesti.

Olen tiivistänyt seuraavaan kuvioon ajatukseni kontekstikehistä, joilla osapuolet liikkuvat, kun he tulkitsevat institutionaalisia minuuksia (ks. Zimmerman 1998; Gubrium & Holstein 1994/2000; Jokinen ym. 2001; Hall ym. 2006).

Kuvio 1. *Institutionaalisten minuuksien kontekstikehät*

Institutionaalinen ja tekstivälitteinen vuorovaikutus tapahtuu aina jossakin kontekstissa. Mikään merkityksenanto ei synny tyhjästä eikä ole päätepiste keskusteluille (Jokinen & Juhila 1996, 19). Myös osapuolten tapoihin nimetä institutionaalisia minuuksia suodattuu aineksia kulttuurisista itsestäänselvyksistä, instituutioiden tehtävistä, osapuolten asemista ja kielenkäyttötavoista. Instituution vuorovaikutuksesta ja dokumenteista on luettavissa eritasoisia konteksteja. Kontekstikehät läpäisevät toisensa, mikä näkyy instituutioiden käytännön toiminnassa. (Hall 1997; Mäkitalo 2002, 44–46) Liikun analyysissäni kaikilla kuvan kehillä, joskin otan lähiluentaan vain keskustelulliset ja retoriset keinot sekä osapuolten niiden avulla tuottamat institutionaaliset minuudet. Kulkiessani kontekstikehän laitamille retoriikkani muuttuu tarkasta analyysistä pohtivaksi ihmettelyksi. Tutkija joutuu valitsemaan, mitä konteksteja huomio analyysissään, sillä institutionaalisten minuuksien konstruoituminen edellyttää yhtäaikaaisesti sekä puhet-

ta/merkintöjä vuorovaikutuksessa (talk-in-interaction) että osapuolten tekemiä tulkintoja kulttuurisista itsestäänselvyyksistä (Harré 1992; Harré & Gillett 1994; Gubrium & Holstein 2000; Wooffitt 2005, 168).

Kontekstikehät herättävät kysymyksen siitä, mikä on instituutiossa toimiville osapuolille kulloinkin relevantti konteksti. Mihin yhteyksiin puhujat/kirjoittajat liittävät tekstinsä ja mitä kontekstia vasten heidän kommunikaationsa tulee ymmärrettäväksi. Institutionaalinen vuorovaikutus asettuu yksilön ja yhteiskunnan rajapintaan. Tällöin toimijoille kysymys kohtaamisen konteksteista on keskeinen (Jokinen ym. 1993, 29-36; Lepper 2000; Gubrium & Holstein 2000). Institutionaalisisessa toiminnassa ja teksteissä yhdistyy elementtejä sekä makro- että mikrokonteksteista, eikä niitä ole mielekästä tutkimuksessa erottaa toisistaan (Boden 1994). Painotan analyysissä kuitenkin lähinnä ydintä olevia kehiä eli osapuolten käyttämien kielellisten keinojen merkitystä. Tällöin tulevat näkyviin kasvokkaisen vuorovaikutuksen ja tekstien pienet yksityiskohdat, joilla osapuolet tekevät instituutiossa merkittäviä asioita (Suoninen 1997; 1999; Jokinen ym. 2000).

Spesifeihin keskustelutilanteisiin kulkeutuu muissa tilanteissa syntyneitä ja matkalla vahvistuneita kulttuurisia itsestäänselvyksiä (Jokinen & Juhila 1996, 19; Juhila 1999a, 174). Keskustelujen osapuolet hyödyntävät institutionaalisten minuuksien määrittelyssä kontekstista toiseen siirtyviä, laajalti jaettuja tietoja esimerkiksi normaalista elämästä ja sosiaalityön tehtävistä. Ammatillaiset ja asiakkaat ovat oman kulttuurinsa edustajia, he hyödyntävät kohtaamisissa tietoa siitä, miten asioiden ajatellaan yleensä olevan.

Myös instituution tehtävät ovat sidoksissa yhteiskunnalliseen aikaan ja paikkaan. Auttamis- ja kasvatusinstituutioiden olemassaolo perustuu yhteiskunnan niille antamille tehtäville ja toimivaltuuksille. Esimerkiksi lastensuojelullisen instituution tehtävänä on edistää lasten ja nuorten tervettä kehitystä. Instituutio tarkastelee yksilöä omasta tehtävästään lähtien. Institutionaaliset minuudet tulevat siten

ymmärrettäviksi ammattilaisten työlleen asettamien tavoitteiden kautta. Ammattilaisten tehtävänä on saada aikaan haluttu muutos yksilön elämässä, mikä suuntaa tapoja määrittää yksilön institutionaalisia minuuksia (ks. Jokinen & Suoninen 1999; Suoninen & Jokinen 2005). Anni Vanhala (2005) tuo väitöskirjassaan esille, miten naisten asuntolassa asiakkuus merkitsee yksilölle asettumista institutionaaliseen mallitarinaan. Instituution mallitarinat ovat vakiintuneita tapoja tulkita asiakkaiden tilanteita ja ongelmia. Näin syntyy ymmärrys ”näistä meidän talon asukkaista”. Usein instituution tavoitteet ovat kulttuurisia ideaalinormeja, kuten nuoren kasvatusta ja koulutus kunnolliseksi yhteiskunnan jäseneksi. Instituutioiden on myös osoitettava ulkopuolisille yleisöille hyödyllisyytensä ja kykynsä tehdä hyvää taloudellista tulosta. (myös Goffman 1997, 66–72.)

Puhuja-asema yhtenä kehänä tuo ensisijaisesti esille osallistujien toimintaa kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa. Tosin ammattilaiset kirjoittavat myös asiakirjoja aina jostakin asemasta, ja niissä asiakas asemoidaan aina tietyllä tavalla. Kyse on siitä, millaisiksi osapuoliksi asiakas tai ammattilainen tulkitsevat toisensa. Kehä viittaa niihin oikeuksiin ja velvollisuuksiin, joita osapuolilla on kohtaamisessa. (Harré & Gillett 1994; Bronwyn & Harré 2001.)

Esimerkiksi kunnan sosiaalityöntekijän mahdollisuudet puhua palvelun tilaajana ovat erilaiset kuin nuorella tai palvelun tuottajalla. Puhuja-asema mahdollistaa myös yksilön aktiivisen tai passiivisen osallistumisen keskusteluun. Foucault’ta (1969/2005, 70–73) mukailen olennaista on se, kuka puhuu, kuka on pätevä puhumaan, kuka kysyy ja kuka kuuntelee. Yksilö myös tulkitsee todellisuutta omasta puhuja-asemastaan tietyllä tavalla. Institutionaalisiin puhuja-asemiin sisältyy vahvoja, yli tilanteiden siirtyviä valta- tai vaikenemisodotuksia. Ammattilaiset ja asiakkaat voivat valita puhuja-asetat ja responsit tietyin ehdoin, koska he ovat tekemässä (tai vastustamassa) heille kuuluvia institutionaalisia tehtäviä –

ja kääntäen: valinnoillaan he rakentavat puhuja-asemansa ja tehtävänsä tietynlaisiksi. Puhuja-asema rajaa ja mahdollistaa osallistujalle a) tietyt puhumisen tavat ja b) tehtävät sekä c) paikan keskustelussa. (Drew & Heritage 1992; Peräkylä 1997; Foucault 2005, 70–76.) Keskustelussa syntyvät puhuja-asemakombinaatiot myös mahdollistavat osallistujille rajatun joukon vaihtuvia minuuksia (ks. Suoninen 1997; Suoninen & Wahlström 2006).

Keskustelulliset ja retoriset keinot viittaavat institutionaalisen vuorovaikutuksen peruselementteihin eli vastavuoroisuuteen ja retorisuuteen. Kun vuorovaikutuksen osapuolet tuottavat ymmärrystä itsestään ja toisistaan, he asettuvat keskenään vastavuoroiseen argumentointisuhteeseen (Hall ym. 2006). Spesifeissä neuvottelu- ja kirjaamistilanteissa ammattilaiset käyttävät erityisiä kielenkäyttötapoja suunnatessaan asiakkaan tilannetta. Jotta instituution jäsenen puheella olisi vaikutusta, tulee sen olla yleisön silmissä vakuuttavaa. Kun tarkastelen tutkimuksessa erikseen kielenkäytön vastavuoroista ja retorista ulottuvuutta, on se puhtaasti analyysiä helpottava teko. Arkielämän käytännöissä vastavuoroisuus ja retorisuus yhdistyvät ymmärrettäväksi kommunikaatioksi. (ks. Jokinen & Juhila 1996, 32–43.) Lähdän siitä, että osapuolten käyttämällä keskustelullisilla ja retorisilla keinoilla on keskeinen merkitys, kun he neuvottelevat institutionaalisista minuuksista.

2.3 Paikantuminen tutkimuskentällä

”Behind my present effort, and behind all my work, lies the idea of science not as accumulating body of knowledge but as conversation.”
(Oakesshott 1959 ref. Czarniawska 1997, 7)

[Nykyisen työni taustalla, kuten kaikkien töideni, taustalla on ymmärrys tieteestä pikemmin keskusteluna kuin kasautuvana tietona.] (mukaileva käännös SR)

Tutkimuksessani on elementtejä tieteen eri kentiltä. **Ensinnäkin** tutkimusta voi pitää nuorisotutkimuksellisenä puheenvuorona, joskin yhteys nuorisotutkimukseen jää ohueksi. Itselleni tärkeänä apuna ovat olleet nuorisotutkimuksen puheenvuorot nuoruuden historiasta, nuoruuden sidoksista kulttuurisiin normeihin ja ideaaleihin sekä kasvatusihanteisiin (Tolonen 1999). Lähestyn nuoruutta institutionaalista näkökulmasta. Lasten ja nuorten asioita käsitellään ja heidän kasvuaan tuetaan monenlaisissa instituutioissa. Nuoret elävät ja heitä kasvatetaan neuvoloiden, päiväkotien, koulujen, sijaiskotien ja koulukotien suojissa (ks. Riihelä 1996; Tolonen 1999 ja 2004; Nummenmaa & Virtanen 2002; Aapola & Kaarninen 2003; Pösö 2004a; Raitakari 2004a ja 2004b).

Lastensuojelu on yksi lapsuutta ja nuoruutta määrittävä kohtaamisen areena. Tuen tarpeessa olevat lapset ja nuoret ovat usein monien instituutioiden asiakkaina lapsuutensa ja nuoruutensa aikana. Toisinaan heidän asiakkuutensa kestävät pitkiäkin aikoja. Lapset ja nuoret ovat myös läsnä esimerkiksi koulukoti-, kuntoutus- ja turvakotijaksoilla sekä avohuollon tukipisteissä (Hurtig 1999; Forsberg 2000; Jahnukainen ym. 2004; Eskonen 2005). Tutkimusta siitä, miten ammattilaiset lapsia ja nuoria auttamisinstituutioissa kohtaavat ja hallinnoivat, on kuitenkin vielä suhteellisen vähän (Pösö 1993; 2004a; Silverman ym. 1998; Forsberg 2001; Eskonen 2005; Eskonen ym. 2006). Tutkimukseni tuo nuoren esille palaverikeskustelujen osapuolena ja henkilönä, jonka tietoja kirjataan instituution dokumentteihin. Tutkimukseni tuo nuorisotutkimuksen keskusteluihin sen näkökulman, ettei nuori kasva erillisenä yksilönä eikä yksin perheenjäsenenä vaan myös aikuisvetoisten instituutioiden jäsenenä. Auttamis- ja kasvatusinstituutioissa nuori kohtaa arviointi-, neuvonta-, tuki- ja kontrollitilanteita. Näiden vuorovaikutustilanteiden kautta nuorelle syntyy ymmärrys siitä, kuka hän on ja mikä on hänen arvonsa aikuisten silmissä. En pohdi sitä, mitä nuoruus on tai kuka on nuori vaan sitä, miten nuorta instituutiossa kohdataan ja kirjataan (ks. Wahlström

2000). Nuoren kohtaamisessa ratkaisevaa ei ole ainoastaan se, mitä osapuolet puhuvat. Yhtä tärkeää on kysyä, miten ja missä nuoresta puhutaan ja millä tavoin nuori itse voi osallistua näihin keskusteluihin.

Toiseksi tutkimukseni liittyy yleisemmin pohdintoihin instituutioiden ja yksilöiden suhteesta. Minuuksia pohtivat tekstit ovat usein teorialähtöisiä (esim. Rose 1996 ja 1999; Hänninen ym. 2001). Tästä poiketen tarkastelen, miten institutionaaliset minuudet määrittävät osana instituution ruohonjuuritason toimintaa. En lähesty institutionaalisia minuuksia yhteiskuntatieteen tai postmodernin ajattelun abstraktioina vaan käsittelen institutionaalisia minuuksia konkreettisina sosiaalityön neuvottelukysymyksinä. Työssä pohdin sitä, miten ammattilaiset muokkaavat yksilöiden minuuksia kasvatus- ja auttamistyössä. Tärkeä, mutta vaikeasti vastattava kysymys on, miten ammattilaisten tekemät tulkinnat asiakkaasta kantavat tai latistavat yksilöä institutionaalisten kohtaamisten ulkopuolella. Miten suurta valtaa auttamis- ja kasvattamisinstituutioilla on ihmisten arkeen? Toisaalta voidaan ajatella, että yksilöt tarvitsevat tukea monimutkaisen arjen hallitsemisessa. Yksilöt hakeutuvat ammatillisiin hoito- ja opastussuhteisiin sekä kaipaavat tukea minuuksien määrittämisessä. Esimerkiksi ammattilaisen tulkinta siitä, onko asiakas terve vai sairas, voi olla yksilölle käännteentekevä.

Usein päätöksentekijät ja tutkijat tarkastelevat instituutioita määrällisten tulosten – asiakaspaikkojen ja käyttöasteen – valossa. He keräävät tietoja instituutioiden suoritteista ja asiakkaiden ongelmien luonteesta. Hyvinvointivaltion instituutioissa syntyy tapoja luokitella ihmisiä esimerkiksi syrjäytymisvaarassa oleviksi tai huostaanotetuiksi. Määrällinen, työkäytännöistä etäältä tuotettu tieto rakentaa tiettyä käsitystä hyvinvointivaltion ammattilaisista ja asiakkaista. (Rose 1995; Törrönen 2005.) Hyvinvointivaltio ja sen ristiriidat tulevat kuitenkin näkyviksi myös ammattilaisten ja asiakkaiden kohtaamisissa (ks. Seltzer ym. 2001). Anni Vanhala (2005, 59) esittää väitöskirjassaan tärkeitä kysymyksiä tutkimustiedon tuottamisesta. Hän kysyy muun muassa, onko parempi profiloida asiakkaita

etäältä, tunnuslukuina, vai tarkastella heitä läheltä. Onko yhtä vastuutonta kirjoittaa yksittäisistä sosiaalityön asiakkaista kuin jättää kirjoittamatta heistä?

Lähden siitä, että on tärkeää analysoida sitä, miten ammattilaiset yksittäisissä asiakastilanteissa neuvottelevat yksilön tilanteesta suhteessa instituution tehtävään. Yksittäisissä kohtaamisissa tulee näkyviin se liikkumatila, joka nyky-yhteiskunnassa jää sosiaalityöntekijälle ja asiakkaalle (ks. Juhila 2006b). En lähesty sosiaalityön kohtaamisia ammattilaisen ja asiakkaan yksilösuorituksina vaan ajattelen, että institutionaaliseen kohtamiseen suodattuu elementtejä yhteiskunnallisesta toimintaympäristöstä. Sosiaalityön erityiskysymyksiä, kuten marginaalissa tehtävää auttamistyötä, on vaikea tavoittaa, jos toimijat tuottavat tietoa päätöksenteon tueksi vain arvioimalla kohteita etäältä. Sosiaalityön ristiriidat ja merkittävyys tulevat esille kun tarkastellaan ammattilaisten ja asiakkaiden arkista kanssakäymistä. (Seltzer & Kullberg 2001; Juhila 2006b; Hall ym. 2006.)

Useat tutkijat ovat päätyneet siihen, että institutionaalisisessa vuorovaikutuksessa ammattilaisten tavat tuottaa asiakaskuvauksia ovat erityisen merkityksellisiä. Pirjo Nikander (2003a; 2003b) tuo esille vanhustenhuollon yhteistyöryhmässä vallitsevia tapoja kategorisoida asiakasta ja tulkita päätöksenteon kriteereitä. Kirsi Juhila (2003) tarkastelee yksilön määrittymistä vaikeaksi asiakkaaksi sosiaalityöntekijän ja asiakkaan kohtaamisessa. Vaikeaksi asiakkaaksi tulkittu yksilö tuo esille instituution taustaolettamuksia sekä osapuolten välisiä erimielisyyksiä asiakkaan asemasta ja kohtaamisen tavoitteista. Christopher Hall ja kanssakirjoittajat (2006) tarkastelevat sitä, miten lastensuojelun palaverissa eri ammattien edustajat määrittelevät naisen äitiyttä ja kykyä vanhemmuuteen. Työntekijät päätyvät palaverissa tulkintaan, että naisella on tahtoa olla hyvä äiti, muttei tarpeeksi kykyä tai voimia riittävään vanhemmuuteen.

Kuten edellä on jo käynyt ilmi, **kolmanneksi** tutkimukseni kiinnittyy ammattilaisen ja asiakkaan välisen vuorovaikutuksen tutkimiseen. Monet jakavat (ks. Jokinen & Suoninen 2000; Hall ym. 2003; Hall ym. 2006) kiinnostukseni sosiaalityön asiakasvuorovaikutukseen. Käytännön sosiaalityössä on aina korostettu työntekijän vuorovaikutustaitojen ja asiakkaan kuulemisen tärkeyttä. Viimeaikaiset, terapiasuuntautuneet työmenetelmät, kuten voimavara- ja ratkaisukeskeisyys, narratiivinen terapia ja konstrukttiivinen sosiaalityö, ovat kuitenkin tuoneet uudella tavalla esille kielen ja vuorovaikutuksen merkityksen asiakastyön keskeisenä elementtinä (Miller 1997; Parton & O’Byrne 2000; Kuronen 2004). Tämän lisäksi teoreettiset näkemykset postmodernista asiantuntijuudesta ja reflektiivisestä ammattikäytännöstä ovat lisänneet toimijoiden tietoisuutta kielenkäytön merkityksistä (Karvinen 1993 ja 1996; Raitakari 2002; Karvinen-Niinikoski 2005; Fook 2005; Hall ym. 2006, 8–14).

Vuorovaikutuksen tutkimisen tavoitteet eroavat ammatillisten työmenetelmien kehittämisestä. Työmenetelmien kehittämisen päämääränä on konkreettisten keskustelu- ja toimintamallien työstäminen, jolloin tavoitteena on sosiaalityöntekijän ja asiakkaan aiempaa parempi vuorovaikutus. Vuorovaikutuksen tutkimuksen tavoitteena on ”mennä sisään” sosiaalityön käytäntöihin ja näin tehdä näkyväksi työtä näkyväksi (esim. Jokinen ym. 1995; Jokinen & Suoninen 2000; Hall ym. 2003). Tutkimus on kohdistunut muun muassa siihen, millaisia sosiaalisten ongelmien ja asiakkuuksien tulkintoja ammattilaiset tuottavat työssään. Lisäksi on tarkasteltu sitä, miten asiakkaat rakentavat kertomustaan elämästään, ongelmistaan ja asiakkuudesta. (Juhila & Pösö 2000; Kulmala ym. 2003; Kulmala 2006.)

Toivon, että tapani tarkastella yhtäaikaaisesti instituution keskustelu- ja lomaketodellisuutta syventäisi edelleen ymmärrystämme institutionaalisesta vuorovaikutuksesta. Ammattilaiset ja asiakkaat liikkuvat instituutio- ja kommunikatiokontekstista toiseen, jolloin heidän yhteistyönsä edellyttää monenlaisia kykyjä

ilmaista itseään ja tavoitteitaan. Myös tulkinta asiakkaan tilanteesta on sidoksissa siihen, millä arenalla osapuolet käsittelevät sitä. Asiakkuus auttamis- ja kasvatustutkimustilanteissa edellyttää monenlaisten vuorovaikutustilanteiden hallintaa.

Usein vuorovaikutuksen tutkimuksessa tutkija pyrkii säilyttämään etäisyyden käytäntöihin ja välttämään ylhäältä alas tulevaa neuvomista. Tämän asemoinnin valitsen minäkin. Vuorovaikutuksen tutkimuksen tavoitteena ei ole luoda säännöstöjä tai ohjeita hyvästä ammatillisesta vuorovaikutuksesta. Vuorovaikutuksen tutkimuksessa lähdetään siitä, että sosiaalityön käytännöt ovat rationaalista ja tarkoituksenmukaista. Käytännön toimijoilla on tietoa hyvästä vuorovaikutuksesta pikemminkin kuin aineistoa analysoivalla tutkijalla. Tutkija voi kuitenkin lisätä ammattilaisten tietoisuutta siitä, mitä vuorovaikutuksessa tapahtuu ja mistä tekijöistä institutionaalinen kohtaaminen muodostuu. Tietyn käytännön näkyväksi tekeminen herättää helposti kysymyksiä siitä, olisiko osapuolilla mahdollisuuksia toimia myös toisin. Kysymys toisin toimimisesta auttaa näkemään vallitsevia ja poikkeavia toimintatapoja, mutta ei anna tutkijalle valtaa julistaa, miten ammattilaisten vuorovaikutustilanteissa tulisi toimia.

Neljänneksi tutkimukseni asettuu asiakirja-aineistoja käyttävien tutkimusten kenttään (mm. Hodder 2000; Heikkinen ym. 2000). Sosiaalityön historialliset, asiakirjoihin perustuvat tutkimukset antavat kuvaa siitä, miten sosiaalityö on tiettyinä ajanjaksoina ymmärretty (Satka 1995; Saurama 2002). Toisinaan tutkijat ovat asiakirja-aineistoista selvittäneet asiakkaiden viranomaisverkostoja tai heistä tehtyjä merkintöjä (Vanhala 2005). Tutkijat ovat myös kysyneet, näkyykö lapsi tai nuori lastensuojelun asiakirjoissa (Törrönen 1994; Kähkönen 1994; Mäenpää & Törrönen 1996; Salokanta 2003). Asiakirja-analyysi edellyttää kannanottoa eletyn todellisuuden ja asiakirjatodellisuuden suhteesta (Summa 1989; Hodder 2000). Tällöin herää kysymys siitä, miten hyvin asiakirjan antama kuva

tapahtumista vastaa itse tapahtumien kulkua. Asiakirja-aineistoja onkin kritisoitu siitä, että ne tuottavat vaillinaisen kuvan niin instituution kuin asiakkaan arjesta. Tarja Heino (1997, 92) sekä Johanna Mäenpää ja Maritta Törrönen (1996) tuovat esille, miten asiakirjat välittävät asiakastilanteista epätäydellisen ja asiakasta ongelmallistavan konstruktion. Asiakirjat ovat valikoituneita tekstejä. Siten myös kuva ammattilaisten toiminnasta on vaillinaisen. Sosiaalityöntekijän on kuitenkin kirjattava kohtaamansa huolet ja ahdistuksen aiheet instituutiolle ominaiseen muotoon. Vasta kun ongelmatilanne tulee sosiaalityön kielellä ymmärrettäväksi, ammattilaiset voivat sen kanssa työskennellä. (Saurama 2002, 50–55.)

Instituutiot rakentavat itseään tekstuaalisten tuotteiden avulla ja niiden kautta. Instituutiot synnyttävät mielikuvan paperipinoista ja paperivälitteisestä vuorovaikutuksesta. Asiakirjoihin ja lomakkeisiin liittyy vakavasti otettavuuden ja todenmukaisuuden odotus, toisin kun esimerkiksi fiktiivisiin runokokoelmiin. Asiakirjoihin kirjaantuu se, mitä instituutio pitää totena ja relevanttina informaationa (Kähkönen 1994, 25). Ammattilaiset tuottavat asiakirjoja hallinnollisia tarpeita varten lähtien instituution omista tiedontuottamisen intresseistä. Asiakirjat palvelevat hallinnollisia muistamisen, arvioinnin, tiedonsiirron ja päätöksenteon tarpeita (Heino 1997). Asiakirjat ovat todellisuutta vakiinnuttavia työvälineitä, eikä niissä tuoda yleensä esille tekstin tuotantoehtoja ja tavoitteita (Summa 1989, 78–80). Tästä huolimatta ammattilaiset kehittävät dokumentointia usein työkäytäntöjen näkyväksi tekemiseksi ja suunnitelmallisuuden lisäämiseksi. Dokumentointi on yksi keino suunnata instituutiota ja monitoroida asiakkaan edistymistä (Dean 1999; Rose 1999).

Asiakirjojen voimaa lisää se, että ne siirtyvät instituutiosta toiseen ja viestivät asiakkaasta ilman, että hän on läsnä. Kirjoitettu teksti säilyy muodoltaan samana ja ylittää tilannekohtaisuuden rajat, joskin tekstin tulkinta on sidoksissa lukevaan yleisöön. Tekstin merkitykset siirtyvät usein siitä kontekstista, jossa ne on alun perin tuotettu toiseen tilanneyhteyteen. (Holstein & Gubrium 2000, 204–211;

Atkinson & Coffey 2004.) Yksilöstä tulee asiakas, kun hänestä kirjoitetaan asiakasdokumentti. Asiakirja on merkittävä työväline asiakkuuden alkamisessa, sen arvioimisessa ja päättymisessä.

Suhtaudun analysoimiini lomakkeisiin tekstituotteina, jotka muodostavat itsenäisen, retorisen dokumenttitodellisuuden. Ne avaavat työssäni yhden ikkunan siihen, miten ammattilaiset nimeävät institutionaalisia minuuksia. En analysoi suurta määrää instituution asiakirjoja, vaan pyrin katsomaan valittuja tekstejä läheltä, jotta ymmärtäisin mitä kirjoittajat niissä tekevät retorisesti. Toivon, että tutkimukseni herkistää lukijaa lukemaan instituutioiden asiakirjoja aktiivisina teksteinä, joissa kirjoittajat luovat kuvaa todellisuudesta tiettyjä tarkoituksia varten. Asiakirjat eivät ole luonnostaan tosiasiatietoa. Ne ovat toimintaa, jossa kirjoittaja käyttää fakta-argumentteja vakuuttaakseen lukijaa esimerkiksi asiakkaan tuen ja palveluiden tarpeesta. Samoin kuin puhe niin myös teksti on instituutiossa väline, jolla suoritetaan annettuja tehtäviä.

Viidenneksi tutkimukseni liittyy keskusteluun yksilöiden hallinnoimisesta ja kasvattamisesta (Rose 1996 ja 1999; Hänninen & Karjalainen 1997). Auttamis- ja kasvatusinstituutioilla on merkittävä asema modernin yksilöllisyyden ja kunnon kansalaisen kasvattamisessa. Tuen tarpeessa olevia nuoria kohdattaessa ammattilaiset käyttävät tiettyjä vallan tekniikoita, kuten nuoren tilan- ja ajankäytön rajoittamista. Ammattilaisten vallan käytön tavoitteena on usein hyvään itsekontrolliin ja elämänhallintaan kykenevä yksilö. Vallan käytön tekniikat edellyttävät osapuolilta tulkintoja kasvattamisen ja normalisoinnin tarpeesta. Institutionaalissa kohtaamisessa ei ole kyse vain ammattilaisen ja asiakkaan suhteesta, vaan näkyväksi tulevat yhteiskunnalliset odotukset esimerkiksi tavallisen elämänsä saavuttamisesta (Raitanen 2001; Tuomi 2001; Raitakari 2004a). Nuorten kohdalla kyse on siitä, että ammattilaiset sekä tarjoavat nuorelle lisää arjen resursseja

että monitoroivat nuoren käyttäytymistä. Nuoren tilannetta tuetaan ja nuori saa enemmän toimivaltuuksia, jos hän oppii instituution läksyn (Rose 1999, 136).

Osallistun yllä kuvattuun keskusteluun siitä, miten instituutiot muokkaavat ihmisistä nyky-yhteiskuntaan sopivia toimijoita; itsenäisiä ja riippumattomia yksilöitä. En näe instituutioiden hallinnointikäytäntöjä itsessään hyvänä tai huonona asiana. En osallistu keskusteluun siitä, tuleeko nuoria kontrolloida enemmän vai vähemmän. Pikemminkin pohdin, miten instituutioissa osapuolet neuvottelevat kasvatuksen ja kontrollin keinoista. Haluan tutkimuksellani herättää keskustelua siitä, millaisen vuorovaikutuksen osapuolina nuoret ovat auttamis- ja kasvatustituutioissa. Nyky-yhteiskunnassamme hallitaan ihmisiä yksilöinä, vaikka ihmistä voi myös lähestyä monien läheis- ja ammattilaisverkostojen osapuolena. Usein yksilöllisyys todentuu erilaisten auttamis- ja kasvatustituutioiden sekä yhteisöjen jäsenyydessä.

3 Nuorten tukiasumisyksikkö

Tutkimukseni kohteena oleva instituutio, jota kutsun Yksiköksi, on erään lastensuojelujärjestön tukiasumisprojekti. Yksikön toiminta-ajatuksena on, että nuori kykenee itsenäiseen asumiseen, arkielämän perusasioista huolehtimiseen sekä ammatin ja työpaikan hankkimiseen tuetun asumisen avulla. Yksikössä olevat nuoret määrittyvät työntekijöiden kielenkäytössä avohuollon tukitoimena sijoitetuiksi, huostaanotetuiksi tai jälkihuollossa oleviksi. Nuoret ovat iältään 16–25-vuotiaita, ja heidät on palvelujärjestelmässä määritelty syrjäytymisvaarassa oleviksi. Kaikki nuoret eivät kuitenkaan ohjaudu Yksikköön lastensuojelun kautta, vaan nuori voi tulla tukiasumiseen myös esimerkiksi sairaalan työntekijän tai päihdetyöntekijän ohjaamana. Nuori muuttaa tukiasuntoon usein joko omasta lapsuudenkodistaan tai sijaiskodista, lastenkodista tai perhekodista.

Käyttämäni nimitys Yksikkö ei viittaa laitospäiseen instituutioon vaan verkostomaiseen ja hajautettuun asumisyksikköön. Vain osa toiminnasta tapahtuu kolmen huoneen toimistossa tai neuvotteluhuoneessa. Työntekijät jalkautuvat nuorten asunnoille ja osallistuvat heidän arkeensa. Asumisjakson keskiössä on yksittäisen nuoren ja työntekijän välinen suhde sekä nuoren arjen sujuvuus. Nuoret muodostavat keskenään löyhän yhteisön.

3.1 Nuorten tukiasumisen pirstaleinen kenttä

Tukiasuminen on vakiintunut asumispalvelumuoto lastensuojelussa sekä mielen-terveys- ja päihdetyössä. Tukiasuminen vakiinnutti asemansa 1970–1980-luvuilla asunnottomuusongelman noustessa poliittiseen keskusteluun. 1970-luvulla syntyi ajatus asuntopoliittisista erityisryhmistä, joiden asuttamista eri viranomaiset ja ammattilaiset halusivat helpottaa muun muassa tukiasumisen avulla. Usein asumisen erityisryhmiksi luetaan vammaiset, päihde- ja mielenterveysasiakkaat, pakolaiset, vankilasta vapautuneet ja nuoret. Heidän kohdallaan asumisen onnistuminen edellyttää usein mahdollisuutta saada kohtuuhintainen vuokra-asunto ja riittävät tukipalvelut. Vuonna 1980 uusi sosiaalihuoltolaki määritteli sosiaalihuollon roolin asuntopoliitikassa. Lain mukaan kunnan tulee järjestää paikallista tarvetta vastaava määrä palvelu- ja tukiasuntoja sekä tarpeen mukaan muita asuntoja erityistä tukea tarvitseville ihmisille. Nuorten tukiasumista säädellään vielä erikseen lastensuojelulaissa (1983), jossa lainsäätäjät määrittelevät muun muassa kunnan velvollisuudeksi järjestää jälkihuoltoa täysi-ikäiselle lastensuojelunuorelle 21-vuotiaaksi saakka. Tukiasumistoiminnalla on suhteellisen vahva lainsäädäntöpohja. Kyseessä on kuitenkin puitelainsäätötasoinen sääntely, jolloin kunnalla on vapaus pitkälti itse määrittellä tukiasuntojen hankkimisen tarvetta ja sisältöjä. (ks. Poteri 1997; Hannikainen & Kärkkäinen 1997, 49–50; Kärkkäinen ym. 1998; Riihelä & Ventelä 2002)

Lastensuojelullisen tukiasumisen kenttä on nykyisin sirpaleinen. Kuntien järjestämistä lastensuojelupalveluista on ainakin suurissa kaupungeissa yhä enemmän siirrytty erilaisten projektien, yhdistysten ja yritysten tuottamiin lastensuojelupalveluihin. Tukiasumisessa toimijat, rahoitus ja sopimusten sisällöt vaihtelevat kunnittain. 1990-luvulta lähtien on asumispalveluiden kentällä siirrytty keskusjohtoisesta asumispalveluiden suunnittelusta ja resursoinnista erilaisten projektien toteuttamaan tuettuun asumiseen. Esimerkiksi Tampereella 14 eri organisaatiota tai projektia järjesti tukiasumista vuonna 2002 (ks. Riihelä & Ventelä 2002,

36). Tukiasuminen on nykyisin yhä useammin osa julkishyödyllisen vuokratalo-yhtiön toimintaa, jolloin vuokratalo-yhtiö tarjoaa asukkaalle asunnon lisäksi asu-misneuvontaa tai tarvittaessa tuettua asumista. Vuokratalo-yhtiön tavoitteena on tukiasumisella vähentää nuorten vuokratästä- ja häiriöriskiä sekä asuintalon lei-maantumisen vaaraa. Tukiasumisessa palvelun tarjoajia on paljon, mutta palve-lun kattavuus on kuitenkin heikko. Moni tuettuun asumiseen pyrkivä tai sosiaali-työntekijän sinne lähettämä nuori jää asukasvalinnassa vaille tukiasumispaikkaa (sosiaalipalveluiden kattavuudesta Anttonen & Sipilä 2000, 169–175). Tukiasun-tojen vähäisyys, asumismuodon sopimattomuus tietyille asiakasryhmille sekä ammattilaisten epäilyt nuorten kyvyistä sitoutua yhteistyöhön vaikuttavat siihen, että osa nuorista jää ilman tukiasuntoa.

Ammatillisessa keskustelussa tukiasumisella voidaan viitata hyvin erilaisiin toi-mintamalleihin, löyhimmillään sosiaaliseen asuntotuotantoon yleisesti. Usein erotetaan käsitteellisesti⁴ löyhän tuen asumismuoto eli tuettu asuminen ja tii-viimmän tuen asumismuoto eli tukiasuminen. Käsitteiden erot eivät ole selkeitä, mutta yleisesti tuettu asuminen viittaa ei-ammattilliseen, vapaaehtoistyön pohjalta toteutettuun sosiaaliseen tukeen. Tuettu asuminen ei ole myöskään samassa mie-lessä säännelty sosiaalipalvelu kuin tukiasuminen. Tukiasumiseen liittyy usein ammatillisesti toteutettuja, tehostettuja tuen ja kontrollin muotoja. Sekä tuettu

⁴ Asumispalveluiden käsitteistö on kirjava. Erityisryhmille suunnatusta asumisesta käytetään vaihdellen käsitteitä tukiasuminen, intensiivinen tukiasuminen, tehostettu tukiasuminen, tuettu asuminen, palveluasuminen, tehostettu palveluasuminen ja kuntouttava asuminen. Pääsääntöisesti palveluasuminen viittaa ympärivuorokautiseen tukeen, tukiasuminen ammatillisesti ja hyvin säännöllisesti annettuun tukeen, kun taas tuettu asuminen toteutetaan vapaaehtoistyöpohjalta ja annettu tuki on löyhempää. (ks. Pitkänen ym. 2004.) Lastensuojelussa nuorten tukiasuminen voi olla joko avohuollon tukitoimi, sijaishuollon sijoitus tai lastensuojelunuoren jälkihuoltoa.

asuminen että tukiasuminen ovat tavoitteellista, väliaikaista ja yhteistyösopimuk-
sin säädeltyä asumista. Nuorelle tehdään osapuolten yhteistyönä tukisuunnitel-
ma, jonka lisäksi nuori sitoutuu myös asumissääntöihin. Asuminen tapahtuu joko
yhteisöllisissä soluasunnoissa tai tavallisissa vuokra-asunnoissa. (Poteri 1997;
Edgar 2000, 9 ref. Granfelt 2003, 30.)

Yksi tukiasumisen toteuttamistapa on, että itsenäistymisasunnot sijaitsevat las-
tensuojeluyksikön välittömässä läheisyydessä. Nuoren siirtyessä laitosasumisesta
itsenäistymisasuntoon lastensuojelulaitoksen työntekijät jatkavat täysi-ikäisen
nuoren tukemista ja kontrolloimista. Tästä esimerkkinä ovat Tampereen perhetu-
kikeskusten itsenäistymisasunnot. Toinen mahdollisuus on se, että sosiaalitoimi
osoittaa osan asunnoistaan nuorten tukiasunnoiksi. Tällöin kunnan sosiaalityön-
tekijä toimii asukkaan lähityöntekijänä. Tämä on yleinen käytäntö kuntien täyt-
täessä nuorten asuttamis- ja jälkihuoltovelvoitetta. Usein sosiaalitoimen resurssi-
pula väistämättä mahdollistaa vain löyhästi tuettua asumista.

Kolmas vaihtoehto perustuu projektikehittämiseen, jolloin yhdistyksen tai sosi-
aalitoimen erillinen projekti tarjoaa nuorten tukiasumispalveluita. Usein tu-
kiasumisprojektit ovat osa vapaaehtoisjärjestöjen (esim. Suomen Punainen Risti,
Setlementtiliitto ry, Erityishuoltojärjestöjen liitto Ehjä ry) toimintaa ja perustuvat
ainakin osin vapaaehtoistyöhön. Nykyisin tosin vapaaehtoistyö, projektit ja sosi-
aalipalveluiden tuottaminen limittyvät kansalaisjärjestöjen toiminta-ajatuksissa
toisiinsa (Matthies 1996). Tukiasumisprojektin koordinaattori on usein palkka-
työsuhteessa kansalaisjärjestöön. Työn toiminta-ajatuksena on kunnan omien
asumispalveluiden täydentäminen. Projektin koordinaattori toimii välittäjänä
sosiaalitoimen, järjestöjen, työvoimahallinnon, asunnon tarjoajien ja nuorten
välillä. Tukiasumisprojektilla ei ole itsellään hallinnassaan asuntoja vaan asun-
non tarjoaa vuokrataloyhtiö tai yksityinen vuokranantaja. Projektin koulutetut
vapaaehtoistyöntekijät vastaavat suurelta osin nuoren kanssa työskentelemisestä.
(ks. Merjokari 2001; Roivainen 2001; Väisänen & Huoponen 2001.)

Neljännän vaihtoehdon tarjoavat asuntoja omistavat ja vuokraavat tahot, kuten Y-säätiö, Tampereen Vuokratalosäätiö, Nuorisoasuntoliitto ja sen paikallisyhdistykset. Vuokrataloyhtiöt ovat nähdäkseni viime vuosina aktivoituneet tukiasumisen markkinoilla. Vuokrataloyhtiöiden tuetun asumisen hankkeissa puhutaan usein palkallisista asumisohjaajista ja sosiaalisesta isännöinnistä. Esimerkiksi Tampereen Vuokratalosäätiöllä ja Tampereen seudun nuorisoasuntoyhdistyksellä on Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama yhteistyöhanke ”Itsenäistyvien ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tuetun ja ohjatun asumisen hanke” (2003–2006) (Tampereen Vuokratalosäätiön... 2002-2003).

Tutkimuksen kohteena oleva Yksikkö edustaa nähdäkseni viidettä tukiasumisen mallia. Lastensuojelujärjestön projekti kehittää nuorten intensiivistä tukiasumista Raha-automaattiyhdistyksen tukemana ostopalvelullisena sosiaalipalveluna. Aineistokeruuta lopettaessani tukiasumisesta vastasi viisi kokopäiväistä ammatillista työntekijää. Yksikön käytössä on lastensuojelujärjestön omistamia asuntoja, joten työntekijöillä on mahdollisuus melko itsenäiseen asukasvalikointiin ja kehittämistyöhön. Tutkimassani Yksikössä on erityistä lastensuojelujärjestön oma asuntokanta ja ammatillinen henkilökunta (vrt. kolmas vaihtoehto).

Perinteisesti tukiasuminen asetetaan asumispalveluiden pohjimmaisten asunto-markkinoiden asumisportaikon yläpäähän (ks. Jokinen & Juhila 1991 ja 1996). Yksilön tulee osoittaa asumiskykyisyyttä ensin laitos- ja yhteisöasumisessa ennen kuin hän voi siirtyä tukiasumisen kautta itsenäiseen asumiseen. Portaittaiseen asumismalliin on sisäänrakennettu ammattilaisten tarve arvioida asukkaita asumiskykyisyyden perusteella ja asumisen väliaikaisuus. Mikäli eri osapuolet arvioivat nuoren elämänhallinnan ja asumiskyvyn riittäväksi, hän siirtyy tukiasunnosta omaan vuokra-asuntoon. Mikäli taas nuoren asumiskyky heikkenee,

hän siirtyy asumisportaikossa alaspäin laitos- ja yhteisöasumiseen tai takaisin omaisten luokse. Pohjimmaiset asuntomarkkinat perustuvat asukkaan näyttöihin omasta yhteiskuntakelpoisuudesta ja kyvyistä asua itsenäisesti (Jokinen & Juhila 1991 ja 1996).

3.2 Lastensuojelullinen tukiasumishanke

Kutsun Yksikköä lastensuojelulliseksi tukiasumishankkeeksi sillä perusteella, että se tarjoaa kunnille lastensuojelupalveluita. Yksikön käytäntöjä ohjaa lastensuojelulaki ja siinä laxeasti määritelty tehtävä tukea nuorten tervettä kehitystä. Ammattilainen saattaa ohjata nuoren Yksikköön, mikäli hän tulkitsee nuoren esimerkiksi syrjäytymisvaarassa olevaksi, tukea tarvitseväksi päihteidenkäyttäjäksi. Nuori ei välttämättä ole ollut aiemmin lastensuojelun asiakkaana. Yksikössä pääpaino on kuitenkin lastensuojelun jälkihuollon tukiasumisessa. Kuntien sosiaalityöntekijät ja Yksikön työntekijät toimivat yhdessä portinvartijoina tukiasuntoihin. Osa asunnonhakijoista karsiutuu jo ensimmäisen yhteydenoton perusteella.

Tukiasunnot ovat Lastensuojelujärjestön omistamia pieniä, tavallisia kerrostaloja rivitalo huoneistoja. Asunnot sijaitsevat eri puolilla kaupunkia eri kiinteistöissä. Tukiasuntoja on noin kaksitoista. Yksikkö tekee palvelusopimuksen asiakasnuoren asuinkunnan sosiaalitoimen kanssa. Sopimukseen liitetään Yksikön työntekijän yhdessä muiden osapuolien kanssa kirjoittama tukisuunnitelma, joka määrittelee tukiasumisen tavoitteet ja toimenpiteet. Yksikkö välivuokraa asun-

non nuoren kotikunnalle. Asiakasnuori allekirjoittaa asumissopimuksen, joka sisältää tukiasumisen säännöt, velvoitteet ja oikeudet.

Yksikössä työskentelee viisi ammattilaista⁵. Työntekijät ovat paikalla kahdessa vuorossa kello 8–21. Työntekijät tapaavat nuorta hänen asunnollaan tai Yksikön toimistolla yhdestä kuuteen tapaamiseen viikossa. Asumisjakson hinta määräytyy tuen määrän mukaisesti. Tukiasuminen on välivaihe ennen itsenäistä asumista ja tavoitteena on, että nuori siirtyy tukiasumisen jälkeen itsenäiseen elämään. Tukiasumisjakson pituus on keskimäärin noin yhdeksän kuukautta⁶. Moniammatillinen ryhmä, johon kuuluvat työntekijöiden lisäksi sosiaalityöntekijä ja muita nuoren kanssa työskenteleviä viranomaisia sekä yleensä nuoren vanhemmat, seuraa ja arvio nuoren tukiasumisen edistymistä. Moniammatillisessa ryhmässä päätetään muun muassa tukiasumisen jatkumisesta ja sen päättymisestä.

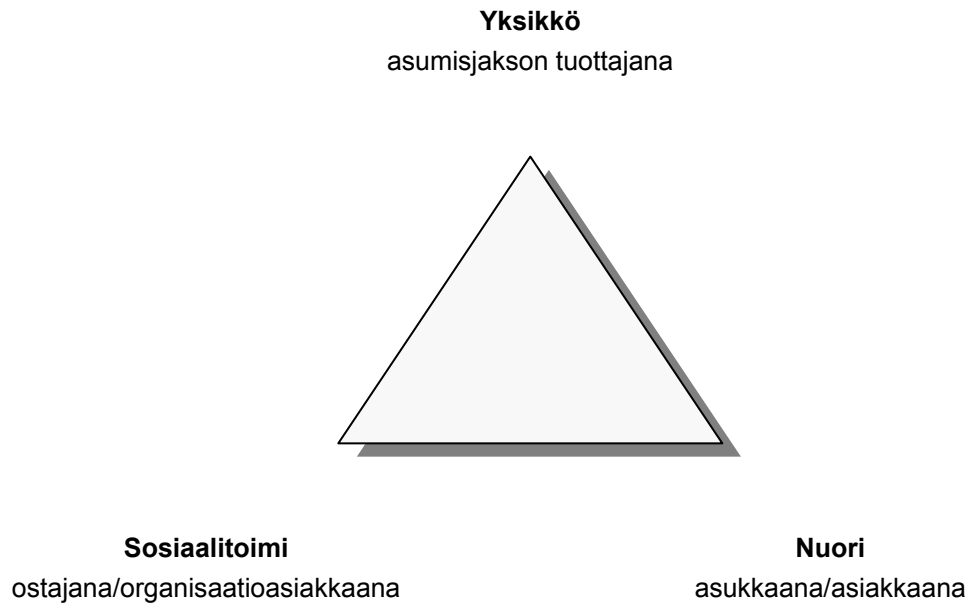
Asunnosta tulee tukiasunto, kun se on välivuokrattu kunnalle ja nuori on sitoutunut erillisiin asumissääntöihin. Yksikön työntekijöillä on asuntoon avain, ja heillä on lupa tarkistaa asunto tarvittaessa. Kun asumisjakso alkaa, nuoresta tulee vuokra-asunnon määräaikainen haltija ja hänen odotetaan sitoutuvan tukisuhteeseen. Nuori asuu usein ensimmäistä kertaa yksin tavallisessa yksiössä tai kaksiossa. Työntekijät odottavat nuoren ottavan vastuuta omista arjen rutiineistaan, kuten kotitöistä, raha-asioista ja koulunkäynnistä. Asiakkuus Yksikössä merkitsee sitä, että vähintään kaksi työntekijää ohjaa nuoren arkea ja asumista. He käy-

⁵ Käytän tutkimuksessa ohjaajista käsitteitä työntekijä ja ammattilainen. Projektin kuluessa ohjaajien nimikkeet vaihtuivat useaan kertaan. Työntekijä viittaa niin ohjaajiin, asumisohjaajiin, tukihenkilöihin, lähityöntekijöihin kuin sosiaalityöntekijä-esimieheen.

⁶ Yllä oleva teksti on mukailtu Yksikön kotisivulta. Tunnistettavuussyistä en mainitse lähdettä tarkemmin.

vät sekä sovitusti että joskus yllättäen nuoren asunnolla, hoitavat nuoren kanssa muun muassa virasto- ja kauppa-asioita, osallistuvat palavereissa sekä auttavat nuorta viikko-ohjelman suunnittelussa. Viikko-ohjelman tavoitteena on luoda nuoren arkeen struktuuri ja järjestys. Viikko-ohjelmasta työntekijät voivat myös konkreettisesti tarkistaa jälkikäteen, onko nuori toiminut ennalta suunnitellulla tavalla.

Nuoren Yksikköön sijoittava sosiaalityöntekijä delegoi Yksikölle osan sosiaalitoimen huolto-, kasvatus- ja huolenpitovastuusta. Asumisjakson aikana nuori on kuitenkin edelleen sosiaalitoimen asiakas ja sosiaalityöntekijä vastaa monista nuoren asioista, esimerkiksi toimeentulotuesta. Vaikka tutkimushetkellä osa Yksikön rahoituksesta tuli Raha-automaattiyhdistykseltä, niin sosiaalitoimen ja Yksikön yhteistyötä säätelevät palvelusopimusmallin käytännöt. Toimintatavan voi hahmottaa kolmikantaisena kuviona, jossa yhtenä toimijana on asumisjakson tuottaja (Yksikkö), toisena asumisjakson ostaja (kunta/sosiaalityöntekijä) ja kolmantena asukas (nuori). Kolmikannan jokainen toimija vaikuttaa siihen, millaiseksi nuoren asumisjakso rakentuu ja mikä on toimijoille mahdollista ja mikä ei. Yksikön käytännöissä asumisjaksoa myyvä taho, ostaja ja käyttäjä on erotettu toisistaan. Yksikkö on monen toimijan muodostama yhteistyöverkko. Neuvotte- luissa osapuolet arvioivat nuoren tarvetta tukiasumiseen, nuoren kykyä hyötyä tukiasumisesta ja sosiaalitoimen mahdollisuuksia osallistua tukiasumisen kus- tannuksiin.

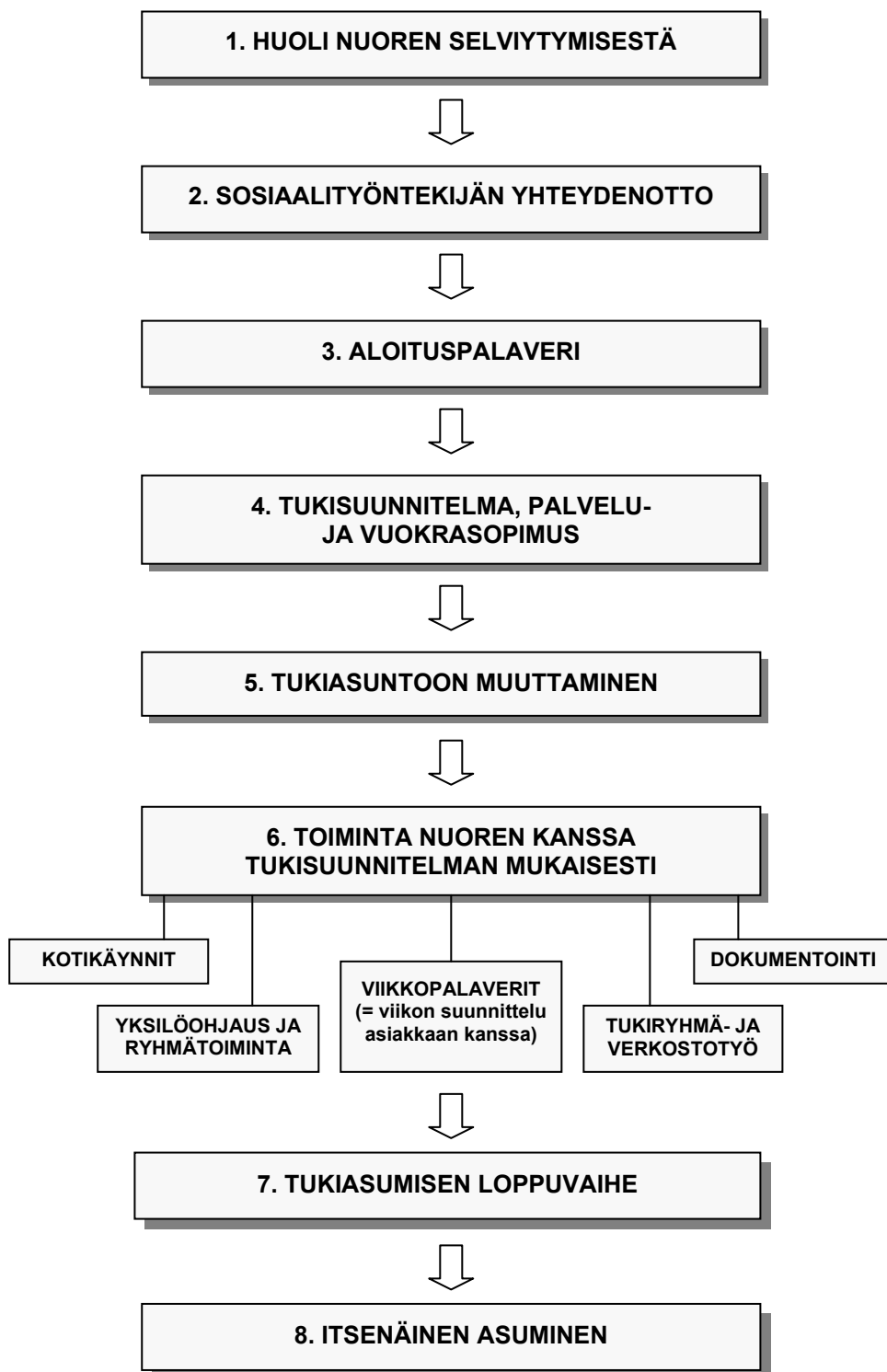
Kuvio 2. Yksikön toimijat

Yksikössä nuori tai sosiaalityöntekijä ei voi valita vain asuntoa tai sosiaalista tukea, vaan molemmat kuuluvat myytävään tukiasumiseen. Kuntien sosiaalityöntekijöillä on toiminnassa tärkeä rooli. He lähettävät nuoria asumisjaksoille, ostavat asumisjaksoja sekä toimivat yhteistyökumppaneina ja viimesijaisina vastuunkantajina. Yksikön ja lähettävän sosiaalityöntekijän välisiä suhteita säätelevät tuottaja-ostaja-asetelma ja ammatilliset näkemykset nuoren tuen tarpeesta. Yksikön näkökulmasta sekä sosiaalityöntekijä että nuori ovat molemmat asiakkaita. Yksikössä työntekijät puhuvat organisaatioasiakkaasta (sosiaalitoimet) ja asiakasnuoresta. (ks. Niiranen 2001; Raitakari & Pösö 2003.)

Nuoren ohjautuminen Yksikköön on paljolti kiinni nuoren aikaisemmasta historiasta sosiaalitoimessa, sosiaalitoimen resursseista sekä sosiaalityöntekijän ammatillisesta arviosta. Sairaalat, mielenterveys- ja päihdeyksiköt, lastensuojelun

yksiköt, sosiaalihuolto, nuorten omaiset ja nuoret itse ottavat yhteyttä Yksikköön. Vaikka jokin muu taho kuin kunnan sosiaalityöntekijä voi kysyä nuorelle asumisjaksoa, asumisjakso voi alkaa vasta kun on varmistettu, että asumisjaksoon saadaan solmittua palvelusopimus nuoren kotikunnan kanssa. Yksikön nuoret jakautuvat karkeasti ottaen kahteen tyyppiin. Joko on kyse nuoresta, joka on ollut pitkään lastensuojelun asiakkaana tai sitten kyse on täysi-ikäisyyden saavuttaneesta, usein päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivästä nuoresta aikuisesta.

Toisinaan on sattumaa, miten Yksiköstä vapautuu asuntoja tai miten sosiaalityöntekijä sitoutuu järjestämään juuri kyseiselle nuorelle tukiasunnon. Toisaalta nuorella ei aina ole eikä hänelle tarjota muuta vaihtoehtoa kuin hyväksyä suunniteltu asumisjakso. Nuorelle tarjotun tuen määrä vaihtelee löyhästä intensiiviseen. Intensiivisessä tuessa työntekijät tekevät nuoren luokse kotikäyntien lisäksi aamuherätys- ja iltavalvontakäyntejä. Löyhässä tuessa nuori on usein jo siirtymässä pois Yksikön toiminnasta. Työntekijät varmistavat siirtymisen onnistumista esimerkiksi tapaamalla nuorta kerran viikossa toimistolla. Alla oleva prosessikaavio kuvaa asumisjakson alkamista ja sen kulkua. Kuvio on Yksikössä käytössä, ja lainaan sitä tässä työntekijöiden luvalla. Kaikki alkaa siitä, kun joku huolestuu nuoren selviytymisestä (1) ja ottaa Yksikköön yhteyttä.

Kuvio 3. Tukiasumisjakson prosessi

Yksikön asumisjaksoprosessi sisältää ensinnäkin syntyvän huolen nuoren selviytymisestä (1). Yksikössä tilastoidaan nuorten tulosityitä eli niitä tekijöitä, jotka aiheuttavat tukiasumisen tarvetta. Vuosina 1999–2003 nuoria oli 120. Heistä kolmellekymmenelle työntekijät kirjasivat tulosityksi koulunkäyntivaikkeudet. Samoin he kirjasivat kolmellekymmenelle nuorelle tulosityksi alkoholin liiallisen käytön. Lähes yhtä usein tilastoitu tulosity oli mielenterveysongelma eli kahdenkymmenen kahdeksan nuoren kohdalla. Huumeiden käyttö oli yhtenä tulositynä seitsemällätoista nuorella, rikokset kolmella toista ja asunnottomuus kahdella toista nuorella.

Usein ensimmäinen yhteydenotto tulee kunnan sosiaalityöntekijältä (2), mutta tukiasumista saattaa kysyä myös nuori itse tai hänen lähimmäisensä, koulun kuraattori, päihdeyksikön työntekijä tai sairaalan työntekijä. Ensimmäisestä yhteydenotosta edetään usein aloituspalaverin järjestämiseen (3). Tässä palaverissa ovat läsnä Yksikön työntekijä(t), sosiaalityöntekijä(t), nuori, (vanhemmat) ja nuoren muut tärkeät viranomaistahot. Aloituspalaverissa osapuolet sopivat yhteistyöstä ja tukiasumisjakson tavoitteista sekä hahmottelevat kirjallista tukisuunnitelmaa, jonka työntekijät työstävät keskustelujen pohjalta. Lisäksi osapuolet neuvottelevat palvelu- ja vuokrasopimuksesta sekä asumissäännöistä (4). Tämän jälkeen nuori voi muuttaa vapautuvaan tukiasuntoon (5). Asumisjakson prosessissa työntekijät jakavat nuoren kanssa toimimisen viiteen osa-alueeseen: kotikäynteihin, viikkopalaveriin, yksilöohjaukseen ja ryhmätoimintaan, tukiryhmä- ja verkostotyöhön sekä dokumentointiin.

Säännölliset kotikäynnit ovat tukiasumisjakson aikana keskeisin työmuoto. Kotikäynteihin liittyy keskustelua nuoren kanssa sekä esimerkiksi siivoamisen ja ruuanlaiton ohjaamista. Tällöin nuoren asunto on työskentelyn näyttämö ja kohde. Työntekijät ohjaavat nuorta myös kodin ulkopuolella tapahtuvissa toiminnissa ja virastoasioissa. Usein työntekijät lähtevät nuoren mukaan kaupungille,

jos hoidettava asia on nuorelle vaikea tai on olemassa riski, että nuori jättää asian hoitamatta.

Viikkopalavereissa työntekijät suunnittelevat yhdessä nuoren kanssa tulevaa viikkoa ja sopivat alustavasti kotikäynneistä. Samalla he käyvät läpi nuoren raha-asioita ja tulevan viikon virastoasioita. Yksilöohjauksella viitataan nuoren ja hänen oman ohjaajansa välisiin keskusteluihin ja asioiden hoitamiseen. Nuorilla on mahdollisuus osallistua yhteiseen ryhmätoimintaan, jota työntekijät organisoivat noin kerran viikossa. Ryhmätoiminta on usein työntekijöiden vetämää liikuntaa. Yhdessä käydään muun muassa rullaluistelemassa tai ulkoilemassa. Lisäksi nuoria rohkaistaan yksilöllisiin harrastuksiin yksin tai yhdessä työntekijän kanssa.

Tukiryhmän (käytän tutkimuksessa nimitystä moniammatillinen palaveri) muodostavat aloituspalaverissa sovittu joukko nuoren ympärillä olevia ammattilaisia ja läheisiä. Ryhmän tehtävänä on kokoontua säännöllisesti, seurata nuoren asumisjakson kulkua ja tehdä päätöksiä tarvittavista toimenpiteistä. Yksikössä verkostotyö koostuu ensisijaisesti näistä nuorikohtaisista, moniammatillisten ryhmien kokoontumisista. Prosessin tavoitteeksi on Yksikössä nimetty tukiasumisen loppuvaihe (7), jolloin nuoren tukemista ja kontrolloimista asteittain vähennetään ja lopulta nuori siirtyy toiseen asuntoon elämään itsenäisesti (8).

Sosiaalihuollon tehtävänä on turvata erityisryhmien asumista. Sosiaalihuolto delegoi Yksikölle osan tästä asuntopoliittisesta tehtävästä. Yksikön asunnot ovat merkittävä panos sosiaalihuollon nuorten asumisen järjestämisessä. Kuitenkin asumisen väliaikaisuuteen liittyy jatkumattomuutta ja epävarmuutta. Yksikkö asemoituu lastensuojelun kentälle asiakaskunnan, yhteistyöverkoston, tavoitteidensa ja työtapojensa kautta. Toiminnan taustalla oleva lastensuojelujärjestö

vahvistaa Yksikön asemaa palvelujärjestelmässä. Yhteistyö sosiaalitoimien kanssa vakiinnuttaa osaltaan Yksikön asemaa ja työkäytäntöjä.

3.3 Tavoitteena elämänhallinta

Tukiasumisessa olennaisia kysymyksiä ovat yksilön soveltuvuus asukkaaksi ja se, miten hän selviytyy arjesta ja asumisesta. Osapuolet arvioivat nuoren asumisen jatkumista muutaman kuukauden välein, joten nuoren tulee ansaita asumis- ja vuokrasopimuksen jatkuminen. Työntekijöiden tulee kyetä vastaavasti osoittamaan asumisjakson hyödyllisyys nuorelle, jotta sosiaalityöntekijä jatkossakin sijoittaisi nuoria Yksikön tukiasuntoihin. Nuoren elämänhallinta ja itsenäisyys ovat ne ammatilliset käsitteet, joiden varassa osapuolet perustelevat ja arvioivat asumisjaksoa. Elämänhallinnan ja vastuullisen aikuisuuden sisältämät moraaliset oletukset tuottavat rajanvetoja, joiden mukaan työntekijät arvioivat ja suunntaavat nuoren käyttäytymistä.

Yksikön julkilausuttu tavoite on parantaa nuorten elämänhallintaa⁷. Kun tavoitteena on hyvä elämänhallinta, työntekijät arvioivat nuoren elämänlaatua, hänen kykyään tehdä oikeita valintoja ja suunnata vastuullisesti elämänsä kulkuaan (ks. Rose 1990; Shotter 1990, 146). Työntekijät tekevät työtä, jotta nuori kykenisi

⁷ Elämänhallintaan liitetään usein

- A. arjen perusvalmiudet – aktiivisuus omassa arjessa, kyky käyttää palveluita
- B. oman persoonan asiantuntijuus – kyky tunnistaa tarpeita ja ilmaista niitä
- C. budjetoinnin ja lykätyn tarpeentyydytyksen kyvyt – kyky hallita omaa arkeaan kestävin periaattein
- D. motivaatio, suunnittelu ja sitoutumiskyky – kykyä visiointiin, unelmiin, mutta myös realismia nähdä ”objektiivisesti” ja ”oikein” tuleva paikkansa yhteiskunnassa.

(Paju & Vehviläinen 2001, 70)

paremmin ottamaan elämäänsä haltuunsa. Samalla sosiaaliset ongelmat määrittyvät yksilöllisten resurssien ja taitojen puutteina. Tukiasumisessa osapuolet etsivät ratkaisuja nuoren arkeen sekä valmentamalla yksilöä että luomalla resursseja normaalille arjelle. Sosiaalityön tehtävien näkökulmasta kyse on sekä asukkaan ja työntekijän välisestä kumppanuudesta että asukkaan siirtämisestä marginaalista normaalikansalaisuuteen (ks. Juhila 2002 ja 2006b).

Elämönhallintapuhe sisältää itsekurin ja pitkäjänteisen suunnittelun suosimista ”tässä ja nyt” elämänasenteen sijaan. Yksikön nuoret vastaavat itse raha-asioistaan, mutta heidän rahankäyttönsä on usein työntekijöiden huolenaiheena. Huolena on, että kun nuoren tilille tulee rahaa, hän kuluttaa sen heti ja loppukuukausi on äärimmäisessä köyhyydessä elämistä. Työntekijät tuovat myös esille, miten päihteidenkäyttö usein vaarantaa pitkällä aikavälillä nuoren terveyttä ja raha-asioita.

Kun nuoresta tulee Yksikön asukas, työntekijät tiedustelevat häneltä ruuanlaitto-, pyykinpesu-, siivous- ja asiointitaitoja. Työntekijät kiinnittävät huomiota näihin taitoihin, kun he ottavat kantaa nuoren asumiskykyyn ja elämönhallintaan. Koska nuoret asuvat omissa asunnoissaan, työntekijöiden työskentely on väistämättä ainakin osin etäohjaamista. Nuori on yksinasuja, joka suurimmaksi osaksi elää arkeaan omaehtoisesti. Työntekijät tiedustelevat nuorelta itseltään ja tarvittaessa koulusta/työpaikalta nuoren selviytymisestä. Työntekijät pyrkivät näin varmistamaan nuoren arjen sujuvuutta. He pyrkivät varmistamaan muun muassa nuoren vuorokausirytmiiä. Yksikössä työntekijät käyvät paljon ohjaavia keskusteluja juuri valveillaolosta ja nukkumisesta. Ohjaavissa keskusteluissa työntekijät tavoittelevat nuoren aktiivisuutta ja omatoimisuutta yhdistettynä riittävään lepoon tukiasunnolla ja yhteydenpitoon työntekijöihin. Asumisjakson onnistuminen edellyttää nuorelta aktiivisuutta sekä niissä toiminnoissa, joka kuuluvat osaksi

tukisuhdetta (kotikäynnit, palaverit, yksilöohjaus ja ryhmätoiminta) että kotitöissä ja koulu- tai työelämässä. Nuori voi säilyttää asuntonsa, vaikka ammattilaiset havaitsisivat hänen asumisessaan ja osallistumisessaan puutteita. Tällöin he odottavat nuoren olevan kuitenkin tunnustuksellinen eli myöntävän puutteensa ja repsahduksensa sekä yrittävän uudelleen (ks. tunnustuksellisuudesta myös Rose 1990; Jaatinen 1996).

Nuoren kanssa toimittaessa näkökulma on usein siinä, mitä nuori on tehnyt, mitä hänen olisi pitänyt tehdä tai jättää tekemättä. Aikuistuvien nuorten kanssa toimitaessa näkökulmana on nuorten oma toiminta ja käyttäytyminen, eikä esimerkiksi vanhempia enää ensisijaisesti vastuuteta nuorensa elämästä. (ks. D’Cruz 2004.) Hyvä elämänhallinta ei ole neutraali tavoite, vaan se tuottaa nuoren ja työntekijöiden välisessä suhteessa moraalisia rajanvetoja ja ”mittatikkuja”, joiden mukaan työntekijät arvioivat nuoren toimintaa asumisjaksolla. Asukas- ja työntekijäsuhteessa myös neuvotellaan nuoren itsenäisyyden asteesta, kyvystä ottaa vastuuta ja kantaa sitä. Tutkimuksessa elämänhallinta on empiirinen käsite, viittaa sillä tekijöihin, joita nuoren tulisi Yksikön näkökulmasta hallita tai osata tehdä. Teoreettisena käsitteenä elämänhallinta viittaa ajatukseen, että yksilöllä on tasapainoinen suhde itseensä ja ympäristöönsä. Yksilöllä on mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä ja hänellä on kokemus arjen hallittavuudesta. Elämänhallintaan liittyy myös ajatus rationaalisen yksilön itsekontrollista. Yksilö on ensisijaisesti itse vastuussa elämänsä kulusta, tekemistään valinnoista ja ottamistaan riskeistä. Yksikön arjen pienet asiat ja ohjaamiskäytännöt sisältävät tavoitteen, että nuori kykenisi jatkossa itse suuntaamaan elämäänsä ja tekemään sen, mikä on järkevää ja kannattavaa.

4 Aineistot ja kysymyksenasettelu

Aineiston kokoaminen on teoreettinen ja käytännöllinen kysymys. David Silverman (1987, 1–16) kuvaa tutkimushankkeisiin, kentälle pääsyyn ja analyysiin liittyviä vuorovaikutus- ja reunaehtoja. Kuvauksesta käy ilmi, kuinka institutionaalisia käytäntöjä tutkittaessa aineiston kerääminen on monien käytännöllisten asioiden rajoittamaa. Tutkijan taloudelliset resurssit, kentäsuhteet ja raportointia koskevat intressit rajaavat sitä, millainen aineiston keruu on mahdollista. (ks. Silverman 1987, 1–21 ja 2000; Czarniawska 1997, 59–66.)

Tutkimustehtävä ohjaa keräämään tietyn tyyppisiä aineistoja. Toisaalta myös kerätty aineisto rajaa sitä, mitä kysymyksiä sille voi esittää. Tässä tutkimuksessa relevanteiksi aineistoiksi määrittivät institutionaalisessa vuorovaikutuksessa syntyneet tekstit, osapuolten palaveripuhe ja nuorista kirjoitetut tukisuunnitelmat. (ks. Mason 2002.) Kentällä oloani määrittivät monenlaiset tilannetekijät. Esimerkiksi Yksikkö oli melko kaukana, eikä läsnäoloni tai palaverien nauhoittaminen ollut aina mahdollista. Yksikön työntekijät puhuivat tutkimukseni puolesta, he avasivat minulle omaa työtään sekä antoivat minun olla läsnä asiakastilanteissa. Yksikön työntekijöiden osallistuminen aineiston keruuseen oli ensiarvoisen tärkeää. (ks. D’Cruz & Jones 2004, 107–132.)

4.1 Tutkijana Yksikössä

Tutustuin Yksikköön alun perin projektitutkijana. Tutkimusintressini oli projektitutkimuksessa erilainen kuin väitöskirjatyössä. Alusta lähtien tiesin, että jatkan tutkimusraportissa käyttämäni aineistojen analysoimista väitöskirjatyössä. Kyseessä on kuitenkin kaksi erillistä tutkimushanketta. Rajasin väitöskirjan tutkimusasetelman ja siinä käyttämäni aineistot vasta, kun olin saanut päätökseen projektitutkijana tekemäni arvioivan tutkimusraportin. Kokosin projektitutkijana Yksiköstä nuorten asiakirjoja, nuorten ja sosiaalityöntekijöiden haastatteluja, palaverinauhoituksia sekä kenttämuistiinpanoja. Väitöskirjaan rajasin käyttämäni aineistoa, vaikka koko aineisto loi pohjaa Yksikön tekstien ymmärtämiselle. Hyödynnän etenkin luvussa kolme kenttäjaksojen perusteella syntyneitä ymmärrystä tukiasumisesta. Kun tarkastelen aineistotekstejä, mieleeni nousee muistoja Yksikön tapahtumista, ihmisistä ja tunnelmista. Aineiston kokoamisessa syntyy myös tietoa, joka on vaikeasti kuvattavissa ja käännettävissä sanoiksi. Jään toisinaan esimerkiksi miettimään, mitä tekstin henkilöille tänään kuuluu eikä koskaan unohda palaverissa tuoliinsa vajonnutta poikaa, jonka katse oli liki koko ajan painettuna alas. Tällaiset kokemukset herättivät osaltaan halun tarkastella nuorten puhuja-asemaa palavereissa ja lukea tukisuunnitelmia painotetusti nuorten institutionaalisten minuuksien näkökulmasta. Jo istuessani palavereissa kiinnostuin tavoista, joilla osapuolet puhuivat (tai eivät puhuneet) itsestään ja toisistaan.

Lähdin alusta pitäen aineiston keruussa siitä, että olisin mukana Yksikön arjessa. Mikäli olisin vain lukenut Yksikön itsensä tuottamia raportteja tai haastatellut puhelimitse ihmisiä, olisin tavoittanut välittyneen, minulle kerrotun kertomuksen

Yksiköstä. Arjessa olemisella oli myös ammatillinen tavoite, toivoin yliopiston kasvattina oppivani enemmän siitä, mitä on lastensuojelullinen työ. Halusin oppia ja nähdä, millaista on Yksikön arki, tarkemmin sanottuna, mitä tapahtuu nuorten ja ammattilaisten kohtaamisissa⁸. Aineiston kerääminen auttamis- ja kasvatusinstituutiosta vaatii tutkijalta ”hetkeen tarttumista”, mikä ei aina ole helppoa.

Aineiston keruu toteutui käytännössä siten, että matkustin Tampereelta noin keran kuussa projektipaikkakunnalle. Osallistuin aina Yksikön sen viikon ohjelmaan, ja majoituin toimiston tiloihin. Kun olin Yksikössä läsnä, olin paikalla 24 tuntia vuorokaudessa. Liikuin työntekijöiden mukana siten kuin tilanteeseen sopi. Mikäli asianosaiset antoivat luvan, olin mukana nuorten palaverissa, tein muistiinpanoja tai nauhoitin keskustelun. Osallistuin myös työntekijöiden keskinäisiin kehittämispäiviin, joista tein muistiinpanoja. Aluksi tarkoitukseni oli kerätä kattava nuorikohtainen aineisto eli samasta nuoresta aina haastattelu, palaverinauhoituksia ja Yksikön aikaisia asiakirjoja. Joidenkin nuorten osalta tavoite toteutuikin, mutta käytännön syistä minun oli luovuttava nuorikohtaisten aineistopakettien ideasta. Pitkä etäisyys Yksiköstä sekä asiakastyön nopeatempoisuus aiheuttivat sen, että minun oli kerättävä aineistoa sen mukaan, kenellä nuorista oli palaveri tai kuka nuorista oli halukas haastatteluun vieraillessani Yksikössä. Tutkijana kohtasin osin samoja ongelmia kuin työntekijätkin. Nuoret asuivat

⁸ Esimerkiksi Gerald de Montigny (1998) tuo esille, miten etnografinen sensitiivisyys perhekohtien ja sijaishuollon jokapäiväisiä tapahtumia kohtaan tuo esille nuoren kommunikatiivista kompetenssia ja välttämättömyyttä omaksua institutionaalisia ajattelutapoja. Hän tuo myös esille, miten nuoret ovat työntekijöiden puheen varassa, kun eivät voi itse perehtyä instituutiosta tuotettuihin teksteihin, kuten budjetteihin ja yksityistämissuunnitelmiin. Nuoren kotia ja lähisuhteita hallinnoidaan tehokkaan organisaation lainalaisuuksien mukaan, ja tällä on merkitystä nuoren arjen olosuhteisiin.

omissa asunnoissaan ympäri kaupunkia ja asukkaat vaihtuivat, joten minun ei ollut aina helppo tavoittaa yksittäistä nuorta tai olla läsnä hänen palaverissaan.

Oman työn avaaminen ulkopuoliselle on uskallusta vaativaa. Tutkijan läsnäolo oli varmasti ajoittain hämmentävä kokemus. Kuka on tuo, joka istuu nurkassa nauhureineen? Enkä itsekään ollut aina varma paikastani. Yhtenä ajatuksena oli, että työntekijät olisivat nauhoittaneet palavereita silloin, kun itse en ollut paikalla. Tällöin aineisto olisi ollut luonnollisempaa ja määrältään laajempi. Työntekijöille nauhoittaminen aiheutti kuitenkin sen verran lisätyötä, että luovuimme tästä ajatuksesta. Läsnäoloni koin antoisana ja hyödyllisenä, mutta se varmasti myös vaikutti saamaani aineistoon. Läsnäoloni kautta keskustelujen instituutio-naalinen konteksti on minulla kuitenkin paremmin tiedossa kuin jos olisin vain kuunnellut minulle nauhoitettuja keskusteluja.

Kokonaisten, nuorikohtaisten aineistopakettien puuttumista en näe väitöskirjan kannalta ongelmallisena, sillä en pyri tavoittamaan yksittäisten nuorten asiakasuria. Tutkimuksessani analyysiyksikkönä ei ole yksittäinen nuori tai työntekijä vaan osapuolten tavat puhua ja kirjoittaa nuorista ja työntekijöistä. Tällöin yhdessäkin palaverinauhoituksessa tai tukisuunnitelmassa on monia kiinnostavia analyysiyksiköitä. Tässä tutkimuksessa analyysiyksikkö on joko vuorovaikutteinen puhumisen jakso tai kirjoitettu maininta. Eri tutkimustraditioita erottaa näkemys relevanteista aineistoista tai analyysiyksiköistä. Yleistäen on olemassa kaksi erilaista tapaa lähestyä aineistokeruuta. Ensinnäkin aineiston voi kerätä siten, että se palvelee kvantitatiivista, määrällistä selittämistä. Oma lähestymistapani edustaa aineistonkeruuta, jossa tavoitellaan kvalitatiivista, laadullista selit-

tämistä⁹. Laadullista aineiston riittävyttä arvioidaan sen mukaan, miten hyvin se luo mahdollisuuksia tutkittavien ilmiöiden, prosessien tai kielellisten puhumistapojen ymmärtämiseen. (ks. Mason 2002, 50–61, 120–144; Silverman 2000.)

Katson, että aineistossani osapuolten eri tavat puhua tai kirjoittaa nuoresta ja työntekijästä tulevat hyvin esille. Tavat nimetä nuorta ja Yksikköä ovat konteksti- ja aineistosidonnaisia, joten tekemäni tulkinnat eivät ole yksiselitteisesti siirrettävissä toisiin keskustelu- tai kirjaamistilanteisiin. Lukija voi kuitenkin aineistoni varassa tehdä teoreettisia avauksia ja yleistyksiä esimerkiksi pohtimalla, mitä se merkitsee, jos työntekijät keskustelevat auttamisinstituutiossa esittämälläni tavalla tai nuoret asemoituvat kohtaamisissa ja dokumenteissa esittämälläni tavalla. Suppea aineistoni pakottaa varovaisuuteen tulosten siirrettävyyden suhteen, mutta tuottaa esimerkkejä monenlaisille auttamis- ja kasvatustyön keskusteluille.

Tutkimuksen lähtökohtina ovat läsnäolo Yksikössä, laajahko aineiston keruu sekä valittujen aineistojen yksityiskohtainen erittely. Aineiston keruusta löytyy yhtymäkohtia institutionaaliseen etnografiaan (Pösö 1993, 2004a ja 2005; Forsberg 1998; Strömpl 2002; Vanhala 2005), mutta tutkimuksen edetessä etäännyin tästä tutkimustavasta. Tavoitteenani ei ole tuottaa kokonaisvaltaista, etnografista kuvausta Yksikön vuorovaikutuskäytännöistä ja toimijoista. Instituution arjessa

⁹ Laadullisessa tutkimuksessa eronteko aineistokeruuyksiköiden (lomake, yksilö, palaveri, haavainto) ja analyysiyksiköiden (tekstiote) välillä on merkityksellinen. Jokainen aineistokeruuyksikkö sisältää useita analyysiyksiköitä. Esimerkiksi yksi lomake sisältää monia tutkimuksen kannalta merkityksellisiä aineisto-osia. Tutkimuskysymykseen vastaaminen edellyttää pohdintaa siitä, mikä on (teoreettisesti) relevanttia aineistoa ja mitä aineistosta on mielekästä tutkia. (Mason 2002, 24–61, 120–144)

läsnä oleminen oli kuitenkin nähdäkseni välttämättömyys. Ymmärsin muun muassa, että tukiasumisessa olennaista on nuoren ja työntekijöiden kohtaaminen. Tämä kohtaaminen on sidoksissa toimintaympäristöön ja institutionaaliseen kontekstiin. Kyseessä on osapuolten tilannekohtaisesti neuvottelema vuorovaikutusprosessi.

4.2 Aineistoksi palaverit ja tukisuunnitelmat

Projektitutkijana tekemäni tutkimusraportti pohjautuu neljään erityyppiseen aineistoon. Väitöskirjaan valitsin yksityiskohtaiseen tarkasteluun moniammatillisten palaverien nauhoitukset (10) ja nuorten tukisuunnitelmat (14). Suuntautumiseni institutionaalisen vuorovaikutuksen tutkimiseen antoi aiheita rajata aineistoni kahteen tekstityyppiin. Aineiston haltuun ottaminen ja mielekkäiden tulkintojen tuottaminen vaati paljon pohdintaa siitä, mitä olen tutkimassa. Helppoaakseni kaottisuutta, tartuin ohjeeseen ”sanoa vähästä paljon” (Silverman 1987). Havaitsin, että voin vastata kysymykseen institutionaalisista minuuksista vain lukemalla tekstejä läheltä ja käyttämällä Yksikön institutionaalisessa vuorovaikutuksessa syntyneitä materiaalia. Rajasin tutkimuksen ulkopuolelle nuorten (9) ja nuoria Yksikköön lähettävien sosiaalityöntekijöiden (17) haastattelut. Syy rajaukseen oli se, että haastattelut eivät edusta samalla tavalla institutionaalisessa vuorovaikutuksessa syntyvää materiaalia kuin palaverit ja tukisuunnitelmalomakkeet. Palaverit ja lomakkeet vastaavat parhaiten tutkimuskysymyksiini. (ks. Mason 2002, 34–36.)

Olin alun perin tehnyt haastattelut tavoitteenani saada tietoa käyttäjien mielipiteestä. Sosiaalityöntekijöiden puhelinhaastatteluja ohjasi intressi kuulla, minkälaisia nuoria sosiaalityöntekijät lähettäisivät Yksikköön, miksi he olivat sijoittaneet juuri kyseisen nuoren Yksikköön sekä pitivätkö he Yksikköä edullisena vai kalliina palveluntuottajana. Haastattelujen kautta sain käsitystä sosiaalityönteki-

jöiden ja Yksikön välisestä yhteistyöstä ja työnjaosta. Samalla kuulin sosiaalityöntekijöiden tarpeesta saada lisää resursseja työskentelyyn (jälkihuolto)nuorten parissa. Yhtäältä Yksikkö paikkaa kunnan sosiaalityöntekijän aikapulaa, ja toisaalta se tuottaa vaihtoehdon nuorten asumispalveluihin. On nuoria, jotka eivät ammattilaisten arvion mukaan sovellu Yksikköön, mutta on myös tilanteita, joissa Yksikkö on sosiaalityöntekijän ja nuoren ainoa vaihtoehto. (ks. Raitakari & Pösö 2003.) Vaikka en ota sosiaalityöntekijöiden haastatteluja tarkemman tarkastelun kohteeksi, on niillä tärkeä merkitys. Haastattelujen valossa pystyn yhtäältä paremmin paikantamaan Yksikön asemaa palvelujärjestelmässä ja toisaalta sosiaalityöntekijöiden asemaa Yksikön yhteistyökumppaneina (ks. luku 3).

Nuorten haastatteluissa (9) keskustelut kohdistuivat erityisesti niihin paikkoihin, joissa nuoret olivat elämänsä aikana asuneet. Nuorelle tukiasunto on välitila menneen ja tulevan välissä. Nuoria haastatellessani kuulin katkoksellisia kertomuksia arjesta, heille merkityksellisistä tapahtumista ja ihmisistä. Tapasin nuoria, jotka olivat tulleet suoraan lapsuuden kodista, jossa eivät voineet enää asua aikuistumisen kynnyksellä. Osa nuorista kuvasi, miten tukiasunto on jatkumoa sijaisperheelle ja/tai yhdelle tai useammalle lastenkodille. Muutama haastatteluista nuorista tuli Yksikköön asunnottomana ja/tai päihdekatkon kautta. Juuri haastatteluaineisto herätti minut kysymään, miten nuoret asemoituvat Yksikön kohtaamisissa ja laajemmin auttamisjärjestelmässä. Nuorten haastatteluaineisto on rikas neuvotteluissaan kulttuurisista normeista, tavallisuudesta ja eri mahdollisuuksista minuuksien rakentamisessa (ks. Strandell ym. 2002; Virokannas 2004). Olen tutkijana mukana neuvottelujen osapuolena, ja keskustelut käydään tietoisena tukiasumisen viitekehystä. Nuorten tavat puhua itseään poikkeavat huomattavasti tavoista, joilla instituutio heitä kuvaa. Nuoret puhuvat tavallisuudesta ja unelmoivat normaalista arjesta, kun taas institutionaalisessa vuorovaikutuksessa korostuu usein aikuisten puhe nuorten arjen ongelmallisuudesta. Rajasin

nuorten haastattelut kuitenkin tämän tutkimuksen ulkopuolelle, sillä ne eivät edusta instituutiossa syntyneitä materiaalia eikä niistä voi tutkia instituution tekstivälitteistä vuorovaikutusta. Haastattelujen analysoiminen olisi ollut toisenlaisen tutkimuksen tekemistä. Haastattelut auttoivat minua kuitenkin ymmärtämään sen, etteivät institutionaaliset minuudet siirry yksiselitteisellä tavalla toiseen kontekstiin ja osaksi nuoren omaa puhetta.

Aineistokeruuaikana kirjoitin myös muistiinpanoja tapahtumista, tunnelmista, ihmisistä ja keskusteluista. Oli monia tilanteita, joissa en voinut käyttää nauhuria ja muistiinpanojenkin kirjoittaminen oli vaikeaa. Sain huomata, että etnografisten muistiinpanojen tekeminen vaatii omaa osaamista. Havaitsin kirjoittavani ylös lähinnä sen, mitä osapuolet sanoivat, enkä niinkään kuvaavani tilaa, osallisten toimintaa, ilmeitä tai ulkoasua. Jo aineistokeruuvaiheessa olin kiinnittynyt Yksikössä puhuttuun ja kirjattuun kieleen, ja paljon olennaista jäi havaitsematta. Muistiinpanot edustavat tutkijan tulkinnan ja valinnan kautta syntyneitä aineistoja.

Palaveriaineisto

Kiinnitin Yksikön arjessa huomiota palavereiden suureen määrään, ehkä osin siksi, että tutkijana pääsin ensisijaisesti epävirallisiin ja virallisiin palaveriiniin. Minun oli luontevampaa osallistua ohjaajien ja nuorten välisiin viikkopalaveriiniin, työntekijöiden keskinäisiin kehittämispäiviin sekä moniammatillisiin palaveriiniin kuin esimerkiksi seurata ohjaajan ja nuoren välistä vuorovaikutusta nuoren

tukiasunnolla¹⁰. Palaverien lisäksi Yksikössä tapahtui paljon sellaista toimintaa, johon en voinut osallistua. Havainnoin siis ja keräsin aineistoa Yksikön institutionaalisista tilanteista. Tiedostan kuitenkin, että instituutio on paljon muutakin kun keskusteluja: se on konkreettista tekemistä ja asioidenhoitoa. Palaverikäytännöt on vain yksi osa nuorten kanssa tehdystä työstä.

Laadullisen tutkimuksen piirissä on vahvistunut luonnollisten vuorovaikutustilanteiden analysoiminen. Vuorovaikutteisten aineistojen analysoiminen liittyy laajemminkin yhteiskuntatieteilijöiden kiinnostukseen kielessä ja vuorovaikutuksessa syntyviin, paikallisiin merkityksiin. (ks. Burman & Parker 1993; Widdicombe 1993; Antaki & Widdicombe 1998; Hall ym 2003; Hall ym. 2006.) Luonnollisten vuorovaikutusaineistojen, kuten palaverinauhoitusten tai asiakas- ja työntekijäkeskustelujen etuna on, että ne ovat olemassa sellaisenaan tutkimuksista huolimatta. Nauhoitetut tai videokuvatut vuorovaikutustilanteet tallentavat sosiaalista toimintaa. Ne tarjoavat tutkijalle mahdollisuuden analysoida tapoja, joilla osapuolet tekevät tilanteesta ymmärrettävää ja tulkitsevat sitä. (Silverman 1987 ja 2000; Eskonen 2005.) Esimerkiksi Yksikössä osapuolet käyvät palaverikeskusteluja ja kirjaavat tukisuunnitelmia, tein niistä tutkimustani tai en. Läsnäoloni palaverissa ja nauhurin käyttäminen varmasti jonkin verran kuitenkin muutti tilanteen luonnollisuutta. Kuitenkin aineisto mahdollistaa sosiaalityön tutkimista konkreettisena käytäntönä.

¹⁰ Yksikössä viikkopalaverilla tarkoitetaan nuoren ja hänen lähiohjaajiensa viikoittaista tapaamista, jossa käydään läpi nuoren seuraavan viikon ohjelmaa. Verkstopalaveri tarkoittaa nuoren omaisista ja viranomaisista koostuvan tukiryhmän kokousta, joka järjestetään nuoren asumisjakson aikana noin 6 viikon välein. Tutkimuksessa käytän joko käsitettä palaveri tai moniammatillinen palaveri. Työntekijöiden keskinäisiä kehittämispäiviä on noin kahden kuukauden välein, ja niissä käsitellään työn tekemisen tapaan liittyviä kysymyksiä.

Aineistoni koostuu kymmenestä palaverinauhoituksesta (kahdeksan eri nuorta). Niiden lisäksi olin läsnä viidessä palaverissa, joista kolmessa en saanut lupaa nauhoitukselle ja kahdessa nauhoitus epäonnistui. Minulla on nauhoitusten lisäksi palavereista muistiinpanoja, joskin koin muistiinpanojen kirjoittamisen häiritsevän läsnäolijoita. Yritin palavereissa olla mahdollisimman passiivinen ja taustalla. Palaverinauhoitukset ovat arkaluontoista materiaalia sikäli, että ne tekevät näkyväksi asiakastilanteita ja ammattilaisten työtä. En kuitenkaan nosta palaveriaineistosta esille yksittäisiä työntekijöitä tai arvioi sitä, mikä on oikea tai paras työn tekemisen tapa. Palaverit kestivät noin kaksi tuntia, joten nauhoitettua materiaalia minulla on noin 20 tuntia ja 430 sivua.

Palavereissa kyse ei ole työntekijän ja asiakkaan kahdenkeskisestä tapaamisesta vaan nuoren ympärillä olevien viranomaisten ja omaisten kohtaamisesta, jossa nuori on läsnä. Usein paikalla ovat Yksikön työntekijä(t), kunnan sosiaalityöntekijä, opettaja ja/tai päihdetyöntekijä. Tähän kohtaamiseen liittyy monia jännitteitä sekä hierarkkisia puhuja-asemia, osallistujat puhuvat omista ammatti- tai omaisasemistaan. Esimerkiksi kysymys, kuka on asiakas ja kenelle milloinkin puhutaan, ei ole yksiselitteinen (ks. Silverman ym. 1998). Nuorella on asiakassuhde kunnan sosiaalityöntekijään ja Yksikköön. Myös nuoren vanhemmat saattavat olla sosiaalityöntekijän asiakkaita. Kunnan sosiaalityöntekijä taas on tukiasumispalvelun tilaaja ja Yksikön työntekijä palvelun tuottaja. Keskustelussa puhe suuntautuu suoraan nuorelle tai sitten nuori asettuu yleisöksi ja kuuntelijaksi kun muut osallistujat puhuvat hänestä tai Yksiköstä (ks. Silverman ym. 1998). Palaveriaineisto on merkityksiltään erittäin rikasta. Aineiston rikkaus ja monitahoisuus synnyttää tilanteen, jossa lukija voi tuottaa esitetyn aineiston pohjalta myös toisenlaisia tulkintoja kuin mitä minä olen tehnyt. Pyrin pienoistutkimuksissa (luvut 6 ja 7) osoittamaan tavat, joilla olen aineistoja tarkastellut, mutta samalla jätän väistämättä oven auki myös toisille mahdollisille tulkinnoille.

Lomakeaineisto

Nuoren tukiasumisjaksoa raamittaa 13 eri lomaketta. Lomakkeiden käytössä on asiakas- ja työntekijäkohtaisia eroja. Osa lomakkeista on käytössä, kun osapuolet aloittavat tukiasumisjaksoa, tekevät palvelusopimuksen tai sitouttavat nuorta asumisen sääntöihin. Myös nuoren asumisjakson seuraamiseen ja viikko-ohjelman suunnittelua varten on omat lomakkeensa. Niillä työntekijä ja nuori pyrkivät yhdessä suuntaamaan ja arvioimaan meneillä olevaa asumisjaksoa. Osa asiakirjoista on taas tarkoitettu työntekijöille nuoren asumisesta raportoimiseen ja siitä tiedottamiseen. Tekstivälitteinen vuorovaikutus kytkeytyy asumisen alkuun, sen kulkuun ja loppuun.

Yksikössä käytössä olleet lomakkeet:

- alkukysely
- asumisjakson kustannuslaskelma
- asumissopimus
- *tukisuunnitelma*
- asunnonkuntotarkastuslomake
- tukiasuntoon muutettaessa täytettävä lomake
- tukitapaamisten huomioimislomake
- nuorten harrasterahat
- työntekijän väliraportti
- viikkopalaveri- ja tehoviikkopalaverilomakkeet (sisältää suunnitelman viikko-ohjelmasta)
- ohjaajan raportti
- palaverimuistiot
- loppuraportti/yhteenvedo.

Lomakeaineisto koostuu kokonaisuudessaan Yksikössä käytössä olleista 13 lomakkeesta tai asiakirjasta, joita aineistossa on kaikkineen kahdenkymmenen eri nuoren osalta. Lomakkeet on suunniteltu työn systematisoimiseksi sekä tiedonkeruuseen. Ne ovat syntyneet työn tekemisen tarpeisiin. Asiakirjat ovat osa instituutioiden sisäistä ja ulkoista tiedonvaihtoa sekä ”todisteita” tehdystä työstä. Tässä tutkimuksessa keskityn tukisuunnitelmiin, joita minulla on 14 (12:n eri nuoren osalta). Perustelen tarkempaa perehtymistäni tukisuunnitelmiin sillä, että niillä on merkittävä rooli instituutioiden käytännöissä. Yksikön yksi julkilausuttu tavoite on rakentaa suunnitelmallinen ja hyvin dokumentoitu tukiasumisen palveluprosessi. Lomakkeiden kontekstin muodostavat käyttötarkoitukset, niiden käyttö ja tärkeys tukiasumisjaksolla (ks. Mason 2002, 108). Yksikössä osa lomakkeista vakiinnutti käytössä asemansa, osaa työntekijät muokkasivat uudelleen ja osan he jättivät pois käytöstä. Tukitapaamisen huomioimislomake tuli käyttöön vasta aineiston keruun loppupuolella. Työntekijät vastaavasti luopuivat alkukyselyn käytöstä.

Päädyn lomakeaineistoon osin siksi, että lomakkeet olivat helposti saatavilla. Ne edustavat myös institutionaalisessa vuorovaikutuksessa syntynyttä luonnollista aineistoa. Lomakkeisiin ei aina kiinnitetä huomiota työkäytännöissä tai tutkimuksessa. Minua kiinnosti se, mitä lomakkeista voi oppia. Valintojeni kautta tuotin sen lomakekokonaisuuden, johon tulkintani perustuu. (Silverman 1987, 159; Mason 2002.) Lomakkeiden kerääminen oli monivaiheinen prosessi. Osan lomakkeista sain postitse Yksiköstä, ja osan kopioin ollessani käymässä Yksikössä. Yksikössä on nuorikohtaiset asiakirjamapit, mutta niiden sisällöissä on eroja. Joissakin mapeissa oli enemmän täytettyjä lomakkeita kuin toisissa. Työntekijät eivät täyttäneet lomakkeita aina yhtä systemaattisesti. Esimerkiksi ohjaajan raportin ja nuoren viikkosuunnitelman täyttäminen olivat osittain työntekijän oman harkinnan varassa. Toisinaan loppuraportti oli jäänyt kirjoittamatta tai viikkopalaverimuistio siirtämättä vihosta tietokoneelle ja mappiin. Kirjaamisen systemaattisuuteen vaikutti myös se, vaatikko nuoren sosiaalityöntekijä tu-

kiasumisjaksosta kirjallista raportointia vai ei. Nuoren asumisjakson pituus vaikutti myös lomakkeiden kokonaismäärään.

Käytännön syiden lisäksi lomakeaineistoon vaikuttivat tekemäni valinnat. Keski-tyin aineiston keruun loppuvaiheessa tukisuunnitelmiin ja erityyppisiin työntekijöiden kirjoittamiin raportteihin. Niihin tiivistyvät työntekijöiden tulkinnat nuoren tilanteesta ja tarvittavista toimenpiteistä. Jätin myöhemmin lomakeaineistosta pois työntekijöiden epäviralliset muistiinpanot nuoresta. Vaikka nämä merkinnät olivat kiinnostavia, en halunnut ottaa tutkimukseeni materiaalia, jota työntekijät eivät ole tarkoittaneet ulkopuolisille lukijoille. Nuorten asiakirjoja lukiessani minulle syntyi käsitys, että lomakkeiden kirjaamistavat ovat keskenään melko samankaltaisia eikä esimerkiksi tukisuunnitelmien kesken ole suuria eroja. Tarkan analyysini kohteena oleva tukisuunnitelma on suunniteltu nuoren asumisjakson aloittamiseen, tavoitteiden ja toimenpiteiden kirjaamiseen.

4.3 Tutkimuskysymykset

Työn lähtökohtana on kysymys siitä, miten institutionaalisessa vuorovaikutuksessa osapuolet ymmärtävät nuorta ja Yksikköä toimijoina. Osapuolet määrittävät nuorta ja Yksikköä niin palaveripuheessa kuin tukisuunnitelmatekstissä. Haluan ymmärtää tätä Yksikön vuorovaikutteista ja retorista neuvottelua asiakkuudesta. Tutkimuskysymyksiin sisältyy olettaus institutionaalisen todellisuuden vuorovaikutteisesta ja retorisesta luonteesta (ks. luku 5). Siten tutkimuskysymykset nojautuvat pikemminkin teoreettiseen ymmärrykseen todellisuuden luonteesta kuin esimerkiksi sisällölliseen kiinnostukseen nuoruudesta ja nuorten auttamisesta. Kysymykset ovat tutkimusmetodisesti painottuneita. Yhtäältä erittelen sitä, millaisia keskustelullisia ja retorisia keinoja vuorovaikutteisiin teksteihin

sisältyy ja toisaalta millaisia institutionaalisia minuuksia näiden kielellisten keinojen avulla tuotetaan teksteissä.

Tutkimuksen tarkennetut kysymykset ovat:

1. Millaisilla keskustelullisilla keinoilla palaverissa tuotetaan nuoren institutionaalisia minuuksia? (luku 6)
2. Millaisilla retorisisilla keinoilla tukisuunnitelmissa tuotetaan nuoren institutionaalisia minuuksia? (luku 7)
3. Millaisia institutionaalisia minuuksia näillä keinoilla tuotetaan? (luvut 6 ja 7)
4. Miten kasvatus- ja auttamisinstituutiot muokkaavat ja säätelevät minuuksia? (luku 8)

Valintani lähteä liikkeelle keskustelullisista ja retorisisista keinoista perustuu ajatukseen, että palaveripuheen jakso tai kirjoittamisen tapa kutsuvat esiin rajatun joukon puhuja-asemia ja institutionaalisia minuuksia. Tutkimuskysymykset sisältävät sosiaalipsykologisen intressin. Haluan selvittää, miten nuori tulee määritetyksi osana institutionaalista vuorovaikutusta ja tekstejä (ks. Harré & Gillett 1994; luku 2). Tosin jo tutkimuksen hyvin varhaisessa vaiheessa, kun olin mukana Yksikön toiminnassa, kiinnostuin ammattilaisten tavoista puhua nuorista ja määritellä heidän tilanteitaan. Nuoren ja auttamisinstituution suhde oli ristiriitaisuuksineen kiehtova.

Tutkimuskysymykset lähtevät liikkeelle myös yleisemmin sosiaalityön käytännöistä. Sosiaalityö on professio, jossa työntekijät työskentelevät yksilöiden tilanteiden ylläpitämiseksi tai niiden muuttamiseksi. Työntekijät kannustavat asiakkaita kertomaan itsestään ja toimimaan hyväksyttävällä tavalla. Työntekijät pyrkivät yhdessä asiakkaan kanssa puhumaan epätoivottavat toimintatavat toisiksi. (esim. Jokinen & Suoninen 1999; Suoninen & Jokinen 2005.) Tuen tarpeessa olevaa nuorta ohjataan itsenäiseksi, työtöntä työlliseksi, päihteidenkäyttäjää

päihdeettömäksi, rikollista rikoksettomaan elämään. Sosiaalityön kohtaamisissa on kyse neuvotteluista, joissa keskustellaan siitä, kuka on asiakas ja olisiko hän motivoitunut muuttamaan. Etenkin nykyisin sosiaalisten ongelmien ratkaisuksi tarjotaan erilaisia yksilöiden elämänhallinta- ja ryhtiliikekursseja, joissa on tavoitteena, että yksilö kasvaisi pois muutosta estävästä käyttäytymisestä (ks. Kinnunen 1997).

Haluan tutkimuskysymyksilläni kiinnittää huomiota siihen, miten auttamis- ja kasvatusinstituutioiden kohtaamisissa neuvotellaan – jopa kamppaillaan – institutionaalisista minuuksista. Näihin kamppailuihin palautuvat myös monet asiakastyön onnistumisen ja epäonnistumisen hetket. Asiakastyössä ei ainoastaan tarjota palveluita vaan toimitaan yksilöiden tukemisen ja kontrolloimisen ristiriitaisissa verkostoissa. Asiakastyön edellytyksenä on, että osapuolet ottavat vastaan leimaavatkin institutionaaliset minuudet. Neuvottelujen edistyminen edellyttää sitä, että osallisten tilanteista on olemassa riittävä yksimielisyys. Ehkä nuori työntekijöitä vastustaessaan ei niinkään kieltäydy hänelle tarjotusta tuesta vaan hänelle annetusta asemasta ohjattavana ja kontrolloitavana tukiasuntonuorena.

Kolmeen ensimmäiseen kysymykseen (1–3) vastaan tekstien lähiluennan kautta (luvut 6 ja 7). Tutkimuskysymyksistä viimeinen on erityyppinen. Kyseessä on johtopäätöskysymys, jota pohdin työn viimeisessä luvussa. Kyseessä ei siten ole kysymys, johon vastaisin yksin tekstien lähiluennan kautta, vaan tavoitteeni on pohtia yleisemmin auttamis- ja kasvatusinstituutioille annettua tehtävää muokata ja säännellä yksilöitä. Samalla pohdin sosiaalityön perusdilemmaa tuesta ja kontrolloista, pakottavasta ja produktiivisesta vallasta. Tutkimus johtaa tekemään jatkokysymyksiä, kuten miksi nuoria käsitteellistetään tutkimuksessa kuvatulla tavalla ja mitä seurauksia siitä mahdollisesti on. (ks. Potter & Wetherell 1987, 109–115.)

4.4 Tutkimuksen etiikka

”Sosiaalityön tutkimusta tulisi arvioida sen suhteen, onko se johtanut suurempaan sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen palveluiden käyttäjien ja yhteiskunnan kannalta.” (Haverinen 2002, 2)

Tutkimus käsittelee yksittäisten nuorten tilanteita ja yhden työyhteisön työkäytäntöjä. Vaikka kuinka haluaisin, että tutkimukseni nostaisi sosiaalityön arvostusta ja lisäisi nuorten elämässä hyvää kohtelua, tiedän, että työni voikin lisätä tutkittaviin kohdistuvia leimoja ja ulkopuolisten arvostelua. Olenko vastuuton, kun kirjoitan yksittäisistä asiakastilanteista vai olisiko vastuutonta jättää niistä kirjoittamatta? Miten voin taata tutkittavieni tunnistamattomuuden? (ks. Vanhala 2005, 57–59.) Mistä voin olla varma, että tekstiäni luetaan vuorovaikutteisesta näkökulmasta eikä yksittäisten työntekijöiden irrallisina repliikkeinä tai suorituksina? Tahtomattanikin tutkimusta voidaan käyttää epätarkoituksenmukaisella tavalla. Tutkimuksia voidaan käyttää sosiaalityön kentällä niin työnkehittämisessä, imagoistelussa, taloudellisten säästöjen perustelemisessa kuin osapuolten leimaamisessakin. Kun tutkimus on julkaistu, en voi tietää mihin tarkoituksiin lukijat sitä mahdollisesti käyttävät. Tutkimustiedolla on monensuuntaisia sosiaalisia vaikutuksia ja seuraamuksia (Eskola & Suoranta 2001, 52–59; Mason 2002, 41–43).

Olen poistanut aineistosta tunnistetiedot, enkä ole lukijalle kertonut, missä Yksikkö sijaitsee. Silti joku voi tunnistaa työyhteisön tai ainakin luulla tunnistavansa. Keskustelin eri osapuolten kanssa etukäteen tutkimukseni luonteesta. Nuorilta pyysin henkilökohtaisesti tutkimusluvat. Kysyin tutkimusluvan myös Lastensuojelujärjestön hallitukselta ja vielä varmuuden vuoksi sosiaali- ja terveysministeriöltä. Aineistoa säilytän lukitussa kaapissa, ja siihen ovat tutustuneet itseni lisäksi vain Suomen Akatemian tutkimusprojekteissa kanssani olleet tutkijat.

Tutkimushaastatteluihin osallistuville nuorille kerroin tutkimushankkeen taustoja ja sen, että tutkimukseen osallistumisesta voi kieltäytyä. Usein yhteydenotto nuoreen tapahtui Yksikön työntekijän kautta. Kerroin palaverissa osallistujille tutkimushankkeesta. Kysyin kaikkien osapuolien suostumusta läsnäolooni ja keskustelun nauhoittamiseen. Myös lomakkeet ovat ongelmallisia asiakkaan tunnistamisen ja yksityisyyden näkökulmasta. Yksikön työntekijät peittivät lomakkeista kaikki tunnistetiedot ennen kopioimista ja luovuttamista tutkimuskäyttöön. Tutkimuskohteenani ovat vain nuorista Yksikössä tuotetut asiakirjat. Tutkimuksen ulkopuolelle jäävät nuorista toisissa instituutioissa kirjoitetut, ehkä arkaluontoisimmat, asiakirjat kuten lääkärinlausunnot tai sosiaalitoimen asiakaskertomukset. Tarkastelen myös täyttämättömiä lomakkeita, joiden kohdalla eettiset kysymykset ovat luonnollisesti helpompia.

Yhtäältä tutkimuksen tulisi tehdä oikeutta kaikille Yksikön eri toimijoille, mutta toisaalta tutkijana teen näkökulmarajauksia. Tutkijan on vältettävä osallisten näkökulman vääristämistä ja pyrittävä perusteltuun lopputulokseen. Olennaista on tehdä omat näkökulmavalinnat näkyviksi. Tutkijana voisin tarkastella Yksikköä joko kunnan, työntekijän tai nuoren näkökulmasta ja päätyä siten erilaisiin tulkintoihin. Havaintoja tulkittessani voin korostaa joko ilmiön positiivisia tai negatiivisia seuraamuksia. Tutkimukseen vaikuttavat myös omat jatko-opintoni ja ihmiskuvani. Minulle ihmisen toiminta on aina viime kädessä ja jostakin näkökulmasta katsottuna loogista. Etsin osapuolten omaa logiikkaa, enkä pyri arvottamaan sitä. Tutkimuksesta olisi ehkä tullut erilainen, jos näkisin nuoret esimerkiksi pahantapaisina ja passiivisina. Arvoilla ja taustaolettamuksilla on vaikutusta niin osapuolten toimintaan kuin sen tutkimiseenkin. (ks. Pohjola 2003.)

Beth Humphries ja Marion Martin (2000) sekä Jari Eskola ja Juha Suoranta (2001, 52–59) pohtivat tutkimuksenteon eettisiä koodeja. Tutkijan ei tulisi vää-

ristää aineistoja tai tieteellisen yhteisön periaatteita. Tutkijan työskentelyn tulisi perustua tieteelliseen riippumattomuuteen. Tutkijan tulee kiinnittää huomiota tutkimukseen osallistuvien henkilöiden hyvinvointiin, osallisuuteen ja yksityisyyden suojaan. Kirjoittajat korostavat, että eettiset valinnat tulee tehdä siten, ettei tutkimus osaltaan vaikeuta jo ennestään yhteiskunnan marginaalissa olevien ihmisten asemaa. Huomio on tärkeä sosiaalityöntutkimuksessa. Vain pyrkimys sosiaalisen oikeudenmukaisuuden lisäämiseen oikeuttaa tutkijaa tunkeutumaan marginaaliryhmien arkeen ja tulkitsemaan sitä. Minä tunkeuduin nuorten ja työntekijöiden institutionaaliseen arkeen, olin läsnä tilanteissa, jotka eivät ole avoimia kaikille. Teksti, jonka kirjoitan, on taas kaikkien luettavissa ja arvioitavissa. Tämä seikka tuottaa kirjoittamiseeni sensitiivisyyttä ja harkitsevuutta. (ks. Pohjola 2003; Granfelt 2004; D’Cruz & Jones 2004, 101–105.)

Olen tietoinen, että suuri yleisö saattaa liittää nuoriin epäonnistuneen kansalaisen leimoja. Nuoret ovat usein henkilökohtaisen ja yhteiskunnallisen päätösvallan näkökulmasta vaikeassa tilanteessa. Tarkastelen käytäntöjä löyhästi ”stand point” -näkökulmasta – heikoimman osapuolen näkökulmasta. En kuitenkaan rakenna nuoret vastaan työntekijät -asetelmaa, sillä tukiasumisjakso on yhteistoiminnan tulosta. Korostan nuoren heikkoa puhuja-asemaa silloin, kun se on toimijoille itselleen relevantti. Osapuolet joko pyrkivät pitämään nuoren heikkoa asemaa yllä tai purkamaan sitä. Tutkimuksessa on kriittisen ajattelun elementtejä; tarkastelen institutionaalisten minuuksien rakentumista pitäen mielessä toisin tekemisen ja vallankäytön mahdollisuuden. (ks. Humphries & Martin 2000, 69–85; Jones 2000, 31–47.)

Tiedostan, etten tutkimusta tehdessäni havainnut kaikkea. On olemassa riski, että näen Yksikön joko romantisoidussa valossa tai ylikriittisesti. Yksikkö ei ratkaise kaikkia nuorten ongelmia, eivätkä kohtaamiset ole aina helppoja, mutta työntekijöiden toiminnan arvoa nuorten elämänlaadun parantajana ei tule kiistää. Riitta Granfelt (1998 ja 2003, 16–17, 21 ja 2004) on pohtinut, miten kirjoittaa sosiaali-

työstä oikeudenmukaisesti ja relevanteilla käsitteillä. Tutkijan näkökulma- ja käsitevalinnat ovat ratkaisevassa asemassa, kun hän kirjoittaa marginaaliin asetuista ihmisistä (Granfelt 1998; Forsberg 2002). Toivon valinneeni käsitteet, jotka relevantilla tavalla kuvaavat Yksikön vuorovaikutusta ja viestittävät kunnioitusta nuoria ja työntekijöitä kohtaan (ks. Pohjola 2003, 61–65).

5 Tutkimuksen metodologia ja metodit

Palaveri- ja tukisuunnitelmatekstien¹¹ analysoiminen perustuu yhteiselle metodologiselle pohjalle. Vuorovaikutuksen ja retoriikan tutkimisessa tulevat esille kysymykset kielenkäytön keinoista, tavoitteista ja yleisöstä. Palaveri- ja lomaketodellisuudet ovat erilaisia institutionaalisen kommunikation foorumeita, joissa osapuolet toteuttavat osin erilaisia vuorovaikutussääntöjä. Palaveritodellisuudessa osapuolet neuvottelevat kasvokkain ja yleisö on fyysisesti läsnä. Lomaketodellisuudessa kirjoittaja ei välttämättä ole kasvokkain kirjoittamansa henkilön kanssa, joskin yhtä lailla kirjoittaja huomio kirjoittaessaan tekstinsä eri yleisöjä. (ks. Sulkunen 1997.) Palaverit ja lomakkeet toteuttavat osin erilaisia institutionaalisia tehtäviä. Osapuolet ehkä keskustelevat päätöksestä ja kun työntekijä kirjaa sen, siitä tulee virallista tietoa. Palaverit ja lomakkeet tähtäävät ammattilaisten tiedonvaihto-, arviointi- ja päätöksentekotehtävien suorittamiseen.

Asemoin itseni vaihdellen suopeaksi ja kriittiseksi lukijaksi¹². Luen tekstejä yhä yhä yrittäen ymmärtää niiden järjellisyttä ja tarkoitusta ja toisaalta kriittisesti eli kyseenalaistaen niiden taustaolettamuksia. Sosiaalityön tekstien lukijat ovat joko sosiaalityöyhteisön jäseniä, suopeita lukijoita tai ulkopuolisia, sosiaalityö-

¹¹ Ymmärrän sekä palaverit että tukisuunnitelmat vuorovaikutteiseksi tekstiaineistoksi. Toisinaan viittaan tekstillä koko aineistooni ja toisinaan taas joko palaveri- tai lomaketekstiin. Litteroinnin jälkeen puhuttu teksti muuttuu tutkijalle tekstiaineistoksi.

¹² Christopher Hall (1997, 58) tuo esille, että sosiaalityön tekstejä tutkittaessa on tärkeä kysyä kenelle teksti on ensisijaisesti kirjoitettu ja kenet tekstillä halutaan vakuuttaa. Sosiaalityön tekstit ovat usein ristiriitaisia, ja niitä lukevat sekä sosiaalityötä ymmärtävät että sitä vastustavat lukijat.

hön kriittisesti suhtautuvia lukijoita. Sosiaalityöyhteisön jäsenet ovat usein yksimielisiä työn lähtökohdista ja tavoitteista. Työntekijät ovat samaa mieltä esimerkiksi siitä, että alaikäiset lapset tarvitsevat arjessaan tukea ja kontrollia. Kriittinen lukija taas pyrkii uudelleen määrittelemään sosiaalityön kohdetta, tavoitetta ja toimenpiteitä. Kriittinen lukija ei välttämättä hyväksy sosiaalityön toimintatapoja vaan vaatii esimerkiksi lisää yhteiskunnallista tukea nuorille, kontrollin sijaan. Tuon analyysissä esille sekä suopean että kriittisen yleisön mahdollisia luentatapoja. Olen siis yhtäaikaaisesti tekstejä ”myötäkarvaan” analysoiva ja tekstejä kyseenalaistava lukija (ks. Juhila 1999b). Kriittinen lukija pitää mielessään kysymyksen siitä, miten asiat voisivat olla toisin ja siten ehkä paremmin (ks. Hall 1997). Yksikössä kohtaavat osapuolet keskustelevat ja kirjoittavat nuoren mahdollisista todellisuuksista. Samoin tutkijana olen osa kohdettani. Puhun, kirjoitan ja tulkiten tutkimukseni kohdetta olemassa olevaksi (Juhila 1999b; Helne 2002, 19–20).

5.1 Matka institutionaalisten minuuksien analyysiin

Kuljin erilaisten tutkimustraditioiden kautta vuorovaikutteiseen ja retoriseen institutionaalisten minuuksien tutkimiseen (ks. Potter & Wetherell 1987; Widdicombe 1993; Billig 1996; Miller & Fox 2004; Wooffitt 2005). Tutkimusasetelma alkoi jäsenyä, kun rajauduin tarkastelemaan osapuolten toiminnan ja asiakkuuden rakentumisen välistä yhteyttä. Kun tarkastelin tapoja, joilla osapuolet puhuivat ja kirjoittivat nuoresta, syntyi tarve perehtyä myös työntekijöiden tilannekohtaisiin tehtäviin. Puhetta asiakkaasta ja puhetta instituutiosta on mahdotonta irrottaa toisistaan tai yhteiskunnallisista yhteyksistään. Tutkittaessa auttamis- ja kasvattamisinstituution ja asiakkaan kohtaamista liikutaan vuorovaikutuskontekstien ja kulttuuristen kontekstien välimaastossa.

Kiinnostuksellani sosiaalityön kieleen ja erilaisiin tapoihin ymmärtää asiakkuutta on oma historiansa. Pohdin pro gradu -tutkielmassani (1999) sosiaalityön modernin ja postmodernin asiantuntijuuspuheen merkityksiä akateemisissa teksteissä. Havaitsin, miten liki vastakkaisin tavoin sosiaalityön asiakas, ammattilainen ja työn tavoite voidaan ymmärtää. Sosiaalityön asiakas on yhtäältä oman elämänsä asiantuntija ja neuvottelukumppani ja toisaalta ohjattava ja kontrolloitava työn kohde. (Raitakari 2002.)

Tutustuminen (kriittiseen) diskurssianalyysiin herkisti minut havaitsemaan kielen konstruktionistisen luonteen. Käyttämämme kieli luo kuvausta maailmasta aina tietystä näkökulmasta. Puhetavat luovat suhteita toimijoiden välille. Ne myös asettavat osapuolia eri tavoin puhuja-asemiin. (Kriittinen) diskurssianalyysi lähtee siitä, että kielenkäyttö sisältää erivahvuisia totuusväitteitä ja valtapotentiaaleja. (ks. Fairclough 2003; Kääriäinen 2003, 42–46; Wooffitt 2005, 137–157.) Tutkimusprosessin edetessä innostukseni kriittiseen diskurssianalyysiin muuntui pohdinnoiksi yksilön hallinnoimisesta ja normaalisuudesta. Sosiaalityön kohtaamisissa keskustellaan normaalista arjen kulusta ja vastuullisesta yksilöstä (ks. Kullberg & Cedersund 2001). Usein asiakkaan kohtaaminen kilpistyy kysymykseen normaalista ja poikkeavasta yksilöstä. Millaisia yksilöitä me instituutioissamme hyväksymme tai rajoitamme?

Institutionaalisen vuorovaikutuksen tutkimus tarjoaa minulle välineitä, joiden avulla jäsenän Yksikön palavereja (ks. luku 6). Institutionaalisen vuorovaikutuksen tutkimisessa ollaan kiinnostuneita siitä, miten instituutio tehdään puheessa. Osapuolet tuottavat institutionaalisia minuuksia puhuja-asemien sekä paikallisten säännösten ja odotusten avulla. (ks. Zimmerman & Boden 1991; Heritage & Greatbatch 1991; Drew & Heritage 1992; Silverman 2001, 167–177 ja 1997; Jokinen & Suoninen 2000.) Matkani minuuksien analyysiin käy Yksikön institu-

tionaalisten vuorovaikutusepisodioiden tarkastelemisen kautta (Jaatinen 1996; Sorjonen & Raevaara 2006).

Sosiaalityön lomakkeet eivät edusta retoriikan tutkimuksen perinteisintä aluetta. Kuitenkin sosiaalityössä vakuuttelulla ja suostuttelulla on suuri merkitys. Nähdäkseni retoriikan tutkimus vastaa hyvin sekä sosiaalityön käytännöistä että tutkimuksesta nouseviin kysymyksiin. Uudessa retoriikassa tutkimuskohde ymmärretään laajemmin kuin vain julkisiksi, konkreettisiksi puhetilanteiksi. Tällöin myös erilaiset kirjoitetut tekstit ja dokumentit määrittyvät relevanteiksi tutkimuksen kohteiksi. (ks. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969,1–6; Burke 1969, 35–46; Billig 1996, 2; Jokinen 1999a, 46–47.)

Kun yksilö tulee määritellyksi esimerkiksi aktiiviseksi tai passiiviseksi, asumiskykyiseksi tai asumiskyvyttömäksi, on näillä määrittelyillä konkreettisia seurauksia yksilön arkeen. Hyvinvointivaltion ammattilaiset kohtaavat ja kategorisoivat yksilöitä. He erottelevat yksilöitä ja näin toimeenpaneuvat yhteiskunnallisia linjauksia yksilöiden tukemisesta (ks. Seltzer ym. 2001; Jokinen ym. 2004). Ei ole yhdentekevää, millainen yhteiskunnallinen arvo ja tehtävä annetaan yhtäältä sosiaalityölle ja toisaalta sosiaalityön asiakkaille. Institutionaalisissa minuuksissa on pohjimmiltaan kyse siitä, millainen ihmisyyden arvostus on yhteiskunnassamme arvostettua ja miten kohtaamme erilaisuutta.

5.2 Vuorovaikutteisen ja retorisen yhteiskuntatieteen lähtökohtia

Käsitteenä vuorovaikutteinen ja retorinen yhteiskuntatiede ei ole vakiintunut, vaan kyseessä on tekemäni käsitteellinen tiivistys. Viittaan käsitteellä laajaan vuorovaikutuksen ja kielenkäytön tutkimisen kenttään. Tämä tutkimuskenttä

pitää sisällään muun muassa sellaisia lähestymistapoja kuin etnometodologia, keskustelunanalyysi, diskursiivinen psykologia ja foucaultlainen diskurssianalyysi (Gubrium & Holstein 2000; Burr 2005; Wooffitt 2005). Tutkimuskirjallisuudessa (esim. Miller & Fox 2004) rakennetaan yhtäältä eri lähestymistapojen välille suuria eroja, mutta toisaalta tutkijat esittävät argumentteja, jotka korostavat lähestymistapojen yhdistämisen mahdollisuuksia. Tässä tutkimuksessa sitoudun jälkimmäiseen tulkintaan. Kielenkäyttöä tutkivat metodologiset suuntaukset muodostavat yhdessä vuorovaikutteisen ja retorisen yhteiskuntatieteen (ks. Juhila 2004d).

Vuorovaikutteisella ja retorisella yhteiskuntatieteellä on kauas ulottuva historia, jota ovat kirjoittaneet kielitieteilijät, etnometodologit, kielifilosofit, psykologit, sosiaalipsykologit, politiikan tutkijat ja sosiologit (Potter 1996b, 17–118; Billig 1996; Nikander 2002; Hall ym. 2006). Vaikka lähestymistavoissa on erojakin, korostan tässä yhteydessä vuorovaikutteisen ja retorisen yhteiskuntatieteen yhteistä perustaa ja historiallista taustaa. Institutionaalisen (kasvokkaisen) vuorovaikutuksen tutkimus ja kirjoitettujen tekstien tutkimus perustuvat samoille peruslähtökohdille. Keskeistä on yhteiskuntatieteellinen kiinnostus puheen ja tekstien tuottamiin merkityksiin ja tulkintoihin todellisuudesta. Sekä puhutulla että kirjoitetulla tekstillä on yleisö, funktio ja tietty konteksti. (esim. Potter & Wetherell 1987; Lehtonen 1996; Sulkunen 1997; Jokinen ym. 1999; Seltzer & Kullberg 2001.) Käyn seuraavaksi lyhyesti läpi tutkimukseni metodologiset lähtökohdat. Pysin osaltani rakentamaan siltaa eri tutkimustraditioiden ja -menetelmien välille. Sillan rakentamisen kautta pyrin tavoittamaan erilaisia näkökulmia siihen, millaisten säännösten varassa osapuolet neuvottelevat ja kirjaavat institutionaalisia minuuksia. Laadullisessa tutkimuksessani ei ole kyse vain yksittäisistä tekstuaalisista aineistoista tai menetelmävalinnoista, vaan sitoudun samalla tiettyihin metodologisiin lähtökohtiin (ks. myös Potter 1996b, 9).

Lähtökohtia

Olen koostanut taulukossa neljä esitetyn tiivistelmän vuorovaikutteisen ja retorisen yhteiskuntatieteen lähtökohdista monista eri lähteistä. Kyseisiä lähtökohtia käsitellään muun muassa seuraavissa teoksissa: *The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning* (1993), *Pelkkää retoriikkaa* (1996), *Diskurssianalyysi liikkeessä* (1999), *Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research* (2003) ja *Conversation Analysis and Discourse Analysis* (2005).

Taulukko 1. Vuorovaikutteisen ja retorisen yhteiskuntatieteen lähtökohtia

- 1 Kielenkäyttö on sosiaalista toimintaa.
- 2 Vuorovaikutus on luonteeltaan funktionaalista ja rituaalista.
- 3 Sosiaalinen toiminta on vuorovaikutteista ja retorista.
- 4 Sosiaalinen järjestys syntyy ja sitä ylläpidetään neuvottelujen avulla.
- 5 Kielenkäyttö on vallankäyttöä.

(Burke 1969; Gusfield 1989, 30; Summa 1996, 51–62)

Ensimmäinen teesi on, että kielenkäyttö on sosiaalista toimintaa eikä se kuvaa yksiselitteisesti, peilin tavoin, todellisuutta. Kielen suhde todellisuuteen ei ole suora vaan merkitysvälitteinen. Inhimillinen toiminta on symbolista eli monenlaisten kokemusten ja aikomusten pukemista sanoiksi. (ks. esim. Fischer & Forrester 1993, 1–14; Summa 1996; Potter 1996b, 97–121.) Hilikka Summa (1989,

78–87) puhuu yhteiskuntatieteiden vapautumisesta ”referentin tyranniasta”. Tutkijat eivät enää kiinnitä huomiota niinkään siihen, miten todenmukaisesti kieli kuvaa maailmaa. Keskeiseksi muodostuu se, miten toimijat jäsentävät ja kategorisoivat kaotista havaintomaailmaamme. Olennaisiksi tutkimuskohteiksi määrittyvät tavat puhua ja toimia, oli kyseessä sitten politiikan, psykologian tai sosiälityön tutkimus.

Pintapuolinenkin sanastotutkimus osoittaa, miten annetut merkitykset vaihtelevat yhteisöittäin ja teksteittäin. Sama käsite, kuten esimerkiksi elämänhallinta, saa eri konteksteissa ja eri aikoina erilaisia merkityksiä. Tulkinnat todellisuudesta eivät ole neutraaleja tai voimattomia. Sanavalinnat ovat tärkeä osa osapuolten argumentointia. Kiinnitän analyysissäni erityistä huomiota tekstien sanavalintoihin. Yhteiskuntatieteissä (yhteiskunnallisessa keskustelussa) neutraalin ilmiön löytäminen on mahdotonta. Tämä representaatioiden näkökulmallisuus tuottaa juuri tarvetta argumentoida ja neuvotella yhteiskunnallisten ilmiöiden normaalisuudesta ja kannatettavuudesta. Vuorovaikutteisen ja retorisen yhteiskuntatieteen näkökulmasta puhuntatapojen totuudenmukaisuutta isompi kysymys on argumentoinnin sisältö ja sen tarkoituksenmukaisuus. (ks. Burke1969; Potter 1996b, 111–121.)

Vuorovaikutteisen ja retorisen yhteiskuntatieteen **toinen teesi** esittää, että sosiaalista toimintaa luonnehtii funktionaalisuus. Vuorovaikutuksesta voidaan paikantaa tietty ”näyttämö”, ”käsikirjoitus” ja ”roolit”, joiden kautta osallistujat tulkitsevat tilanteen kulkua, mahdollisia repliikkejä ja toiminnan juonta. Yksilön sosiälinen kompetenssi tarkoittaa juuri kykyä tietää (ja siten myös rikkoo) kunkin vuorovaikutustilanteen edellyttämät säännöt ja roolit. Hilikka Summa (1989) tuo esille, miten valtiohallinnon suunnittelukäytännöissä on paljon rituaalinomaisia piirteitä, jotka työntekijän tulee omaksua. Innovatiivisten tulkintojen ja toimintatapojen sijaan suunnittelussa toistuvat helposti aikaisemmat suunnitelmat ja jo kerran tehdyt arviot. Myös Yksikön palaveri- ja kirjaamiskäytännöt ovat paljolti

vakiintuneet. Sosiaalinen toiminta ei palaudu kuitenkaan ainoastaan totutun toistamiseen, vaan yksilöt myös orientoituvat tilanteisiin uudella tavalla ja muuttavat toimintaansa. Esimerkiksi palaverivuorovaikutuksessa osapuolet tukeutuvat yhtäältä jo tiedettyihin rutiineihin, ja toisaalta jokainen palaveri on ainutkertainen tilanne. Keskustelun suuntaa ja tehtyjä päätöksiä ei voi ennakoida. Esimerkiksi nuori voi vaihdellen asettua joko osalliseksi palaverin käsikirjoitukseen tai haastaa sitä.

Retoriset lähestymistavat korostavat kielenkäytön esittämisen- ja vaikuttamisulottuvuutta. Keskeistä on se, miten ja miksi yksilö kulloinkin esittää argumenttinsa. Tätä ulottuvuutta korostaa **kolmas teesi**, sosiaalinen toiminta on vuorovaikutteista ja retorista. Sosiaalinen toiminta tapahtuu aina suhteessa johonkin ja saa mieltensä suhteessa yleisöön. Sosiaalityössä mahdollisia yleisöjä ovat esimerkiksi kadunmies, asiakas, asiakasryhmät, työtoverit, toiset instituutiot ja yhteistyötahot, kunnan päättäjät, poliittiset puolueet tai kansainväliset yhteistyöfoorumit. Argumentointi koostuu niistä keinoista ja tavoista, joilla väitteitä ja vaatimuksia tehdään uskottaviksi. Tavoitteena on voittaa kuulija/lukija argumentin esittäjän puolelle. Argumentointi on paikallista ja kulttuurisidonnaista toimintaa. Kommunikointi onnistuu vain jos puhujalla (kirjoittajalla) ja yleisöllä on riittävän yhteinen käsitys todellisuudesta. Vuorovaikutus ei tuota haluttua tulosta, mikäli esimerkiksi ammattilaisen näkemys tarvittavista toimenpiteistä eroaa liiaksi asiakkaan omasta tulkinnasta. (Leiwo & Pietikäinen 1996, 85–89; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969; Burke 1969, 37–46.)

Neljäs teesi korostaa sosiaalisen elämän neuvoteltavuutta. Sosiaalisen todellisuuden havaitseminen neuvoteltavaksi on merkinnyt yhteiskuntatieteissä merkittävää käännettä. Aloittaessani opinnot astuin sisään keskusteluun yhteiskuntatieteiden kielellisestä käännteestä. Tälle käännteelle on monta nimeä. Muutosta kuva-

taan ainakin seuraavilla käsitteillä: argumentatiivinen käänne, tekstuaalinen käänne, kielellinen käänne, kommunikatiivinen käänne, diskursiivinen käänne. (Burman & Parker 1993; Fischer & Forester 1993; Rose 1999 xix; Jokinen & Juhila 2005; Hall 1997, 12; Hall ym. 2006). Myös postmoderniteoreetikot, kuten Zygmunt Bauman (1996), korostavat sitä, miten yhtäältä nykyajassa kasvaa yksilöiden tarve ja mahdollisuus neuvotella oman elämänsä valinnoista, mutta toisaalta yhteisen keskustelupohjan löytyminen vaikeutuu.

Mitä kompleksisimmiksi ilmiöt ymmärretään, sitä enemmän vuorovaikutuksessa (tutkimuksessa) on läsnä mahdollisia tulkintoja ja eri lähestymistapoja. Juuri erilaisuuden ja erilaisten näkökulmien havaitseminen mahdollistaa neuvottelun asioiden luonteesta. (ks. Healey 1993, 233–253; DryZek 1993, 213–232.) Keskustelu on mahdollista vain, jos osapuolilla on riittävän yhteinen käsitys siitä, miten asiat ovat. He arvioivat esitettyjen väitteiden legitimizeettiä ja rakentavat käsitystään todellisuudesta yhteistoiminnallisesti. Yksilön toiminta on vastausta aina johonkin aikaisempaan tekoon tai puhuntaan. (Shotter 1990 ja 1993.)

Yhteisöllistä järjestystä ja kontrollia ylläpidetään neuvotelluin sopimuksin. Yhteiskunnalliset faktat ja itsestäänselvyydet ovat keskusteluissa vahvistuneita ja kontekstista toiseen siirtyneitä totuuksia. Tällaisia voivat olla esimerkiksi väitteet, kuten ”perhe on yhteiskunnan perusyksikkö” tai ”nuoruuteen kuuluu opiskelu ja sitten työelämään siirtyminen”. Osapuolet argumentoivat joko ylläpitääkseen keskinäisiä sopimuksia asioiden tilasta tai kyseenalaistaakseen niitä. Yksikössä osapuolet esimerkiksi neuvottelevat siitä, kuka on normaali tai epänormaali, terve tai sairastunut tai oikeassa tai väärässä. Osapuolet argumentoivat erilaisten erontekojen avulla, jolloin syntyy identifiointia johonkin ja erottautumista jostakin. Argumentointi ja retorisuus ovat siten olennainen osa yhteiskunnan mikro- ja makrotason sopimuksellisuutta, todellisuutta koskevan tiedon vakiinnuttamista ja horjuttamista.

Viides teesi, kielenkäyttö, on vallankäyttöä ja kiinnittää huomiota siihen, miten vuorovaikutus on vain harvoin tasa-arvoista. Osallisilla on erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia puhua. He sääntelevät keskustelutilanteita monin tavoin. Toisilta evätään puhumisen mahdollisuus, kun taas toisille tarjoutuu faktan kertojan asema. Toiset voivat valita puheenaiheita, suunnata keskustelua ja tehdä päätöksiä, kun taas toiset ovat marginaalisessa asemassa. Toisten puhe tuottaa seuraamuksia, mutta kaikella puheella ei ole vaikutusvaltaa. Vallankäyttö mahdollistaa marginaalisten argumenttien vaijentamisen, mutta valtaa voi tarkastella myös yksilön positiivisena resurssina. Valtaa omaavalla yksilöllä on mahdollisuus toteuttaa jokin tehtävä ja näin saada aikaan haluttu muutos. Esimerkiksi sosiaalityöntekijän puhuja-asemaan sidottu valta saattaa olla edesauttamassa muutoksen aikaan saamista nuoren elämässä. (Thornborrow 2002.)

Osalliset neuvottelevat tilannekohtaisesti keskinäisistä voimasuhteista. Esimerkiksi asiakasnuorella on mahdollisuus olla vastaamatta kysymyksiin tai esittää vasta-argumentteja, siten hän voi joko omaksua oletetun puhuja-aseman tai kieltäytyä siitä (Raitakari 2004a). Yhteiskunnan reunalla olevien kansalaisten puhuja-asemiin liitetään vahvoja, kontekstista toiseen siirtyviä olettamuksia osallisuuden rajallisuudesta ja marginaalisuudesta (ks. Jokinen ym. 2004). Siten ei ole yhdentekevää, millaisiin asemiin sosiaalityön asiakkaat ja työntekijät eri vuorovaikutustilanteissa asettuvat tai asetetaan.

Retoriikan tutkimuksessa argumentointi ja yleisön suostuttelu nähdään vaihtoehtona pakkokeinoille. Argumenteille ei jää tilaa, mikäli sosiaalista toimintaa kehystää pakko(valta) (ks. Burke 1969, 50–55). Siirtymistä argumentoinnista pakkokeinoihin kuvastaa sanonta, että ”neuvottelutie on kuljettu loppuun” tai ”ei ole pohjaa neuvotteluille”. Myös sosiaalityön kohtaamisissa tapahtuu siirtymiä neuvottelujen ja pakkokeinojen välillä. Vuorovaikutteisen ja retorisen yhteiskunta-

tieteen viitekehyksessä vallan eri muotoja on tarkasteltu vaihdellen joko historiallisena makrotason ilmiönä tai tilanteittaisena mikrotason ilmiönä (ks. Keskinen 2005). Yhteistä lähestymistavoilla on se, että vallankäyttö ymmärretään osapuolten väliseksi suhteeksi, jossa käytetään erilaisia keinoja toisen suuntaamiseksi ja rajoittamiseksi. Usein ammatillisen vallankäytön tavoitteena on saavuttaa yksilö, joka säätelee ja kontrolloi itseään (esim. Saario 2005). Sosiaalityössä vallan läsnäolo käsitteellistetään usein myös ammatillisena toimivaltana sekä tuen ja kontrollin yhtäaikaisuutena.

Nimesin edellä tutkimukseni taustaolettamuksia. Vuorovaikutteinen ja retorinen yhteiskuntatiede ei ole vakiintunut ilmaus, vaan kyseessä on omien tutkijasilmälasieni läpi tehty konstruktio. Viisi läpi käymääni argumenttia eivät kuvaa laajasti yhteiskuntatieteitä vaan rajatummin niitä olettamuksia, joiden varassa teen analyysiäni. Vuorovaikutteisen ja retorisen yhteiskuntatieteen tavoitteena on purkaa kielenkäytön itsestäänselvyksiä ja näin nostaa tietoisuuttamme sosiaalisen toiminnan luonteesta. Työni tavoitteena on tuoda esille sosiaalityön kielenkäytön luonnetta. Samalla sivuan kysymystä siitä, miten kasvatusta ja auttamisinstituutioiden sisään rakentuu yksilöä mahdollistavaa, mutta myös häntä rajoittavaa kontrollia.

5.3 Palaverit institutionaalisisena vuorovaikutuksena

Erilaisilla palavereilla ja neuvotteluilla on tärkeä asema instituutioiden toiminnassa. Instituutiot nimeävät usein työtavoikseen muun muassa hoitoneuvottelut, verkostotyön ja asiantuntijaryhmät. Tuen tarpeessa olevat nuoret ovat toisinaan pitkiäkin aikoja erilaisten auttamisinstituutioiden asiakkaina. Heille tulevat tutuiksi erilaiset ryhmät ja palaverit. (ks. Hall & Slembrouck 2001; Forsberg 2001; Eskonen ym. 2005.) Aina emme kuitenkaan pysähdy miettimään, mitä erilaisissa palavereissa tapahtuu. Ulkopuolisena kuulemme erilaisten kokousten tekemistä

päätöksistä, mutta useinkaan emme pääse seuraamaan sitä, miten kokouksen osapuolet päätyvät juuri kyseiseen lopputulokseen.

On erilaisia palaveritilanteita. Vuorovaikutukseen vaikuttaa muun muassa, onko asiakas ja/tai omaisia läsnä. Palaverit eroavat sen suhteen, onko kyseessä työntekijä- vai asiakaspalaveri. On organisaation sisäisiä ja organisaatioiden välisiä palavereita. Toisinaan on kyse rutiininomaisesta kokoontumisesta, toisinaan taas vuorovaikutusta luonnehtii kriisitunnelma. (ks. Hall & Slembrouck 2001.) Merkityksellistä on se, kuka on kokouksen koollekutsuja. Institutionaaliseen vuorovaikutukseen vaikuttaa myös se, millaista osallistumista asianosaisilta odotetaan. Aineistoni palaverit ovat Yksikön koolle kutsumia ja kokouspaikkana on Yksikön kokoushuone. Sekä nuoren että ammattilaisten odotetaan tuottavan selonte-koja nuoren arjen sujuvuudesta. (ks. Eskonen ym. 2005.)

Sosiaalityössä henkilökohtaisen vastuun rinnalle rakentuu kollektiivista päätöksentekoa. Oikeutus sosiaalityön suunnitelmille ja toimenpiteille saadaan usein palaverilta¹³. Siten palavereiden valmisteluun ja ennakkokeskusteluihin varataan paljon aikaa. (ks. Hall & Slembrouck 2001.) Palaverit rakentuvat osaksi kohtaamisten ja keskustelujen ketjua, jolloin vuorovaikutus jäsentyy usein ennakkotietojen varaan. Moniammatillisen palaverin erityisyys on siinä, että keskustelussa

¹³ Suurin osa institutionaalisen vuorovaikutuksen tutkimisesta on kohdistunut asiakkaan ja ammattilaisen väliseen kohtaamiseen (esim. Silverman 1997; Holland 2000; Jokinen & Suoninen 2000; Kuronen 2004) tai esimerkiksi oikeusistuntojen vuorovaikutukseen (Korpinen 2006). Moniammatillisuutta on silti tutkittu (esim. Nikander) perusterveydenhuollon, vanhushuollon, mielenterveytyön, koulujen ja päiväkotien kontekstissa (Marks 1993; Whittington 2004; Hjørne 2005). Omalle tutkimukselleni ovat tärkeitä Christopher Hallin ja kanssakirjoittajien (2001; 2006) tekstit lastensuojelun asiakasneuvotteluista.

rakentuu monia ääniä, erilaisia hierarkkisia asemia ja institutionaalisia näkökantoja. Syntyy myös painetta samanmielisyyteen ja asioiden lukkoon lyömiseen. (Nikander 2003a, 2003b ja 2006.) Esimerkiksi sosiaalityöntekijällä on nuoren tilanteesta hallinnollinen kokonaisvastuu. Yksikön työntekijä on vastuussa nuoren arjen turvaamisesta, kun opettaja tarkastelee tilannetta koulunkäynnin näkökulmasta. Palaveriin osallistuvat vanhemmat ehkä tasapainottelevat oman avuntarpeensa ja vanhemmuuteen kohdistuvien potentiaalisten syytösten kanssa. Nuoren asema on sikäli erityinen, että muiden tehtävä on keskustella hänen asioistaan. Nuori on siten sekä kuulemassa arvioita itsestään että tuottamassa selontekoja selviytymisestään. Lähtökohtaisesti nuoren arjessa ja elämänhallinnassa on jotakin pulmallista ja aikuiset seuraavat hänen selviytymistään. Palaverikeskustelu on nuoren tukemista ja muutostarpeiden haarukointia.

Palaveritilanteissa rakentuu kiinnostava jännite osallisten selontekojen ja ”todellisuuden, joka on tuolla jossakin” välille. Osallisten pyrkimys kun on saada todellinen kuva siitä, mitä nuorelle on tapahtunut kokouksen ulkopuolella, kenties edellisen tapaamisen jälkeen. Yksikön työntekijä saattaa avoimesti kyseenalaistaa nuoren tulkintaa siitä, miten asiat oikeasti ovat. Tutkimuksessa tulee sietää todellisuustulkintojen erilaisuutta, mutta ammatillinen päätöksenteko edellyttää ”lukkoon lyötyjä” asiakaskategorioita (ks. Hall 1997; Holland 2000 ja 2001). Palaverissa osapuolet työskentelevät nuoren tukemiseksi ja arvioivat nuoresta esitettyjen väitteiden pätevyyttä. On oletettavaa, että palaveripuheessa keinot ja tavoitteet ovat toisia kuin esimerkiksi terapiakeskusteluissa. Moniammatillinen, lastensuojelullinen keskustelu mahdollistaa vain tietynlaista puhetta nuoresta.

5.4 Tukisuunnitelmat retorisina teksteinä

Instituutiot toimivat lomaketodellisuudessa (Atkinson & Coffey 2004, 73; Summa 1989; Kääriäinen 2003). Institutionaalisten keskustelujen pohjalta ammatti-

laiset kirjoittavat erilaisia pöytäkirjoja, raportteja, suunnitelmia ja asiakaspapereita. He taltioivat asiakirjoihin erilaisista vuorovaikutustilanteista – ja päinvas-toin – ammattilaiset käyttävät kirjattua tietoa tapaamisten ja palaverien resurssina (Prince 1996; Koskinen 2001; Hall ym. 2006). Lomakkeet toimivat välineinä, joilla osapuolet rajaavat vuorovaikutusta tehtävämukaiseksi. Asiakirja- ja lo-maketieto on valikoituneempaa, strukturoidumpaa ja yksiaänisempää kuin kes-kusteluissa syntyvä tieto. Asiakirjat ovat ammattilaisten työvälineitä. Ne kokoa-vat ja välittävät tietoa. Työntekijät suorittavat työtehtäviään prosessoidessaan asiakirjoja, ja niiden avulla he saavat asioita tapahtumaan. Asiakirjatekstiä kir-joittava henkilö pyrkii kirjoittamaan siten, että lukija pitäisi tekstiä faktana.

Dokumentointi liittyy usein instituution toimijoiden pyrkimykseen vakiinnuttaa palveluprosesseja ja luoda uskottavaa julkikuvaa. Kun sosiaalityössä systemati-soidaan niin sanottuja hyviä käytäntöjä, tuloksena syntyy usein (sähköinen) lo-make (Prince 1996, 16). Yksikössä ostopalvelumalli lisää osaltaan työntekijöiden tiedonkeruuta ja raportoimista. He siirtävät tietoa nuorista instituutiosta toiseen: tuottajalta tilaajalle tai esimerkiksi luokanvalvojalta tukiasumisohjaajalle. Nuo-resta tallentuu tällöin kirjallinen, usein sähköisesti siirtyvä lomakekertomus. Kär-jistäen voi sanoa, että asiakirjat osallistuvat yhteiskunnalliseen prosessiin, jossa ammattilaiset tuottavat erityisiä palveluita tarvitsevien erityis(vaikeiden)asiak-kaiden luokituksia (myös Pösö 2004b). Jotta yksilö pääsee erityisten palveluiden piiriin, tulee ammattilaisen kirjata hänet instituutioon sopivaksi. Usein tämä tar-koittaa sitä, että ammattilainen tasapainottelee sen kanssa, että asiakas tulisi kir-jattua riittävän tarvitsevaksi, muttei liian vaikeasti hoidettavaksi.

Dokumentointi ei kerro sitä, miten osapuolet kirjatussa tilanteessa toimivat ja tekevät työtään (Hodder 2000; Mason 2002, 106–109). Pikemminkin lomakkeet ovat välineitä, joilla instituution edustajat tekevät työn tavoitteita näkyväksi.

Asiakirjat vakiinnuttavat tapoja nimetä asioita, joten ne osaltaan rakentavat erilaisia asiantuntija- ja hallinnointikulttuureja. Kun työntekijä kohtaa ja kirjaa yksilön, hän tiivistää organisaation näkökulmasta relevanttia tietoa. Hän käsitteellistää yksilön ja hänen tilanteensa kyseiseen instituutioon soveltuvalla tavalla. Yksikössä tämä merkitsee sitä, että työntekijät määrittelevät nuoren pulmallisuuden usein aikuistumisen ja elämänhallinnan puutteeksi. Vastaavasti esimerkiksi päihdeyksikössä työntekijät kirjaavat yksilöä päihdeongelmaisena. Työvoimahallinnossa työntekijä kirjaa yksilön uraa koulutus- ja työyhteiskunnassa. Teksteihin valikoituvat ne institutionaaliset minuudet, jotka ovat relevantteja instituution tehtävän kannalta. Instituutioita ja sen asiakasta ei ole ilman dokumentointia. (Mäkitalo 2002; Loseke 1997 ja 2001.)

Retoriikan tutkimukseen¹⁴ nojautuen lähdetään siitä, että työntekijät kirjaavat nuoren tukisuunnitelmiin tavalla, joka on yleisön vakuuttamisen ja tekstin tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaista. Retorinen motiivi löytyy usein sieltä, missä sitä ei tunnusteta tai mihin sen ei oleteta kuuluvan. Sosiaalityönkin lomakkeissa retorinen motiivi on selvästi läsnä. Onhan sosiaalityössä kyse vakuuttavan puhujan-aseman rakentamisesta suhteessa moniin eri yleisöihin. (esim. Hall 1997.) Lomake vaikuttaa usein ensilukemalla neutraalilta ja kuvailevalta, eikä siitä ole helppo havaita sen argumentoivaa ulottuvuutta. Lomake on kuitenkin argumentina vahva, sillä siitä on häivytetty usein pois mahdolliset vasta-argumentit. Vah-

¹⁴ Retoriikan tutkimuksessa puhumisen- ja kirjaamisentavat tulkitaan joko hyökkäyksiksi aikaisemmin esitettyjä argumentteja vastaan tai oman argumentin vahvistamiseksi. (Burke 1969, 35, 40–46; Billig 1996; Potter 1996a, 109.) Retoriikka ja argumentaatio voidaan ymmärtää joko laajasti kaikkeen sosiaaliseen toimintaan liittyvänä tai rajatumminkin tutkimuksena, jossa pyritään mallintamaan keskustelua ja päättelyä (ks. Leiwo ja Pietikäinen 1996; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969).

vimmat argumentit kun ovat niitä, joita ei yleisölle¹⁵ tarvitse selittää tai perustella vaan ne luetaan itsestäänselvyyksinä (ks. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969; Fairclough 2003).

Lomakkeet rakentuvat intertekstuaalisesti¹⁶. Tämä tekstienvälisyys tulee esille esimerkiksi, kun tukisuunnitelmassa nuoren tilannetta kuvataan jonkin toisen tahon kertomana. Tekstissä ei välttämättä tällöin yksilöidä raportoivaa ääntä. Intertekstuaalisuutta ilmentävät myös kulttuuriset itsestäänselvytykset, joihin tekstin vakuuttavuus osaltaan perustuu. Sosiaalityössä läsnä olevat kulttuuriset itsestäänselvytykset mahdollistavat sen, että lomaketekstit ovat ymmärrettäviä. Niiden kirjaaminen ei myöskään edellytä perusteluja tai kyseenalaistamista. Argumentoinnissa ratkaisevaa on se, kuka kirjaa tai puhuu ja kenelle. Tukisuunnitelmilla on erilaisia lukijoita; tekstiä on vaikea ymmärtää irrallaan siitä, kenelle se on kirjoitettu ja miksi.

Monet yhteiskuntatieteilijät jakavat kiinnostukseni tutkia instituutioiden dokumenttiodellisuutta eli sitä, millaisia merkintöjä ammattilaiset tekevät eri institu-

¹⁵ Perelman ja L. Olbrechts-Tyteca (1969, 30–34) puhuvat universaalista ja erityisestä yleisöstä. Universaali yleisö viittaa kirjoittajan (tai puhujan) omaan konstruktion yleisesti hyväksytyistä kirjaamistavoista. Kirjoittaja sijoittaa itsensä osaksi kontekstia ja nojautuu argumentoinnissaan normaalin standardeihin. Erityinen yleisö on puheen tai tekstin konkreettinen ja tiedetty kohde, joukko ihmisiä, johon ensisijaisesti halutaan vaikuttaa.

¹⁶ Ymmärrän intertekstuaalisuuden merkitysten siirtymisenä kontekstista ja aineistosta toiseen sekä erilaisten ”ulkopuolisten” elementtien ja äänien rakentumisena tekstiin. Teksti on aina rakennelma toisista, jo olemassa olevista teksteistä, näkökulmista ja äänistä. Esimerkiksi nuorten elämänhallinnasta puhuvat monet eri toimijat ja tahot. Elämänhallinnan paraneminen on mainittu nuorten tukisuunnitelmissa, ja ilmaukselle annetaan sisältöjä myös nuorten palaverissa. Kun ilmaukset ja merkitykset siirtyvät kontekstista toiseen, ne aina myös muuntuvat vastaamaan kyseistä tilannetta ja tarkoitetta. (ks. Fairclough 2003, 39–61.)

tioissa asiakkaista ja itsestään (Hall 1997; Gubrium & Holstein 2001; Prior 2004; Hall ym. 2006). Lomakeaineistoni on erityinen ja kapea. Työssäni yleistettävyyden on teoreettista ja sidoksissa tekstianalyttisiin ratkaisuihin. Tutkimuksen kysymyksiä ja metodeita on sovellettu, ja niitä voidaan soveltaa erilaisiin aineistoihin. Tutkimuksessa on erityistä se, miten tukisuunnitelma on nuoren institutionaalisten minuuksien tuottamisen väline, joskin kyse on myös sosiaalityöyhteisön jakamista tavoista käsitteellistää asiakas. Tutkimuksessa yleistä on vuorovaikutteinen ja retorinen lähestymistapa sekä tähän perustuvan metodisen välineistön soveltaminen.

6 Palavereilla suunnantarkistuksia ja nuoren arjen arviointia

Kun nuori asuu tukiasunnossa, hän on viranomaisverkoston huolenpidon ja arvioinnin kohteena. Kaikkein konkreettisimmin tämä tulee esille Yksikön koolle kutsumissa moniammatillisissa palavereissa. Nuori on läsnä palaveritilanteessa. Aikuiset odottavat häneltä selontekoja asumisen sujumisesta ja mahdollisista pulmista. Aikuisten tehtävänä on tukea ja hallita nuoren arjesta selviytymistä. Palavereissa Yksikön työntekijät tekevät työtään näkyväksi ja asettavat sen yhteistyökumppaneiden arvioitavaksi. Yksikön näkökulmasta vuorovaikutuksen yhtenä tavoitteena on vakuuttaa yhteistyökumppanit Yksikön tekemän työn laadukkuudesta. Nuorelle palaveritilanne on erityinen, sillä muut ovat tulleet puhumaan hänen asioistaan, aikuisten huolena on hänen elämänhallintansa. Palaveria edeltää ja se perustuu nuoren arjen tapahtumiin, mutta keskustelujen viittaussuhde tapahtuneeseen on monimerkityksellinen. Nuoren lisäksi myös muilla palaveriin osallistuvilla on tietoa nuoresta, ja he raportoivat nuoren tilanteesta. Tässä ensimmäisessä pienoistutkimuksessa tarkastelen palaverien tapahtumia ja pohdin, mitä osapuolet kulloinkin vuorovaikutuksessa tekevät.

6.1 Aineiston analyysi

Kun tarkastelen palaveripuhetta lähemmin, huomaan, miten paljon puheessa tehdään asioita. Paikannan vuorovaikutuksen virrasta erityisesti kaksi asiaa. Ensinnäkin nimeän erilaisia keskustelullisia keinoja, joilla ammattilaiset pyrkivät vai-

kuttamaan nuoren tilanteeseen. Toiseksi tulkitsen sitä, millaiseksi nuoren institutionaaliset minuudet ja osallisten puhuja-asetat rakentuvat näissä puhejaksoissa. Tarkastelen palaverivuorovaikutusta omana itsenään. Voin ainoastaan spekulatiivisesti pohtia, miten ammattilaisten keskustelut vaikuttavat nuoren arjessa palaveritodellisuuden ulkopuolella.

Keskittymällä palavereiden keskustelullisiin keinoihin, haluan tuoda esille sen, miten palaveripuhe on sarja tavoitteellisia tekoja. Puheaktit¹⁷ ovat ammattilaisten työkaluja, jotka mahdollistavat erilaisia tapoja kohdata nuori ja tarttua hänen arkeensa. Palaveriaineiston etuna on, että tavoitan sitä, miten osapuolet konkreettisesti neuvottelevat tukiasumisessa syntyvistä tilanteista ja tarvittavista toimenpiteistä. Aineisto myös mahdollistaa sen tutkimisen, miten osapuolet muodostavat erilaisia puhuja-asetmia eli määrittelevät tilannekohtaisia puhumisen oikeuksia ja velvollisuuksia (Harré & Gillett 1994, 34,104). Analyysini tavoittaa vain Yksikön virallisen, ”front stage”, vuorovaikutusareenan (ks. Mäkitalo 2002, 44). Työntekijöiden keskinäisissä kohtaamisissa ja kotikäynneillä puhe nuoresta on erilaista. Puhetavat ovat erilaisia, kun osapuolet kohtaavat epävirallisesti. Osapuolten tavat puhua itsestään ja toisistaan kertovat jo sinällään vuorovaikutustilanteesta.

Tarkastelen palaverikeskustelua yhtäältä yhtenä kokonaisuutena (6.2) ja toisaalta episodeina (6.3). Jokainen palaveri on oma kokonaisuutensa. Yksikössä ovat ajan kuluessa vakiintuneet ne teemat, joita osapuolet käsittelevät palaverin kulu-

¹⁷ Austin (1962; ks myös Harré & Gillett 1994, 22; Leiwo ja Pietikäinen 1996, 85–89; Potter 1996a, 11; Wooffitt 2005, 6–23) erittelee eri tapoja, joilla puhe voidaan ymmärtää tekoina, tiettyyn toimintaan tähtäävänä. Empiirisissä vuorovaikutustutkimuksissa tulee usein esille se, että sama puheteke voi eri tilanteissa synnyttää hyvin erilaista toimintaa ja seuraamuksia (Potter 1996,11).

essa. Lähten analyysissäni liikkeelle palaverien tyypillisestä esityslistasta. Kukaan kaikkia nauhoitettuja palavereita käyttäen, miten palaverit tyypillisesti etenevät ja mitä teemoja osapuolet käsittelevät. En vain teemoittele palaverien aiheita vaan samalla jo tulkiten, miten osapuolet puhuvat tukiasumiseen liittyvistä teemoista. Tavoitteeni on antaa yleiskuva siitä, mistä osapuolet palavereissa puhuvat ja miten he eri teemoja käsittelevät. Vaikka hyödynnän institutionaalisen vuorovaikutustutkimuksen orientaatiota, en tavoittele tarkkaa analyysiä siitä, miten osapuolet esimerkiksi aloittavat tai lopettavat keskusteluja.

Keskustelu nuoren tilanteesta rakentuu tilannekohtaisista keskustelujaksoista, joilla on oma tunnelmansa, näkökulmansa ja tavoitteensa. Luvun 6.3 analyysissä korostuvat erilaiset keskustelujaksot ja vuorovaikutustyyli. Tällöin pohdin seuraavanlaisia kysymyksiä: millaisia keskustelullisia keinoja osapuolet käyttävät, millaista toimintaa vuorovaikutustapa edustaa ja mihin puhejaksolla kenties pyritään. Valintani lähteä liikkeelle keskustelullisista keinoista perustuu ajatukseen, että tietynlainen keskustelujakso rakentuu rajatusta joukosta mahdollisia osapuolten puhuja-asemia ja institutionaalisia minuuksia. Analysoin vuorovaikutuksen tyyliä, siinä rakennettuja merkityksiä sekä osapuolten institutionaalisia minuuksia samanaikaisesti. Kursivoin tekstiin kohdat, joissa osapuolet määrittelevät nuoren institutionaalisia minuuksia. Osin näistä raakahavainnoista koostin yhteenvetoluvussa olevan taulukon kuusi, ”Palaverien keskustelulliset keinot sekä institutionaaliset minuudet ja tavoitteet”. Lisäksi kursivoin aineisto-otteista nuoren puheenvuorot, jotta lukijan huomio kiinnittyisi erityisesti nuoren tapaan osallistua keskusteluun. Vuorovaikutukseen tarvitaan vähintään kaksi osapuolta, jotka ovat suhteessa toisiinsa. Esimerkiksi kysyvä työntekijä mahdollistaa vastaavan, vaikeneman tai vastakysymyksen esittävän nuoren. Ammattilainen voi tulkita nuoren yhteistyökykyiseksi, hankalaksi tai ylimieliseksi. Osapuolten tavoilla tulkita toisiaan on merkitystä nuoren tilanteen arvioinnissa.

Palaverikeskustelusta selkeästi erottuva keino on esimerkiksi työntekijän lyhyet kysymykset ja nuoren lyhyet vastaukset, repliikkiparit, jotka nimesin kysymyspatteristoksi. Kysymyspatteristo keskustelullisena keinona viittaa sarjaan työntekijöiden suoria kysymyksiä ja nuoren usein minimalistisia vastauksia. (ks. Silverman 1997, 41–60.) Lisäksi huolenherättäminen, neuvonanto, rajojen asettaminen ja positiivinen palaute ovat osallistujien käyttämiä keskustelullisia keinoja. Palavereissa nuoreen kohdistuu ja hän osallistuu ammattilaisten keskustelullisiin interventioihin. Keskustelujaksot viestivät osaltaan siitä, millaiseksi eri osapuolet näkevät nuoren ja hänen tilanteensa.

Olen ottanut analyysiini vaikutteita keskusteluanalyttisistä ja diskurssianalyttisistä tutkimuksista, joissa on käsitelty asiakkaan ja ammattilaisen välistä vuorovaikutusta. Keskusteluanalyttiset tutkimukset ovat antaneet minulle perusymmärrystä institutionaalisen vuorovaikutuksen luonteesta ja erilaisten puhejaksojen rakenteesta¹⁸. Monet tutkijat ovat käsitelleet esimerkiksi asiakkaan ohjaamista, neuvonantoa ja neuvon vastaanottamista (ks. Heritage & Sefi 1992; Silverman 1997; Vehviläinen 2001; Juhila 2000). On aikaisempien tutkimusten ansiota, että lähestyn palaveritekstiä erilaisina keskustelullisina keinoina. Nimesin keinot sen mukaan, millaiset keskustelujaksot ja -tyylit ovat aineistossani vallitsevia. (ks. Wahlström 2000.) Luen tekstiä tietyn metodisen näkökulman varassa, mutta raamitus on löyhä, joten se jättää tilaa tilannekohtaiselle lukutavalle. Keskustelullisten keinojen löytäminen ei ole analyysini päätepiste vaan oikeastaan

¹⁸ Esimerkiksi Sanna Vehviläinen (1999) on tutkinut urasuunnitteluohjauksen vuorovaikutusta, ja David Silverman (1987) ja Johanna Ruusuvuori (2000) ovat tutkineet lääkärin konsultaatiota. Yksi keskeisimmistä teoksista koskien institutionaalista vuorovaikutusta on Paul Drew'n ja John Heritagen toimittama *Talk at Work. Interaction in Institutional Setting* (1992).

vasta alku sille, että tavoitan osapuolten mainintoja institutionaalisista minuuksista. Tehdessäni analyysiä pidän mielessä pääfokukseni eli kysymyksen osapuolten institutionaalisista minuuksista ja niiden vuorovaikutteisista käyttövoista.

Lukiessani palaveriaineistoja läpi laskin, kuinka monta kertaa kukin keskustelujakso aineistoissa esiintyy. Lukuja tulee pitää suuntaa antavina, sillä keskustelujaksojen erittely perustuu tulkintaani siitä, mitä osapuolet tekevät puheellaan. Luvut osoittavat karkeasti, miten eri keskustelulliset interventiot jakautuvat aineistossani (ks. Silverman 1987, 6–7, 42). Luvut vakuuttivat minut siitä, että luokittelemani viisi keskustelullista keinoa kattaa hyvin koko aineiston. Tein kuitenkin analyysin loppuvaiheessa ja johtopäätöslukua kirjoittaessani vielä itseleni jokaisesta palaverista tiivistelmän. Koin tarpeelliseksi palata episodien tarkastelemisen jälkeen vielä kerran palaverien kokonaisrakenteeseen.

Pilkon noin parin tunnin mittaiset palaverit viideksi eri keskustelulliseksi keinoksi, joista jokaisella on eri tehtävänsä ja tavoitteensa. Analyysi erilaisista keskustelujaksoista on tulkintaa valituista pysähdyskuvista. Valinnalla on monia analyysiä rajoittavia seuraamuksia. En pysty tarkastelemaan esimerkiksi sitä, miten osapuolten puhettavat muuttuvat saman palaverin aikana tai yksittäisen nuoren palaverista toiseen. Tästä tutkija-asemasta voin tehdä palaverivuorovaikutuksen yksityiskohtia näkyväksi. Haluan osoittaa, että yksityiskohdilla on merkitystä, kun osapuolet nimeävät toisiaan ja pyrkivät tavoitteisiinsa.

Valitsemani aineisto-otteet edustavat tyypillistä palaverivuorovaikutusta, mikäli en erikseen mainitse, että kyseessä on poikkeuksellinen esimerkki. Olen valinnut jokaista keskustelullista keinoa kohti kolme tai neljä sellaista aineisto-otetta, joissa tulee mielestäni hyvin esille se, miten osapuolten institutionaaliset minu-

det kietoutuvat osaksi vuorovaikutteisten tavoitteiden toteuttamista. Olen pyrkinyt valitsemaan sellaisia esimerkkejä, joissa tulisi esille nuoren osallistuminen ja reagointi ammattilaisten puheeseen. Toisinaan nuorten reagointi on muminaa, vaikenemista tai yksi sana, jolloin joudun analysoimaan vähän sanottua. Eero Suoninen (1997, 20) toteaa osuvasti: ”Ylipäättään arkisen ymmärryksen mukainen oletus siitä, että olennaisinta on selvästi ja usein sanottu, on kielen käytön analysoijalle riski.”

Analysoijana pyrin lukemaan tekstejä sekä kriittisen että suopean lukijan positivistisesti. Kiinnitän huomiota ennen kaikkia moniammatillisessa palaverissa mahdollisiin tapoihin kohdata nuori. En arvioi sitä, mihin ammattilaisten tulisi nuoren arjessa tarttua tai miten vakavasta tilanteesta on kyse. Tuon esille, miten nuori kommunikoi ja mahdollisesti tulkitsee aikuisten sanomaa. Viime kädessä lukija arvioi sen, miten seurattava ja luotettava tekemäni analyysi on. Tavoitteeni on sitoa analyysini Yksikön toimijoiden tapaan orientoitua ja tulkita tilanteita. Käsitteellistysteni arvoa tulee mitata sillä, miten tarkoituksenmukaisella tavalla ne sanoittavat tutkittavaa kohdetta ja tuovat esille uusia näkökulmia (ks. Potter 1996a; Jokinen ym. 2000).

6.2 Palaverien agenda

Palaverit ovat keskenään erilaisia, mutta on olemassa joitakin teemoja, joiden käsittely toistuu. Yksikössä on ajan kuluessa vakiintunut tapa jäsentää yksittäisen nuoren asumisjaksoa. Vakiintuneesta toimintatavasta viestii esimerkiksi se, että jokaisen nuoren kohdalla käsitellään samoja arjen teemoja. Samoin jokainen ai-neistoni palaveri alkaa kierroksella, jossa sekä nuori itse että muut läsnäolijat arvioivat, miltä nuoren tilanne näyttää heidän näkökulmastaan. Instituution vakiintuneet käytännöt ovat luettavissa myös asiakirjoista, kuten seuraavasta Yksikön laatukriteeriasiakirjaotteesta: ”Yksikön tehtävä on täydentää kuntien sosiaa-

lipalveluja. Yksikön toiminta-ajatuksena ja tavoitteena on, että nuori saa tuetun asumisen ja sosiaalisen tuen avulla edellytykset itsenäiseen asumiseen, perusasioista huolehtimiseen, opiskeluun sekä ammatin ja työpaikan hankkimiseen. Yksikkö järjestää tukiasunnon ja sosiaalisen tuen itsenäistymisvaiheessa olevalle nuorelle yhteistyössä kunnan sosiaalitoimen kanssa. Jokaiselle nuorelle järjestetään yksilöllistä tukipalvelua. Projektin palvelumuotoja ovat ohjaus, neuvonta, valvonta ja viriketoiminnan järjestäminen. Työntekijät myös raportoivat asiakasnuoren tukiasumisen sujumisesta hänen sosiaalityöntekijälleen.”

Työntekijät lähestyvät nuorten tilanteita arjen asioiden hoidon ja sujuvuuden näkökulmasta. He tarkastelevat tukiasumista siitä näkökulmasta, miten hyvin sillä kyetään luomaan nuorelle edellytyksiä itsenäistyä, opiskella sekä hankkia ammatti ja myöhemmin työpaikka. Siten tukiasuminen ymmärretään ”ponnahduslautana” normaaliin arkeen ja työelämään. Eli kääntäen nuoren sosiaalisesti ongelmaksi määrittyä asumisen, itsenäistymisen, opiskelun ja ammatin hankkimisen pulmallisuus. Yksikkö tarjoaa arjen pulmallisuuden käsittelyyn ohjausta, neuvontaa, valvontaa ja viriketoimintaa. Yksikkö määrittyy tekstissä vahvaksi toimijaksi, nuori puolestaan järjestelyjen kohteeksi. Ohjaukseen sisältyy ajatus, että on jotakin, jota nuori ei osaa, eikä hänellä ole kykyjä siirtyä normaaliin arkeen. Yksikön vakiintuneet käytännöt sekä rajaavat että tuottavat palaverien teemoituksen ja toiminnan mahdollisuuksia.

Palaverien kuluessa käsiteltävät teemat

Yksikön tyypillinen palaverin esityslista on seuraavanlainen:

- aloitus
- asuminen

- koulu/työ
- raha-asiat
- (päihteet)
- (terapia)
- vapaa-aika ja harrastukset
- muut asiat
- lopetus.

Usein palavereissa on käytössä yllä olevan kaltainen lista monisteena tai Yksikön työntekijä on kirjoittanut teemat fläppitaululle. Esityslista tekee näkyväksi tavoitteen, että osallistujien tulisi käydä tietyt teemat läpi ja kirjata ne ylös. Osapuolet käsittelevät päihteitä vain, jos niiden on todettu olevan nuorelle ongelma. Samoin he käsittelevät terapiaa vain, jos nuori käy terapiassa tai jos aiheessa on jotakin keskustelua vaativaa. Yksikössä erilaista kirjallista materiaalia käytetään vuorovaikutuksen resurssina, ja näin rakentuu kirjallisen ja puhutun tekstin intertekstuaalinen jatkumo (Heikkinen 2000a). Palaveri- ja lomaketodellisuus limityvät. Esimerkiksi alla olevissa repliikeissä viitataan osallisille jaettuun esityslistaan, ja lisäksi tulee esille muitakin institutionaalisen puheen merkkejä, joista tärkeimpänä ammattilaisen mahdollisuus rajata ja suunnata aihealuetta, josta keskustellaan ja näin saavuttaa vahva puhuja-asema.

Mm (.) hyvä (.) mutta tuota (.) meil on listaa tässä et ensin käsitellään näitä (.) tämän hetkisiä tilanteita (.) se tarkoittaa sitä Yksikön näke- näkökulmasta (.) ja sitte (.) lopuksi käyään tämä Lastenkodin sijoituksen aika (.) ja (.) kuka aloittaa Taiskan asioista (.) haluatko Taiska sinä a-alottaa miten kaikki muutokset on menny (Yksikön työntekijä, palaveri 9)

Meidän kokous alkaa lähenee (.) pikku hiljaa (.) loppuaa ja tässä on käyty läpi nyt ne päihteet, koulu, asuminen, raha ja harrastusasiatki (.) tuleeko Tero mieleen (.) mitä o (.) halunnu vielä sanoa tai ei o käsitelty tässä. (Yksikön työntekijä, palaveri 8)

Puheenjohtajana Yksikön työntekijä ilmaisee, että keskustelu tapahtuu virallisella foorumilla ja käytettävissä oleva aika on rajallinen: ”kokous alkaa lähenee (.) pikkuhiljaa (.) loppuaan”. Keskustelun tehtävä on täytetty, sillä ”on käyty läpi nyt ne päihteet, koulu, asuminen, raha ja harrastusasiatki”. Luetelluista teemoista rakentuu kokouksen struktuuri, jota osalliset täydentävät omilla aiheillaan. Puheenjohtaja pyytää nuorelta täydennystä. Pyyntö on muodoltaan avoin, mutta jollakin tavoin nuoren odotetaan kommentoivan tai jatkavan edellä sanottua.

Palaverin alkaessa, kahvittelun lomassa, puheenjohtaja tekee yleensä lyhyen yhteenvedon siitä, mitkä asiat olivat edellisessä kokouksessa keskeisimpiä. Hän myös rajaa aiheita, joista osapuolten olisi tärkeää tällä kertaa keskustella. Mikäli kyseessä on aloituspalaveri, osallistujat käyttävät aikaa esittäytymiseen ja lyhyeen katsaukseen siitä, miksi kokous on kutsuttu koolle. Varsinainen keskustelu alkaa lähes aina siten, että puheenjohtaja antaa nuorelle ensimmäisen puheenvuoron. Puheenjohtaja kehottaa nuorta kertomaan, miten asumisjakso on sujunut:

Matti voi ensin kertoa kuulumisia (.) onko asumisessa ongelmia (.) yksinolo jännittänyt (.) me muut sitten täydennetään (Yksikön työntekijä, muistiinpanot)

Ja musta (.) olis hyvä sillai että käytäs läpi (.) Marjan (.) tämä hetkinen tilanne ja mikä on tähän johtanu ja (.) miksi (.) ja mä haluaisin että sinä Maija kertoisit sitä että miksi sinä oot tulossa mejän Yksikköön (.) otetaan iha ekaksi sinä (Yksikön työntekijä, palaveri 4)

Palaverialoituksessa puheenjohtajan repliikit avaavat nuorelle mahdollisuuden käyttää seuraava puheenvuoro. Samalla keskustelun aloitukset luovat palaveritilanteeseen vuorovaikutussääntöjä ja ohjeistavat vallitsevaan puhumisjärjestykseen. Nuori saa kertoa kertomuksensa ensin, ja sitten muut täydentävät tätä avauskertomusta. Aloituksessa Yksikön työntekijä antaa nuorelle tilaisuuden kertoa

oma tarinansa. Tällöin hänelle avautuu yhtäältä mahdollisuus vahvaan puhujaseemaan, mutta toisaalta hänen avauskertomuksensa asettuu aikuisten arvioitavaksi.

Palavereissa käsitellään nuoren asumista tukiasunnolla etenkin esityslistan kohdassa **asuminen**. Osapuolet lähestyvät nuoren asumista sekä konkreettisena asuntokysymyksenä että arjen sujumisen näkökulmasta. Etenkin asumisjakson alussa olevassa palaverissa käydään usein läpi, onko nuoren asumisolosuhteissa, esimerkiksi huonekaluissa, vakavia puutteita. Asumisjakson edetessä asunnon siisteys nousee yhdeksi tärkeäksi teemaksi. Palavereissa ammattilaiset arvioivat, miten nuori selviytyy arjen askareista ja kykenee pitämään asuntonsa asumiskunnossa. Tukiasumisen edellytys on, että nuori kykenee ylläpitämään normaaleja kotiaskareita ja asumisolosuhteita.

Joo (.) elikkä (.) Taiska on muuttanu tässä (.) oikeestaan konkreettisesti tästä vuoden vaihteen jälkeen (.) että tavarat saitte muutettua sinne ennen joululomaa ja (.) sitte lähit joululomille kotipuoleen täältä (.) elikkä (paikkakunnan nimi) suuntaan ja asunto on tällä hetkellä aika sekanen vielä (.) Taiskalla oli hirveesti tavaroita ja ja (.) osa tavaroista on löytäny jo paikansa mutta (.) siel on kyllä aika paljon vielä (.) tavaroita siellä täällä (.) hujan hajan (.) mutta pikkuhiljaa (.) tämä varmaan (.) tässä nämä sujuu hyvin että (.) Taiska tekkee ruokaa asunnolla (.) se oon huomannu (.) et siinä ei oo ruuanlaitossa (.) sillä yleensä ja sul on työharjottelu tällä hetkellä menossa (Yksikön työntekijä, palaveri 9)

Yllä oleva aineisto-ote on erään palaverin aloituksesta, jossa nuori ei käytä mahdollisuuttaan kertoa tilanteestaan ja puheenjohtaja antaa puheenvuoron nuoren lähityöntekijälle. Työntekijä aloittaa nuoren tilanteen kuvaamisen konkreettisista asumisololoista. Nuori on juuri muuttanut tukiasuntoon. Työntekijä kertoo nuoren asunnon olevan epäjärjestyksessä, joskin epäjärjestys on muuton takia ymmärrettävää ja oletettavasti väliaikaista. Työntekijä pitää positiivisena sitä, että nuori tekee asunnolla ruokaa. Hän kertoo palaveriin osallistuville, miten nuoren elämä

on asettumaan päin, jolloin tilanteesta syntyy positiivinen välivaihekertomus. Samalla hän asettaa nuorelle tavoitteeksi kulkea vähitellen kohti siistiä kotia. Työntekijä mainitsee tämän jälkeen työharjoittelun, ja tästä teemasta keskustelu jatkuu.

Kun työntekijät tarkastelevat nuoren asumisen sujumista, usein keskeiseksi nousee se, miten monta yötä nuori on nukkunut asunnollaan tai vastaavasti kavereillaan ja vanhemmillaan. Tukiasumisjaksolla nuoren tulisi haluta asua tukiasunnolla ja tavata työntekijöitä. Palaverissa osapuolet arvioivat asumisen sujumista myös sen perusteella, miten usein työntekijät ovat tavoittaneet nuoren asunnolta. Osapuolille olennaista tietoa ovat taloyhtiön häiriöilmoitukset ja vuokratilastit, sillä ne vaarantavat nuoren asumisen nopeasti. Työntekijät kirjaavat kotikäyntejä lomakkeelle, mikä mahdollistaa tarkat numeraaliset tiedonannot nuoren asumisesta ja toteutuneista työntekijän ja nuoren tapaamisista. Seuraavassa Yksikön työntekijöiden keskustelukatkelma liittyy tämänkaltaisen lomaketiedon osaksi palaverivuorovaikutusta. Työntekijät tulkitsevat tapaamiskertojen valossa nuoren asumisjakson menneen parempaan suuntaan.

T1: Niin (.) sillähän (.) tuo tässä katon sivusilmällä näitä (työntekijän nimi) muistiinpanoja ja teijän tapaamista (.) ni on täs kuitenkin (.) te ootte tässä kuussa kymmenen kertaa tavannu ja (.) kakskytä kaks kertaa soitellu (.) te olette kuitenkin kohtuullisen tiivistä

T2: Mm

T1: Ja pittää neljä viikkopalaveritkin (.) ehtinyt

T2: Joo (.) elikä tota niin niin (.) nyhän maaliskuun aikana (.) aikana (.) ku sehän vii-viimesiä päiviä eletään ni (.) viikkopalaverit on kaikki (.) tullu pidettyä että (.) on yhen kerran ollu sillai et noi kaverit tulosssa kylään (.) ja se sovittii et sit se siirretään ja (.) ja se sitte seuraavana päivänä pidettiin (.) mut sattu sitte esim helmikuun kohalta (.) ni sillo ei muuta ku yks viikkopalaveri pidetty ja (.) ja siihen

vaikutti nämä (.) kaikki mahdolliset mitä siinä oli ja sitte aloit noissa (.) et oliko se (.) työharjoittelu ni (palaveri 8)

Puheenvuorot asemoivat työntekijät työtänsä seuraaviksi, kirjaaviksi ja suunnitelmallisiksi toimijoiksi. Työntekijät suuntaavat puheensa nuoren sosiaalityöntekijälle, sillä siihen sisältyy vakuuttelua työn intensiivisyydestä ja edistymisestä. Numeraalisella tiedolla työntekijät vakuuttavat kuulijoita siitä, että nuoren kanssa on tehty töitä, he ovat tavanneet nuorta kasvotusten ja tuen intensiivisyys on ollut lisääntymään päin. Yhteydenpidon määrä on argumentti, jonka perusteella työntekijät arvioivat tukiasumisen sujumista ja nuoren yhteistyökykyä.

Tukiasumiseen liittyy kontrolliulottuvuus. Nuoren allekirjoittama asumissääntö tekee asunnosta tukiasunnon. Nuoren yksityisyyttä rajoittaa esimerkiksi asumissäännössä mainittu Yksikön työntekijöiden oikeus ja velvollisuus tulla tarvittaessa omilla avaimillaan nuoren asuntoon. Asumisen sujuminen edellyttää nuorelta häiriötöntä arkea ja kykyä noudattaa muiden antamia ohjeita. Kun osapuolet keskustelevat nuoren asumisen kontrolloimisesta, he tuovat esille yhtäältä valvonnan välttämättömyyden, ja toisaalta nuoren oikeuden yksityisyyteen. Etenkin silloin, kun aikuiset katsovat nuoren kaveripiirin majailevan liikaa nuoren asunnolla, he korostavat, että asunto on yksin nuoren ja vain häntä varten:

T1: Niinko näyttää ni (.) että yövieraita (.) että ainakin keskustellu

T2: No (.) ku Taiska oli lomalla ni se tuli aika yllätyksenä (.) että Taiska oli lomalla mennyt kihloihin (.) tämän Matin kanssa (.) ja Matis ei ollut (.) puhunu mitään (.) ette ilmeisesti ollu seurustellut tai tämmöistä (.) mutta nyt ollaa (.) ollaan tota sovittu että Matti ei ole siellä asunnolla että se on Taiskan ihan oma asunto (palaveri 9)

Työntekijöiden puheessa on varovaisuutta, jonka voi tulkita puuttumiseksi arkaluontoiseen asiaan. Nuorella on ehkä ollut yövieraita, tai ainakin niistä on keskusteltu. Työntekijä kertoo nuoren kihlautuneen, mutta kuvaa kihlausta epätavalliseksi, sillä hänellä ei ole tietoa nuoren seurustelusta. Työntekijä ottaa esille nuoren puhumattomuuden, sillä nuoren oletetaan puhuvan ihmissuhteistaan työntekijälle. Tukiasumisen yksi keskeisin sääntö on, että nuorten tulisi etukäteen sopia asioistaan työntekijän kanssa. Mielenkiintoinen on työntekijän repliikki ”se on Taiskan ihan oma asunto”, jolla hän perustelee sopimusta siitä, ettei Matti oleskele asunnolla. Voisi kuitenkin ajatella, että Matin oleskelua asunnolla voidaan rajoittaa juuri siksi, että asunto ei ole nuoren oma eikä hänen hallinnassaan.

Seuraavassa otteessa työntekijä rajoittaa nuoren kaveriporukkaa vetoamalla selkeämmin asumissääntöön ja nuoren sitoutumiseen. Tukiasumisessa työntekijöiden yksi perusdilemma syntyy nuoren yksityisyyden ja hänen asumisensa sekä sosiaalisten yhteyksiensä valvomisen välille. Työntekijä lähestyy ”kaveriporukkaongelmaa” sääntörikkomuksena. Nuori puolustautuu vetoamalla vaikeuteen asua yksin.

- T3: Tukiasumisest jos sen verran sanoo et on meillä selkeät (.) selkeät säännöt ja johon hän on sitoutunut (.) asunnossa ei esimerkiksi pitäis yöpyä kenenkään siitä etukäteen sopimatta (.) mm
- Ä: Sinä on niinkö..i-ilennyt sanoo että porukkaa .. et mistä se () et mistä se on () sitä et porukkaa tulee niin paljon
- N: Ei ole mukava yksin asuu (palaveri 1)

Aikuiset tarkastelevat usein nuoren kavereita siitä näkökulmasta, että he joko vievät nuorta liiaksi ulos asunnosta tai muuttavat liian tiivisti sisään. Aikuisten tavoite on erottaa nuori epätoivottavista ryhmistä. Tällöin osapuolet harvoin tul-

kitsevat nuoren omia vertaisryhmiä muutoksen mahdollisuuksina tai kantavina voimina. Aikuiset lähtevät periaatteessa siitä, että on hyvä, jos nuorella on kavereita, mutta usein nuoren tämänhetkiset kaverit ovat ”vääränlaisia”. Aineistotteessa työntekijä mainitsee erikseen säännön, joka kieltää kenenkään ulkopuolisen yöpymästä tukiasunnolla siitä erikseen sopimatta työntekijöiden kanssa. Nuoren äiti epäilee, ettei nuori ole kehdannut kertoa työntekijöille, millaista porukkaa asunnolla on ollut. Sääntörikkomuksen perusteluksi nuori kertoo, ettei ole mukava asua yksin.

Palaverinauhoitusten ja havaintojeni perusteella asuminen on agendalla harvemmin nuoren subjektiivisena kokemuksena, vain toisinaan osapuolet käsittelevät asumista nuoren yksinäisyyden ja kodittomuuden näkökulmasta. Juuri nuoret itse saattavat lyhyesti viitata yksin olemisen pulmallisuuteen. Asumiseen ja kotiin liittyvä emotionaalinen ulottuvuus ei tällöin määriyty työntekijöille instituution tehtävän kannalta keskeiseksi.

Keskeisiä palaverin teemoja ovat myös **koulunkäynti tai töissäkäynti**. Tulkin-tani mukaan osapuolet tarkastelevat nuoren koulunkäyntiä oppimisen perusedellytysten näkökulmasta. Ensinnäkin nuori pyritään ohjaamaan koulutuksen piiriin eli osapuolet keskustelevat siitä, että nuorella olisi jokin koulutuspaikka ja hän myös lähtisi kouluun joka päivä. Toiseksi he arvioivat sitä, miten koulu on oppimisen näkökulmasta sujunut. Kolmanneksi ammattilaiset lähestyvät koulua ammatinvalinta- ja opinto-ohjauskysymyksenä. Osapuolet pohtivat, miten nuoren olisi hyvä edetä kouluttautumisessa. Nuoren koulunkäynti on yksi rajanvetokysymys, jonka valossa ammattilaiset arvioivat Yksikön sopivuutta nuorelle. Nuoren oppivelvollisuus ja hänen arkensa turvaaminen ovat heille vahvoja argumentteja, jotka mahdollistavat aikuisten voimakkaan puuttumisen:

- T1: Kyllä (.) mutta tuo koulu on semmonen asia joka varmaan (.) ihan (.) se on semmonen että sillä on (.) Sanna (sosiaalityöntekijä) on sanonu että se on (.) number one eli se on hoijettava ja jos koulu ei hoidu (.) sulla niinkun yksin tuolta ni (.) siinä voi olla sitte (.) Sanna miettiä muita ratkasuja (.) onko näin
- S: On ja (.) se on varmaan ihan hyvä tässä nyt sanoakin ääneen että (.) se on ihan totta ja että kauheen pitkään me ei (.) jos tilanne ei huomattavasti koulunkäynnin suhteen parane (.) niin ei ole (.) ei kenenkään etu et me jatketaan sit näin (.) ja tuota sitä jouutaan sit miettiin et (.) et mikä on se seuraava vaihtoehto (.) ö- ja (.) jos koulu ei (.) ei suju niin silloin nämä avohuollon tukitoimi ei ole riittävä (.) me ei pystytä tällasta koulukäyntiä (.) ja sitä myötä muuta nuoren elämää turvaamaan (.) ja sit sen jälkeen o vaihtoehot (.) ovat aika niukat .. (puhe jatkuu siitä, mihin nuori voidaan sijoittaa, mikäli asuminen Yksikön tuella ei onnistu) (palaveri 2)

Yllä olevasta otteesta voi nähdä, miten Yksikön työntekijä ja sosiaalityöntekijä jakavat käsityksen siitä, että koulun hoitaminen on välttämätöntä. He vahvistavat keskinäisellä liittoutumisella toistensa näkökantoja. Sosiaalityöntekijä tekee nuoren koulunkäynnin sujumisesta päätelmiä avohuollon tukitoimien riittävydestä sekä Yksiköstä nuorelle soveltuvana tukimuotona. Ammattilaiset puhuvat yleisellä tasolla ja suuntaavat puheen toisilleen. He joutuvat miettimään nuoren kohdalla uusia asumisvaihtoehtoja, ja ratkaisuissa on kyse kaikkien yhteisestä edusta. Nuori on kuitenkin läsnä, joten ammattilaisten keskusteluun sisältyy nuorelle sanoma ”mikäli et hoida koulukäyntiä, niin joudumme vaihtamaan asumispaikkaasi”. He eivät puhu nuorelle suoraan, vaan kasvatuksellinen puhe on tyyliiltään epäsuoraa.

Yksikön keskusteluissa nuoren ongelmat koulunkäynnissä tulkitaan usein nuoren motivaation puutteeksi tai haluttomuudeksi käydä koulua (ks. Raitakari 2004a). Osapuolet tulkitsevat kouluongelmia myös oppimisvaikeuksiksi ja kouluyhteisöjen ristiriidoiksi, mutta nämä selitystavat ovat aineistossa harvinaisempia. Tu-

kiasumiseen on sisäänrakennettu ajatus nuorten etenemisestä kohti täysin itsenäistä elämää. Osapuolten tavoitteena on, että nuori etenee tukiasunnosta omaan asuntoon sekä arjen perusasioiden hallinnasta koulunkäyntiin ja myöhemmin työhön. Palavereissa aikuiset (toisinaan myös nuoret itse) asettavat nuorten koulunkäynnille selkeitä tavoitteita ja osatehtäviä. He odottavat nuorelta näkemystä siitä, miten hyvin hän aikoo käydä koulua. Kyseessä on nuoren asia, joka hänen tulee itse ratkaista. Työntekijöiden tehtävä on ohjata nuorta ja vastuuttaa nuori toimimaan itse.

Palavereissa ammattilaiset käsittelevät myös nuorten toimeentuloon ja **rahankäyttöön liittyviä asioita**. Nuoret elävät pääsääntöisesti perusetuuksien varassa, joten on perusteltua, että osapuolet keskustelevat raha-asioista köyhyyden näkökulmasta. Toisinaan työntekijöille on epäselvää, miten nuori selviytyy taloudellisesti:

T1: No (.) sitten varmasti se (.) ehkä illan tärkein aihe niin o raha-asiat

N: Hmm (naurahtuen) sopii (..) rahaa on kuin roskaa (.) sitä tulee

T1: Paljonko sulla on rahaa

N: No (.) ei yhtään

T1: Ei penniäkään

N: Ääh (.) kymmenen (.) senttiä

T3: Mitä sulla on jääkaapissa (palaveri 6)

Ensimmäisessä repliikissä työntekijä käyttää palaverissa puheenjohtajalle kuuluvaa valtaa ja valitsee sen hetken tärkeimmän keskusteluaiheen. Nuori hyväksyy aiheen, mutta kääntelee aihetta ironisesti. Nuoren ironisuus voi viitata asian vaikeuteen tai sitten raha-asioista puhuminen tilanteessa, jossa rahaa ei ole, värityy

hänestä koomiseksi. Joka tapauksessa työntekijä jatkaa suoralla kysymyksellä ”paljonko sulla on rahaa” saadakseen mahdollisimman tarkan kuvan nuoren rahatilanteesta. Kun nuori toisenkin kysymyksen jälkeen ilmoittaa, ettei hänellä ole rahaa, toinen työntekijä vaihtaa keskustelun ”onko sulla ruokaa” -puheeksi. Yksikössä työntekijät käsittelevät nuorten raha-asioita avoimesti ja konkreettisesti. He kysyvät nuorelta rahankäytöstä yksityiskohtaisesti eivätkä määritä teemaa nuoren yksityisasiaksi. Nuorella ja työntekijöillä on raha-asioissa usein vähän vaihtoehtoja. Kuvaavaa oli työntekijöiden hyllyssä oleva ”penninvenyttäjän käsikirja”.

Nuoren arkea tarkastellaan palavereissa monitahoisena rahakysymyksenä. Usein Yksikön työntekijät konsultoivat läsnäolevaa sosiaalityöntekijää tukiasumisjakson kustannuksista ja nuoren raha-asioista. Tällöin sosiaalityöntekijä määrityy keskustelussa selkeästi maksajan rooliin. Vuorovaikutus muistuttaa ajoittain toimeentulotuen hakemista. Ammattilaiset ohjaavat nuorta eri etuuksien hakemiseen, he pohtivat milloin tietyn etuuden seuraava maksupäivä on tai mitkä laskut nuoren on seuraavaksi pakko maksaa. Nuoret itse saattavat kysyä sosiaalityöntekijältä toimeentulotukeen ja huostaanotetun nuoren asemaan liittyviä asioita. Keskustelun tavoitteena on kartoittaa nuoren toimeentuloa. Aikuiset myös pyrkivät ohjaamaan nuorta tekoihin, jotka ovat taloudellisesti kestäviä:

T1: No mites (.) raha-asiat on (.) pitää välillä kysellä

N: Jaa (.) en mä tiä (.) tuli alkukuusta velkaa oikein (.) kupiteltua ja silleen (.) muuten kaikki valmista (2) mul on nyt jonkin verran rahaa että (.) huomenna mie maksan taas

T1: Eli maaliskuun vuokra on maksamatta

N: Joo (.) voi sanna (.) sen maksettua nytte (.) ens viikon alusta (.) ja sitten (.) ja ens kuun vuokran saan maksettua kans (.) ens (.) viikonloppuun

- T2: Oliko tähän nyt syynä sitte se (.) että ku tämä oli tämä toimeentulo-hakemus (.) olit sen toimittanu ja se oli kateissa
- N: Joo (.) ja (.) siis se ja sitte tuota (.) Kelalla on ne (.) lähemmäs (.) oli kaks (.) kolme viikkoa ni myöhä- (.) tuota
- T2: Juu
- N: Et tuota (.) että mä mietin kyllä et toivottavasti toi asumistuki varmaan ku se rupee tullee ni (.) ohjais suoraa (.) se vuokra-antajan tilille
- T2: Vuokranantaja ei huoli
- N: No (.) ei sitte (Palaveri 8)

Ote kuvaa raha-asioiden käsittelyn vivahteikkuutta. Puheenjohtajana toimiva työntekijä siirtyy suoralla kysymyksellä ”No mites (.) raha-asiat on” nuoren raha-asioihin, joskin pehmentää kysymystään yleisellä pakolla kysellä. Nuoren puheenvuoroista rakentuu mielenkiintoisella tavalla tunnustuksellista rahapuhetta. Nuori kuvaa rahankäyttöään holtittomaksi, mutta tuo samalla esille, että hän hoitaa asian. Seuraavana päivänä hän aikoo maksaa osan rästeistä. Työntekijä tulkitsee, että nuorelta on maaliskuun vuokra maksamatta, ja ottaa puheenvuoron. Todennäköisesti vuokravalvonnasta on myös oltu työntekijään yhteydessä. Nuori hyväksyy työntekijän tulkinnan osittain, tuoden esille, että hän on juuri hoitamaisillaan asian. Samalla nuori viestii, että hän on tilanteen tasalla ja pyrkii hoitamaan rästit tiettyssä aikataulussa. Nuori vastaa siten, että hän tunnustaa rep-sahduksensa ja ilmaisee pyrkivänsä jatkossa rationaaliseen toimintaan. Nuoren repliikki siirtää keskustelun nuoren toiminnasta etuusjärjestelmän ongelmiin. Sen sijaan, että työntekijä tarttuisi nuoren rahankäyttötapoihin, hän paikantaa rahapulan syitä etuusjärjestelmästä. Työntekijä ei nimeä nuorta vastuuttomaksi vaan etsii syitä nuoren vaikeaan tilanteeseen instituutioiden toimintatavoista. Nuori vahvistaa omassa puheessaan työntekijän tekemää tulkintaa. Nuori osoittaa etuu-

sjärjestelmien tuntemusta ja halua ratkaista vuokranmaksuongelmansa. Hän ehdottaa, että asumistuki menisi suoraan vuokranantajalle.

Osapuolet tuottavat köyhyys- ja etuusjärjestelmäpuheen rinnalla tulkintaa nuorten taidottomuudesta käyttää rahaa. Tällöin aikuiset katsovat nuoren rahojen riittämättömyyden johtuvan nuoren kyvyttömyydestä budjetoida ja hallita rahaa. Työntekijät pyrkivät (pakosti) sopeuttamaan nuorta köyhän rahankäyttötapoihin. Usein ammattilaiset lähtevät siitä, ettei nuorella ole varaa, eikä siten myöskään oikeutta heräteostoihin, normaalikulutukseen tai nautintoaineisiin. Tukiasumisessa nuoren on usein omaksuttava köyhän rahankäyttötapoja, eivätkä osapuolet välttämättä tuo esille sitä, että nuoren köyhyys helpottuisi aikuisenakaan. Esimerkiksi nuorten budjetit eivät tahdo aina riittää matkapuhelinkuluihin, vaikka kyseessä on nykyajattelun mukaisesti perushyödyke. Palavereissa työntekijät joutuvat ottamaan kantaa nuorten puhelinten käyttöön, liittymien avaamisiin ja puhelinlaskujen hoitamiseen. Työntekijöillä on tarve selvittää yksityiskohtaisesti nuoren matkapuhelinliittymien tilannetta.

T1: Niin (.) montako liittymää sul jo (.) paljoko o velkoja

N: Kaks

T1: Montako o ollu

N: Neljä

T1: Paljoko niistä yhteensä o täl hetkel (.) maksussa tai maksamatta () ilmeisesti aika iso

N: En mä tiä () on niitä kertynyt (tarkista)

T1: Tiäkkö sinä

- T2: Ö- (.) puhelinliittymistä (.) tiän se varmaks että tännään (.) tai siis nyt on kaks Telian liittymää (.) toinen on semmoinen prepaid liittymä ja toinen on ihan tavallinen liittymä jossa on (.) (..)
- T1: ()
- T4: Onko vanhoja (.) vanhoista liittymistä mak- (.) maksamattomia laskuja on paljonko (.) noin
- N: (..) Mikäe on kaverilla nytte (.) tota noin kuussataa
- T4: Euroa
- N: Se yrittää maksaa pikkuhiljaa niitä mulle takaisin (palaveri 9)

Nuori lähtee osittain keskusteluun mukaan, joskin minimipalauttein. Nuoren repliikkejä voi tulkita siitä näkökulmasta, että aikuiset kohdistavat häneen holtittoman rahankäyttäjän leimaa, jota vastaan hän puolustautuu sanomalla ”Se yrittää maksaa pikkuhiljaa niitä mulle takaisin”. Nuori esittää, että maksuvaikeudet ovat vain väliaikaisia ja rationaalisena rahankäyttäjänä hän perii saataviaan takaisin. Kaiken kaikkiaan raha-asiat ovat merkittävä teema Yksikön työntekijä- ja nuorisuhteissa. Työntekijä- ja nuorisuhteissa puhutaan rahasta monesta näkökulmasta. Tällöin nuori voi saada puhuja-aseman arveluttavana kuluttajana, köyhänä yhteiskunnan jäsenenä ja sosiaalietuuksia saavana henkilönä.

Yksi palaverien kestoteema on **nuorten päihteidenkäytön arviointi**. Osallistujat keskustelevat siitä, onko päihteidenkäyttö nuoren hallinnassa vai ei. Lastensuojelujärjestön omistamat ja vuokraamat tukiasunnot ovat päihteettömiä. Työntekijöiden arvioima nuoren liiallinen päihteidenkäyttö on este tukiasumiselle. Kun päihdetyöntekijä osallistuu palaverikeskusteluun, siinä korostuu se miten paljon nuori käyttää päihteitä ja minkä tyyppistä päihteidenkäyttö on. Yksikön toimintaan ei sisälly institutionaalisen määritelmän mukaan mielenterveys- tai päihdetyötä, vaikka merkittävällä osalla Yksikön asiakkaista on nimettynä päih-

deongelma. Tämä ilmenee esimerkiksi Yksikön asiakirjasitaatista: ”Muita asiakasryhmiä olivat mm. mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivät nuoret. Koska projektissa ei tehdä varsinaista mielenterveys- ja huume kuntoutusta, tukiasumisen ehtona oli, että näiden ongelmien hoidosta vastasi muu asiantuntijataho. Yksikön asiakkailta oli yleensä useita ongelmia samanaikaisesti.”

Päihdeongelmista kärsivän nuoren tukiasuminen perustuu auttamisinstituutioiden väliselle työnjaolle ja yhteistyölle. Organisaatioiden keskinäisessä työnjaossa Yksikkö vastaa nuoren arjen perusasioista. Jokin toinen taho vastaa nuoren mielenterveydestä ja päihdeasioista. Palaveri on foorumi, jossa eri instituutioiden edustajat arvioivat nuoren päihteidenkäytön luonnetta ja mahdollista tarvetta ohjata nuori hoitoon. Nuoren mahdollinen päihdehoito ja -kuntoutus tapahtuvat toisaalla, eivät Yksikössä. Seuraavassa otteessa aikuiset määrittävät nuoren päihteidenkäytön asumisjaksoa vaarantavana kysymyksenä ja merkinä alamäestä.

T1: No (.) tähä kaveritte (.) yöpymissee liittyy ni (.) kuinkaha verran juopottelu oli viikonloppuna (.) näitte kaveritten kans

N: No (.) en minä oikeestaa (.) ku muutaman pullo (.) sillai nopeeta

T1: Sä olit melko määrän pulloja sieltä siivonnu (.) nelkytäyheksän

N: Ne oli löytöpulloja

Ä: Yksi (.) yksi korkki löyty (.) ku minäki soitin Lasselle että (.) ootko juonu ni (.) niin tota (.) sano että (.) no (.) oon maistellu (.) en mä tämmöstä tienny (.) [asunnossahan

(välissä aiheeseen liittyvää keskustelua)

Ä: Mutta kuitenkin Lasse (.) me ei ruveta siitä maksamaan (.) jos sinä ruppeet täälä juo-juopottelemaan ja tuommosta peliä pitämään ni (.) se on kyllä (.) pannaan kellariin (.) henkselit yli (.) se on tämä asia (.) kokonansa (.) () perhekotiin tai vastaavaan (.) se o aika (.) aika (.) hyvät mahdollisuuet olla tossa asunnossa (.) noi hyvä asunto o

mut jos ei (.) onnista niin (.) tätä me ei katota kovinkan (.) monta viikkoo etteenpäin

I: Mm

Ä: Eikä laiteta rahhaa

S: Eikä perhekodit ota (.) jos sä juot (.) se on hyvi selvä sääntö (.) perhekoti

T1: Ku tää ni kuullostaa siltä nyt ko tätä (.) tässä puolin ja toisin (.) poristaan että (.) tää on nyt lähteny alamäkiä luistaa (.) kovvaa vautia (.) jos alaku- syksy kuitenkin meni ensimmäine kuukausi niinkö (.) jotenkuten siedettävästi (.) mutta nyt alkaa niinkö (.) tasasesti alamäki (.) ja [että (palaveri 1)

Työntekijä siirtyy päihdeasioihin suoraan. Aineistossa työntekijöiden on harvoin vaikea ottaa arkaluonteisia asioita esille. Työntekijät ehkä olettavat, että nuorelta, hänen nuoresta iästään ja lastensuojeluasiakkaan statuksesta johtuen, tulee ja voi kysyä suoraan. Päihteidenkäyttö tukiasunnolla on aina Yksikössä ongelma, tämä tulee otteessa ilmi ”tyhjien pullojen ongelmana”. Lisäksi aineisto-otteen päihdepuheessa työntekijä tulkitsee nuoren asunnolle jättämiä päihteidenkäyttömerkkejä. Ammattilaiset ja nuoren äiti esittävät todisteita nuoren juomisesta sekä pohtivat vaihtoehtoja nuoren asumiselle. Erityisesti äiti puhuu rajoja asettavana vanhempana, jolla on mahdollisuuksia puuttua nuoren asumiseen. Nuori taas puhuu aikuisten tulkintaa vastaan ja pyrkii normalisoimaan heidän tekemäänsä juopottelutulkintaa.

Usein työntekijät antavat palavereissa nuorelle ohjeita hallittuun päihteidenkäyttöön. He myös kyseenalaistavat nuoren mahdollista positiivista suhtautumista päihteisiin. Yksi ammattilaisten käyttämä keino puuttua nuoren päihteidenkäyttöön on yhdessä visioida, mitkä asiat nuoren elämässä paranisivat päihteettömyyden myötä. (ks. Wahlström 2000, 221–244.) Nähdäkseni Yksikön käytännöissä nuorten alkoholinkäyttöä ei niinkään arvioitu suhteessa päihteettömyyteen

vaan suhteessa riittävään elämänhallintaan. Vaikka esimerkiksi asumissäännöissä tukiasuminen määritellään päihteettömäksi asumiseksi, osapuolet eivät edellytä nuorilta nollatoleranssia. Ammattilaisten arvioissa keskeistä on, ettei käyttö ole nuorelle itselleen haitaksi tai esimerkiksi naapureille häiriöksi. Palaverissa osapuolten tehtävänä on tulkita, miten paljon päihteidenkäyttö haittaa nuoren arkielämää. Usein keskeisin kysymys on, onko nuoren päihteidenkäyttö menossa hallitumpaan suuntaan vai ei.

Palaverissa osapuolet käyvät usein lyhyesti läpi viimeisenä erittelemäni teeman eli **nuoren vapaa-ajanvieton**. Nuoren vapaa-ajaksi rajautuu aika, joka jää vapaaksi joko koulusta tai työstä sekä virastoasioista ja kotitöistä. Osapuolet esittävät tulkintoja oikeasta tavasta viettää aikaa. Tästä on esimerkkinä seuraava aineisto-ote:

T4: Mutta tämmöisiä asioita ja sitten (.) myös se muu elämä on (.) täytyyhän maailmassa (.) ellää muutenkin kun käydä koulua (.) niin se vapaa-ajan vietto (.) että se olis (.) sinun ikäiselle oikea tapa viettää (.) vapaa-aikaa (.) käytkö sä yleensä diskoissa (.) tai muualla (.) mitä sä teet vapaa-ajalla (.) nukutko

N: Mm (.) yleensä mie nukun (.) en mie nyt ole nukkunut (.) mie otan päiväunet (.) syön (.) käyn tupakilla (.) sitten mie lähen (.) mie nyt mie o käynyt tota kotona (.) kuinkahan kauan mie on käynyt melkein joka päivä mie o käynyt kotona

T4: Ja sinne o kuitenkin (.) onko sinne kolme neljä kilometriä kävellen[
sin

S: [Tulee hyvä lenkki jo mennessä

N: [Joku kolmisen kilometriä sinne o [(.) ku oikasee (.) ei sinne kauhean pitkä

S: [No niin on(.) joo

T1: Ja se on hyvä merkki (.) et sie käyt kotona (.) sä käy äitin luona (.) että teil ei kuiteskaan (.) et se osottaa (.) että teillä on äitin kanssa ihan toimivat välit (.) eikö vaan (palaveri 2)

Työntekijä tekee puheenvuorossaan jaottelun ”koulunkäynti” ja ”muu elämä”. Koulunkäynnin osalta puhuja ei kyseenalaista, etteikö se olisi oikea tapa viettää aikaa, mutta nuoren vapaa-aikaan liittyy huoli, että se olisi nuoren ikäiselle oikea tapa viettää vapaa-aikaa. Työntekijä tarttuu diskossa tai muualla käymiseen toistaen samalla kysymyksen, mitä nuori tekee vapaa-ajalla ja tarjoten itse vaihtoehtoa ”nukutko”. Näin Yksikön työntekijä tarjoaa nuorelle diskossakäyvän ja nukkuvan nuoren minuuksia. Työntekijän puheenvuorosta voi lukea moraalista rajanvetoa oikean ja väärän vapaa-ajan välillä, joskaan diskossa käynti ei suoranaisesti määrity vääräksi. Nuori ei kuitenkaan omassa vastauksessaan vahvista diskossa käyntiä vaan kuvaa itsensä omissa oloissaan ja kotona viihtyväksi nuoreksi.

Voisi olettaa, että nuori vastaa aavistellen, että työntekijä voisi tulkita diskossa käymisen ja päivällä nukkumisen huonoksi ajanviettotavaksi. Nuoren vastaus tuottaakin hänelle keskustelussa positiivista institutionaalista minuutta ja palautetta oikeasta toimintatavasta. Se, että nuori lepää ja lähtee sitten kotiinsa äidin luokse, saa ammattilaisilta positiivista vahvistusta. Aikuiset tulkitsevat nuoren kävelijäksi ja lenkkeilijäksi. Ulkoilu viestii reippaasta ja tasapainoisesta ihmisestä. Työntekijä määrittää nuoren kotona käymisen positiiviseksi, se on hyvä merkki. Toisinaan ammattilaiset tulkitsevat nuoren kotona asumisen tai siellä usein käymisen negatiivisesti. He katsovat tiiviin suhteen lapsuudenkotiin tällöin osoitukseksi nuoren epäitsenäisyydestä. Nuoren yöpyminen muualla synnyttää myös tukiasunnon vajaakäyttöä. Tästä poiketen aineisto-otteessa työntekijä tulkitsee nuoren kotona käymisen positiiviseksi signaaliksi, merkiksi suhteiden kunnossaolosta. Nuori on vasta 15-vuotias, ja ehkä siksi osapuolet aktiivisesti tukevat nuoren tiivistä suhdetta äitiinsä. Kulttuurisen itsestänselvyyden mukaan

15-vuotiaan nuoren kuuluisi vielä asua kotona, eikä häneen siten kohdistu samalla tavalla odotuksia kotoa irtautumisesta kuin täysi-ikäiseen nuoreen, vaikka osapuolet olisivat katsoneet kotona asumisen mahdottomaksi.

Ammattilaisten arviot perustuvat käsityksiin normaalinuoresta. Vapaa-aikapuheeseen liittyy myös osapuolten huoli nuorten liiallisesta vapaa-ajasta ja mielekkään päivätekemisen puutteesta. Kulttuurisen itsestänselvyyden mukaan nuoren liiallinen tai väärin suuntautunut vapaa-aika on vakava sosiaalinen ongelma. Nuorisoon kohdistuu kulttuurisesti epäily ajelehtimisesta, joten työntekijöiden odotetaan ohjaavan nuorten vapaa-aikaa kehittävämpään suuntaan. (Aapola & Kaarninen 2003; Kaarninen 2003.)

Palaverien loppuessa puheenjohtaja vetää toisinaan lyhyesti keskustelun yhteen ja tarkistaa ryhmän mielipiteen siitä, miten esimerkiksi päihdeasiat tulisi kirjata pöytäkirjaan:

T1: Joo (.) nyt mun on varmasti pakko ruveta keskeytteleen

T3: [((nauraa))

T1: [Pikkuhiljaahiljaa (.) mä huomaan että meilläki (.) ruvetaan puoli kolmelta seuraavat hommat lähestyy mutta pidetään (.) () (.) mä vielä tämän tuon julki että (.) pöytäkirjaan kirjataan että (.) mikäli meillä herää (.) itse epäilyksiä (.) tai siis (.) uusista kokeilusta herää epäilyksii niin (.) sit on (.) huumetesti

T4: Niin

T1: Ja näin kirj- [(.) ja palaveri on (.) päättynyt (.) kiitos kaikille (palaveri 1)

Yllä olevasta otteesta voi lukea institutionaaliselle vuorovaikutukselle tyypillisen piirteen, että keskustelua rajoittaa sille varattu aika. Puheenjohtaja keskeyttää ryhmän keskustelun ja perustelee sitä aikataulusyillä. Hän myös tiivistää lähes kahden tunnin keskustelusta sen, että osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että Yksiköllä on oikeus ja velvollisuus teettää tarvittaessa nuorelle huume testi. Tämänkaltaisella palaverin lopetuksella on monia funktiota, joskin puhetapa viestii toisaalta vain kiireestä. Työntekijän toinen repliikki rakentaa Yksiköstä dynaamista ja asioihin puuttuvaa instituutiota. Nuoren mahdolliset huume kokeilut antavat osapuolille aihetta epäillä Yksikön valvonnan ehkä epäonnistuneen. Työntekijä tuokin esille, että he lisäävät nuoren valvontaa. Työntekijän repliikki on suunnattu tukiasumisjakson maksavalle taholle eli sosiaalityöntekijälle. Vaikka nuoren elämäntilanteessa ei ole tapahtunut toivottuja muutoksia, Yksikkö tekee intensiivistä työtä. Nuoren velvoittaminen huume testiin on voimakas puuttumiskeino, jonka käyttämiseen Yksikkö tarvitsee yhteistyökumppaneiden hyväksynnän.

Kaiken kaikkiaan palaverikeskustelussa tiivistyy osallistujien ainakin osittain jakama näkemys nuoren asumisjakson kulusta ja Yksikön toimenpiteistä. Yksikön käytäntö teemoittaa nuoren arki asumiseen, rahankäyttöön, koulu- ja työelämään, päihteidenkäyttöön ja vapaa-aikaan tuottaa raamin palaverivuorovaikutukselle. Nähdäkseni vakiintunut teemoitus on perusteltavissa yhtäältä Yksikön lastensuojelullisella tehtävällä ja toisaalta aikuisten kasvatustehtävän kautta. Palaverissa aikuisilla on vastuu nuoren arjen sujumisesta ja velvollisuus puuttua epäkohtiin. Nuoren riittävän elämänhallinnan merkkeinä pidetään yleisesti juuri kykyä asua yksin, rationaalista rahankäyttöä, suunnitelmallisuutta ensin opiskeluelämässä ja sitten työelämässä sekä kestäväällä pohjalla olevaa vapaa-aikaa (Raitanen 2001; Paju & Vehviläinen 2001). Sosiaalityön orientaatio ohjaa ammattilaisia kiinnittämään huomiota nuoren arjen perusasioihin, liittyhän sosiaalityön tehtävään arjen sujuvuuden varmistaminen.

Yksikkö on alueellisessa palvelujärjestelmässä uusi toimija, joten sen asema oli aineistonkeruuhetkellä selkiytymätön. Palavereilla on tärkeä sija koko Yksikön dynamiikassa ja työkäytäntöjen institutionalisoitumisessa. Palaverien vuorovai-
kutukset tuottavat tiettyä työn tekemisen tapaa ja tekee instituutiota näkyväksi. Pala-
verit tuottavat osaltaan käsitystä lineaarisesti etenevästä asumisjaksosta, jolla on
alku, välitavoitteet ja loppu. Samalla Yksikön toiminta näyttäytyy yhteistyö-
kumppaneille systemaattisena ja suunnitelmallisena. Ilman palavereita Yksikön
organisaatio näyttäisi paljon ohuemmalta ja asumisjaksojen hallinta ehkä ei niin
ammattilliselta. Kriittisesti voikin kysyä, kumpi tarvitsee moniammatillista pala-
veria enemmän, nuori vai Yksikkö. Lisäksi analyysi herätti minut pohtimaan,
miten paljon nuorella on palaverissa mahdollisuuksia puhua itsestään apua tarvit-
sevana tai eri mieltä olevana. Synnyttääkö aikuisten tehtävä varmistaa nuoren
arjen sujuminen tilanteen, jossa he mahdollisesti ohittavat nuoren omalle toimin-
nalleen antaman mielen ja selityksen? Etenkin, jos nuori ei puhu tunnustukselli-
sesti.

6.3 Keskustelulliset keinot ja institutionaaliset minuudet

Edellä kuvasin palaveria kronologisesti etenevänä ammattilaisten ja nuoren koh-
taamisena. Osapuolet käsittelevät tukiasumisessa relevantteja teemoja tilanteen
edellyttämällä tavalla. Yksikön työntekijöillä ja etenkin puheenjohtajalla on eri-
tyinen asema, sillä heillä on palaverin ajankohtana suurin vastuu nuoren arjen
sujuvuudesta ja keskeisin tieto keskustelua vaativista aiheista. Nuoren arjen ku-
vaamisen lisäksi palaverivuorovaikutuksessa on keskustelujaksoja, joissa osa-
puolten tavoitteena on saada muutosta nuoren tilanteeseen. Erilaisia keskustelul-
lisiä keinoja käyttäen osapuolet arvioivat, suuntaavat ja palkitsevat nuorta.

Kysymyspatterit

Aineistossa on paljon keskustelujaksoja, jotka etenevät nopeatempoisesti kysymys-vastausrakenteella. Ne muistuttavat haastattelutilannetta, jossa haastattelija kysyy ja haastateltava vastaa. Vuorovaikutuksen tavoitteena on ensisijaisesti yksityiskohtaisen tiedon saaminen tai tiedon tarkistaminen haastateltavalta. (ks. Silverman 1997, 41–60.) Vuorovaihtojen nopeatempoisuus ja työntekijän suorat kysymykset synnyttävät toisinaan vaikutelman jopa kuulustelusta. Näissä kysymyspattereiksi nimeämässäni tilanteissa osapuolet eivät käsittele keskusteluteemoja kovin syvällisesti eivätkä he pysähdy pohtimaan niitä. Aiheet vaihtuvat nopeasti. Vuorovaikutuksessa keskeisellä sijalla ovat tarkat detaljitiedot, kuten esimerkiksi nuoren tulojen markkamäärät tai asioiden hoitamisen päivämäärät. Millaisia institutionaalisia minuuksia tällainen keskustelullinen keino mahdollistaa?

Seuraava esimerkki on palaverista, jossa ovat läsnä nuori, kaksi Yksikön työntekijää sekä nuoren työntekijä lastenkotiajoilta. Keskustelun keskeiset teemat ovat nuoren rahavaikeudet ja mahdollisuudet saada töitä. Palaverissa osapuolet keskustelevat myös siitä, onko nuori käynyt päihde- ja huumeepysäkillä. Kyseisellä nuorella on ammattilaisten tulkinnan mukaan huumeidenkäyttäjän tausta. Käynnit päihdeyksikössä tuottaisivat osaltaan tietoa siitä, ovatko huumeet tosiasiallisesti nuoren menneisyyttä.

- 1 T1: Mitenkäs (nuorten päihde- ja huumeyksikön nimi) käynnit
- 2 N: *No (.) en mä ole siellä käynyt (naurahtaen)*
- 3 T1: Olisko sun pitänyt käyä
- 4 N: *Ei mul ainaska oo sanonut mitään*
- 5 T1: Hmm (.) silloin

6 T3: Eli se (sosiaalityöntekijä) ei sanonut kuitenkaan (.) et sun ei tarvi
7 siellä käydä (.) eikö oo näin

8 N: *Ei se sanonut mitään (.) se vaan sano (.) et kyl mä maksan jos sä*
9 *käyt siellä*

10 T3: Eli siis periaatteessa tän systeemin pitäisi jatkua tästä ihan tavallisesti

12 N: *No (.) niin varmaan*

13 T1: Milloinka sä oot käynyt viimeksi

14 N: *No (.) silloin ku mä annoin teille sen näytteen (.) niin (ääni hieman*
15 *ärsyyntynyt) (palaveri 6)*

Esimerkissä vuoronvaihdot tapahtuvat pääsääntöisesti siten, että ensin on työntekijän kysymys ja siihen nuoren responssi. Tyypillisen tavan mukaan työntekijä siirtyy päihdeasioihin suoralla kysymyksellä, tällä kertaa kyse on nuoren päihdeyksikkökäynneistä. Työntekijä haluaa tietoa nuoren käynneistä ja hänen lähtöoletuksensa on, että nuori on käynyt päihdeyksikössä. Nuoren vastaus rivillä kaksi ”no (.) en mä ole siellä käynyt (naurahten)” tuo esille epävarmuutta. Nuori todennäköisesti tietää, että jättämällä päihdeyksikön käynnit väliin ja kertomalla siitä, hän asettuu aikuisten näkökulmasta *epäilyttävän* nuoren asemaan. Sen sijaan, että työntekijä esimerkiksi kertoisi nuoren velvollisuudesta käydä päihdeyksikössä, hän kysyy, olisiko nuoren ylipäätään pitänyt siellä käydä. Kysymyksen muoto vahvistaa osin nuoren puhuja-asemaa, sillä se viittaa *keskustelukumppaniin*, joka voi itse arvioida käyntien tarvetta. Nuoren vastaus ”ei mul ainaska oo sanonut mitään” tuo kuitenkin esille sen, ettei hän tunnista mahdollisuutta tehdä omaa arviotaan ja ottaa näin vahvaa toimijan asemaa. Nuori tulkitsee kysymyksen tarkoittaneen sosiaalityöntekijän kantaa asiaan. Nuoren näke-

myksen mukaan sosiaalityöntekijä ei ole sanonut päihdeyksikkökäynneistä mitään. Tämän tulkinnan molemmat työntekijät epäsuorasti kyseenalaistavat.

Rivillä kuusi työntekijän repliikki ”eli se (sosiaalityöntekijä) ei sanonut kuitenkaan (.) et sun ei tarvi siellä käydä (.) eikö oo näin” korostaa sosiaalityöntekijän sanomisen tärkeyttä. Sosiaalityöntekijästä rakentuu poissaoleva, mutta merkittävä auktoriteetti arvioimaan nuoren päihdeyksikkökäyntejä. Työntekijän näkökulmasta olennaista on se, sanoiko sosiaalityöntekijä, ettei nuoren tarvitse käydä päihdeyksikössä. Repliikin vastinpariksi rakentuu kuva nuoresta, joka on tulkinut ammattilaisten viestejä väärin eikä hänen toimintatavallaan siten ole ammattilaisten hyväksyntää. Työntekijä palauttaa tekemänsä tulkinnan nuorelle sanoen ”eikö oo näin”. Samalla hän tarjoaa nuorelle keskustelukumppanin asemaa. Tällä kertaa nuori toistaa oman kantansa sosiaalityöntekijän sanomisista: ”ei se sanonut mitään (.) se vaan sano (.) et kyl mä maksan jos sä käyt siellä”. Samalla nuori on keskusteluun *osallistuva* ja hän tuo oman näkemyksensä esille. Nuoren tulkinnan mukaan sosiaalityöntekijä antaa hänen itsensä päättää päihdeyksikkökäyntien tarpeellisuudesta. Rivillä kymmenen työntekijä kuitenkin ohittaa nuoren näkemyksen valinnanmahdollisuudesta ja repliikin ehdollisen muodon.

Hän tulkitsee nuoren puhetta siten, että ”eli siis periaatteessa tän systeemin pitäisi jatkua tästä ihan tavallisesti” vahvistaen aikuisten näkemystä päihdeyksikkökäyntien tarpeellisuudesta. Yksikön työntekijälle on merkittävää se, että sosiaalityöntekijä maksaa ja tällöin nuoren tulisi käydä päihdeyksikössä. Työntekijän repliikeistä käy ilmi, että nuoren valinnanmahdollisuus on väärinkäsitys ja tämän ”*väärinymmärtäneen*” aseman nuori epäröiden hyväksyy ”no (.) niin varmaan”. Ehkä nuoren on vuorovaikutuksen etenemisen kannalta parempi myötäillä työntekijää kun pitäytyä omassa tilannearviossa. Nuori puhuu kuitenkin hienovaraisesti vastakkaista tilannetulkintaa kuin työntekijä.

Viimeistään työntekijän tyypillinen patteristokysymys ”milloinka sä oot käynyt viimeksi” lopettaa keskustelun siitä, tulisiko nuoren käydä päihdeyksikössä vai ei. Työntekijä palauttaa keskustelun alkuperäiseen kehykseen. Olennaista on se, milloin nuori on käynyt viimeksi päihdeyksikössä. Nuoren vastaus on monitulkintainen ja hänen äänensävyensä selvästi ärtynyt. Nuori viestii hienovaraisesti erimielisyyttä käyntien tärkeydestä. Vastauksiin sisältyy jännitte *sopeutuvan nuoren ja toimintaa kyseenalaistavan nuoren* välillä. Puhejakso perustuu aikuisvetoiseen vuorovaikutukseen, joskin nuori pyrkii tulkitsemaan tilannetta toisin. Puhejakson tavoitteet ovat ohjauksellisia ja kontrolloivia. Tämä ei poissulje nuoren asemaa keskustelukumppanina. Keskustelujaksossa työntekijät pyrkivät vahvistamaan tulkintaa nuoresta edelleen *huumeseuloja tarvitsevana*, ja tätä tulkintaa nuori ainakin jossain määrin vastustaa.

Seuraava ote on nuoren palaverista, jossa ovat läsnä nuori, vanhemmat, Yksikön työntekijöitä, kaksi sosiaalityöntekijää ja opettaja. Ote on aivan palaverin alusta. Puheenjohtaja rajaa keskustelun heti nuoren koulunkäyntiin. Hetkeä aikaisemmin työntekijä on korostanut nuorelle, että kyseessä on hänen asioitaan käsittelevä palaveri ja että nuori saa aina sanoa ensimmäisenä mielipiteensä. Aloituksen jälkeen vuorovaikutus saa kuitenkin kysymispatteriston muodon, jossa työntekijä pyrkii selvittämään nuorelta, onko hän ollut koulussa. Puheenjohtaja antaa puheenvuoron opettajalle, jotta hän kertoisi konkreettisesti, miten nuoren koulu on sujunut. Nuoren vaikeneminen antaa ammattilaisille vain vähän välineitä jatkaa keskustelua. Tutkijana joudun myös tulkitsemaan vähän sanottua. Millaista nuoren institutionaalista minuutta rakentaa keskustelu, jossa silmäänpistäväinä ovat nuoren ”en tiedä” -vastaukset ja vaikeneminen (Silverman ym. 1998)?

1 T1: Ootko sä ollu koulussa

2 N: *No (.) enpä hirvee (?)*

- 3 T1: Jos et oo ollu ni miks
- 4 N: *En tiä*
- 5 T1: Et tiä (.) kuka sen tietäs
- 6 N: *En tiä*
- 7 Ä: Kaikki muut taitaa tietää
- 8 T1: Annettasko me puheenvuoro sit (.) opettajalle ni (.) kuultas ihan
9 konkreettisesti (.) kuinka se on sujunu (.) Mä tänne (.) esityslistalle
10 kirjasin näitä asioita mitkä (.) itsestäni tuntuu tärkeiltä että (.) käytäs läpi
11 (.) näitä alakohtia että miten pääty tää toinen jakso ja (.) ja nyt on
12 kolomas jakso alakanu ja niin edelleen (palaveri 5)

Nuoren koulupoissaoloja on käsitelty jo edellisen kuun kokouksessa. Kaikkia kiinnostava kysymys on, onko nuori käynyt koulua. Nuori itse ei ole palaverissa ainoa, joka tietää asiasta. Opettaja kertoo kurssikohtaisesti tarkat tuntimäärät nuoren poissaoloista. Tilanteessa on nuoren sana vastaan ammattilaisten informaatio. Tämä osaltaan vaikuttaa siihen, että nuori käyttää minimipalautteita ja vaikenee. Työntekijän repliikki ”Ootko sä ollu koulussa” sisältää tulkinnan siitä, että koulussa tulisi olla ja nuorelle rakentuisi positiivinen institutionaalinen miinus kouluakäyvänä lyhyellä repliikillä ”kyllä”. Sen sijaan nuori tasapainottelee myönteisen ja kielteisen vastauksen välillä vastatessaan ”no (.) enpä hirvee (?)”. Hän on ollut koulussa, muttei paljoa. Tästä seuraa kaksi repliikkiparia, joissa kummassakin nuori vastaa ”en tiedä”. Tämän jälkeen nuoren äiti tekee ironisen tulkinnan, että tietoa on kaikilla muilla kuin nuorella itsellään. Puheenjohtaja nimeää opettajan tietäväksi tahoksi ja esittää, että esityslistalla on paljon tärkeää tietoa nuoresta. Tästä alkaa ryhmän arvioiva keskustelu. ”En tiedä” -vastauksilla nuori luovuttaa puhujan asemansa muille. Näin hän väistää aikuisten tarjoamaa vastaajan asemaa ja potentiaalisia moraalisia syytöksiä.

Tässä esimerkissä kysymyspatteri ei tuota ammattilaisille heidän tarvitsemaansa tietoa eivätkä nuoren ”en tiedä” -vastaukset määriy keskustelussa relevanteiksi. Nuori jättää käyttämättä mahdollisuutensa kertoa avauskertomuksen. Muut jättävät hänet tai hän jättäytyy sivuun keskustelusta. Kysymyspatteristo tuottaa kuvaa nuoresta, joka ei asetu vuorovaikutukseen oikein ja *on tietämätön*. Kuitenkin ”en tiedä” -vastauksilla on nuorelle tärkeä funktio asemansa suojaamiseksi. Nuoren vaikeneminen aiheuttaa sen, etteivät ammattilaiset saa hänestä tietoa. Heidän on silloin vaikeampi tarttua nuoren arkeen. Ehkä myös se, mitä nuori tietäisi, ei ole olennaista ryhmässä tai nuoren kommentointi ei ainakaan ratkaisevasti muuttaisi ryhmän tekemiä päätöksiä. Aineisto-otteesta voi lukea varmasti ainoastaan sen, että *nuori vaikenee* aktiivisesti. Vaikeneminen sisältää monia merkityksiä. Nuori vastustaa vuorovaikutuksen konventioita, vastavuoroisuutta. Näin nuori asettuu *etäällä olevaksi*. (ks. Silverman ym.1998; Hutchby 2002.)

Alla on esimerkki samasta palaverista hetkeä myöhemmin, jolloin osapuolet käsittelevät nuoren yöpymistä kaverillaan. Työntekijät katsovat, ettei nuori voi majoilla kaverillaan ja näin väistellä valvonta- ja aamuhätyäskäyntejä. Nuoren äiti kertoo, että hänen poikansa kaveri juo reippaasti alkoholia. ”Juopottelusta” käydään seuraava keskustelujakso, jossa nuori rikkoo vaikenemisen rakentaen sarkastista kielipeliä:

- 1 T3: Jos te juopottelette missä te ootte
- 2 N: *Joka paikassa (.) siellä täällä*
- 3 T3: Mitä se tarkoittaa
- 4 N: *Pihalla*
- 5 T3: Pihalla esimerkiksi puisto (.) käy
- 6 N: *No (.) ei taida puistokaa*

- 7 Ä: Tai baarissa
- 8 N: *No (.) baarissa (.) sillo vaan ku tulee rahhaa*
- 9 T1: No, mitä sä (.) Lasse teet sitte jos (.) ei oo enää mahollista
10 Miikan luona yöpyä
- 11 N: *No, en mä tiä (.)*
- 12 T1: Missä sä sitte oot
- 13 N: *Oha niitä kavereita*
- 14 T1: Eli kotona ei voi
- 15 N: *No voi sitä sielläkin (palaveri 5)*

Työntekijä esittää nuorelle kysymyksen juopottelusta: ”jos te juopottelette missä te ootte.” Työntekijä ei käytä esimerkiksi käsitettä ”käyttää päihteitä” tai ”nauttia alkoholia” vaan nimeää ilmiön nuorison juopotteluksi. Kulttuurisesti juopotteleva nuoriso on ilmiö, johon aikuisten tulee kasvatuksen ja valistuksen keinoin puuttua. Nuoren tilanteessa kyse ei siten niinkään ole esimerkiksi päihdesairaudesta vaan käyttäytymisongelmasta. Työntekijä on kiinnostunut siitä, missä nuorten juopottelu tapahtuu. Tämä konkreettinen kysymys saa nuoren vastaamaan ”joka paikassa (.) siellä täällä”. Nuori vaeltaa, siellä täällä. Vastauksessa virittyy tulkinta *vapaasta ja liikkuvasta yksilöstä*. Rivillä viisi työntekijä edelleen tarkentaa nuoren reviiriksi puiston. Nuoren vastaustyyli on kuin arvuutteluleikissä: ”no (.) ei taida puistokaa”. Lyhyet, nopeat vuoronvaihdot synnyttävät vaikutelman tilanteesta, jossa muut pyrkivät arvaamaan, missä nuori on ollut. Rivillä seitsemän äiti jatkaa ”tai baarissa”. Puiston sijaan äidin esille tuoma baari määrittyy nuoren puheessa paikkana, jossa voi olla, jos on rahaa. Baarissa ovat rahakkaat, joka nuorikin on toisinaan. Aineistoesimerkistä voi lukea, miten eri tavat ja paikat ”juopotella” viittaavat erilaisiin ihmisiin. Usein ajatellaan, että kotonaan,

baareissa, pihhoilla tai puistoissa juovat ovat keskenään erilaista väkeä – niin juomatapansa, varallisuutensa kuin ikänsä perusteella. Nuori pyrkii vastaamaan etäisesti ja epätarkasti. Näin hän säätelee puhuja-asemaansa.

Työntekijä vaihtaa keskustelujakson aihetta kysymyksessään ”mitä sä (.) Lasse teet sitte jos (.) ei oo enää mahdollista Miikan luona yöpyä”. Hän nostaa keskiöön sen, missä nuori aikoo olla jatkossa. Kysymys tähtää nuoren omien suunnitelmien kuulemiseen. Työntekijän repliikkiin on myös sisäänkirjoitettu oletus, että Markon luona yöpyminen ei ole mahdollista tulevaisuudessa. Nuori reagoi epäsuorasti sanktioivaan kysymykseen ”no (.) en mä tiiä”. Vastauksen voi tulkita nuoren tavaksi irtisanoutua kysymyspatteriston vuorovaikutussäännöistä. Hän voi olettaa sanktioivien kysymysten loppuvan, kun hän ei vastaa. Näin ei kuitenkaan käy, vaan työntekijän kysymykset jatkuvat. Nuori vastustaa yöpymiskieltoa kertomalla, että ”oha niitä kavereita”. Työntekijä jatkaa kysymyksellä, eikö nuori voi olla kotonaan (tukiasunnolla). Nuori kiistää kysymyksen toteamalla ”no voi sitä sielläkin”. Samalla ammattilaisten määrittelemä majailuongelma ratkeaa, kun nuori ilmoittaa voivansa olla tukiasunnolla. Nuoren vastaukset sisältävät erilaisia strategioita vastata kriittisiin kysymyksiin. Ensinnäkin nuori kertoo, että hänellä on valinnanvaraa kavereissa. Toiseksi nuoren viimeinen repliikki kyseenalaistaa työntekijöiden tilannetulkinnan, sillä hänen mukaansa asumisessa ei ole ongelmaa. Näin nuori *määrittää itsensä* ja oman tilanteensa *ongelmattomaksi*.

Seuraava kysymyspatteristojakso on aloituspalaverista, jossa ovat ensimmäistä kertaa koolla nuori, hänen sijaisaitinsä, kaksi sosiaalityöntekijää ja kaksi Yksikön työntekijää. Edellä työntekijä on kuvaillut lastensuojelujärjestön ja sen Yksikön toimintaa. Esittelyn jälkeen nuori saa kertoa itsestään. Kyse on tyypillises-

tä aloituksesta. Esimerkistä käy ilmi se, mitkä tiedot nuoresta ovat Yksikölle relevantteja. Puheenjohtaja asettaa nuoren kertojan sijasta vastaajan asemaan:

- 1 T1: Nii (.) m (.) no (.) kerropa nyt vielä itestäs (.) sinä oot minkä
- 2 ikänen
- 3 N: *Seittemäntoista (.) olen täyttäny*
- 4 T1: Opiskelet
- 5 N: *Lukiossa toista vuotta*
- 6 T1: Menneekö koulu hyvi
- 7 N: *No (.) e-ei nyt mitenkään niin (.) erityisen hyvin mutta (.) siinähan*
- 8 *se mennee*
- 9 T1: Siinähan se mennee [että
- 10 N: *[Mm*
- 11 T1: Kurssit pääset aina läpi
- 12 N: *Joo (palaveri 3)*

Työntekijä aloittaa ensin avoimella kysymyksellä ja pyytää nuorta kertomaan itsestään. Kysymys rajautuu kysymyspatteristossa tyypilliseen muotoon: ”sinä oot minkä ikäinen”. Yksikön käytännöissä nuoren ikä on merkittävää seikka, jonka perusteella ammattilaiset arvioivat nuorelle sopivaa paikkaa ja käytössä olevia toimenpiteitä¹⁹. Nuoren vastaus ei aseta häntä Yksikössä vielä täysi-ikäisen asemaan. Riveillä kolme ja neljä työntekijän kysymys ja nuoren vastaus

¹⁹ Merkittävä tieto on, onko Yksikön nuori huostaan otettu vai sijoitettu avohuollon tukitoimena. Nuoren asemaan vaikuttaa se, onko hän alaikäinen vai täysi-ikäinen, mutta vielä alle 21-vuotias.

tuottavat *opiskelijan institutionaalista minuutta*. Yksikön työntekijä tarkentaa kysymyksellään ”menneekö koulu hyvi” sitä, millaisesta opiskelijasta on kyse. Nuori puhuu itsestään *tavallisena* kuvaten koulunkäyntiään ”siinähan se menee”. Työntekijä tekee nuoren koulunkäyntikuvauksesta olettamuksen, että ”kurssit pääset aina läpi”. Nuori vastaa myöntävästi, eivätkä muut tulkitse hänen tilannettaan ongelmalliseksi. Koulunkäynti on hallinnassa. Nuori on myötäilevä ja keskustelusäännöt osaava, hän vastaa niin kuin työntekijä odottaa hänen vastaavan.

Edellä kävin läpi neljä keskustelujaksoa, jotka etenevät kysymysvastausrakenteella. Näissä keskustelujaksoissa työntekijöiden kysymykset tulevat kohti nuorta. Hän on osapuoli, jolta työntekijän tulee kysyä yksityiseen elämänalueeseen kuuluvia asioita. Työntekijällä on mahdollisuus kysyä nuorelta yksityiskohtaisia tietoja ja opastaa häntä. Samalla hänen ammatillinen ja kasvatuksellinen asemansa on näkyvä. Aikuinen voi kysellä nuorelta hänen asioistaan ja osoittaa sen, mikä on hyväksyttävää toimintaa.

Kysymyspatteristot mahdollistavat osallistujille tietynlaisia tilannekohtaisia määrittäisiä (kursivoidut maininnat). Vaikka keskustelujaksojen tehtävänä on ensisijaisesti perustietojen saaminen nuoren tilanteesta, niin samalla osapuolet neuvottelevat toistensa asemoinneista. Kysymyspatteristossa syntyy herkästi tilanne, jossa kysyjä lähestyy nuorta arveluttavana ja arvioinninalaisena. Kysymysten muoto ja sisältö viestivät nuorelle tilanteen ongelmallisuudesta sekä aikuisten tarpeesta kontrolloida häntä. Esimerkkien nuoret puhuvat pääsääntöisesti itsestään tavallisina ja ongelmattomina. Nuorten vastaan asettumisen strategiat ovat hienovaraisia. He pyrkivät esittämään itsensä omasta tilanteestaan päättävinä ja vaihtoehtoja omaavina. He myös vaikenevat ja näin irtisanoutuvat keskustelujakson säännöistä. Toki nuoret myös mukautuvat ja ovat informantteja. Vuorovaiku-

tuksessa syntyy uuden tiedon ohella tai jopa sen sijasta kamppailuja minuuksista ja puhuja-asemasta. Kysymyspatteristot tuovat esille myös ammatillisia moraalisia odotuksia. Nuori joutuu punnitsemaan erilaisia vastausstrategioita, joilla hän kykenisi ylläpitämään uskottavaa ja tilanteeseen nähden tarkoituksenmukaista puhuja-asemaa.

Huolenherättäminen

Sosiaalityön ammatillinen tehtävä on puuttua lasten ja nuorten huolta herättäviin tilanteisiin. Ammattilaisten huoli avaa mahdollisuuksia sosiaalityöllisille toimenpiteille ja nuoren tukemiselle. Palaverien huolenherättämiskäytännöissä aikuiset lähestyvät nuoren tilannetta usein tunnustellen ja paikantaen ongelmaa. Joku toimijoista tai kaikkikin ovat havainneet jotakin, josta heidän on nuoren kohdalla syytä olla huolissaan. Varmaa tietoa nuoren tilanteesta heillä ei kuitenkaan välttämättä ole. Huolenherättäminen on keino, jolla puhujat paikantavat ongelmaa, jolle heidän tulisi yhdessä tehdä jotain. Samalla ammattilaiset pohtivat, kenellä on tilanteesta vastuu.

Ensimmäinen ote on erään palaverin loppupuolelta. Noin vajaan tunnin verran työntekijät ja nuori ovat käsitelleet nuoren vaikeaa rahatilannetta. Nuoren tilannetta vaikeuttaa se, että hän on nostonut sosiaalityöntekijän tietämättä opintolainaa. Asian tultua sosiaalityöntekijän tietoon hän on jäädyttänyt toimeentulotuen väliaikaisesti. Keskustelujaksossa Yksikön työntekijän huolenaiheena on nuoren huolettomuus:

- 1 T1: Mä en muista (.) kysyinkö mä viimeksi mut ootko sä ite
- 2 huolissaan

- 3 N: (*naurahdus*)

4 T1: Tulevasta kuukaudesta tai kuukausista

5 N: *No (.) oon kai mä (.) en mä vois olla olemattakaan huolissaan (.)*
6 *o oon mä nyt sen verran (.) etten mä voi elää niinku ennenkin (.) silleen*
7 *(.) tehä kaikkii (.) tehä (..)*

8 T1: Onko oikea sanoa että leveesti

9 N: *No (.) niin (.) nyt ku mä ajattelen niin mä oon ihan oikeesti tosiaan*
10 *tuhlannut aika paljonkin rahaa (.) kaikkeen tommoseen tyhmää (.) ääh*
11 *(.) ni*

12 T1: Niin ainuthan sä et oo (.) monihan niin sanotusti tekkee ihan saman
13 että (.) mutta (.) tekkee sen ihan saman virheen (.) miten (.) sulla on
14 kalenteri esillä (.) pitäskö meidän katsoa ensi viikolle

(välissä keskustelua seuraavan palaverin ajankohdasta)

15 T1: *Hmm (.) mehän ollaan ihan sammaa (.) sammaa pohittu (.) ja (.)*
16 *täytyy myöntää (.) et ollaan me se kyllä (.) huomattu että (.) että tota (.)*
17 *niinku mä kysyin (.) et ootko sä ite yhtään huolissaan (.) ja säähän oot ollut*
18 *(.) varmasti (.) kaikissa mejän näissä viikkopalavereissa hyvin huoleton ja*

19 N: *Hhm (.) no en mä nyt oo (.) siis niinku vaikka mä oon aina niinku*
20 *mietinyt (.) et jos vaan jonnekin vaik sain nyt (.) semmoisen (.) niinku mä*
21 *voisin saada töitä (.) ei ne silti oo semmoisiin niin kauheen semmosii (.)*
22 *vaiks mä otankin ne vakavasti (.) niin mä silti ota niitä (naurahdus)*
23 *silleen vakavasti (.) ku mä aina ajattelen et kyl mä pärjään (.) hyvi (.) vaik*
24 *siel oli kummiski ettei pärjännyt (palaveri 6)*

Työntekijä esittää kysymyksen nuoren mahdollisesta huolesta ”...mut ootko sä ite huolissaan”. Työntekijä nimeää nuorta pikemminkin siten, että nuoren tulisi olla huolestunut eikä huoleton nuori. Nuori puhuu repliikissään itsestään tämän odotuksen mukaisesti: ”no (.) oon kai mä (.) en mä vois olla olemattakaan huolissaan (.) no oon mä nyt sen verran (.) etten mä voi elää niinku ennenkin (.) silleen.” Nuori on näkemyksensä mukaan riittävästi huolissaan ja huoli näkyy pakossa muuttaa entistä elämäntapaa. Nuoren vastaus osoittaa kulttuurista rationa-

lismia, tapaa ajatella, että kun yksilö huolestuu, hän paikantaa arkinsa ongelman ja ratkaisee tilanteen muuttamalla omaa toimintatapaansa.

Työntekijä reflektoi kysymysmuodossa nuoren puhetta, paikantaen nuoren huolen ”*leveästi eläneeseen nuoreen*”. Leveästi eläminen on moraalisesti latautunut käsitevalinta, jolla työntekijä alleviivaa nuoren ”holtitonta” kulutusta. Perustuuksilla, vanhempien tuella ja opintotuella elämistä ei joka yhteydessä välttämättä mielletäisi leveästi elämiseksi. Työntekijä tulkitsee nuoren arjen leveäksi elämiseksi verrattuna muihin Yksikön nuoriin. Työntekijä kysyy nuorelta metaforan oikeellisuudesta. Riveillä 9–11 nuori hyväksyy työntekijän tekemän tulkinnan ”no (.) niin (.) nyt ku mä ajattelen niin mä oon ihan oikeesti tosiaan tuhannut aika paljonkin rahaa (.) kaikkeen tommoseen tyhmää (.) ääh (.) ni”. Samalla huolestuneen ja itsereflektoivan nuoren vaikutelma vahvistuu. Nuori *tunnustaa ja on ainakin osin yhteistyökykyinen* (ks. Hall ym. 2003; Stenson 1997).

Työntekijän repliikistä riveillä 12–13 voi päätellä, että hän on tulkinnut nuoren reaktion positiivisesti. Sen sijaan, että työntekijä esimerkiksi esittäisi enenevää kritiikkiä nuoren toimintaa kohtaa, hän lieventää nuoren huolta liittämällä nuoren ”tavallisten” ryhmään; moni tekee saman virheen. Työntekijä rakentaa näin pohjaa yhteisymmärrykselle ja vaihtaa samalla aihetta. Myöhemmin hän palaa kuitenkin vielä nuoren huolettomuuteen. Riveillä 19–24 nuori tuottaa synteisiä huolettomuudesta ja huolestuneisuudesta tietäen, että muut odottavat häneltä huolestumista omasta tilanteestaan. Yksikön työntekijä ei niinkään viestitä olevansa huolestunut nuoresta vaan tuo esille, että nuoren tulee olla huolissaan omasta tilanteestaan. Huolipuhe on tilanteessa keskustelullinen keino, jolla työntekijä vetää rajaa toivotun ja ei-toivotun käyttäytymisen välille. Hän vastuuttaa nuorta myös muuttamaan omaa tilannettaan. Keskustelussa työntekijät tulkitsevat ongelmakeksi nuoren huolettomuuden eivätkä esimerkiksi hänen rahattomuuttaan. Nuori ei yksiselitteisesti vastusta, muttei myöskään täysin hyväksy tätä ongelmamäärittelyä.

Seuraava aineistoesimerkki konkretisoi, miten osapuolet paikantavat huolipuheessa käsiteltävää ongelmaa. Nuoren määrittelyt pysyvät avoimina, ja muut antavat hänelle tilaa määrittää omaa tilannettaan. Keskustelussa ovat kuitenkin läsnä osapuolten institutionaaliset ja moraaliset odotukset siitä, että arjen perusasioiden, kuten koulun ja asumisen, tulisi sujua ongelmitta. Ehkä tämä saa nuoren valitsemaan ”en tiedä” -strategian. Yksikön työntekijä ja sosiaalityöntekijä edustavat nuorelle tahoja, jotka voivat päättää, missä hän jatkossa asuu, mikäli asuminen ei onnistu tukiasunnossa. Keskustelujaksossa tämä asetelma on osin implisiittisesti läsnä. Palaverin nuori on alaikäinen. Hän on juuri muuttanut omasta asunnostaan koulun asuntolaan, jossa asumiseen työntekijät tarjoavat hänelle tukea. Ote edustaa aineistossa tyypillistä tapaa kartoittaa nuoren tilannetta ja ottaa hänet mukaan vuorovaikutuksen osapuoleksi.

- 1 T1: Onko sulla itellä semmosta mielikuvvaa (.) sul on tuki ollu tässä
- 2 ympärillä (.) niin kuiteski on menny (.) ei oikee hyvi o menny (.) koulussa
- 3 (.) sä iteki oot huolissaa selvästi (.) et ei oikeen mee hyvin koulussa eikä
- 4 myöskään asunnossa

- 5 N: *[Mm (.) vois se mennä*
- 6 *paremminki*

- 7 T1: Ja ei menny kuntosali (.) e-eikä menny (.) mistä kaikki johtuu (.)
- 8 ookko sä miettiny

- 9 N: *En mie tiää*

- 10 T1: On sulla joku ajatus
- 11 (2)

- 12 N: *En mie vaan tiää*

- 13 T1: Ootko sä ajautunu sinne (.) vähä vähältä et antaa olla (.) tympäseekö
- 14 sua joku

- 15 N: *Aina sillon tällä*
- 16 (4)

17 T1: Oisko hyvä että nyt (.) vähän kysyttäs mejän (.) muijenki
18 mielipidettä ja sitte tuota (.) mietittäis että mikä (.) mikä siellä mättää ja
19 mikä se tympii (.) elikkä (.) onko(.) haluatko Laila sinä sanoa ensiksi ja sitte
20 Meri ja (.) Sanna (Palaveri 2)

Työntekijä lähtee jäsentämään tilannetta, jossa nuorella on kyllä tuki ympärillä, mutta silti hänellä ei mene oikein hyvin koulussa tai asunnolla. Työntekijä kysyy nuoren mielipidettä ja tulkitsee hänenkin olevan huolissaan. Vuorovaikutuksessa syntyy vaikutelma jaetusta tilannetulkinnasta, kaikki ovat huolissaan. Työntekijän huolipuhe saa myös huolehtimisen ja hoivaamisen sävyn. Nuori hyväksyy, että hänellä voisi mennä paremminkin. Vastaus ei kuitenkaan tarjoa työntekijälle juurikaan mahdollisuuksia tarttua tilanteeseen. Niinpä hän jatkaa luettelemalla epätyydyttäviä asioita kysyen nuorelta ”mistä kaikki johtuu (.) oooko sä miettiny”. Nuoren tulisi tietää, mistä kaikki johtuu. Yhtäältä työntekijä tarjoaa nuorelle *tietäjän ja ongelmaratkaisijan* asemaa vahvistaen häntä puhujana, mutta toisaalta kysymys ehkä jättää nuoren yksin ratkaisemaan tilannetta.

Työntekijän puheesta syntyy neljän vuoronvaihdon mittainen kysymyspatteristo. Tämän jälkeen työntekijä jatkaa huolipuhetta ja siirtää puheenvuoron muille palaveriin osallistujille. Ilmaus ”mikä siellä mättää ja mikä se tympii” on sekä ongelmamäärittelyn että nuoren institutionaalisten minuuksien osalta avoin. Se on normaaliuteen pyrkivä, sillä ketä tahansa voi ”tympiä”.

Aina palavereissa huolenherättäminen ei ole näin selkeää kuin kahdessa edellisessä esimerkissä. Osallistajat ilmaisevat huolta kuvaamalla nuoren arjen tapahtumia ja erilaisia huolestuttavia merkkejä. Koulusta pois oleminen on aikuisille vakava huolestumisen aihe. Seuraava aineisto-ote on samasta palaverista kun edellinen:

1 T2: Näin sieltä kuitenkin soitettiin (.) ja sitten Maija oli just sanonu sitä et
2 olit (.)sillon mikä päivä me käytiin alkuviikosta (.) tiistaina (.) et olit ollu
3 päivän pois koulusta ja

4 N: *Mm*

5 T2: Ilmeisesti tänäänkin

6 N: *Tännään olin kans (.) joo*

7 T2: Että se niinku huolestuttaa ku koulunkäynit o kuitenkin tärkeä sulle [ja
8 sinun työ

9 N: *[Mm*

10 *(.) toi lukujärjestys (.) melkee tämmö kolkytäviis viikkotuntia ni että mie*
11 *jätän siitä (.) niin että mie tentin jokku (.) ni vois olla väliinsä vaikka (.) tai*
12 *yhentyä päivä silleen että ei ois niin pitkä (.) vaikka (.) loppupäästä tai*
13 *alukupäivästä (.) ku kaheksasta neljää melkee (.)melekein kaikki nää päivät*
14 *ku mä pääsen*

15 T2: Ja se tulee mieleen et sä oot nyt vähä niinku kahen asunnon loukussa
16 ku sulla se kissa siellä (.) toisessa asunnossa (Palaveri 2)

Työntekijä on saanut koululta ilmoituksen nuoren poissaolosta, ja nuori on itsekin asiasta kertonut lähityöntekijälle. Ammattilaiset tekevät havaintoja nuorten arjen sujuvuudesta monissa eri kasvatus- ja auttamisinstituutioissa. Palavereiden yksi tehtävä on rakentaa kokonaiskuvaa näistä ammattilaisten esiin tuomista, mahdollisesti huolestuttavista signaaleista. Koulupoissaolojen tarkastelussa nuori on työntekijälle *seurattava ja tarkkailtava yksilö*. Nuori puhuu työntekijän esittämiä poissaoloepäilyjä vastaan. Hän esittää itsensä *rationaalisena ja suunnitelmallisena*. Riveillä neljä ja kuusi nuori vahvistaa koulupoissaolot, mutta riveillä 8–12 hän liittää ne osaksi omaa suunnitelmaansa. Nuoren tulkinnan mukaan poissaolot eivät viittaa koulun laiminlyöntiin vaan järkevään järjestelyyn, jolla

hän pyrkii lyhentämään omia koulupäiviään. Rivillä seitsemän työntekijän huolipuhe pehmentää hänen esittämäänsä moraalista toteamusta, että koulu on nuoren työ. Nuori ei toteamusta kiistä, vaan esittää koulunkäyntiinsä uudelleenjärjestelyjä.

Työntekijä ohittaa nuoren pohdinnan koulupäivien pituudesta ja siirtyy uuteen huolestuttavaan asiaan. Nuorella on vielä kissa vanhassa asunnossa, eikä sitä voi ottaa koulun asuntolaan. Työntekijä ottaa puheenvuoron itselleen ja jatkaa tiedonantoaan nuoren tilanteesta. Hän ei pysähdy nuoren koulunkäyntisuunnitelmaan vaan ohittaa sen. Palavereissa toimijoiden tavoitteena on pikemminkin kartoittaa havaitsemansa huolestuttavat tekijät kuin työstää niitä kovin pitkään ja intensiivisesti.

Viimeisessä huolenherättämisesimerkissä Yksikön työntekijä kuvaa huolta nuoresta ”alamäkenä”. Tulkinta nuoren negatiivisesta käyttäytymisestä ja tuloksettomista interventioista kutsuu esiin työntekijöiden toimenpidepuheen. Huolipuhe vaihtuu sanktioivaksi. Työntekijän tilannekuvauksen taustalla on reilu tunnin mittainen keskustelu siitä, miten nuoren koulu on vaarassa keskeytyä ja miten hänen päihteidenkäyttönsä on lisääntynyt. Aikuisten näkökulmasta tukiasuminen näyttää epätarkoituksenmukaiselta. Aikuiset ovat sen kysymyksen äärellä, mikä on jatkossa nuoren oikea asumispaikka.

- 1 T1: No, kyllä munki näkemys tässä (.) mikä on niinkun (.) mitä
- 2 konsultointia käyny (.) meidän työntekijöitten kanssa kuulolla niin (.) tässä
- 3 mennee aivan hukkaan (.) aikaa (.) elämä saattaa ryöstäytyä monella tavalla
- 4 vielä syvempään ahdinkoon (.) Lassen kohdalla (.) hallitsematon päihteiden
- 5 käyttö (.) minusta siinä on ihan selviä merkkejä (.) ei (.) ei pysty keskittyyn
- 6 koulussa (.) ja kaikki edellytykset pitäisi olla (.) ja on tukia (.) maksetaan (.)
- 7 sosiaalitoimi satsaa rahaa (.) meilläkin on kulkenu niinku sovittiin niin (.)
- 8 tällä systeemillä (.) kymmeniä kertoja tänään (.) tässä aikana (.) tän kahen
- 9 viikonki aikana (.) siellä on ollu sekä (.) osa-aikaiset ohjaajat että meidän (.)
- 10 kolme työntekijää käyny (.) useita kertoja (.) eri aikoihin (.) ja mies vetää
- 11 sieltä välistä (.) se niinkun ois niinku hajuaisti (.) se on niinku kuonokoppa

12 tuossa tai semmoset viisarit että nyt sieltä tullaa (.) minäpä lähen pois (.)
13 että eihän se Lasse tää (.) pakoilemalla tämä elämä tu (.) yhtään miksikää (.)
14 se löytyy sulla (.) on seinä vastassa mä huomaan nyt (.) ihan varmasti on

15 Ä: Nii (.) se vaa Lasse vähättelee sitä asiaa että ei hällä oo ongelmaa (.) ei
16 tämä oo ollenkaa (.) kaikki näin tekkee (.) minä että no (.) ei ne kyllä tee
17 kaikki että ku (.) ne on vaa ehkä ne sinun kaverit (.) jotka (.) kokee (.)
18 toinen toistaan viisaampia neuvoja antaa sieltä sitte

19 T2: Näin on ja (.) viimeksi (.) viime palaverissa oli (.) oltiin aikeissa että
20 tehhä ratkasuja (.) mihi sä meet

21 (ovi käy ja nuori poistuu)

22

23 S: Mites se (.) vanhempien kanta on sijotukseen

24 Ä: No, sehä on meillä nii että Matti (.) on sitä mieltä että ei (.) ja minä
25 on sitä mieltä että kyllä (palaveri 5)

Työntekijän pitkässä puheenvuorossa Lassi määrittyy nuoreksi, jonka ”arkielämä saattaa ryöstäytyä monella tavalla vielä syvempään ahdinkoon”, vaikka monet tahot ovat tarjonneet tukea ja rahaa. Nuori käyttää liikaa päihteitä eikä keskity koulussa. Yksikön tukitoimet ovat tuloksettomia. Oteessa kerronnan jännite syntyy ammattilaisten suuren panostuksen ja *nuoren pakoilun* välille. Esimiehen puheessa työntekijöiden asema rakentuu periksiantamattomuuden ja ahkeruuden varaan, kun hän taas määrittää nuorta ”koirana”, joka toimii hajuaistinsa varassa ja livahtaa pakoon. Tuloksin osapuolten välille syntyy vahva juopa, osapuolet ovat kuin eri lajia ja nuori järkipäisenä yksilönä kyseenalaistuu. Työntekijä lähestyy nuorta kiinnisaamisen ja rajojen asettamisen kehyksessä. ”Koira” on ajettu nurkkaan, ja seinä on tullut vastaan.

Rivillä 15 nuoren äiti hyväksyy palautteellaan ”nii” työntekijän tilannetulkinnan. Hän näkee ongelmana asiaa *vähättelevän nuoren*. Äiti toistaa nuoren kanssa

käydyn keskustelun, jolloin äiti määrittyy nuoren kanssa keskustelevana ja asioihin puuttuvana vanhempana. Nuoren käyttäytymisen hyväksyväksi tahoksi määrittyvät kaverit. Nähdäkseni äidin tavoite ylläpitää palaverissa kunnollisen äidin puhuja-asemaa osin ehkäisee hänen liittoutumistaan nuoren kanssa. Äiti hyväksyy ja vahvistaa työntekijöiden esittämän huolen. Äiti hyväksyy myös sosiaalityöntekijän esittämän sijoituksen ja puhuu miehensä olevan sitä vastaan. Näin äidin ja työntekijöiden keskinäinen huoli avaa ovia mahdolliselle sijoitustoimenpiteelle.

Aineisto-otteen loppuosassa työntekijän huolipuhe vaihtuu aikuisten keskusteluksi nuoren alamäen pysäyttämistä ja sanktioimisesta. Tarkastelen tällaisia siirtymiä kappaleessa ”rajojen asettaminen”. Usein keskustelijoiden huolipuhe edeltääkin ongelmapuhetta ja mahdollistaa siirtymän konkreettisiin toimenpiteisiin. Huolipuheessa paikannetaan ongelmaa, johon toimenpiteiden valitseminen perustuu. Edellisessä esimerkissä ammattilaisten esittämä huoli tekee tilaa voimakkaalle puuttumiselle. Nuoren kannalta onkin olennaista, mistä ja miten ammattilaisilla huoli herää, sillä huoli viitoittaa tietä tuleville (keskustelullisille) keinoille. Yleisesti esimerkkien huolipuhe ja sitä seuraava ongelmapuhe rakentavat kuvaa siitä, millainen on osapuolten kuvaama nuoren problemaattinen arki. (ks. Juhila 2000.)

Huolipuhe pyrkii edesauttamaan osapuolten yhteisen tulkinnan syntymistä ongelmasta, joka pitää hoitaa. Huolipuhe voi olla aikuisten keino vastuuttaa nuorta näkemään tilanteensa ”oikein”. Huolipuhe mahdollistaa vaihdellen ammattilaisten tai nuoren itsensä vastuuttamisen; joko aikuiset huolehtivat nuoresta tai nuoren tulee huolehtia itsestään. Tämä näkökulmavalinta asettaa nuoren keskustelussa joko huollettavan tai itsenäistettävän asemaan. Huolipuheen emotionaalinen vivahte pehmentää ja oikeuttaa työntekijöiden kontrollitehtävää, vaikka he asemoivat nuorta usein negatiivisten kategorioiden kautta. Ammattilaiset kantavat huolta siitä, ettei nuoren kohdalla arki ole hallinnassa. Nuoret tasapainottelevat

keskustelujaksoissa ongelmallisuutensa hyväksymisen ja tavallisuutensa korostamisen välissä.

Neuvonanto

Auttamis- ja kasvattamisinstituutioiden käytäntöihin liittyy olennaisesti neuvonanto²⁰. Ammatillisen auttamis- ja kasvatustyön perustana on moderni ajatus, että ammattilaisten tehtävänä on antaa neuvoja kansalaisten erilaisiin pulmatilanteisiin. Tämä tulkinta ammatillisuudesta tuottaa tietävän ammattilaisen ja tietämättömän asiakkaan (Raitakari 2002). Neuvonta on instituutiosidonnaista toimintaa. Ammatillainen tulkitsee ja neuvoo asiakasta niiden ongelmamääritysten ja ratkaisujen mukaisesti, jotka kuuluvat kyseisen auttamisinstituution käytäntöihin (Miller & Holstein 1997; Juhila & Pösö 2000, 35–64; Hall ym. 2003).

Aikaisemmat tutkimukset²¹ antavat viitteitä siinä, mikä neuvonantajaksoissa on merkityksellistä. Neuvonantoa on toisinaan vaikea erottaa muista paikantamista- ni keskustelullisista keinoista, sillä neuvo saattaa sisältää kysymyksiä tai pyrkiä asettamaan rajoja. En tarkastele yksin neuvojen antamista tai niiden vastaanot-

²⁰ Neuvonanto on normatiivinen puheenvuoro, jossa työntekijä tavalla tai toisella suuntaa asiakkaan tilannetta tiettyyn, tavoiteltuun suuntaan (Heritage & Sefi 1992, 368; Juhila 2000, 105–106).

²¹ Esimerkiksi sosiaali-, terapia-, ammatinvalinta- ja lääkäriä on tutkittu siitä näkökulmasta, miten ammattilaiset antavat neuvoja ja miten asiakkaat ottavat niitä vastaan (ks. Heritage & Sefi 1992; Silverman 1997; Vehviläinen 1999; Ruusuvoori 2000; Juhila 2000).

tamista vaan keskeisiä ovat osapuolille mahdolliset tavat määrittää itseään. Neuvonantotilanne on asiakkaan näkökulmasta sensitiivinen. Kuten Elina Virokannas (2004) toteaa, yksilö haluaa säilyttää itsellään oikeuden määrittellä minuut-taan ja arkeaan. Kuitenkin neuvonantotilanteessa vastaanottaja on usein tietämät-tömänä ja ohjauksen tarpeessa olevana. Tällöin neuvonanto tapahtuu työntekijä-lähtöisesti ja vahvistaa ammattilaisen puhuja-asemaa (Juhila 2000; Heritage & Sefi 1992; Silverman 1997, 126). Neuvo helposti kyseenalaistaa vastaanottajan itsenäisenä toimijana.

Aina neuvoanto ei kuitenkaan merkitse vastaanottajalle uhkaa vaan voi vahvistaa hänen puhuja-asemaansa (Juhila 2000). Usein yksilön puhuja-asema vahvistuu, jos hän oma-aloitteisesti kysyy ammattilaiselta neuvoa. Neuvonanto saa Yksikön palaverieissa myös neutraaleja merkityksiä. Nuoret kysyvät oma-aloitteisesti neuvoja, etenkin liittyen eri instituutioissa toimimiseen ja etuuksien hakemiseen. Sen sijaan nuoret harvemmin kysyvät neuvoja henkilökohtaiseen elämäänsä tai vaikeuksiinsa. Palaveritilanne ehkä ehkäisee nuorten halua kysyä tai ottaa vas-taan ohjausta omaan elämäänsä. Ammattilaiset antavat nuorille neuvoja kasva-tuksellisessa mielessä ja kertoakseen heille eri instituutioiden käytännöistä, kuten esimerkiksi seuraavassa otteessa lastensuojelunuorta itsenäistymisrahan saami-sesta ja käytöstä:

- 1 T1: Näin (.) no niin (.) asumisen (.) asuminen tukiasunnossa (.) on mennyt
- 2 hyvi (.) tässä on tällainen konkreettinen asia kun pyykinpesukone
- 3 N: *Hm (.) sellainen pitäis saaha*
- 4 T2: Teillä oli (.) ensin vissiin oli Marin (sijaisäiti) kanssa jotakin
- 5 sovittukin (.) et Mari [()
- 6 N: *[Niin*
- 7 T2: Kyselee (.) mut siitä ei ole sitten tullu mitään
- 8 N: *Tuskinpa se ennää (.) niin sanoki (.) en mie jaksanut ennää kysellä (.)*

9 *etti vaan (naurahdus)*

10 T1: Siinä ei voi missään pestä (.) siin ei taloyhtiössäkään ko o

11 T2 & N: Ei

12 T1: Aijaa (.) just (.) mitä sie oot ajatellut (.) et se hankitaan se
13 pyykinpesukone

14 N: *No (.) mie ajattelin (.) et ku miul on se raha niin autokouluun (.) tai*
15 *kalusteisiin*

16 T1: Itsenäistymisraha

17 S: Niitä itsenäistymisrahoja on pyykinpesukoneisiin käytetty ja (.) mut
18 siin on

19 N: *Jos sen sillä voisi hankkia*

20 S: Joo (.) mie en (.) mie en hoksannut käyä kattoon (.) ootko sie saanut
21 sitä itsenäistymisrahoja vielä yhtään

22 N: Siis minne (.) siis

23 T1: Ommaa elämiseen

24 N: *En mie oo käyttänyt yhtään*

25 S: Joo (.) no niin (.) sehän on se [(.) enintään 10 000

26 N: *[Miten se niinku*

27 S: Ja se käytännössä mennee niin että sie käyt katsomassa sitä
28 pyykinpesukonetta ja (.) ja ja tuota (.) ehkä kannattaa teijän (.) teijän kanssa
29 niinku käyä (.) ja tota (.) sitte laitatte se (.) hinnan ni (.) tai sen (.) sieltä
30 liikkeestä varmaan saa sen paljonko se maksaa (.) niin sitten meille (.) meil
31 on (.) oikeasti se pitäisi tietenki laittaa sinneMikalle joka oli (.) olihan se
32 Mika sitten tää (.) mutta Mika nyt on sitten kans ite kans (..) ollut tämä
33 tammikuun (.) ja tulee kyllä (.) nyt on (..) iskiäisjuttu (.) tiä sitten (.) mitä se
34 sitte (.) käväsi eilen tuossa toimistolla (.) voit vaikka laittaa mulle sen

35 N: *Hmm*

36 S: Ja (.) tietenkin sun kannattaa niinku sillä lailla miettii (.) että voihan
37 sitä ostaa vaikka viiden tonnin pyykinpesukoneen (.) mutta sitten sulla
38 mennee viistonnia siihen[ja sitte (.) sul ei muu-hun jää (.) et sillai edullinen

39 N: [Hmm
40 T1: [Hmm

41 N: *Kyl mie sitä vähän laskin (.) et paljon (.) jos mie sinne autokoulu (.)*
42 *rahaa menee siihen (.) sitte*

43 S: Joo (.) että semmoinen edullinen vaa
44 T1: Eikä suurperheen konetta ehkä vielä kannata hankkia
45 N: (*naurahdus*) (palaveri 4)

Yksikön työntekijä tuo esille, että nuoren asuminen on muuten sujunut hyvin, mutta nuorelta puuttuu pyykinpesukone. Tähän nuori reagoi: ”hm sellainen pitä saaha”. Ensin nuoren lähityöntekijä pohtii sijaisäidin mahdollisuutta auttaa ja toiseksi Yksikön työntekijä miettii, voisiko taloyhtiön tiloissa pestä pyykkiä. Työntekijä ja nuori kertovat yhdessä käytännöllisestä pulmasta, ja heille syntyy odotus, että muut antavat neuvoja. Neuvoantajakso on samanaikaisesti nuori ja työntekijäaloitteinen. Sen sijaan, että työntekijä kiirehtisi antamaan neuvoa, hän kysyy nuorelta ”mitä sie oot ajatellu et se hankitaan se pyykinpesukone”. Työntekijä lähtee siitä, että nuorella saattaa olla ratkaisu ongelmaan. Nuori on ongelmanratkaisija. Työntekijä tarjoaa nuorelle aktiivista puhuja-asemaa, jota hän käyttääkin. Nuori kertoo ”ku miul on se raha niin autokouluun tai kalusteisiin”. Repliikkiin sisältyy *huostaanotetun ja täysi-ikäisen nuoren institutionaaliset minuudet*, sillä vain jälkihuolto nuorella on ”se raha” autokouluun ja kalusteisiin.

Työntekijä neuvoo nuorta institutionaalisessa kielenkäytössä, kyseessä on itsenäistymisraha. Täysi-ikäinen huostaanotettu, jälkihuollossa oleva nuori on oikeutettu itsenäistymisrahaan. Itsenäistymisraha edellyttää nuoren ammatillista ja institutionaalista luokittelua. Kyseessä on lastensuojelun materiaallinen työväline,

jota säätelevät lastensuojelun käytännöt. Otteessa huostaanotetun status vahvistaakin nuoren puhuja-asemaa ja osallisuutta. Nuorella on olemassa oikeus rahaan, vaikkakin sosiaalitoimi ohjeistaa rahankäyttöä monin tavoin. Kyseessä on raha, josta nuori on oikeutettu neuvottelemaan.

Rivillä 17 sosiaalityöntekijä kertoo, että nuoren rahankäytön suunnitelma on relevantti ja moraalisesti oikeutettu, sillä aikaisemminkin ”itsenäistymisrahoja on pyykinpesukoneisiin käytetty”. Työntekijä todennäköisesti aikoo jatkaa neuvonannolla itsenäistymisrahaan liittyvistä institutionaalisista käytännöistä, kun nuori kiirehtii toistamaan pyyntönsä ”jos sen sillä voisi hankkia”. Nuori ei ota vastaan ohjeistusta vaan tuo selkeästi esille oman tarpeensa. Sosiaalityöntekijällä on asemaansa sidottua valtaa ohjeistaa ja rajoittaa rahankäyttöä, mutta nuori käyttää suostuttelevaa valtaa ja puhuu tarpeittensa puolesta. Nuoren repliikki osoittautuikin tarkoituksenmukaiseksi, sillä rivillä kuusi hän saa sosiaalityöntekijältä haluamansa tiedon, ehdollisen ”joo”. Tästä alkaa keskustelujakso, jossa työntekijät ohjeistavat nuorta itsenäistymisrahan reunaehdoista ja järkevästä käytöstä. Neuvonanto tapahtuu nuorialoitteisesti, eikä neuvonanto nähdäkseen uhkaa nuoren asemaa vaan jopa päinvastoin.

Riveillä 20 ja 21 sosiaalityöntekijä vastaa nuoren pyyntöön myönteisesti, mutta samalla hän ohjeistaa, että nuorella on käytössä rahaa vain tietty määrä. Nuori ottaa aktiivisesti puhuja-aseman esittäen sosiaalityöntekijälle kysymyksen ”siis minne siis” hän olisi varoja voinut käyttää. Nuori tuo esille epä tietoisuuden, jolloin ohjeistaminen tapahtuu nuorialoitteisesti. Nuori kysyy ja argumentoi tilanteensa puolesta. Rivillä 23 työntekijä kertoo, että rahoja voi käyttää omaan elämiseen, johon nuori ei omien sanojensa mukaan ole ”sitä rahaa” yhtään käyttänyt. Rivillä 25 sosiaalityöntekijä hyväksyy nuoren vastauksen ja hän tulkitsee

nuoren luotettavaksi. Lisäksi hän informoi itsenäistymisrahan kattosummasta, joka on 10 000 markkaa.

Itsenäistymisrahan määräytymisperuste jää nuorelle avoimeksi ja hän kysyykin ”miten se niinku”. Sosiaalityöntekijä tulkitsee kysymyksen siten, että nuori kysyy ohjeistusta siitä, miten itsenäistymisrahan saaminen käytännössä tapahtuu. Riveillä 27–34 sosiaalityöntekijä neuvoa nuorta, miten pesukoneenostoasia etenee sosiaalitoimessa. Sosiaalityöntekijä määrittää nuoren ensin omatoimiseksi: ”sie käyt katsomassa sitä pyykinpesukonetta”, mutta korjaa muotoilua enemmän ohjattavaksi nuoreksi. Ehkä nuoren sittenkin kannattaa käydä Yksikön työntekijöiden kanssa katsomassa pesukoneiden hintoja. Sen sijaan, että nuori voisi itse ostaa, hänen tulee kertoa hinta sosiaalityöntekijälle. Sosiaalityöntekijä kertoo nuorelle, että institutionaalisesti asia kuuluisi Mikalle, mutta hänen ollessaan poissa nuori voi hoitaa asiaa myös oman sosiaalityöntekijänsä kanssa. Nuori ei enää ole pesukoneen ostaja vaan asiaansa virastossa oikealla tavalla hoitava asiakas.

Riveillä 36–38 sosiaalityöntekijä vaihtaa oma-aloitteisesti neuvonannon kehystä virastokäytännöistä rahankäyttöön. Neuvo tähtää harkitsevaan rahankäyttöön: ”tietenkin sun kannattaa niinku sillä lailla miettii, että voihan sitä ostaa vaikka viiden tonnin pyykinpesukoneen mutta sitten sulla mennee viistonnaia siihen ja sitte sul ei muu-hun jää et sillai edullinen”. Hän ohjaa nuorta *harkitsevaksi, suunnitelmalliseksi ja edullisia ostoksia tekeväksi kuluttajaksi*. Samalla sosiaalityöntekijä opettaa nuorelle rahan rajallisuutta ja valintojen tekemistä. Ensin nuori vastaa minimipalautteella, sitten hän ottaa neuvon vastaan, mutta osoittaa samalla, että hän oli itsekin päätenyt samaan tulokseen. Nuori osoittaa olevansa pätevä laskemaan rahoja: ”kyl mie sitä vähän laskin et paljon jos mie sinne autokoulu (..) rahaa menee siihen (.) sitte”. Nuori puhuu siten, ettei olisi tarvinnut neuvoa ja kuvaa itsensä jo nykyisellään harkitsevaksi ja suunnitelmalliseksi rahankäyttäjäksi.

Sosiaalityöntekijä ei lähde neuvottelemaan sitä, onko nuori neuvojen tarpeessa vai ei: ”joo että semmoinen edullinen vaan”. Työntekijä hyväksyy nuoren vastauksen, mutta toistaa kuitenkin yleisen toteamuksen muodossa neuvonsa, että edullinen vain. Työntekijä antaa neuvon siten, että hän ei nimeä nuorta neuvonnan kohteeksi. Puhe ei silloin uhkaa nuoren omaa käsitystä rahankäyttökyvystään. Neuvottelussa molemmat säilyttävät aktiivisen puhuja-asemansa. Joskin vain sosiaalityöntekijä esittää moraalisia arvioita, ja vain hänellä on mahdollisuus viedä nuoren asiaa sosiaalitoimessa eteenpäin.

Yksikön työntekijä vaihtaa puolestaan neuvonannon kehystä rivillä 44. Enää ei ole kysymys itsenäistymisrahaan liittyvistä käytännöistä tai toivottavasta rahankäytöstä vaan laadullisesti sopivasta hankinnasta. Repliiikistä ”eikä suurperheen konetta ehkä vielä kannata hankkia” voi päätellä, että se on todennäköisesti osoitettu vanhemmalta naiselta nuoremmalle, perheelliseltä yksinasuvalle naiselle. Siinä työntekijä ennakoii nuoren yksinasumisen väliaikaisuutta ja *perheellisen tulevaisuutta*. Nuori reagoi naurahduksella, joko huvittuneena tai vaivautuneena hänelle luodusta tulevaisuuden kuvasta. Kaiken kaikkiaan neuvonanto tapahtuu otteessa sekä työntekijä- että nuorialoitteisesti. Nuori reagoi ohjeisiin minimipalautteilla, naurahtaen tai keskeyttämällä ja osoittamalla neuvon tarpeettomuuden. Osapuolet määrittelevät nuorta monin tavoin. Yhtäältä hän on *aktiivinen ja määrätietoinen* ja toisaalta ohjattava ja sosiaalitoimen byrokraattisiin toimintatapoihin sopeutuva. Huostaanotetun asema antaa nuorelle tärkeän neuvotteluresussin, ”sen rahan”. Ehkä osin siksi nuori kykenee palaverissa ottamaan kysyjän ja argumentoijan aseman.

Seuraavassa esimerkissä neuvonanto tapahtuu Yksikön työntekijöiden aloitteesta. Nuoren ohjaaja on esittänyt edellä huolen nuoren raha-asioista, etenkin puhe-

linlaskuista. Nuori tuo esille, että hänen kaverinsa on velkaa puhelinlaskusta noin 100 euroa ja yrittää maksaa niitä hänelle takaisin. Aikuiset ohjeistavat velan takaisinmaksua edunvalvojan kautta, jolloin neuvonanto saa rajojen asettamisen sävyjä. Nuori vastustaa ohjeistusta tuoden esille, että hän on sopinut asiasta jo kaverin kanssa suullisesti.

- 1 T1: Se on järkevää että sillä saatas näitä vanhoja puhelinlaskuja (.) sitte
2 elikkä ne tulis Taiskan hyväksi ne rahat ()
- 3 L: Se varmaan sekin mahdollisuus että (.) ei tule maksamaan ni (.)
4 Taiskanhan antaa sitten edunvalvojan [ja tämän sopia
- 5 N: *[() Parempi että mä merkkasen (.)*
6 *se maksaa mulle suoraan ettei ne mene sinne sitte [() turhaan*
- 7 T1: [Edunvalvoja on antanut antanu ohjeen [ett näin
- 8 N: *[No (.) nii-i (.)*
9 *mutta silti*
- 10 T1: Silti
- 11 L: Täytyy tulla takasin (.) ni
- 12 N: *[No (.) nii-i*
- 13 L: [Pitää mennä virallisesti että siin täytyy (.) olla nimi ja () (.) täytyy
14 olla yhteys tähän joka on tehny tätä laskua sulle
- 15 T3: Nii (.) ja sit ihan (.) sen takia kans et se on semmonen sopimus kuinka
16 paljo (.) pitää tehdä se suunnitelma jotta se toteutuu (.) jotta voi jotain seurata
17 niin
- 18 N: *[Joo (.) ollaan*
19 *me nyt sovittu et se on viimeinen päivä tätä vuotta ku se on (.) se maksaa ne*
20 *takasi (.) sillon ku mä oon sen kans (.) sillo viimeks juttelin siit*
- 21 T1: Siksihän sulla Taiska on edunvalvoja (.) että hän ka- (.) valvoo sun
22 etua (.) raha-asioissa
- 23 N: *[No (.) ni-i*

24 T1: [Ja hänen tehtävä on koko ajan (.) kattoo ettei toiset nyysi (.) ja sehän
25 on sun tehtävä tietysti ensimmäisenä kattoo että toiset ei nyysi sun rahoja

26 N: *[No (.) ni*

27 T1: Mut jos näin ikävästi on tapahtu- (.) ja on päässy ny tapahtumaan (.) ni
28 edunvalvojan tehtävä on saaha joka penni takasi (.) ja että ne on
29 todistettavasti tullu takasi (.) ni sen takia ne tullee sun ti-tilille sinne (.)
30 edunvalvojan kautta (.) ja Meri sano nyt että (.) Vesalle ensin (.) sun (.) sun
31 täytyy nyt il-ilmoittaa Vesalle (.) että ota yhteyttä Juha Paloon (.) Juha
32 Paloon (.) ja annat yhteystiedot ja (.) ja Vesa ja Juha puhuu ja sopii ja
33 sovittelee asiat (.) että mentäs hyvällä (.) ja jos sitte homma ei ala
34 hoitumaan (.) ni sitte se tulee (.) ulosottomiesten [()

35 N: *[No niinhän se on*

36 T1: että (.) tää ei (.) ei nyt kannata varmaan niinku tunteilla nyt tässä pelata
37 eikä oottaa ystävyyttä (.) että voikauhee (.) että miten mulla mennee nyt (.)
38 vaan että järki kättee (2) ja (.) tätä seurataan (.) varmaan nyt Meri (.) Meri
39 seuraa (.) yhdessä tietysti Taiskan kans mutta myös Juha Palon kans (.)
40 mitä muita raha-asioita (.) nyt on tää puhelinjuttu (.) onko muut raha-asiat
41 sillai et jot- (.) jotta pitäs jottai sannoo (palaveri 9)

Yksikön työntekijä ohjeistaa, että on järkevää ja nuoren edun mukaista saada edunvalvojan avulla velkoja takaisin. Työntekijöiden neuvonannot ja keskinäinen yksimielisyys tuottavat aikuisille nuoren edusta huolehtivan ja hänen asiaansa ajavan aseman. Lastenkodin työntekijä perustelee ja neuvoo nuorta käyttämään edunvalvojaa: ”se varmaan sekin mahdollisuus että ei tule maksamaan ni Taiskanhan antaa sitten edunvalvojan ja tämän sopia”. Repliikissä ei yksilöidä velallista, on ”tämä” joka ei tule maksamaan. Työntekijät kehottavat nuorta antamaan viranomaiselle luvan periä. Riveillä viisi ja kuusi nuori vastustaa aktiivisesti ohjeistamista: ”parempi että mä merkkasen (.) se maksaa mulle suoraan ettei ne mene sinne sitte () turhaan”. Nuori esittää ratkaisun, jossa hän itse on aktiivinen toimija. Hän itse pitää kirjaa saamistaan rahoista. Nuori kertoo toimi-

vansa johdonmukaisesti ja itsenäisesti. Nuori puhuu ammattilaisten tulkintoja vastaan ja esittää itsensä asioitaan *itsenäisesti* hoitavana nuorena.

Rivillä seitsemän työntekijä sivuuttaa nuoren ratkaisuvaihtoehdon vetoamalla edunvalvojan antamiin ohjeisiin ”edunvalvoja on antanut ohjeen ett näin että näin”. Työntekijän repliikki ei juuri jätä tilaa nuoren vasta-argumenteille vaan viestii, että hänen on noudatettava näitä ohjeita. Nuori vastustaa jälleen edunvalvojan ohjeita: ”mutta silti”. Tähän vastaa ensin Yksikön työntekijä toistolla ”silti”, ja sitten lastenkodin työntekijä vahvistaa aikuisten näkökannan: velallisen täytyy maksaa rahat takaisin. Rivillä 12 nuori vastaa myöntävästi tähän tavoitteeseen ”no nii-i”, joskin äänensävy on uhmakas tai turhautunut. Nuoreen kohdistuu kasvatuksellista ojentamista, jolloin neuvonanto suuntautuu ylhäältä alas, eikä nuoren vastustus juuri muuta keskustelun kulkua. Nuori määrittyy keskustelujaksossa *neuvottavaksi ja rajoitettavaksi*. Samalla osapuolet vaientavat hänen vastaargumenttinsa ja tulkitsevat ne epärelevanteiksi. Aikuisten lähtökohta on, että asia tulee hoitaa byrokraattisesti oikealla tavalla. He neuvovat nuorta, että ”pitää mennä virallisesti”, ”täytyy olla nimi” ja ”täytyy olla yhteys” sekä ”pitää tehdä se suunnitelma”.

Nuori ei toistamiseen hyväksy ohjeistamista vaan kertoo, miten hän on jo asiasta sopinut epävirallisesti: ”Joo ollaan me nyt sovittu et se on viimeinen päivä tätä vuotta ku se maksaa ne takasi sillon ku mä oon sen kans sillo viimeks juttelin siit.” Nuori on sopijaosapuoli, joka on neuvotellut suullisesti määräajasta. Yksikön työntekijä ensin ohittaa nuoren oman asioidenhoidon ohjeistamalla edunvalvojan roolista. Edunvalvojan mukanaolo edellyttää nuorelta suostumista *huollettavaksi ja valvottavaksi*. Kuitenkin riveillä 24–25 työntekijä myös vastuuttaa nuorta tilanteesta: ”sehän on sun tehtävä tietysti ensimmäisenä kattoa..” Työntekijän puheessa nuori määrittyy huollettavan ja vastuullistettavan jännitteessä. Kysymys on nuoren perimistä rahoista, joita ammattilaiset säätelevät turvataksseen nuoren tilannetta. Nuori on tilanteessa ikänsä puolesta *vajaavaltainen ja*

epäluotettava, mutta *vastuullisuuteen kasvatettavissa* (ks. Pohjola 2000). Nuoren minipalautteet riveillä 23 ja 26 ovat monitulkintaisia. Yhtäältä ne viestivät ohjeistamisen hyväksymisestä ja toisaalta niihin sisältyy uhmakkuutta.

Riveillä 27–34 Yksikön työntekijä kertoo, miten asian suhteen jatkossa toimitaan. Nuoren tulee antaa työntekijälle kaverinsa yhteystiedot ja ilmoittaa kaverilleen, että edunvalvojan kanssa täytyy puhua, sopia ja sovitella. Nuori on puheenvuorossa *tiedonvälittäjä ja sivustakatsoja*. Muut ottavat tilanteen haltuunsa, viime kädessä sen tekee ulosottomies. Ennen tätä nuori määrittyy *epäonnistuneeksi* rahojen valvonnassa, ja siksi on nyt edunvalvojan tehtävä saada rahat takaisin. Palaverissa osapuolet vahvistavat myös jatkossa kuvaa nuoresta, joka on raha-asioissa *sinisilmäinen* ja helposti *hyväksikäytettävä* (ks. myös seuraava ote).

Otteen lopussa Yksikön työntekijä ohjeistaa nuorta siitä, miten tilanteeseen kannattaa suhtautua. Nuoren ei kannata ottaa velkojen perintää ystävyiden tai tunteiden kannalta vaan toimia järkevästi. Näin työntekijä kasvattaa nuorta aikuisten koodistoon, olemaan itsenäinen, *järkevä ja hillitty*. Aikuiset jäävät seuraamaan ohjeiden toteutumista. Työntekijät eivät kuitenkaan suoraan syytä nuorta väärin-toimimisesta, vaan kyseessä on aikuisten huoli nuoren (naisen) liiallisesta tunteilusta ja sinisilmäisyydestä. Keskustelu nuoren raha-asioista päättyy puheenjohtajan esittämään kysymykseen, mutta osapuolet palaavat nuoren raha-asioihin ja luonteeseen myöhemmin, kun he kartoittavat nuoren itsenäisen asumisen riskejä ja tavoitteita.

Seuraavassa puhejaksossa työntekijälähtöinen neuvonanto rakentaa Taiskasta kuvan *hyväuskoisena, vauvakuumeisena, sairaana naisena*, joka tarvitsee ohjasta ihmissuhteissaan:

- 1 T1: Mitä pittää onnistua Taiskan että pysytyt asumaan ihan yksin
- 2 N: *No (.) ei siinä mittää (.) mä katon et ne (.) ainakin talous pystyy*
3 *hoitamaan kunnolla*
- 4 T1: Talous
- 5 N: *Mm (.) kokkailut pysyy hoitamaa ko ymmärtää lukemansa*
- 6 T1: *Mm (.) varmaan on se talousasiat kaikista tärkeimmät (.) siihen (.)*
7 *varmaan liittyy siihen talousasioihin kyllä sitte semmonen ()*
8 *hyväuskonen ni (.) oisko (.) ootko Taiska () liian hyväuskone ihmisten*
9 *suhteen (.) ja sitten pettyy (.) ja jos aatelee niitä (.) luuleeko (.) tai aikuisena*
10 *jos aatellaan niitä mitä ois tavoitteina et Taiska pystys asumaan yksin (.)*
11 *ihan itsenäisesti (.) niin olis varmaan (.) mulle (.) mull tulee mieleen ni*
12 *hyväuskosuuden (.) saaminen pois että (.) Taiskaa ei käytettäisi hyväksi*
13 *näissä talousasioissa (.) ettei myis itteensä (.) kusettais silmään suoraan*
14 *sanoen että (.) Taiska ois (.) Taiska on liian hyväuskoinen (.) konkreettisesti*
15 *on näkynyt(.) että (.) kun on niin paljo (.) on hyvä tyttö (.) ja pittää*
16 *hommansa ja (.) ja (.) mukava nuori nainen (.) sais sitä semmosta vahvuutta*
17 *itelleen sanoa (.) ei kuule noin (.) erottais sitte ne hyvät (.) ihmissuhteet*
18 *niistä muista (.) onko yhtään oikeilla jäljillä*
- 19 L: *Tavallaan oman puolensa pitäminen (.) sillä lailla ettei (.) tavallaan niitä*
20 *kaverisuhteita lähtis hakemaan sillä että au-aukassee liittymiä ja muita et (3)*
21 *että (.) että sillä lailla jos aattelee tota jat-jatkoa niin (.) niin tuota (.) niin se*
22 *että sä et lähe sitä lasta tekemään (.) on niinku itellä semmonen (.)*
23 *semmonen suuri huo-huoli kaiken kaikkiaan että ((naurahtaa)) (.) että tuota*
24 *(.) se on jotenkin semmonen asia (.) asia että (.) että tuota (.) sä jostain*
25 *kumman syystä () että pä-päätäny tehä lapsen (.) ja (.) mahdollisimman*
26 *huono (.) huono ajatus nyt tässä vaiheessa (.) niinku itelläkin se elämä ihan*
27 *alussa ja (.) ja (.) ei yhtään tiiä (.) Jussi on kuitenkin rehellisesti sanottuna*
28 *outo ihminen (.) netissä voi itestään kertoa mitä tahansa ja viikon*
29 *tappaamisellaki voi antaa itestään ihan erilaisen kuvan kun mitä oikeasti on*
30 *niin (.) niin tuota (.) se ei välttämättä o se lapsi ni si (.) parasta siirtää se (.)*
31 *toisekseen sul on tuo epilepsia mikä (.) tekkee sen (.) raskauenkin voi tehä*
32 *sitte vaaralliseksi (palaveri 9)*

Jakso alkaa nuorelle suunnatulla kysymyksellä siitä, minkä asioiden pitäisi onnistua, jotta hän voisi asua ihan yksin. Työntekijän kysymys sisältää olettamuksen, että itsenäiselle asumiselle on olemassa tiettyjä ehtoja. Nuori osittain ky-

seenalaistaa työntekijän olettamuksen itsenäisen asumisen vaativuudesta toteamalla ”no ei siinä mittää”. Nuori jatkaa kuitenkin, että talous ainakin pitää pystyä hoitamaan kunnolla. Yksikön työntekijä pyrkii tarkentamaan, mitä nuori taloudella tarkoittaa. Nuori kuvaa taloudenhoitoa siltä osin helpoksi, että kokkailut hoituvat, kun vain ymmärtää lukemaansa (keittokirjaa), samalla yksin asuminen määrittyy tavalliseksi asiaksi ja nuori *osaavaksi*.

Työntekijä liittää talouden, raha-asiat ja nuoren hyväuskoisuuden yhdeksi ilmiöksi. Nuoren tulisi päästä eroon hyväuskoisuudesta, sillä luonteenpiirre ei sovelu yksinasumiseen. Neuvonanto sisältää arviointia nuoren minuuksista, kuten koko puhejaksokin. Työntekijä odottaa nuorelta itsereflektiota: ”ootko Taiska () liian hyväuskone ihmisten suhteen”, mutta ei anna tilaa vuoronvaihdon ja nuoren reaktiolle. Neuvo synnyttää eron aikuisten ja nuorten tavoitteiden välille, sillä ”aikuisena jos aatellaan niitä mitä ois tavoitteina”. Tällöin työntekijä korostaa puhuvansa omasta näkökulmastaan ja määrittelee nuorelle tavoiteltavia olotiloja: ”ei käytettäisi hyväksi”, ”ettei myis itteesä”, ”ei kusettas silmään”, ”mukava nuori nainen sais sitä semmosta vahvuutta itelleen sanoa ei”. Työntekijän neuvo ei kohdistu konkreettiseen arkeen vaan sisältää moraalisen huolen nuoren naisen kyvystä asettaa omia rajojaan. Lisäksi neuvo rakentaa nuorelle naiselle yhtäältä ”selkärankaa” ja puolustuskykyä, mutta toisaalta tuottaa heikon ja höynäytettävän asiakkaan. Työntekijän repliikissä kietoutuvat yhteen konkreettinen asumiskyky, nuoren heikko luonne ja aikuisten huoli huonoista ihmissuhteista. Samalla hän tuottaa uhkakuvia nuoren arkeen. Ja tätä todellisuustulkintaa lastenkodin työntekijä vahvistaa jatkokeskusteluissa.

Riveillä 22 ja 23 lastenkodin työntekijä ottaa kantaa arkaluonteiseen asiaan: ”että sä et lähe sitä lasta tekemään”. Hän arvioi nuoren kyvykkyyttä äitiyteen ja nuoren miesystävän luotettavuutta. Työntekijän näkökulmasta nuoren tulisi osata

ajoittaa äitiys oikein ja ymmärtää, ettei epäluotettavaksi kuvattuun mieheen tulisi luottaa. Lisäksi tulevat vielä sairauden tuottamat riskit. Aineisto-ote tuo esille, miten palaverien neuvonantajaksossa työntekijänaiset ohjeistavat nuoren sukupuolisuutta ja halua äitiyteen. Keskustelussa aikuiset yhtä aikaa sekä kyseenalaistavat että vahvistavat nuoren kykyä olla *hyvä nainen*. Näin selkeästi naissukupuolta esiin nostava puhetapa on aineistossani poikkeuksellista. Näyttäisi kuitenkin siltä, että tyttöjen kohdalla osapuolet määrittävät tilannetta naisena olemissä kautta, kun taas poikien kohdalla osapuolet eivät tuo esille mitä on olla hyvä mies (ks. Pösö 1993).

Edellä kuvasin neuvonantoa osapuolten keinona ohjata asiakasnuorta haluaansa suuntaan. Nuorten neuvomista edeltää usein aikuisten huolipuhe ja ongelmien paikantaminen. Merkityksellistä nuoren puhuja-aseman kannalta on, että palaverissa ohjeistaminen perustuu ja tuottaa kasvattaja ja kasvatettava -suhteeseen. Kasvattaja ja kasvatettava -suhteessa ongelmia ratkotaan siten, että kasvattaja kertoo nuorelle, miten tulisi toimia ja millainen hänen tulisi olla. Palaveritilanteessa monta ammattilaista neuvoo ja ohjeistaa nuorta yhtäaikaaisesti. Nuori ottaa neuvoja vastaan joko minimipalauttein, vaikenemalla, vastaan puhumalla tai osallistuen neuvonantoon. Nuoret eivät avoimesti pohdi heille tarjottuja institutionaalisia minuuksia, kuten huostaanotettu nuori, rajoitettu nuori, rahaasioissaan epäonnistunut, sinisilmäinen, kykenemätön (tällä hetkellä) äitiyteen ja osaamaton ihmissuhteissaan. Tähän palaverin hektiset vuoronvaihdot eivät ehkä anna tilaa. Silloin kun keskustelussa päädytään neuvonantoon nuorialoitteisesti, hän saavuttaa puhuja-aseman enemmän aktiivisena arkensa suuntaajana.

Rajojen asettaminen

Palavereiden vuorovaikutus etenee toisinaan neuvonantoa voimakkaampaan toimenpiteeseen, rajojen asettamiseen. Rajojen asettaminen tekee näkyväksi kulttuurisia esisopimuksia nuorelle sopivasta ja sopimattomasta käyttäytymisestä. Aikuisten puhe rajoista tekee näkyväksi ne auttamis- ja kasvattamisinstituutiot, jotka osaltaan ylläpitävät yksilöiltä toivotun käyttäytymisen normistoa. Aikuisten rajapuheen yksi tehtävä on konkretisoida nuorelle, että hänen arkensa on vastavuoroisessa suhteessa yhteiskunnallisiin instituutioihin, kuten kouluun ja Yksikköön. Toiseksi rajojen asettaminen mahdollistaa ammattilaisten vastuunoton nuoren tilanteesta ja nuoren elämäntilanteen uudelleenjärjestelyt. Kolmanneksi rajapuhe toteuttaa ammattilaisten kasvatuksellista tehtävää. Puhetapa tuottaa kehyksen, jossa osapuolet jäsentävät sosiaalisia ongelmia kontrolli- ja kasvatusongelmina. Tällöin puhuja näkee nuoren ongelmien taustalla olevan turvattomuuden tai osaamattomuuden toimia oikein. Palaverissa aikuisten tehtävänä on saada nuoren nykyinen meno hallintaan.

Seuraava aineisto-ote havainnollistaa yllä mainittuja rajapuheen ulottuvuuksia. Keskustelujaksoa edeltää osapuolten puhe nuoren ”juopottelevasta kaveripiiristä”. Valitettavasti en kykene nauhoituksesta saamaan selvää nuoren minimalistisista palautteista.

- 1 T1: Hyvä (.) riittäiskö (.) tässä toimenpiteeksi tää että (.) lastensuojeluun
- 2 yhteys ja (.)

- 3 S: Ilmotus tästä (.) Pekasta

- 4 T2: Ja Lasselle järki päähä (.) että siellä ei luuhata (.) sulla on oma kämppä
- 5 (.) jossa sun pittää olla yötä ja piste

- 6 I: Tuntuu vaan niin hassulta että

7 T2: Nii on

8 I: Sielläkii (.) niinku yleensä annetaan olla (.) vanhemmat (.) [yötä

9 Ä:

[Sitä on

10 ihmetelty niin (.) että minkätäkia nekkää ei (.) potki pihalle ku tietäähä ne et

11 Lasse on koulussa (.) luulis ainaki että (.) kyllä minä oisin ainaki

12 kiinnostunu (.) minä oon kaikki (.) Lassen kaverit ku tullee uusia ni minä

13 kyllä meleko (.) tarkan seulonnan piänettä kuka oot ja mistä ja (.) mikä on

14 isä ja äiti ja

15 T2: No (.) sen varmaan se lastensuojelu nyt sitte selvittää ku sinne menee

16 se ilmoitus

17 T1: Kyllä (.) joo sovittaa (.) me otetaan välittömästi (.) sinne yhteys (.)

18 mutta tuota (.) miten ne viikonloput mennee (.) samalla ku me sovittiin

19 näistä aamu (.) heräämisistä ja (.) iltavalvonnasta ni (.) sovittiin Lasse näin

20 että sä olisit kaikki viikonloput kotona (.) mitenkäs se on nyt toteutunu

21 N: ()

22 T1: Hyvä että oot nyt ollu mutta erityisen huolisssaan oon asiasta (.) siksi

23 koska (.) sitä edellinen lauantaiki oli menny sitte niin että (.) sä tuut

24 aamuneljältä kottiin ja tuot niitä (.) kaupungilta tuntemattomiaki kavereita

25 mukana ja (.) koskenkorvapullon olivat tuoneet (.) viimeksi nämä (.)

26 tuntemattomat tytöt (.) ni sillähä se ei voi (.) ei pystytä mitenkää sitä

27 valvomaa (.) jos sä tuot neljältä sinne porukkaa

28 N: ()

29 Ä: No (.) ei se oo sulla hoitokoti tuo asunto

30 T3: Semmonenki pieni juttu pitäs muistaa et siellä asunnola ei saa juoda

31 N: *Mut (.) juu-aan siinä (.) pihalle*

32 S: Ei se sillon (.) ei se tukiasuminen palvele sitä asiaa et sit pitää miettiä

33 muuta ratkasua jos se alkaa olla juopottelupaikkana jatkuvasti

34 T1: Naapuritki (.) hermostuu siihe jos siinä pihalla () juopetellaa (.) et ei

35 se oo sen kummempi ku asumisessa

36 T3: Ja ylipäätään () tuo alkoholin juouminen alkaa kuulostaa siltä, että

37 sun kanssa saatas mennä asioimaa (nuorten päihdeyksikkö) (.) alkaa kohta
38 olemaa ongelma ton asian kans (.) jos ei oo jo

39 Ä: Nii (.) oot kulekenu

40 N: (..) *Kavereilla*

41 Ä: Onhan se kulkenukki (kaupunki) (.) siellä A-klinikalla

42 S: Nii (.) mä en tiä onks nyt semmonen tilanne ku sä puhui siitä (.)

43 kulkemisesta et onks Lasse nyt se tilanne ton eilisen päivän jälkeen (.) että

44 ennen ku sä tuut korttia saamaan ni poliisi tulee pyytämään (.)

45 päihderiippuvuuden arviointia (.) [todennäköisesti on

46 Ä: [On se varmaan kyllä

47 S: Mutta sen rat (.) ratkasee sitten kun (.) poliisi aikanaan ja me ei osata

48 sitä arvioida ku se ei oo (.) meiän tehtävä (.) mutta tuota sillä tavalla justiaa

49 että (.) nyt on hyvin helposti ollu näissä tilanteissa niitä pyyntöjä (palaveri 5)

Työntekijän repliikissä ”riittäiskö tässä toimenpiteeksi tää että lastensuojeluun yhteys” haetaan palaverin hyväksyntää sille, että nuoren kaverista tehdään lastensuojeluilmoitus. Interventio määrittyy Yksikön yksipuoliseksi toiminnaksi ja viranomaisten puuttumiseksi nuoren tilanteeseen. Samalla nuori on tilanteen seuraaja ja kuuntelija. Nuoren ja hänen kaveripiirinsä toiminta on ylittänyt sallittavuuden rajan, ja aikuiset odottavat lastensuojelun puuttuvan tilanteeseen. Keskustelu tekee näkyväksi nuorille sopimatonta elämäntapaa ja rajojen ylityksiä. Nykytilanteessa nuoresta huolehtiminen edellyttää osallistujilta rajojen asettamista. Rivillä kolme sosiaalityöntekijä vahvistaa ryhmän tulkinnan, että nuoren kaverista tulee tehdä ilmoitus. Riveillä neljä ja viisi työntekijä vaihtaa keskustelun koskemaan nuorta itseään ja hänen käyttäytymistään: ”ja Lasselle järki päähä että siellä ei luuhata sulla on oma kämpä jossa sun pittää olla yötä ja piste.” Nuori kuvataan *järjettömänä luuhaajana*. Nuoren yöpymispaikat eivät ole neuvoteltavissa, vaan kielellinen tehokeino, ”ja piste”, merkitsee yksiselitteisesti

tukiasunnon nuoren yöpymispaikaksi. Rajanveto tuottaa samalla työntekijälle kasvattajan puhuja-aseman. Hän viitoittaa tietä myös toivotulle muutokselle. Nuoren tulisi olla *järkevä ja tukiasunnossaan viihtyvä*.

Nuoren vanhemmat jatkavat kasvatuksellista puhetta, ja näin syntyy liittouma vanhempien ja ammattilaisten välille. Ensin nuoren isä riveillä viisi ja seitsemän ihmettelee, miten kaverin vanhemmat antavat nuoren majoilla heillä. Riveillä 9–14 nuoren äiti lisää, miten hän kyllä ”seuloo” ja on kiinnostunut nuoren kavereista. Vanhemmat ylläpitävät rajoja asettavan ja lapsen asioista tietävän kasvattajan asemaa. He tekevät yhtäältä eroa Pekan vanhempiin, jotka eivät kannu nuorista vastuuta ja toisaalta liittoutuvat työntekijän kanssa. Työntekijä ja vanhemmat puhuvat nuoresta *kieltojen ja kehotusten kohteena*. He näkevät nuoren toisten nurkista ”*poisajettavana*” ja kavereistaan ”*kuulusteltavana*”.

Työntekijä nostaa esille teeman, jota palaverissa tulisi arvioida: ”...miten ne viikonloput mennee samalla ku me sovittiin näistä aamuhäämistä ja iltavalvonnasta ni sovittiin Lasse näin että sä olisit kaikki viikonloput kotona mitenkäs se on nyt toteutunu.” Puheenvuorosta käy ilmi, että Yksikön työntekijät asettavat aamuhämyksellä ja iltavalvonnalla rajoja nuoren arkeen. Lisäksi työntekijä esittää nuorelle kysymyksen viikonloppua koskevasta sopimuksesta. Viikonloppuja koskevan sopimuksen toteutuminen on epävarmaa.

Rivillä 22 työntekijä antaa nuorelle positiivista palautetta asunnolla olosta, mutta kertoo kuitenkin olevansa huolissaan asiasta. Työntekijä kuvaa nuorta kaupungilla aamuyöhön viihtyväksi ja vieraita naisia kotiinsa tuovaksi. Rajanvetoa ilmentää se, ettei tämänkaltainen toiminta voi nuoren kohdalla jatkua, eikä Yksikkö voi valvoa tällaisen nuoren menoa. Nuori määrittyy Yksikköön soveltumattomana ja työtapojen ulottumattomissa olevana. Syntyy rajaa niiden nuorten välille, joihin Yksikössä pystytään vaikuttamaan ja niiden välille, joihin siellä ei pystytä vaikuttamaan. Nuori tulee tulkituksi henkilöksi, jonka auttamiseksi Yksiköllä ei

ole riittävästi keinoja. Palaverin kuluessa tämä tulkinta vahvistuu. Kun Yksikkö onnistuu tarttumaan nuoreen, syntyy auttamissuhde, jossa työntekijöillä on tieto nuoren tekemisistä, nuori puhuu asioistaan ja antaa työntekijöiden osallistua elämäänsä. Tällöin työntekijöistä muodostuu kiinni pitävä ympäristö, eivätkä he helpolla päästä nuoresta irti, vaikka hän repsahtaisikin.

Työntekijä rivillä 30 muistuttaa kasvatuksellista ääntä käyttäen asumissäännöistä, jotka kieltävät tukiasunnolla juomisen. Tähän rajanvetorepliikkiin nuori vastaa: ”mut (.) juu-aan siinä (.) pihalle”. Vastaus mahdollistaa nuoren toiminnan näkemisen ei-sääntöjenvastaisena. Sosiaalityöntekijä ja Yksikön työntekijät tukivat nuoren esittämän ”porsaanreiän”. Ensin sosiaalityöntekijä rajoittaa nuoren toimintaa mainiten, ettei tukiasuminen täytä enää asetettuja tavoitteita. Mikäli asunto on ”juopottelupaikka”, viranomaisen tulee miettiä nuoren asumisessa muita ratkaisuja. Sosiaalityöntekijä tekee näkyväksi tukiasumisjakson jatkamisen ehtoja. Rivillä 34 työntekijä nimeää naapurit tahoksi, jonka takia nuoren toimintaa tulee rajoittaa. Nuori mahdollisesti häiritsee naapureita eli on vaarassa saada *häirikön leiman*. Keskustelussa aikuiset asettavat nuorelle rajoja sekä suhteessa lastensuojelussa heränneeseen huoleen ja tavoitteisiin että asumisen sääntöihin.

Riveillä 36–38 toinen työntekijä arvioi nuoren tilannetta ja minuutta päihdehoidon tarpeen valossa: ”ja ylipäätään tuo alkoholin juominen alkaa kuulostaa siltä, että sun kanssa saatas mennä asioimaa (nuorten päihdeyksikkö) alkaa kohta olemaa ongelma ton asian kans jos ei oo jo”. Päihdeyksikkö on erikoistunut tietynlaisten sosiaalisten ongelmien ja päihdeasiakkaiden hoitoon. Kun työntekijä arvioi, että Lassen kanssa saattaisi olla aiheellista asioida kyseisessä paikassa, hän samalla tuo esille, että nuori soveltuisi päihdeyksikön asiakkuuteen. Työntekijä asettaa rajoja: mikäli nuoren juominen ei muutu hallituksi, tulee kysymykseen

asiakkuus päihdeyksikössä. Nuori rinnastuu *päihdeongelmaiseen*, ja työntekijä ohjaa häntä erityisinstituution asiakkuuteen.

Otteen loppuosassa vahvistuu nuoren institutionaalinen minuus mahdollisena ongelmakäyttäjänä ja päihdeyksikön asiakkaana. Ensinnäkin nuoren äiti kertoo nuoren jo aikaisemmin ”kulkeneen” päihdeyksikössä. Näin hän tukee työntekijän edellä tekemää arviota nuoresta mahdollisena ongelmakäyttäjänä. Toiseksi sosiaalityöntekijä tuo esille, että ehkä nuoren tilanne edellyttää ”päihderiippuvuuden arviota”. Eri instituutioilla on erilaista tietoa ja osaamista yksilöiden institutionaalisten minuuksien arvioimiseksi. Poliisi päättää siitä, pitääkö nuoren päihderiippuvuus arvioida. Arvioinnin tekee päihdeyksikön lääkäri.

Yllä olevan esimerkin rajapuheessa tulevat näkyviksi lastensuojelun instituutioiden ja vanhempien kasvatus- ja valvontatehtävät. Nuori kohdataan päihteiden ongelmakäyttäjänä, ja sosiaalityöntekijä antaa poliisille auktoriteettiaseman viimeisenä sanojana nuoren ajokorttiasiassa. Vuorovaikutuksen funktiona on sekä kertoa nuorelle sallivuuden rajojen ylittymisestä että motivoida häntä päihtetömyyteen. Yksikkö ei ehkä kykene auttamaan nuorta nykyisessä tilanteessa. Ammattilaisten asettaessa nuorelle rajoja, hänet nimetään *ongelmaiseksi* ja *instituutioiden toimintatapoihin sopimattomaksi*. Aikuiset ilmaisevat, että nuori tarvitsee uusia toimenpiteitä. Usein tämä tarkoittaa, että nuoren tulee silloin vaihtaa asumisyksikköä.

Seuraavaa otetta olen käyttänyt jo aikaisemmin esimerkkinä siitä, miten nuoren oppivelvollisuus ja koulunkäynnin turvaaminen on ammattilaisille keskeinen lähtökohta. Nuoren on käytävä koulua tavalla tai toisella. Otteessa koulunkäynti on rajanvetokysymys. Ammattilaiset ratkaisevat nuoren ongelmaa pohtimalla nuoren siirtämistä toiseen instituutioon. Sosiaalityöntekijä kertoo nuorelle, että ellei koulunkäynti suju, vaihtoehdot ovat vähissä:

1 T1: Kyllä (.) mutta tuo koulu on semmonen asia joka varmaan (.) ihan (.)
2 se on semmonen että (.) sillä on (.) nyt tullu (.) (sosiaalityöntekijä) on
3 sanonu että se on (.) number one (.) eli se on hoijettava (.) ja jos koulu ei
4 hoidu (.) sulla niinkun yksin tuolta ni (.) siinä voi olla sitte (.) Sanna miettiä
5 muita ratkasuja (.) onko näin

6 S: On ja (.) se on varmaan ihan hyvä tässä nyt sanoakin ääneen että (.) se on
7 ihan totta (.) ja että kauheen pitkään me ei (.) jos tilanne ei huomattavasti
8 koulunkäynnin suhteen parane (.) niin ei ole (.) ei kenenkään etu et me
9 jatketaan sit näin (.) ja tuota (.) sitä jouutaan sit miettiin et (.) et mikä on se
10 seuraava vaihtoehto (.) ö- (.) ja (.) jos koulu ei (.) ei suju niin sillon nämä
11 avoimuuden tukitoimi ei ole riittävä (.) me ei pystytä tällasta koulukäyntiä (.)
12 ja sitä myötä muuta nuoren elämää turvaamaan (.) ja sit sen jälkeen o
13 vaihtoehot (.) ovat aika niukat (.) se on s- (.) niin että asut jossain muualla
14 (.) perhekotityyppisessä vaihtoehossa (.) kotiin ei ole paluuta (.) sen me
15 varmaan (.) tiämme kaikki (.) ei (.) ei minustakaan o sinne paluuta (.) ja
16 tuota (.) ja sitte ihan konkreettisia vaihtoehtoja jos miettii niin (.) niin (.) ö-
17 meidän omaa lastenkotia mie en lähe sul- miettimäänkään et musta se (.) se
18 ei ole sopiva sinua ajatellen (.) mut sitte (.) se on (.) ammatillinen
19 perhekoti (.) joko (.) muualla paikkakunnalla (.) niitähän on perhekoteja
20 (paikkakunta) läänissäki (.) (toinen paikkakunta) läänissä (.) hyvinkin
21 monta (.) eri paikoissa (.) ja (.) ja sitte(kaupunki) (.) meilläkin on täällä (.)
22 mut että (.) sitä ei tässä pysty viä sanomaan [et mi-mikä se on

23 N: *[Mm*

24 S: Onko parempi et se on muualla ku (paikkakunta) (.) onko parempi että
25 se on täällä (.) plus sitte se että (.) sattuuko sillo esimerkiksi (paikkaa)
26 olemaan paikkaa siellä perhekodissa (.) jollon se tulee ajankohtaseksi (.) ne
27 on (.) tällä hetkellä täällä kaks perhekotia joita voidaan (.) todennäköisesti
28 ajatella ja (.) ja ny tiiän et kumpikin on tällä hetkellä käsittääkseni (.) täysi

29 N: *Mm (.) mie lähen Matilaiselle*

30 S: Mitä

31 N: *Matilaiselle (.) [((nauraa))*

32 S: [Et lähe (.) sinne sinä et kyllä
(yhteistä naurua))

33 T1: Mikä se Matilainen o ((naurahten)) (Palaveri 2)

Työntekijä näkee koulunkäynnin asiana, joka nuoren tulisi hoitaa nykyistä paremmin. Jos nuori ei käy koulua tukitoimista huolimatta, sosiaalityöntekijä joutuu miettimään uusia ratkaisuja. Työntekijä vahvistaa rajanvetoansa viittaamalla siihen, mitä sosiaalityöntekijä on aikaisemmin sanonut. Työntekijän puhujaseema vahvistuu, ja ammattilaisten yksimielisyys korostuu. Samalla nuoren kyky käydä koulua kyseenalaistuu, ja nuori nähdään *asioita hoitamattomana*. Työntekijä pitää nuoren yksinasumista syynä siihen, että hänellä on koulunkäyntivaikeuksia. Seuraavassa puheenvuorossa sosiaalityöntekijä hahmottelee vaihtoehtoja nuoren tukiasumiselle. Hän myös kuvaa nuorta *yksinasuvaksi* ja siksi *koulunsa hoitamattomaksi*. Tilanne saattaa edellyttää nuoren siirtymistä tukiasunnosta perhekotiin. Työntekijä asettaa rajan selkeästi; ellei nuoren koulunkäynti kohennu, nuoresta tulee perhekodin asukas ja ympärivuorokautisen valvonnan alainen.

Riveillä 11 ja 12 sosiaalityöntekijä arvioi, että nuoren koulunkäynnin vaikeudet ovat merkki avohuollon tukitoimien riittämättömyydestä ja viranomaisten kyvyttömyydestä turvata nuoren elämää. Hän kuvaa tilanteen sosiaalihuollon käsittein ja sosiaalityöntekijän puhujaseemasta. Riviltä 13 eteenpäin työntekijän rajapuhe muuttuu palvelujärjestelmälähtöiseksi paikkapuheeksi. Keskeistä ei ole nuoren pulmallinen koulunkäynti vaan se, mikä on nuoren oikea asumispaikka jatkossa: ”niin että asut jossain muualla perhekotityyppisessä vaihtoehossa”. Sosiaalityöntekijä luettelee erilaisia asumisvaihtoehtoja, jolloin nuori määrittyy siirtelyn kohteena. Hänen puheensa tuottaa kuvan nuoresta, joka ei voi palata kotiin, mutta ei sovellu myöskään kaupungin omaan lastenkotiin ja joka voidaan siirtää johonkin lastenkotiin kolmen eri kunnan alueella. Nuori on kohde, jolle toiset etsivät uutta asumispaikkaa. Rivillä 23 työntekijä jättää tilanteen avoimeksi: ”sitä ei tässä pysty viä sanomaan et mi-mikä se on”, jolloin nuori jää epävarmuuteen. Nuori

kommentoi sosiaalityöntekijän rajojen asettamista ja siirtosuunnitelmia lyhyellä minimipalautteella.

Sosiaalityöntekijä jatkaa arviointia nuorelle sopivasta paikasta: ”onko parempi et se on muualla ku (paikkakunnan nimi) onko parempi että se on täällä plus sitte se että sattuu ko sillo esimerkiksi (lastensuojeluyksikön nimi) olemaan paikkaa.” Vuorovaikutuksessa vahvistuu se, että viranomaiset ratkaisevat, mikä on nuorelle parasta. Tilannetekijät, kuten auttamisinstituutioiden asiakasvalikointi ja paikka-tilanne, vaikuttavat siihen, mikä on nuoren seuraava asuinpaikka. Nuoren seuraava olinpaikka on konkreettisesti avoin ja hänen asemansa liikkeessä.

Sosiaalityöntekijä puhuu perhekodeista yleisellä tasolla eikä esimerkiksi käytä niiden nimiä. Ehkä sosiaalityöntekijä jättää perhekodit nimeämättä, jotta nuoreen kohdistettu interventio jäisi epämääräisemmäksi. Auttamisinstituutiot edustavat eriasteista rajanvetoa nuorten arkeen; on olemassa paikkoja nuorille ja haastaville nuorille sekä vielä erityisen vaikeahoitoisille nuorille. Esimerkissä sosiaalityöntekijän yleinen kuvaus perhekodeista ei ole niin altis nuoren vastaan puhumiselle. Keskustelua on helpompi jatkaa.

Tästä huolimatta nuori käyttää puheenvuoron vastaehdotuksen muodossa ”Mm mie lähen Matilaiselle”. Nuori tulee mukaan keskusteluun lyhyellä repliikillä, jossa hän esittää oman suunnitelmansa. Nuoren ääni on sarkastisen huumorin sävyttämä. Vastaan puhumisen muoto on hienovarainen ja monimerkityksellinen. Selkeästi nuori erottautuu siirreltävän nuoren asemasta. Riveillä 29–33 aktivoituu merkityksiä, jotka avautuvat vain nuorelle ja sosiaalityöntekijälle. Nuori kommunikoi minimaalisella kielellä. ”Matilainen” on koodi hänet tuntevalle sosiaalityöntekijälle. Rajojen asettaminen ja vastaan puhuminen tapahtuvat yhteisen tiedon varassa, sisäpiirissä.

Viimeinen esimerkki rajojen asettamisesta on jälleen Lassen toisesta palaverista. Edellä nuori on poistunut palaverista ja aikuiset pohtivat nuoren siirtoa koulukotiin. Esimerkki tuo esille, miten auttamisinstituution käytännöt luovat yleistettyjä käsityksiä asiakkuudesta (ks. Vanhala 2005). Äidin mukaan nuori kavahtaa koulukodin tiukkoja rajoja. Riitta Granfeltia lainaten (2003) on eri asia olla ”lukittu kuin lukitsematon ihminen”:

- 1 Ä: Lassella on varmaan semmonen kuva nyt vähä et (.) panna lukkojen
- 2 aakse jonneki
- 3 S: Ei
- 4 Ä: [On ihan varmasti
- 5 S: [(.) Viis kuusko on perhekodissa aina nuorta (.) ja poikia on (.) pojat
- 6 on poikien paikoilla ja tytöt tyttöjen paikoilla
- 7 T1: Tai sitte ne on sekapaikoilla
- 8 S: Siellä taitaa olla sekapaikkojaki (.) aamulla viiän kouluun ja haetaan
- 9 koulusta että kyllä se rajottuneempaa on kun (.) varmaan siellä
- 10 vastaanotossa ja (.) ja jos on vierihoito niin ollaan tupakillakin perässä et ei
- 11 päästetä (.) että tarpeen mukkaan on se valvonta että (.) kyllä se siinä
- 12 mielessä Lasse on varmaa oikeessa että (.) ei se helepoin paikka tai löy (.)
- 13 sanotaa löysin paikka
- 14 Ä: Nii (.) et siellä on se valvonta (palaveri 5)

Äiti epäilee nuoren haluttomuuden siirtyä koulukotiin liittyvän käsitykseen, että ”nyt vähä et panna lukkojen taakse jonneki”. Tällöin ammattilaiset rajoittavat nuorta rajaamalla hänen tilaansa. Sosiaalityöntekijä kiistää mielikuvan, mutta nuoren äiti vakuuttaa, että nuorella on tämä mielikuva. Sosiaalityöntekijä avaa koulukodin käytäntöjä tarkemmin: ”viis kuusko on perhekodissa aina nuorta ja poikia on pojat on poikien paikoilla ja tytöt tyttöjen paikoilla”. Puheenvuorossa

suljettu koulukoti muuntuu perhekodeiksi, pieniksi 5–6 nuoren kodinomaisiksi yksiköiksi, joissa on tavallisia poikia ja tyttöjä. Koulukodissa institutionaalinen erottelu tapahtuu sukupuolen mukaan. Kunnat voivat lähettää poikia poikapai-koille ja tyttöjä tyttöpaikoille.

Riveillä 8–13 sosiaalityöntekijä ei korosta paikan tavallisuutta vaan sen erityisyyttä: ”aamulla viiään kouluun ja haetaan koulusta että kyllä se rajottuneempaa on kun varmaan siellä vastaanotossa ja ja jos on vierihoito niin ollaan tupakilla-kin perässä et ei päästetä että tarpeen mukkaan on se valvonta että kyllä se siinä mielessä Lasse on varmaa oikeessa että ei se helepoin paikka tai löy sanotaa löy-sin paikka.” Puheenvuorossa nuoresta tulee *kuljetettava, rajoitettu, perässäkul-jettava, vieressäoltava ja valvottava*. Sosiaalityöntekijä lähestyy nuorta *huoltapi-dettävänä ja kontrolloitavana*.

Kun aikuiset asettavat palaverissa nuoren elämäntilanteeseen rajoja, he arvioi-vat nuoren luonteenlaatua. Rajojen asettaminen edellyttää heiltä siten moraalisia ja normatiivisia kannanottoja. Nuoret ovat esimerkiksi pulmallisia ”luuhaajia”, ”asioita hoitamattomia” tai päihteiden ”ongelmakäyttäjiä”. Aikuiset ovat tilan-teessa, jossa nuorten käyttäytyminen ei voi jatkua entisellään. Auttamisinstituutiot ovat erikoistuneet hoitamaan erityyppisiä ongelmia. Palaverissa ammatilli-nen keskustelu siirtyykin usein nuoren tilanteesta sen pohtimiseen, mikä olisi hänelle tukiasumista parempi paikka. Rajapuhe ja siihen liittyen paikkapuhe tuo-vat esille muun muassa ammattilaisten tapoja pohtia, millainen asiakas sopii kul-loiseenkin auttamis- ja kasvatusinstituutioon sekä millaisia toimenpiteitä tulisi soveltaa yksittäisissä asiakastapauksissa. Yhtäältä rajapuhe mahdollistaa ammat-tilaisten vastuunoton ja toiminnan, mutta toisaalta puhetapa tuottaa nuoren, joka on moneen auttamis- ja kasvatusinstituutioon sopimaton ja liki aikuisten autta-mattomissa.

Ammattilaisten paikkapuheen mielekkyys on sidoksissa palvelujärjestelmän rakenteeseen. Palaverin tehtävänä on tarvittaessa ohjata tai siirtää nuori auttamisinstituutioon, jonka ammattilaiset uskovat paremmin vastaavan nuoren tarpeisiin. Nähdäkseni paikkapuheen pulmallisuus liittyy ensinnäkin siihen, että nuori määrittyy toisten siirreltävänä ja hän jää usein tulevaisuutensa suhteen epävarmuuden tilaan. Toiseksi nuoren institutionaalinen minuuus pitää tällöin sisällään tulkinnan, että nuori ei osannut asua edes tuetusti, hänet on pakko lähettää (taas) eteenpäin. Aikuisten näkökulmasta nuorta siirtämällä hyödynnetään palvelujärjestelmän käyttämättömiä mahdollisuuksia. Ammattilaisilla paikanvaihtoihin liittyy toivo uusista keinoista ja muutoksesta parempaan. Kuitenkin auttamisinstituutioiden nuoret ovat toisinaan palaverikeskusteluissa konkreettisesti ja kategorisesti paikattomia. (ks. Vanhala 2005.)

Positiivinen palaute

Edellisissä keskustelujaksoissa osapuolet tulkitsevat nuoren tilannetta tavalla tai toisella asioiden pulmallisuuden kautta. Ammattilaiset kyselevät nuorelta puuttuvia tietoja, nuoren tilanne herättää heissä huolta. Aikuiset neuvovat nuorta tai rajoittavat nuoren sopimatonta käyttäytymistä. Palavereissa keskustelijat antavat kuitenkin nuorelle myös positiivista palautetta. Tällöin keskustelijat kertovat nuoren omaavan hyviä luonteenpiirteitä, toimineen oikein ja vastanneen institution odotuksia. Positiivinen palaute vahvistaa nuoren hyväksytyjä institutionaalisia minuuksia. Myönteinen palaute liittyy usein institution näkökulmasta nuoren elämässä olennaiseen muutokseen. Nuoren arjessa on tapahtunut jotakin, josta työntekijät voivat päätellä tukiasumisen olevan nuorelle hyödyksi ja sujuneen hyvin.

Positiivinen palaute saa usein rakenteen ”hyvä, mutta” tai ”hyvä, kun vaan”. Tällöin positiivinen palaute rakentuu samaan virkkeeseen tai samaan keskustelujaksoon kuin rajojen asettaminen tai neuvonanto. Tämä aiheuttaa minulle tulkinnallista hämmennystä, sillä positiivinen palaute sisältää ristiriitaisen viestin. Mikä on myönteisen palautteen funktio silloin, kun se tuottaa ideaaliasiakkaan, johon nuorenkin tulisi pyrkiä, tai se kietoutuu yhteen negatiivisen palautteen kanssa? Harvoin aikuisten antama positiivinen palaute on ehdotonta nuoren palkitsemista. Positiivinen palaute on puhujalle usein keino pehmentää esittämäänsä kritiikkiä tai viitoittaa suuntaa, johon haluaisi nuoren kulkevan.

Palavereiden ilmapiiri vaihtelee. Osapuolet keskustelevat joko myönteisessä tai kielteisessä ilmapiirissä tai tunnelma vaihtelee nopeasti palaverin kuluessa. Ilmapiirimuutokset ovat yhteydessä osallisten käyttämiin keskustelullisiin keinoihin. Ilmapiiriin ei vaikuta yksiselitteisesti se, miten helpoksi tai vaikeaksi aikuiset tulkitsevat nuoren tilanteen. Lastensuojelun kentällä eri toimijat keskustelevat siitä, milloin asiakas tulisi kohdata positiivisen palautteen varassa ja milloin taas rajojen asettamisella ja negatiivisella palautteella saavutetaan parempi tulos asiakkaan elämässä. Voimavara- ja ratkaisukeskeisyys ovat käsitteitä, jotka viittaavat myönteisen palautteen varaan rakentuviin työkäytäntöihin. (Pösö 1997). Yksikön palavereissa palautteenantomuodot lomittuvat, eikä positiivinen palaute ole palavereissa vallitseva työmenetelmä (ks. Kuronen 2004). Osapuolet käyttävät positiivista palautetta vähemmän kuin neuvonantoa, huolenherättämistä tai rajojenasettamista. Vain tietynlainen tulkinta nuoresta ja hänen arjestaan huomioidaan positiivisella palautteella.

Usein osapuolet käyttävät positiivisen palautteen keinoa välähdyksenomaisesti ja lyhyesti. Aikuiset tulkitsevat oikeaan suuntaan kulkevan nuoren positiivisesti. Ammattilaisten toivomaa kehitystä kohti parempaa arkea saattaa kuitenkin hor-

juttaa esimerkiksi tieto nuoren retkahduksista. Seuraava esimerkki on palaverista, jossa on myönteinen ilmapiiri, vaikka käsiteltävät teemat eivät ole osapuolille helppoja. Ammatillaiset tulkitsevat nuoren toimintaa sekä kielteisesti että myönteisesti.

1 T1: Entä se päihteidenkäyttö

2 N: *Oisko se siitä rankasti laskenu että tuo alkoholi*

3 T1: Ni (.) ni (.) ni aineitten (.) aineitten osalta (.) mitä se tarkoittaa

4 N: *Se (.) se on niinku vähentyny aika rankasti tuo (.) mitä tuo (.) pari*

5 *kuukautta ollu (.)jossain (.) siinä (1) asuttu ((epäselvää puhetta))*

6 (3)

7 T1: Ootteko te keskustellu näistä

8 T2: Mm (.) voin puuttu- (.) kuuntele (.) tuota niin niin (.) siis sen (.) tähän

9 (.) niinkun mun mielest Tero vähä vähätteli tätä asiaa (.) [koska se musta se

10 on aika

11 P:

[No niin (.) mä kuuntelen kans et

12 ((naurahtaan))

13 T2: Tota ni (.) se on aika lailla niinku reippaasti (.) jos sul täs taannoin oli

14 niinku (.) semmonen (.) suunnilleen viikon (.) mittane (.) yliki (.)

15 amfetamiiniputki (.) ja nyt sä sanoit et vähä vähentyny (.) ja nyt on ollu

16 niinku (.) siitä (.) jo ennen sitä palaveria oli jo (.) ai-aikaa siinä et sä totesit

17 että (.) että tästä täytyy niinku (.) ottaa asia tosissaan ni (.) mejän tietämän

18 mukaan ei ollu niinku amfetamiinia ollenkaan (.) ja sitte on ollu muutama

19 semmone (.) onko ollu yks kaks kertaa jollon sä oot sanonu et sä oot

20 poltellu (.) ja tota niin niin (.) ja sitte olit tää ykski kerta (.) silloin muute

21 juteltiin puhelimes aika pitkäänkin kun (.) tämän (.) Reetan kans oli menny

22 väli poikki ja sä olit sitte siihen ottanu tätä (.) sanoria ku (.) tuntuu että

23 ahistaa niin hirveesti ja puhuttiin sitte siinä (.) just sitä et ei kannata mitään

24 muuta ny sitte lähtee siihe (.) myllyyn vetämään (.) ja ilmeisesti se loppuilta

25 menikin sitte iha hyvin (.) että tuota niin niin (.) olit ollu veljen luona ja (.)

26 ja pahin ahistus ja (.) järkeen ottamine oli sitte menny siinä ohitte ja (.) mut

27 et sen jälkeen on ollu viä näitä että (.) et on tota alkoholin käyttöö ollu aika

28 lailla (.) runsaasti ((korostaen)) (.) mutta tota niin niin (.) et jos niinku ihan

29 aineista puhutaan ni (.) mun mielestä sä tosiaan vähättelit aika reippaasti (.)

30 et se on niinku menny (.) erittäin paljo parempaan suuntaan ja (.) ja nyt sitte

31 tota niin niin (.) mikä viime (.) viikon tieto on niin (.) mun mielest nyt tämä

32 alkoholikin on nyt niinku (.) rauhottumaan päin

33 T1: Entä sä (.) Merja

34 P: No (.) joo (.) mä (.) kans sitä (.) niihän se on (.) vertaa tosiaan siihe

35 lähtötilanteeseen

36 (välissä keskustelu nuoren päihdeyksikkökäyntien toteutumisesta, jotka

37 ovat jääneet viimeaikoina väliin)

38 T1: Ooks sä ite tyytyväinen (.) vallitsevaan tilanteeseen (.) et jos kuus

39 viikkoo ilman anfetamiinia ja (.) ja oliko siinä yks käyttökerta mitäkö (.)

40 mitä sä sanoit

41 T2: Sanori

42 T1: Sano ny

43 N: *En mä nyt tiä oonko mä tyytyväine sitte toho (.) tullu tota kaljaa*

44 *otettua (.) on mul (.) ei mul enää sillai pää (.) o tuntunu et pää ei oo*

45 *selvinny siitä (.) et mitä sit ottaa (.) niinku jotakin kerra (.) yrittää tosissaan*

46 *ni (.) menee toi*

47 T1: Niin (.) mitäs sille vois tehdä että sais tän (.) alkoholikäytönkin

48 vähemmän

49 T5: Mm (.) montako käyttökertaa viikossa alkoo (.) [keskimäärin

50 N:

[No (.) en mä (.)

51 *ossaa sannoo*

52 T5: No (.) keskimäärin (.) aattele nyt suunnilleen

53 N: *Kaks (.) kolme (.) neljä (.) viis (.) riippuu viikosta*

54 T5: Mm (.) kahesta viiteen (.) on paljo (.) ooko nä sitä antabusta miettinyt

55 N: *Oon mä miettinyt sitä mutta (.) aina tulee siihen samaan vastau-*

56 *((hiljaisella äänellä)) (palaveri 8)*

Positiivinen palaute mahdollistuu, kun työntekijät tulkitsevat nuoren mahdollisesta retkahduksesta huolimatta yhteistyökykyiseksi ja autettavaksi. Ehkä nuori siksi uskaltaa puhua itsestään päihteidenkäyttäjänä. Työntekijä tarkentaa nuoren arviota nimenomaan aineiden osalta, vaikka nuori edellä mainitsee alkoholin. Tällöin työntekijä kohtaa nuoren *mahdollisena huumeidenkäyttäjänä*. Tätä tulkintaa nuori tukee vastauksessaan: ”se on niinku vähentyny aika rankasti tuo”. Nuoren päihteidenkäytön vähentyminen luo virityksen positiivisesta muutoksesta. Nuori ei sulje aineidenkäyttöä kuitenkaan kokonaan pois. Samalla aikuiset voivat valita, tulkitsevatko he nuoren selviytyjäksi vai epäonnistujaksi. Työntekijä pyytääkin muilta osallistujilta lisäinformaatiota nuoren päihteidenkäytöstä, kysymällä onko asiasta nuoren kanssa keskusteltu. Sekä Yksikön työntekijä että päihdeyksikön työntekijä (P) reagoivat. Riveillä 13–32 Yksikön työntekijä kertoo nuoren tilanteesta kamppailuna päihteitä vastaan. Työntekijät tulkitsevat nuoren oman arvion päihteidenkäytöstään siten, että nuori vähättelee positiivista muutosta. Harvoin palaverissa syntyy tilanteita, joissa aikuiset tulkitsevat nuoren myönteisemmin kuin nuori itse. Kuitenkin tällä kertaa työntekijät suhtautuvat nuoreen päihteitä vastaan taistelevana *selviytyjänä*.

Otteessa työntekijän positiivinen palaute kietoutuu osaksi tarinaa, jossa nuorella on ollut ”putki päällä”, kunnes hän päätti irrottautua päihteistä. Työntekijä tietää, ettei nuori ole viimeaikoina käyttänyt kovia aineita. Nuori on retkahtanut muutamana kerran, mutta hän taistelee huumeriippuvuuden kanssa. Työntekijät puhuvat nuoren huumeidenkäyttäjämínuuden tilalle jo taistelussa voiton puolella olevan selviytyjän minuutta. Työntekijä tuo esille, ettei nuoren alkoholinkäyttö ole huumeidenkäyttöön verrattuna iso ongelma. Näin hän motivoi nuorta jatkamaan kamppailua päihderiippuvuutta vastaan. Työntekijä kulkee tarinassa nuoren rinnalla ja ymmärtää häntä. Tällainen työntekijän ja nuoren asemointi vahvistuu, kun palaverin puheenjohtaja kysyy päihdetyöntekijän mielipidettä. Päihdetyöntekijä edustaa palaverissa alan asiantuntijaa ja nuorta hoitavaa tahoja, joten hänen arviollaan on palaverissa erityinen asema. Päihdetyöntekijän arvio ”niihän se on

(.) vertaa tosiaan siihen lähtötilanteeseen” korostaa nuoren tilanteen olevan nyt myönteinen, jos hän suhteuttaa sen alkutilanteeseen. Työntekijät määrittävät nuoren sekä epäonnistujaksi että onnistujaksi.

Nuori ei kuitenkaan ota vastaan työntekijöiden myönteistä tulkintaa. Voisi olettaa, että nuoren kannattaisi vahvistaa työntekijöiden kuvaa hänestä *edistyneenä asiakkaana*. Nuori ei oma-aloitteisesti kommentoi aikuisten tilannetulkintaa, joten työntekijä kysyy nuorelta: ”Ooks sä ite tyytyväinen (.) vallitsevaan tilanteeseen (.) et jos kuus viikkoo ilman anfetamiinia ja (.) ja oliko siinä yks käyttökerta mitäkö (.) mitä sä sanoit.” Puheenjohtaja palaa keskustelussa nuoren päihteiden käyttöön. Työntekijät ovat tyytyväisiä, mutta nuori on vaitonainen. Vaikeneminen voi olla merkki nuoren aikuisia negatiivisemmasta tilannetulkinnasta, mikä käy ilmi vastauksesta: ”En mä nyt tiä oonko mä tyytyväine sitte toho (.) tullu tota kaljaa otettua (.) on mul (.) ei mul enää sillai pää (.) o tuntunu et pää ei oo selvinny siitä (.) et mitä sit ottaa (.) niinku jotakin kerra (.) yrittää tosissaan n (.)i menee toi.” Nuori kuvaa itsensä tyytymättömänä kaljottelijana, jonka olo on selkiintymätön. Hän määrittää itsensä päihteidenkäyttäjänä, jota vastaan aikuiset puhuivat. Nuoren puhe on poikkeuksellisen tunnustuksellista. Palaverikeskustelussa syntyy tilaa nuoren itsearvioinnille. Tällä kertaa nuori uskaltaa puhua työntekijöille itsestään päihdeongelmaisena. Myönteisessä ilmapiirissä nuoren ei tarvitse puolustautua. Nuoren tunnustus kuitenkin lopettaa työntekijöiden myönteisen puhejakson.

Nuoren vastaus mahdollistaisi työntekijöiltä esimerkiksi huolipuheen, mutta rivillä 47 työntekijä kysyy nuorelta toimenpiteitä alkoholinkäytön vähentämiseksi. Enää nuori ei ole selviytyjä, vaan hän on ammattilaisten toimenpiteiden kohteena ja vastuullinen toimija. Työntekijä palaa samalla myös palaverin tehtävään eli nuoren päihteidenkäytön hallinnointiin. Päihdetyöntekijä kysyy nuorelta alkoholin kulutuksesta. Aineisto-otteen lopussa nuori on päihteiden ongelmakäyttäjä,

jolle ammattilainen suosittelee antabusta. Riveillä 50 ja 53 nuori kertoo käyttökerroista epämääräisesti ja ehkä näin väistää ongelmakäyttäjän leimaa. Työntekijöiden myönteinen palaute painuu vuorovaikutuksen virtaan. Nuorella ei ole enää varaa tunnustaa päihdetyöntekijälle juomistaan yksityiskohtaisesti ja asettua ongelmaisen asemaan, sillä sitten työntekijät saattaisivat lisätä kontrolliaan.

Edellisessä esimerkissä positiivinen palaute on osa ammattilaisten arviota nuoren päihteidenkäytöstä. Heidän puheessaan nuoren tilanteesta syntyy ristiriitainen kuva. Työntekijät antavat nuorille myös selkeämmin myönteistä palautetta. Tällöin he kertovat nuoren omaavan hyviä luonteenpiirteitä ja taitoja:

- 1 T2: Koulunkäyntiin liittyvissä asioissa on (.) Marja (.) ollut omatoiminen
- 2 ja huolehtinut niistä jaksoista [ja ilmeisesti oot tuumannut että kävisit
- 3 tosiaan neljä vuotta

- 4 N: *[Hmm (.) joo (.) olen rehtorin kanssa sop (.)*
- 5 *neuvotellut ja*

- 6 T1: Joo (.) ihanaa että ite niinku oot hommat näitä asioita (.) ettei tartte
- 7 patistaa

- 8 T2: Marja on sillai aktiivinen kyllä
-
- 9 T1: Niin (.) ja näpäkkä nuori nainen on ite toisella puolen (.) niin se on (.)
- 10 tekkee sen molemmiin puolisen sen tukitoimen sillai hyväksi (.) että siitä on
- 11 hyötyä ja (.) aina (.)jos aattelee etteenpäin niin (.) nopeemmin pääsee siitä
- 12 poisikin kaikki siitä systeemistä

- 13 S: Onko Marjalla ittellään nyt mitään semmoista (.) mitä sie halluut (.)
- 14 haluaisit nostaa pöyälle ja keskusteluun

- 15 N: *No ei mul nyt sille oikeesti (.) tuo pyykkikone olisi kyllä aika mukava*
- 16 *homma mutta (.) mutta ei mulla silleen (palaveri 4)*

Kyseessä on 17-vuotiaan nuoren toinen tai kolmas palaveri. Nuori on asunut noin kolme neljä kuukautta tukiasunnossa, johon hän muutti sijaisperheestä.

Nuori on sairastunut vakavaan sairauteen, joka edellyttää leikkausta. Palaverin tunnelma on ymmärtävä ja positiivinen. Osallistujat keskustelevat lähinnä käyttäen neuvonantoa ja huolipuhetta. Nähdäkseni nuoren fyysinen sairaus oikeuttaa hänen elämänhallintansa vaillinaisuuden, ja aikuiset suhtautuvat häneen huolehtivasti. Nuori saa tilanteessa aktiivisen osallistujan aseman. Nuori soveltuu omaaloitteisena palaverin ja tukiasumisen käytäntöihin. Työntekijän tapa kuvata nuorta heijastelee tukiasumiseen soveltuvaa asiakasta.

Ensinnäkin nuoren lähityöntekijä kertoo, että koulunkäyntiin liittyvissä asioissa on ”Marja (.) ollut omatoiminen ja huolehtinut niistä jaksoista ja ilmeisesti oot tuumannut että kävisit tosiaan neljä vuotta”. Kun lähityöntekijä konstruoi nuoren *omatoimisena ja asioistaan huolehtivana*, puheenjohtaja ilmaisee tyytyväisyytensä. Aikuisten myönteinen palaute tekee näkyväksi Yksikön institutionaalisen tavoitteen itsenäistää ja aktivoida nuoria. Keskustelun nuori on ajatellut tulevaisuutta, tehnyt suunnitelmia neljälle vuodelle. Tämä tuottaa kuvan *pitkäjänteisestä ja harkitsevasta* nuoresta. Edellä mainitut ominaisuudet liitetään usein hyvin elämäänsä hallitsevaan yksilöön. Kulttuurisen itsestäänselvyiden mukaan nuoren tulee myös suoriutua keskeisistä kehitystehtävistä ja siirtyä vastuulliseen aikuisuuteen (Rantamaa 2005; Raitanen 2005). Nuori ottaa työntekijöiden palautteen vastaan. Hän vahvistaa työntekijöiden tulkintaa aktiivisesta ja aikuisten kanssa *neuvottelevasta nuoresta*: ”hmm joo olen rehtorin kanssa sop neuvotellut ja.” Riveillä kuusi–kahdeksan työntekijät nimeävät nuorta myönteisesti. Nuori on itse hoitanut asioitaan, häntä ei työntekijöiden tarvitse patistaa ja hän on aktiivinen. Positiivisen palautteen käänköpuoli on, että työntekijät samalla antavat ymmärtää, ettei nuoren tulekaan olla pitkäaikaisesti tukisysteemistä riippuvainen. Tämän voi lukea palaverin loppukeskustelusta.

Puheenjohtajan yhteenveto tekee näkyväksi Yksikön ideaaliasiakkaan ja tukiasumisen väliaikaisuuden: ”niin ja näpäkkä nuori nainen on ite toisella puolen niin se on tekkee sen molemmiin puolisen sen tukitoimen sillai hyväksi että siitä on hyötyä ja aina jos aattelee etteenpäin niin nopeemmin pääsee siitä poiskin kaikki siitä systeemistä.” Työntekijän nuoren sukupuolta korostava ”näpäkkä nuori nainen” -ilmaus kertoo nuorelle tavoiteltavasta naiseudesta. Harvoin osallistujat viittaavat selkeästi nuoren sukupuoleen. Kuitenkin näyttäisi siltä, että tyttöjen kohdalla työntekijät tekevät helpommin viittauksia sukupuoleen kuin poikien kohdalla. Työntekijä katsoo, että nuoren luonteenpiirteet ja oma aktiivisuus edesauttavat tukiverkoston purkamista. Toisin sanoen tukiasumisen tavoitteena on nuori, joka on itsenäisen, päättäväinen ja yhteistyökykyinen.

Nuori ei reagoi työntekijän antamaan palautteeseen. Arvoitukseksi jää, mitä merkityksiä nuori liittää työntekijän puheeseen. Sosiaalityöntekijä rohkaisee nuorta puhumaan: ”onko Marjalla ittellään nyt mitään semmoista mitä sie halluut haluaisit nostaa pöyälle ja keskusteluun.” Antamalla nuorelle puhetilaa sosiaalityöntekijä ehkä varmistaa, ettei esiin ole tullut sellaista, joka vahingoittaisi hänen ja nuoren yhteistyösuhdetta. Osapuolet odottavat, että nuori kommentoisi heidän arvioitaan. Nuori kuitenkin vain toistaa palaverissa jo aikaisemmin esittämänsä pyynnön: ”no ei mul nyt sille oikeesti tuo pyykkikone olisi kyllä aika mukava homma mutta mutta ei mulla silleen.” Nuoren huoli kohdistuu arjen välttämättömyyteen. Ehkä yhteinen keskustelu pyykinpesukoneesta on hänelle merkityksellisin.

Viimeinen esimerkki kuvastaa, miten ammattilaiset antavat positiivista palautetta instituutioihin sopeutuvalle nuorelle. Lastenkodin työntekijä antaa nuorelle myönteistä palautetta siitä, että hän on käyttäytynyt oikein eli sopeutunut lastenkodin käytäntöihin:

1 L: Koko ajan mitä tääl oot ollu että ei o ollu luvattomia poissaoloja ja (.)
2 ja mitä ollaan koululta kyselty niin palaute on ihan hyvä (.) ja (.) sitten tuota
3 (.) tämän oman sairauden sinä oot hoitanu hirveän hyvin että (.) oot hoitanu
4 ne tarkistukset ja (.) lääkkeet ja noin (.) et oli tämmönen pitkä aika ettei ollu
5 mitään

6 N: *Mm*

7 L: Ja tuota (.) ja nyt ku oot tossa yksiössä ollu ni (.) sul on ollu lääkkeet
8 niinkuomalla vastuulla että (.) kuukauden jaksossa () niitä lääkkeitä itelle
9 (.) () (.) ja samoin sitte nämä (lastenkodin) (.) mikä sulle on tässä sitte
10 näitä sääntöjä laitettu niin (.) sinä oot noudattanu ne koko ajan (.) oot tullu
11 silloin tänne ku on pitäny ja (.) hoitanu nämä siivoukset ja (.) ja (.) päihteistä
12 että et o jääny koskaan kiinni ja (.) testattukin on kaikki (.) nii (palaveri 9)

Nuori on siirtynyt juuri lastensuojelujärjestön lastenkodista Yksikköön. Kyseessä on kahden instituution yhteinen neuvottelu, jossa osallistujat käyvät läpi nuoren viettämää aikaa lastenkodissa ja nuoren siirtymistä tukiasuntoon. Palaveri on tunnelautunut, ja osapuolet tulkitsevat nuorta vuoroin myönteisesti ja kielteisesti. Osa mukana olijoista on työskennellyt nuoren kanssa pitkään, jolloin myös heidän näkemyksensä nuoresta on moniulotteinen. Lastenkodin työntekijän puheenvuoro tuo esille, mitä hän nuoren arjessa seuraa ja arvioi. Hän kuvaa nuorta *kouluikäyväenä ja sääntöjä noudattavana* nuorena, joka ei syyllisty luvattomiin poissaoloihin. Lastenkodin työntekijä on saanut nuoresta koululta hyvää palautetta. Aikuisten käsitystä nuoresta vastuullisena toimijana vahvistaa myös se, että nuori hoitaa itseään ja omaa sairauttaan. Nuori saa työntekijältä myönteistä palautetta, sillä hän on *noudattanut ammattilaisten ohjeita*. Aikuiset ovat todenneet nuoren *luotettavaksi*. Työntekijä kuvaa nuoren sopeutuneen instituution käytäntöihin: ”sulle on tässä sitte näitä sääntöjä laitettu niin (.) sinä oot noudattanu ne koko ajan (.) oot tullu silloin tänne ku on pitäny ja (.) hoitanu nämä siivoukset ja (.) ja päihteistä että et o jääny koskaan kiinni ja (.) testattukin on (.) kaikki nii.” Repliikissä työntekijät eivät ole nuoren kanssa säännöistä neuvotelleet, vaan he

ovat ne nuorelle antaneet. Otteesta voi lukea, että hyvä nuori noudattaa instituution sääntöjä, hän tulee kun on sovittu, hän siivoaa, ei jää päihteistä kiinni ja suostuu ammattilaisten testattavaksi.

Sopeutumaton nuori on usein kasvatus- ja auttamisinstituutiossa pulmallinen, vaikka vastaan puhuminen voi olla myös tärkeää nuoren ja ammattilaisten kehittymiselle (ks. Virokannas 2004). Nuoret vastaavat aika minimalistisesti aikuisten myönteisiin puheenvuoroihin. Positiivisen palautteen funktiot ovat palavereissa moninaiset. Työntekijät nimeävät nuoren onnistujaksi, mutta samalla he usein kertovat, että nuorella on vielä parannettavaa. Positiivinen palaute kertoo, millainen nuori sopii auttamis- ja kasvatusinstituutioihin (ks. Pösö 1997, 156).

6.4 Yhteenveto: palaverien puhuja-asetmat ja neuvottelut institutionaalisista minuuksista

Edellä erittelin palaveripuheesta yhtäältä osapuolten käyttämiä keskustelullisia keinoja ja toisaalta heidän tapojaan määrittää toisiaan. Palaveripuhe on sekä kasvatuksellista ja suunnattu nuorelle että Yksikön tehtävistä lähtevää ja suunnattu toisille ammattilaisille. Osapuolet neuvottelevat havaitsemistaan ongelmista nuoren arjessa ja Yksikön kyvystä hallita tilannetta. Palaverivuorovaikutuksessa nuorella on joukko mahdollisia institutionaalisia minuuksia ja asemointeja. Ensimmäkin institutionaaliset minuudet osoittavat miten osapuolet haluavat/voivat tilannekohtaisesti nimetä itseään ja toisiaan. Toiseksi palaverikeskustelussa mahdollistuu osallistujille eri vahvuisia puhumisen paikkoja ja mahdollisuuksia. Kolmanneksi institutionaaliset minuudet sisältävät kulttuuris-moraalista tietoa ja antavat viitteitä esimerkiksi siitä, miten aikuiset toimivat nuoren kanssa jatkossa. Nuoret repliikeissään joko normalisoivat arkeaan, asettuvat vastarintaan, vaikeenevat tai hyväksyvät tavat, joilla aikuiset heitä nimeävät. Sekä nuori että työntekijä tavoittelevat uskottavan ja hyväksytyin puhujan asemaa. Työntekijät suorit-

tavat institutionaalisia tehtäviä, kuten nuoren ohjaamista itsenäiseen elämään. Nuori taas pyrkii asemoitumaan asiakkaan asemaan ja välttämään osapuolten kritiikkiä.

Seuraava taulukko kokoaa yhteen eri keskustelujaksojen kokonaismäärän palaveriaineistossa. Laskeminen osoittaa sen, että kaikki keskustelujaksot esiintyvät tiheästi aineistossa. Laskeminen edellyttää tulkintaa keskustelun tarkoituksesta ja siitä, milloin yksi keskustelujakso vaihtuu toiseksi. Siten aineisto ei ole yksiselitteisellä tavalla numeralisoitavissa (ks. Potter 1996a, 139–140). Analysoimieni keskustelujaksojen lisäksi palaverissa on jaksoja, joissa puhuja kuvailee nuoren arjen tapahtumia tai Yksikön toimintatapoja. Samoin osapuolet sopivat seuraavien kokousten ajankohdista, pohtivat palaverista poissaolojen syitä tai jutustelivat ennen varsinaisen palaverin alkua.

Taulukko 2. *Keskustelullisten keinojen kokonaismäärät*

Kysymyspatteristo	Huolenherättäminen	Neuvonanto	Rajojen asettaminen	Positiivinen palaute
50	113	212	105	89

Taulukosta voi nähdä, miten palaverivuorovaikutus painottuu huolenherättämiseen ja neuvonantoon. Mikäli Yksikön työntekijät kutsuvat palaverin koolle kriisitunnelmissa ja nuoren asuminen on vaarassa keskeytyä, aikuiset käyttävät enemmän rajojen asettamisen keinoa. Vaikka osapuolet käyttivät positiivista palautetta 89 kertaa, niin joissakin palaverissa nuori ei saanut positiivista palautetta juuri lainkaan. Enimmillään aikuiset huomioivat nuoren palaverissa vähintään lyhyellä positiivisella maininnalla 13 kertaa, kun taas vähimmillään osapuo-

let käyttivät myönteisiä mainintoja kaksi kertaa. Kaiken kaikkiaan positiivisen palautteen jaksot ovat lyhyempiä kuin muut keskustelulliset keinot.

Nuori neuvottelujen osapuolena

Institutionaaliset kohtaamiset eivät ole neutraaleja tai tasa-arvoisia (ks. Drew & Heritage 1992; Markova & Floppa 1997; Mönkkönen 2001). Usein ajatellaan, että valta liittyy vain tiettyihin instituutioihin kuten erilaisiin laitoksiin ja puolustusvoimiin. Vuorovaikutuksen tutkimuksessa lähdetään tästä poiketen siitä, että valta on aina tavalla tai toisella läsnä. Vuorovaikutuksessa valta on osin neuvottelukysymys, jolloin osapuolet voivat joko ottaa valtaa itselleen tai menettää sitä. Keskusteluun osallistuva voi rakentaa puhuja-asemaansa monin tavoin. Hän voi käyttää valtaa esimerkiksi vetoamalla asiantuntijuuteen, ammattiin, lakiin, sukupuoleen, ikään, vanhemmuuteen tai henkilökohtaiseen kokemukseen. Kielellistä valtaa voi paikantaa kysymällä: ketä kuunnellaan ja mitä pidetään vakuuttavana tietoa. (Silverman 1987; Parker 1990; Drew & Heritage 1992, 47–53; Pösö 2000, 275; Thornborrow 2002.)

Analyysi osoittaa, miten nuoret osallistuvat palaverissa. Nuori saattaa kiistää työntekijän kysymyksen relevanssin, jolloin hän on vasta-argumentoija. Keskustelujaksot pysähtyvät tai vaikeutuvat nuoren antaessa ”en tiedä” -vastauksia. ”En tiedä” -vastaukset tai vaikeneminen voivat olla nuorelle relevantteja tapoja osoittaa puhuja-asemansa epämukavuus. (ks. Silverman ym. 1998; Hutchby 2002.) Esimerkkien nuoret kertovat tilanteestaan toisenlaista tarinaa kuin aikuiset. Näin he ylläpitävät kasvojaan ja tavallisuuttaan. Nopeatempoinen ja arvioiva palaveri-tilanne lisää ehkä nuorten tarvetta asettua vasta-argumentoijan asemaan. Aikuiset kun odottavat, että nuori kertoisi itsestään monen ammattilaisen läsnä ollessa ja että hän osaa palaverin vuorovaikutussääntöjä.

Ammattilaisten työskentely perustuu sille, että nuori kertoo heille riittävästi asioistaan. Ammattilaisten on vaikea toimia, mikäli heillä ei ole tietoa nuoren tuloista ja menoista, Kelan päätöksistä, vuokranmaksusta, koulunkäynnistä ja niin edelleen. Usein nuori on palaverissa osapuoli, joka antaa tietoja ja kertoo arken-
sa yksityiskohdista. Kysymyspatteristoissa on ammattilaisen ja nuoren välillä haastatteluasetelma. Yksikön työntekijä kysyy ja nuori vastaa. Nuoret kuitenkin säätelevät sitä, mitä he vastaavat tai vastaavatko olenkaan. Ammattilaisten tavoitteena on saada nuoresta yksityiskohtaista tietoa. Samalla nuori saa mahdollisuuden kommentoida työntekijän esittämiä kysymyksiä. Toisinaan aikuiset määrittelevät ja asettavat nuoren tietämättömäksi, vuorovaikutussääntöjä rikkovaksi ja etäiseksi. Kysymyspatteristossa konkretisoituu aikuisten kasvatuksellinen asema ja he ohjaavat nuorta avoimeen kommunikaatioon. Vaikka kysymyspatteristossa keskustelun aiheena on usein arjen konkreettinen yksityiskohta, osapuolet käyvät neuvotteluja myös siitä, kuka nuori on.

Ammatillisen auttamistyön lähtökohtana on yksilöstä syntynyt huoli. Huolipuheessa ammattilaiset paikantavat ongelmaa, johon toimenpiteiden valitseminen perustuu. Sosiaalityölle tyypilliseen tapaan Yksikössä osapuolet lähestyvät nuoren tilannetta kokonaisvaltaisesti. Keskustelussa ammattilaiset kuitenkin myös kaventavat näkökulman esimerkiksi nuoren koulunkäyntiin. Tällöin he arvioivat nuoren koulunkäyntivaikeuksia ja sen mahdollisia syitä. Osapuolet saattavat esimerkiksi keskustella pitkään nuoren aamuhäämisen vaikeudesta. Nuoren näkökulmasta onkin olennaista, mistä näkökulmasta ammattilaiset määrittelevät nuoren ongelmia ja niiden syitä, sillä huolipuhe mahdollistaa sekä nuoren että ammattilaisen vastuuttamisen hankalasta tilanteesta. Osapuolet tuovat yhtäältä esille, että moni asia on nuoresta itsestään kiinni ja toisaalta aikuisilla itsellään on viimesijainen vastuun nuoren arjen turvaamisessa. Nuori voi keskustelussa asemoitua joko vastuutettavana tai huolehdittavana.

Kaiken kaikkiaan vuorovaikutusta suuntaa ammattilaisten tavoite ohjata ja kasvattaa nuorta. Usein sosiaalityöntekijät ja Yksikön työntekijät aloittavat neuvonantopaksoja, mutta myös nuoret kysyvät etuuksista, instituutioiden käytännöistä tai arjen hankaluuksista. Neuvonnassa työntekijä kohtaa nuoren, joka on opastettavissa vastuullisuuteen. Neuvo sisältää usein ideaalisia institutionaalisia miinuuksia, joita nuoren tulisi tavoitella. Palavereissa moni aikuinen opastaa nuorta yhtäaikaaisesti ja nuori on tilivelvollinen moniammatilliselle ryhmälle. Tukiasumisessa nuoren ei esimerkiksi odoteta puhuvan päihteidenkäytöstään vain lähi-työntekijän kanssa vaan päihteidenkäyttöä arvioi moniammatillinen ryhmä. Näyttäisi siltä, että nuoren on helpompi osallistua neuvonantoon, mikäli hän on aikuisten silmissä yhteistyökykyinen ja osaava. Kun nuoret vastustavat neuvonantoa, he tuovat esille omaa osaamistaan ja neuvon tarpeettomuutta. Kuitenkin epäsymmetriset puhuja-asetat myös mahdollistavat aikuisille nuoren oman tietämysten lisäämisen ja hänen asiansa ajamisen.

Rajojen asettaminen on mahdollista vain sille, joka saa keskustelussa mahdollisuuden sanoa mikä toiselle on hyväksi vetoamalla esimerkiksi ammattiasemaansa, vanhemmuuteensa tai ikäänsä. Kun osapuolet asettavat nuoren toiminnalle rajoja, he arvioivat nuorta suhteessa kasvatus- ja auttamisinstituutioiden institutionaalisiin odotuksiin. Kun nuori määrittyy Yksikköön soveltumattomaksi, työntekijät katsovat hänen olevan vielä intensiivisemmän tuen tarpeessa. Nuoren tuen tarpeen arviointi liittyy palvelujärjestelmän tarjoamiin eri tuki-, asumis- ja kontrollivaihtoehtoihin. Kun osapuolet miettivät nuoren kohdalla uutta asumisyksikköä, nuorelle on mahdollisuus saada parempaa tukea. Samalla nuori saa kuitenkin aseman ammattilaisten siirreltävänä kohteena. Kun osallistujat keskusteleval tukiasumisen epäonnistumisesta, nuoret usein vaikenavat, poistuvat paikalta tai esittävät oman näkemyksensä siitä, minne he voisivat muuttaa.

Positiivinen palaute näyttäisi helpottavan nuorta saavuttamaan palaverissa aktiivisen puhuja-aseman. Usein työntekijä nuorelle myönteistä palautetta antaessaan luo samalla kuvaa Yksikön ideaalisesta nuoresta. Institutionaalisesti ideaalinuori on koulua käyvä ja sääntöjä noudattava. Lisäksi hän hoitaa itsenäisesti asioitaan ja toimii järkevästi. Osapuolet eivät sovelle positiivisen palautteen keinoa silloin, kun he tulkitsevat nuoren hankalaksi tai rikkoneen sääntöjä. Palavereissa aikuiset eivät käytä positiivista palautetta tietoisena työmenetelmänä, vaan sen avulla he osoittavat nuorelle, mitä he häneltä odottavat.

Nuorten ääni on kuultavissa palaverikeskustelusta, joskin eri tavalla kuin ammattilaisten. Nuorten puhe on usein lyhyttä ja minimalistista, mutta he osallistuvat aktiivisesti joko hyväksyen tai vastustaen tapoja, joilla ammattilaiset heistä puhuvat. Institutionaalisessa vuorovaikutuksessa nuoren valta perustuu hänen mahdollisuuteensa vastata tai olla vastaamatta, antaa tai olla antamatta informaatiota, tehdä välihuomautuksia, jatkaa esillä olevaa teemaa tai yrittää vaihtaa sitä. Nuorten paljon käyttämä strategia on puhua aikuisten negatiivisia tilannemäärytyksiä vastaan. Samalla he pyrkivät normalisoimaan aikuisten tekemiä tilannetulkintoja (ks. Juhila 2004a). Näyttäisi siltä, että nuorella on harvoin varaa asettua apua tarvitsevan tai repsahtaneen asemaan, sillä palavereissa osapuolet neuvottelevat juuri siitä, miten tavallinen tai erityinen nuori on. Erityisnuoren asema merkitsee nuorelle usein lisääntyviä toimenpiteitä. Kiinnostava poikkeus on aineistoesimerkki, jossa nuori saadessaan työntekijöiltä positiivista palautetta alkaakin puhua itsestään repsahtaneena päihteidenkäyttäjänä. Samoin huolipuhe avaa nuorelle mahdollisuuksia puhua itsestään pulmallisena. Vuorovaikutus näyttäisi edellyttävän nuorelta kuitenkin usein epäonnistumisensa ja osaamattomuutensa suojaamista, esimerkiksi vaikenemalla.

Keskustelulliset keinot asettavat nuoren auttamisinstituution työn kohteeksi – hän on palaverin aihe ja tehtävä. Palavereilla on tärkeä merkitys instituutiossa. Ne mahdollistavat työntekijöille suunnitelmallisen työtteen ja keskinäisen tiedonjakamisen. Palaveritilanteet ovat kuitenkin haastavia nuoren puhuja-aseman kannalta. Nuori on monelta suunnalta tulevan palautteen keskiössä, ja ammattilaiset odottavat hänen kertovan aikuisryhmälle pulmistaan. Kriittinen lukija kysyisikin, millaisten asioiden käsittelyyn moniammatillinen palaveri parhaiten soveltuu ja millaisia teemoja ja puhetapoja palaveritilanne sulkee ulkopuolelleen? Onko esimerkiksi niin, että palaveritilanne vain hankaloittaa asioiden puheeksi ottamista. Ammattilaiset valmistautuvat palavereihin usein ennakolta, jolloin heillä on olemassa selkeämpi käsitys siitä, mitä he haluavat sanoa ja saada aikaan kuin asiakkaalla. He pystyvät lyhyessä ajassa kartoittamaan nuoren elämäntilanteen ja vaadittavat toimenpiteet, kun taas nuorelle asioiden jäsentäminen voi viedä enemmän aikaa. Vaikka ammattilaiset tarjoavat nuorelle puhumisen paikkoja, voi niiden käyttäminen olla paikoin vaikeaa.

Tiivistän vielä idean keskustelullisten keinojen ja institutionaalisten minuuksien yhteydestä seuraavaan taulukkoon. Taulukko ei tee oikeutta yksittäisten vuoro-vaikutustilanteiden vivahteikkuudelle, mutta yksinkertaisuudessaan se kokoaa keskeiset havaintoni nuoren ja Yksikön määrittymisestä ja keskustelujaksojen tavoitteista.

Taulukko 3. *Palaverien keskustelulliset keinot sekä institutionaaliset minuudet ja tavoitteet*

Keskustelulliset keinot	Ammattilaiset	Nuori	Keinon tavoite
Kysymyspatterit	<ul style="list-style-type: none"> - kysyjä, tietoa tarvitseva - keskusteluun kutsuja - arjen suuntaaja 	<ul style="list-style-type: none"> - informantti - vastaaja vs. "väärinymmärtänyt" - "en tiedä" -asemointi 	<ul style="list-style-type: none"> - saada nuorelta tietoa - asioiden hoito - tietävä Yksikkö
Huolenherättäminen	<ul style="list-style-type: none"> - vastuunottaja vs. vastuuttaja - tilannetta kartoittava - arjen suuntaaja 	<ul style="list-style-type: none"> - "huoleton" - tavallinen vs. tunnustava - pulmia esiintuova 	<ul style="list-style-type: none"> - vastuunotto vs. vastuuttaminen - ongelmien nimeäminen - empaattinen Yksikkö
Neuvonanto	<ul style="list-style-type: none"> - kasvattaja, ohjaaja - tietävä - arjen suuntaaja 	<ul style="list-style-type: none"> - tietämätön, ohjattava - osaamaton vs. kysyvä - kommentoiva - neuvoja tarvitsematon 	<ul style="list-style-type: none"> - oppiminen - asioiden hoito - kasvattava Yksikkö
Rajojen asettaminen	<ul style="list-style-type: none"> - päättävä toimija - vaihtoehdoton - uutta paikkaa etsivä - arjen rajoittaja 	<ul style="list-style-type: none"> - tarkkailtava - (päihde)riippuvainen - ongelmaratkaisija vs. rajoittamaton 	<ul style="list-style-type: none"> - vastuunotto - sopeuttaminen - rajoittava Yksikkö - pois lähetävä Yksikkö
Positiivinen palaute	<ul style="list-style-type: none"> - "kriteerien" asettaja - muutosta edellyttävä - kannustaja - arjen vahvistaja 	<ul style="list-style-type: none"> - omatoiminen - pitkäjänteinen - edistyvä vs. vielä opittavaa 	<ul style="list-style-type: none"> - muutoksen vahvistaminen - itsearviointi - onnistunut Yksikkö

Analyysiä ei pidä lukea niin, että kaikki sosiaalityössä tapahtuva palaverivuoro-vaikutus palautuisi yllä esittämiini keskustelullisiin keinoihin tai olisi aineistotteiden kaltaista. Kaiken kattavuutta keskeisempi tavoitteeni on ymmärtää, miten aineistoesimerkeissä osapuolet määrittävät nuoren institutionaalisia minuuksia ja puhuja-asemia. Analyysiä voi lukea esimerkkeinä siitä, miten keskusteluteemoihin liittyy hienovarainen puhe asiakkaan ja ammattilaisen asemista. Neuvotteluja institutionaalisista minuuksista on tarkasteltava tilannekohtaisesti.

Yleistettävissä on kuitenkin, että puhuessamme arjen teemoista, puhumme itseämme esiin ja arvioimme toisiamme. Usein vastaanottaja hyväksyy keskustelukumppaninsa tekemät kuvaukset itsestään. Vuorovaikutuksessa syntyy kuitenkin tilanteita, joissa puheen kohde esittää vasta-argumentteja, pyrkii normalisoimaan tilannettaan tai vaikenee. Vaikka nuoret eivät palaverissa useinkaan puhu paljon, he asettuvat kuitenkin aktiivisesti joko hyväksyjän tai vasta-argumentoijan asemaan. Silloinkin, kun nuoren puhe on minimalistista, palvelee se tilannekohtaista esittämistä, ehkä esimerkiksi minimipalaute on nuorelle usein ainoa mahdollinen responsi.

Palaverissa osapuolten on mahdollista ottaa liki vastakohtaisia puhuja-asemia. Työntekijä voi yhdessä puhejaksossa vastuuttaa itseään toimimaan ja toisessa taas korostaa nuoren olevan itse vastuussa tilanteestaan. Taulukossa merkintä vs. tarkoittaa keskenään vastakkaisia, mutta yhtä mahdollisia asemointeja. Ammatilliset (mukaan lukien omaiset) ja asiakasnuori muodostavat puhujasemakombinaatioita, jolloin vuorovaikutukseen syntyy vastavuoroisuutta. Nuoren asemointi on vastaus aikuisten asemoitumiseen, ja päinvastoin. Esimerkiksi rajoja asettaessa Yksikkö määrittyy päättäväiseksi toimijaksi, jolla ei ole muita vaihtoehtoja kuin joko olla nuorelle rajojen asettaja tai siirtää hänet toiseen asumisyksikköön. Samalla työntekijät suhtautuvat nuoreen tarkkailua ja kontrollia vaativana yksilönä. Nuori voi hyväksyä aikuisten näkökulman ja ottaa rajoitettavan aseman. Hän voi myös irtisanoutua keskustelun kulusta ja vastustaa lisääntyvää kontrollia. Vuorovaikutuksessa osapuolet jatkuvasti liittyvät toisten tekemiin tilannetulkintoihin tai erottautuvat niistä. Keskusteluun liittymisellä ja erottautumisella siitä osapuolet hallinnoivat itseensä liitettäviä merkityksiä.

Kyse ei kuitenkaan ole vain nuoren tavoitteesta säilyttää uskottava ja hyväksytty puhuja-asema. Palaverissa Yksikön yleisösuhte on kahtalainen, puhe on suunnattu sekä nuorelle että ammattilaisille. Vuorovaikutuksen yhtenä tavoitteena on, että yhteistyökumppanit näkisivät Yksikön työntekijät tietävinä, empaattisina,

huolehtivina, kasvattavina ja onnistuneina. Siten Yksikkö olisi jatkossakin se asumisyksikkö, johon sosiaalityöntekijät haluavat sijoittaa nuoria. Kuten institutionaalisessa vuorovaikutuksessa yleensäkin, työntekijöiden puhe on tehtävä-orientoitunutta ja tavoitteellista. Työntekijät saavat usein keskustelussa aseman nuoren arjen suuntaajina, rajoittajina ja arjen vahvistajina. Työntekijöiden puhuja-asemiin sisältyy mahdollisuus saada aikaan muutoksia nuoren tilanteessa. Puhuja-asemat tekevät työntekijöistä myös uskottavia yhteistyökumppaneita. Yksikön työntekijöillä on toimivaltaa, jota osallistujat kyseenalaistavat ja haastavat, mutta myös paljolti oikeuttavat. Osapuolet lähtevät siitä, että ammattilaisten läsnäolo on nuoren arjessa välttämätöntä. Nuori on läsnä ja vähintään kuulee, mitä muut hänestä puhuvat. Ehkä monen aikuisen läsnäolo viestii nuorelle välittämisestä, ovathan he kokoontuneet ratkomaan nuoren asioita. Kuitenkin on olemassa riski, että sen sijaan, että nuori oppisi puhevaltaiseksi neuvottelijaksi, hän oppii sen ongelmakeskeisen tarinan, jota ammattilaiset hänestä usein kertovat (ks. Pöösö 2004b).

7 Lomakkeilla suunnitelmallisuutta ja vakuuttavuutta

On vaikea kuvitella sellaista kasvatus- ja auttamisinstituutiota tai auttamisinstituution asiakkuutta, josta ei syntyisi dokumenttia (Vanhala 2005, 115). Auttamistyön käytännöissä on tunnistettavissa toimijoiden erilaisia tulkintoja siitä, millainen asiakkuus on tietystä instituutiosta työskentelyn ja toiminnan kohteena. Instituution lomakkeet tekevät näkyväksi työntekijöiden tapoja määrittää ja rajata tietynlaiseen instituutioon soveltuvaa asiakkuutta. Työntekijät valikoivat teksteihin ne asiakas- ja ongelmakategoriat, jotka ovat tilannekohtaisesti relevantteja yksittäisen asiakirjan ja koko instituution tehtävän kannalta. (Vanhala 2005.)

Tämä toinen pienoistutkimus käsittelee sitä, miten työntekijä tekee tukisuunnitelmasta vakuuttavan tekstin ja miten hän nimeää Yksikköön soveltuvaa nuorta. Samalla pohdin, mikä on tukisuunnitelmien funktio Yksikön käytännöissä. Otan vaikutteita retoriikan tutkimuksesta, jotta saisin kiinni siitä, mitä kirjoittaja tekee tekstissä. Mitä kirjoittaja haluaa tekstillä saada mahdollisesti aikaan ja kenet hän pyrkii vakuuttamaan? (ks. luku 5.) Retorinen lukutapa on työni viitekehys ja analyysin innoittaja. Lähdin liikkeelle lukemalla tukisuunnitelmia läheltä ja erittelemällä tekstin merkityksiä.

7.1 Aineiston analyysi

”Tekstit ovat kielellisiä valintoja. Niillä välitetään merkityksiä, mutta niillä tehdään paljon muutakin: konstruoidaan erilaisia tilanteita, luonnollistetaan toimintatapoja ja ajatuksia, luodaan rooleja ja instituutioita.” (Heikkinen ym. 2000, 43)

Kun nuori astuu Yksikköön ja hänestä tulee asiakas, työntekijä tekee nuoresta monia asiakirjamerkintöjä. Nuoren asiakkuuden alkaessa työntekijä kirjoittaa nuoresta/nuorelle tukisuunnitelman. Samalla kirjoittaja kirjaa nuoren sosiaalityöntekijän lähettämäksi ja Yksikön vastaanottamaksi asukkaaksi. Työntekijöiden tekemä asiakasdokumentointi on olennainen osa Yksikön toimintaa ja tiedontuotantoa (ks. Kääriäinen 2003). Työntekijät määrittelevät tukisuunnitelmissa nuoren taustaa sekä hänen ongelmiaan ja tukiasumisen tavoitteita. Kirjoittamalla asiakirjan he tuottavat yhteistyökumppaneille tietoa myös siitä, että Yksikössä työskennellään suunnitelmallisesti ja ammatillisesti.

Yksikön työntekijät kirjoittavat tukisuunnitelman sosiaalityöyhteisön jäsenille, jolloin heillä ja tekstin lukijoilla on pitkälti yhteinen arvopohja ja viitekehys. Suunnitelmateksti vetoaa ja suostuttelee sosiaalityön käsitteistöä, taustaolettamuksia ja käytäntöjä tuntevaa lukijaa. (ks. Hall 1997; luku 5.) Lomakkeella on siis myös ammatillista merkitystä. Tekstissä kirjoittaja tukeutuu sosiaalityölliseen ymmärrykseen ja samalla hän vakiinnuttaa Yksikön tapaa kategorisoida nuorta. Lähdin etsimään lomakkeista tapoja, joilla kirjoittaja tekee merkintöjä nuoresta. Lomakeanalyysi herätti myös kysymyksen tekstin keinoista ja funktioista. Mitä kirjoittaja tekee lomaketekstissä? Miksi hän kirjaa nuoren niin kuin kirjaa? Miten kirjoittaja tekee lomakkeesta vakuuttavan? Lomakeanalyysini te-

kee näkyväksi niitä tapoja, joilla kirjoittaja argumentoi uskottavan auttamisinstituution ja asiakkaaksi soveltuvan nuoren puolesta.

Kiinnitin aluksi huomiota siihen, miten kirjoittaja tukeutuu tukisuunnitelmassa sosiaalityöllisiin itsestäänselvyksiin. Kirjoittaja luottaa lukijan kykyyn tulkita vähän sanottua ja täydentää ”aukkoja”. Kirjoittaja olettaa, että tekstiä luetaan sosiaalityön yleisten normien ja konventioiden varassa. Suunnitelmateksti perustuu esimerkiksi ajatukseen nuoren heikosta elämänhallinnasta ja ohjauksen välttämättömyydestä. Kirjoittaja ei myöskään perustele avoimesti väitteitä, vaan hän luottaa, että suopea lukija lukea tekstiä oikein ja vakuuttuu siitä. (Hall 1997.)

Lähestyn Yksikön lomakkeita retorisisina teksteinä. Tämä tarkoittaa sitä, että lähdön lomakkeiden analyysissä liikkeelle ajatuksesta, että tekstillä on yleisö, joka kirjoittajan täytyy vakuuttaa. Argumentointi edellyttää, että kirjoittajalla ja lukijalla on yhteisiä ennakkosopimuksia.²² Lisäksi retorisuus merkitsee sitä, että kirjoittaja käyttää erityisiä tekstuaalisia keinoja, kuten asiantuntija-asemaa ja yksityiskohtia, kun hän luo vakuuttavan tekstin. (Jokinen 1999a ja 1999b, 46–47.)

CH. Perelmanin ja L. Olbrechts-Tyteca (1969) analysoivat ja systematisoivat argumentaatioteoriassaan niitä keinoja, joihin kirjoittajat yleisesti tukeutuvat, kun he pyrkivät vakuuttamaan yleisönsä. He jakavat vakuuttamisen keinot kah-

²² Esisopimukset ovat ennalta tiedettyjä faktoja ja arvoja, joilla kyseistä yleisöä kannattaa suostutella. Esisopimukset sisältävät siten ne merkitykset, joista puhujan/kirjoittajan ja yleisön välillä vallitsee samanmielisyys. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 65–110; Summa 1996, 70.) Argumentointi perustuu usein abstrakteihin lausumiin ja arvoihin, kuten esimerkiksi yksilöllisyyteen tai hyvinvointiin. Abstraktit arvopäätelmät saavuttavat vuorovaikutuksessa helpommin vahvan faktan aseman, kun taas spesifioidut arvopäätelmät ovat alttiimpia erimielisyyksille. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969; Summa 1996.)

teen pääryhmään, jotka ovat 1) argumentoinnin lähtökohdat²³ ja 2) varsinaiset argumentoinnin tekniikat (Summa 1996, 69). Pidän kyseisen jaottelun mielessäni, kun analysoin tukisuunnitelmalomakkeita. Tarkastelen lomakkeiden taustaolettamuksia ja kirjoittajan käyttämiä retorisia keinoja. Tekstin vakuuttavuus ei synny sen loogisesta rakenteesta. Teksti on uskottava, mikäli yleisö hyväksyy kirjoittajan rakentamat väitteet, syy-seuraussuhteet, tavoite-keinokytkenät, esimerkit, rinnastukset, metaforat tai identifioinnit. (Potter 1996b, 7; Perelman 1996; Summa 1996, 71–73; Jokinen & Juhila 1996, 101–104.) Siksi kiinnitän analyysissä huomiota näihin edellä mainittuihin tekstin piirteisiin

Christopher Hall (1997) on eritellyt sosiaalityön teksteistä retorisia keinoja. Samoin Jonathan Potterin (1996b) ja Arja Jokisen (1999b) erittelyt kirjoittajien/puhujien yleisesti käyttämistä retorisista keinoista olivat vaikuttamassa siihen, että päädyin lukemaan lomakkeita retorisina teksteinä. (ks. myös Kääriäinen 2003, 56–62.) Retoriset keinot ovat tapoja, joilla kirjoittaja esittää itsensä päteväksi esittämään kyseisen väitteen ja lukija vakuuttuu siitä, että väite on faktaa (Potterb 1996, 114–121; Jokinen & Juhila 1996, 101–104). Retoriikan tutkimuksessa yllä mainittujen tutkijoiden määrittelemiä retorisia keinoja ovat:

²³ CH. Perelman ja Olbrechts-Tyteca (1969) erittelevät keskeisiä päättelysääntöjä (loci), joista vallitsee laaja yksimielisyyys, ja siten argumentointi niihin vetoamalla on usein vakuuttavaa. 1) määrän ja normaalin periaate, 2) laadun ja erityisyyden periaate, 3) asioiden hierarkkisen järjestyksen periaate, 4) ideaalityyppiin vertaamisen periaate. Yllä mainittuja päättelytapoja voi paikantaa aineistostani. Päättelytavat saavat usein esisopimuksen aseman, jolloin niitä ei tekstissä perustella.

Taulukko 4. Aikaisemmissa tutkimuksissa eriteltyjä retorisia keinoja

Esittäjään liittyvät yleisimmät retoriset keinot:

- 1 Argumentin esittäjä etäännyttää tekstin omista intresseistään ja on neutraali.
- 2 Argumentin esittäjä oikeuttaa argumentin puhuja-kategorialla eli puhumalla tietystä asemasta käsin.
- 3 Argumentin esittäjä liittoutuu tekstin kanssa eli kirjoittaa ulkopuolisenä tai omista nimissään.
- 4 Tekstiä vahvistetaan asiantuntijalausunnoilla.
- 5 Argumentin esittäjä rakentaa eroa normaalin/poikkeavan välille.

Esitettyyn argumenttiin liittyvät yleisimmät retoriset keinot:

- 6 toimijoiden etäännyttäminen, jolloin tekstiin ei kirjata toimijoiden roolia ja vastuuta asioiden kulusta
- 7 kategorisointi ja käsitteiden valinta
- 8 yksityiskohdilla vakuuttaminen
- 9 narratiiveilla vakuuttaminen eli tosina esitetyt tarinat ja tapahtumat
- 10 numeraalinen ja empiirinen perusteleminen, jolloin asioiden laskemisella luodaan vaikutelma asioiden mitattavuudesta ja tarkasta tiedosta.

Muita retorisia keinoja:

- 11 metaforien käyttö
- 12 ääri-ilmaisujen käyttö
- 13 ”kolmen listalla” vaikuttaminen.

(Jokinen 1999b; Potter 1996; Kääriäinen 2003, 59–60)

Myös tukisuunnitelmatekstistä voi löytää useimmat yllä esitetystä retorisisista keinoista. Sivuan analyysissäni tekstin neutraalisuutta ja etäältä kirjoittamisen teemaa (retorinen keino 1). Retoriset keinot 2 ja 4 eli puhujakategorioihin ja asiantuntijuuteen vetoaminen ovat keskeisiä retorisia keinoja koko aineistossani. Kirjoittaja myös sitoutuu esittämiinsä argumentteihin eriasteisesti (retorinen keino 3, ja keskeistä on se, kenen äänellä argumentit kirjoitetaan tekstiin (ks. Potter 1996; Fairclough 2003). Retoriset keinot 5 ja 7 korostavat jo aiemmin esille

tuomaani käsitevalintojen merkitystä. Kategorisoidessaan nuoria kirjoittaja hyödyntää muun muassa kulttuurisia olettamuksia normaalin ja poikkeavan erosta. Tukisuunnitelmissa kirjoittaja myös tekee yksityiskohtaisia merkintöjä ajasta, paikasta ja toimijoista. Kaiken kaikkiaan tukisuunnitelma on kertomus (retorinen keino 9), joka luo lukijaan uskoa nuoren paremmasta tulevaisuudesta. Tukisuunnitelma on siten lomake, jonka sosiaalityöyhteisön jäsen haluaa tulevan todeksi. Kirjoittaja käyttää numeraalista perustelua (retorinen keino 10) suunnitelmatekstissä melko harvoin. Määrään perustuvaa argumentointia edustaa kuitenkin esimerkiksi nuoren hoitotahojen luetteleminen. Ammatillinen kielenkäyttö ei suosi metaforisuutta tai ääri-ilmauksia. Kuvainnollinen kieli ja voimakkaat moraaliset kannanotot ovat ristiriidassa ammatillisuuteen liitettyjen neutraalisuusvaatimusten kanssa.

Jo edellä mainitsemani käsitevalinnat ovat analyysissä tärkeällä sijalla, sillä kirjoittaja tuottaa käyttämillään käsitteillä tietyn näkökulman todellisuudesta. Kirjoittajan valitsema näkökulma ja kirjoittamisen tapa viestivät lukijalle osaltaan siitä, mitä hän pitää faktana, uskomuksena tai moraalisesti hyväksyttävänä. (ks. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 142–185; Potter 1996, 112–113; Kaakkuri-Knuutila ym. 1999.) Kirjoittajan tekemät käsite- ja ilmaisutapavalinnat ovat keskeinen osa argumentointia. Siten kiinnitän analyysissä huomiota yksittäisiin sanavalintoihin. Tukisuunnitelmat on kirjoitettu työkäytäntöjen antamissa puitteissa ja tukiasumisen tarpeisiin. Työntekijän käyttämät käsitteet palvelevat siten käytännön tarpeita. Teksti on kirjoitettu, jotta ammattilainen saa työnsä tehdyksi (Kääriäinen 2003). Käsitevalinnat eivät aina ole työntekijöiden tietoisesti tekemiä, mutta juuri itsestään selvät käsitteet tuovat ilmi Yksikössä vakiintuneita tapoja merkityksellistää nuori tukiasumisen asiakkaana.

Etenin analyysissäni siten, että ensin etsin tukisuunnitelmien tausta-, tavoite- ja toimenpideoasioista toistuvia teemoja ja niihin liitettäviä merkityksiä (luku 7.2). Päädyin siihen, että joka suunnitelmaosioilla on tyypilliset ja toistuvat mainintatyyppinsä. Kirjoitin jokaisesta tukisuunnitelmasta tekstikatkelmia aina tietyn mainintatyyppin alle. Näin syntyi tiedosto, jossa pilkoin tukisuunnitelmatekstit kolmeen osioon ja osioissa havaitsemiini mainintoihin. Tämän jälkeen saatoin laskea esimerkiksi, kuinka monta kertaa työntekijä tukisuunnitelman taustaosiossa viittaa nuoren ikään eli käyttää ikämainintaa. Kirjoittaja käyttää eri mainintatyyppisiä korostaakseen nuoren tilanteesta valitsemiaan asioita tietystä näkökulmasta. Tavoittelen mainintatyyppien tarkastelulla yhtäältä yksityiskohtaista tietoa siitä, mitä Yksikössä kirjoitetaan nuoren tukisuunnitelmiin ja toisaalta, miten kirjoittaja kirjoittaa nuoren institutionaaliset minuudet osaksi tekstiä.

Analyysin toisessa vaiheessa tarkastelin lomakkeita kokonaisuuksina (luku 7.3). Kysyin, mitkä retoriset keinot ovat tukisuunnitelmatekstille tyypillisiä. En ota kirjallisuudessa esitettyjä retorisia keinoja kaavamaisesti lähtökohdakseni, vaan olen kiinnostunut siitä, mikä tekee tukisuunnitelmista erityisen tekstityypin. Tukisuunnitelmissa eivät esimerkiksi toteudu perinteiset argumentoivan tekstin elementit, eli että tekstissä on väite ja sen perustelu sekä niiden välinen linkki (ks. Kaakkuri-Knuutila ym. 1999). Kirjoittaja kuvailee ja toteaa tukisuunnitelmassa asioita lyhyesti. Hän ei esimerkiksi perustele lukijalle, miksi kirjatut asiat nuoren taustasta ovat olennaisia tai miksi Yksikkö asettaa nuorelle juuri mainittuja tavoitteita. Päädyin siihen, että kirjoittaja käyttää tukisuunnitelmissa ensisijaisesti kolmea retorista keinoja. Hän kirjoittaa vedoten lukijan ammatillisuuteen ja moraalaisuuteen sekä yksityiskohtaiseen tietoon.

Tutkimukseni loppuvaiheessa laskin vielä, kuinka monta kertaa kukin retorinen keino esiintyy aineistoissa. Lukuja tulee pitää suuntaa antavina, sillä keskustelujaksojen erittely perustuu tulkintaani siitä, mitä kirjoittaja tekee tekstissä. Luvut

osoittavat karkeasti, miten retoriset keinot jakautuvat aineistossani (ks. Silverman 1987, 6–7, 42).

Lomakkeet ja asiakirjat eivät yksiselitteisesti kuvaa asiakastilanteiden totuutta. Pikemminkin tekstit tuovat ilmi auttamis- ja kasvatusinstituutioiden erilaisia tapoja konstruoida työn kohde ja ymmärtää omaa toimintaansa (Atkinson & Coffey 2004; Mason 2002). Tutkimustani ohjaa tekstianalyttinen kiinnostus ja halu kokeilla, miten institutionaalinen lomaketeksti taipuu retoriikan tutkimiseen. En pysty vastaamaan kysymykseen, miten aikuiset toimivat Yksikössä nuoren kanssa tai miten tukisuunnitelma toteutuu yksittäisen nuoren kohdalla. Näkökulmavallintani ei kuitenkaan tee tyhjäksi sitä, että instituutioiden työkäytännöissä osapuolet suhtautuvat asiakirjoihin faktatietona ja niiden perusteella ammatillaiset tekevät merkittäviä päätöksiä. Asiakirjat ja lomakkeet ovat palaveripuheen tavoin työntekijöiden työvälineitä. Niillä on siten paljon muitakin funktioita kuin vain toiminnan kuvaaminen ja tiedon arkistointi. (Heikkinen ym. 2000.)

Retoriikan tutkijalla on etäisyyttä ottava näkökulma tekstiin (ks. Summa 1989, 99; Kaakkuri-Knuutila ym. 1999, 99). Otan etäisen analyttikon tutkijaposition (Juhila 1999b). Tarkastelen tukisuunnitelmaa tekstituotteena, ja luen sitä vuoroin suopeasti ja kriittisesti. Esitän tekstille kysymyksiä, kuten: Kuka tekstissä puhuu? Kenellä on lupa puhua ja millä kielellä? Miten työntekijä kirjoittaa nuoren ja itsensä tekstiin? Lukijan ei ole helppo etäännyttää itseään asiakirjojen fak-tanäkökulmasta. Pidän kuitenkin mielessä sen, että asioita voi kirjoittaa myös toisin. Kirjoittaminen, samoin kuin kasvokkainen vuorovaikutus, on sosiaalista toimintaa, jolla on tavoite. Kirjoittajan mahdollisuus kirjoittaa tietystä positiosta ja käyttää tietynlaisia käsitteitä on valtakysymys.

7.2 Tukisuunnitelman mainintatyypit

Tukisuunnitelma on dokumentti, joka käyntikortin tavoin markkinoi Yksikköä ammatillisena asumisyksikkönä, jolla on tahtoa ja keinoja puuttua nuoren tilanteeseen. Kriittinen lukija tiedostaa, että tukisuunnitelma sisältää erityisen version nuoren institutionaalisista minuuksista. Osapuolet saattavat tehdä palaverissa nuoren tilanteesta esimerkiksi kaaostulkinnan, jolloin he katsovat, että heidän on vaikea puuttua nuoren tilanteeseen. Työntekijän on mahdoton kirjoittaa samaa tulkintaa tukisuunnitelmaan. Suunnitelma edellyttää työntekijältä nuoren kirjaamista siten, että nuori on Yksikön keinoin autettavissa kohti parempaa elämähallintaa. Yksiköllä saattaa olla myös palveluntuottajana intressejä kirjata nuori juuri tietyllä tavalla. Asiakasdokumenttien yhtenä tavoitteena on vakuuttaa nuoria sijoittavat sosiaalityöntekijät sijoitusjakson sopivuudesta ja tehokkuudesta. Kun lastensuojelupalvelun tuottaminen on kiinni työntekijöiden kyvystä tehdä sosiaalisesta tuesta ja kontrollista tuote, he myös kirjoittavat asiakirjoja ostajayleisölle. Tämän lisäksi tukisuunnitelma on sosiaalityön työväline, jolla ammattilaiset hallinnoivat nuorta kohti toivottua muutosta.

Tukisuunnitelman tiedot perustuvat nuorta Yksikköön lähettävän ammattilaisen yhteydenottoihin sekä osapuolten aloituspalaverissa käymiin neuvotteluihin. Nuorelle paikkaa etsivä ammattilainen (joskus nuori itse) kuvaa Yksikön työntekijöille, millaisesta nuoresta on kyse, mistä nuori on tulossa ja millaista tukea nuori tarvitsee. Aloituspalaverissa osapuolet²⁴ täsmentävät tukiasumisen taustaa,

²⁴ Aloituspalaverissa on usein läsnä ammattilainen, joka on tiedustellut nuorelle asumisjaksoa, ja kunnan sosiaalityöntekijä sekä lisäksi nuori ja mahdollisesti hänen omaisensa. Jatkossa moniammatillista ryhmää täydennetään nuoren asiassa mukana olevilla viranomaisahoilla.

tavoitteita, mahdollisia toimenpiteitä ja yhteistyökäytäntöjä. Yksikön työntekijä kirjoittaa osan tästä tiedosta nuoren tukisuunnitelmaan.

Tukisuunnitelmassa on nuoren henkilötietojen lisäksi seuraavat osiot: taustaa, tavoitteet, toimenpiteet ja verkostotyö²⁵. Jaottelu itsessään on kiinnostava, sillä se viittaa nähdäkseni enemmän Yksikön palveluprosessin käsitteisiin kuin nuoren arkeen. Tukiasumisen palveluprosessi etenee Yksikössä alkutilanteen kartoittamisesta tavoitteiden nimeämiseen ja edelleen konkreettisten toimenpiteiden hahmottamiseen (ks. huoltosuunnitelmien sisällöistä Salokanta 2003, 53–58). Nuoren asumiseen liittyy myös moniammatillinen arviointi ja valvonta. Tukisuunnitelma kuvaa prosessinomaista ja tavoitteellista asumisjaksoa. Etenkin lomakkeen väliotsikot ”tavoitteet” ja ”toimenpiteet” synnyttävät lukijalle vaikutelman Yksiköstä, joka toimii suunnitelmallisesti. Kirjoittaja argumentoi, että tukiasuminen ei ole vain asumista vaan se on suunnitelmallinen toimenpide nuoren arkeen ja siten se myös maksaa. Kriittinen lukija kysyy, miten hyvin edellä mainitut osiot tavoittavat nuoren omaa tapaa jäsentää arkeaan. Yleisesti ottaen nuori määrittynyt lomakkeessa henkilöksi, jolla on tukiasumiseen soveltuva tausta. Yksikkö asettaa nuoren arkeen tavoitteita ja nuoreen kohdistuu toimenpiteitä. Suunnitelmatekstissä nuoren arkea ei kuvata pirstoutuneena ja ennakoimattomana vaan työntekijä kirjoittaa nuoren asumisesta suunnitelmallisena muutosprosessina.

²⁵ Analyysissä en käsittele verkostotyöosiota omana kokonaisuutenaan vaan yhdistän verkostotyön toimenpideosioon. Verkostotyöosioissa toistetaan rutiininomaisesti, että tukiryhmä kokoontuu noin 6 viikon välein sekä kerrotaan tukiryhmän kokoonpano (verkosto). Toimenpiteeksi tulkitsin argumentaation siitä, mitä tukiryhmä tekee.

Tausta

Etsin tukisuunnitelmien taustaosioista toistuvia teemoja ja niihin liitettäviä merkityksiä. Toistuvat maininnat ovat asumismaininnat (15), ongelmamaininnat (14), hoitotahomaininnat (14), ikämaininnat (11), koulu-/työmaininnat (11) arvioivat maininnat (7), perhemaininnat (6) ja Yksikön työntekijämaininnat (5). Taustaosiossa työntekijät perustelevat nuoren tukiasumisen tarvetta ja kertovat lukijalle, millainen nuori on. Analysoin mainintoja siinä järjestyksessä kuin työntekijät kirjoittavat niistä lomakkeeseen.

Nuoren menneisyydessä on tekijöitä, joista kirjoittaja etsii perusteluja alkavalle asumisjaksolle. Usein tukisuunnitelma alkaa lauseella, jossa mainitaan vähintään nuoren etunimi ja ikä sekä toisinaan sukupuoli, kuten ”Tero on 21-vuotias nuorukainen” (lomake 7) tai ”Mari on 18-vuotias tyttö” (lomake 11). Liki poikkeuksetta kirjoittaja viittaa nuoreen etunimellä. Nuori ei ole esimerkiksi ”tuettava”, ”asiakas”, ”kuntoutuja” tai ”asukas”. Kun kirjoittaja käyttää nuoren etunimeä, nuoren ja instituution suhde vaikuttaa tuttavalliselta ja epäviralliselta. Sukupuolimääreet kuten ”nuorukainen” tai ”tyttö” kuvaavat nuorta normaalina ja ongelmattomana. Usein kirjoittaja kertoo **ikämaininnassa** nuoren etunimen, iän, kotipaikkakunnan sekä mahdollisen lastensuojelullisen statuksen. Tällöin kirjoittaja identifioi nuoren lastensuojelun asiakkaaksi. Ikämainintoihin liittyy olettaus²⁶ siitä, että nuoren ikä, kotipaikkakunta ja lastensuojelun asiakkuus kertovat luki-

²⁶ Tekstiin sisältyvät taustaolettamukset ilmentävät intertekstuaalisuutta. Ensinnäkin nuorta kuvaavat olettamukset ovat usein jonkin ammattilaisen kertomia, mutta tekstissä ei välttämättä yksilöidä raportoivaa ”ääntä”. Tällaisia vaikeasti jäljitettäviä, intertekstuaalisia olettamuksia ovat myös kulttuuriset itsestäänselvytykset, kuten esimerkiksi ”nuoren tulee käydä koulua”. Kulttuuriset itsestäänselvytykset suurelta osin mahdollistavat sen, että osapuolet ymmärtävät vuorovaikutusta ja kirjoitettua tekstiä.

jalle jotakin olennaista nuoresta. Tiedot ovat myös Yksikölle relevantteja, sillä ne osaltaan kertovat nuoren asiakkuudesta.

Kirjoittaja kuvaa nuorta liki poikkeuksetta käyttäen **koulutus- tai työmainintoja**. Taustaosiossa nämä maininnat merkityksellistyvät joko neutraaleina toteamuksina nuoren tilanteesta tai ongelmasta. Ongelmalähtöiset koulutus- tai työmaininnat perustelevat nuoren tukiasumisen tarvetta, kun taas työntekijän neutraalit merkinnät vahvistavat kuvaa nuoresta tavallisena. Neutraalien koulutusmainintojen, kuten ”Tero opiskelee kokiksi aikuisopiskelijana” (lomake 7) tai ”Katri aloittaa x-paikkakunnan lukion” (lomake 5), tavoitteena on kuvata nuori normaalina ja hyväksyttävänä. Silloin kun nuori käy koulua erityisjärjestelyin, maininnat tuovat esille nuoren erityisyyttä. Lukija voi kuitenkin tulkita esimerkiksi lukion aloittamisen nuoren elämän muutoskohtana, jolloin tukiasuminen olisi perusteltua.

Koulutus- ja työmaininnat ovat myös nuoria arvioivia. Niiden avulla työntekijä kuvaa nuoren asemaa ”..hän oli työtön. Matti oli erotettu ammattikoulusta runsaiden poissaolojen vuoksi helmikuussa xx” (lomake 2) tai ”hän on työtön työnhakija vailla ammatillista koulutusta” (lomake 3) sekä ”aiemmat saman alan opinnot ovat keskeytyneet kahdesti, ja nykyiset opinnot ovat alkaneet syyskuussa xx. Syksyn aikana Terolla on ollut poissaoloja ja myöhästelyä koulusta” (lomake 7).

Yllä olevista maininnoista ei käy ilmi, kuka on raportoinut työntekijälle nuoren työttömyydestä tai poissaoloista. Työntekijä kirjoittaa etäältä ja toteavasti. Lisäksi hän kirjoittaa työttömyyden nuoren ominaisuudeksi. Nuori ei ole maininnoissa vailla työtä vaan hän on työtön, eikä hän hae töitä vaan on työtön työnhakija vailla ammatillista koulutusta. Näissä arvioissa nuorta kuvataan passiivisena ja

työhallinnon käsitteiden kautta. (ks. Helne 2002.) Käsitteet ”työtön” tai ”työtön työnhakija vailla ammatillista koulutusta” ovat siirtyneet tukisuunnitelmaan työvoimahallinnon kielenkäytöstä. ”Opinnot ovat keskeytyneet” viittaa taas koulujärjestelmästä lainattuun retoriikkaan. Työntekijä ei kirjaa, keneltä hän on tiedon saanut eikä perustele väitteitä. Lukijalle jää myös epäselväksi, miksi nuoren opinnot ovat kahdesti keskeytyneet tai mitkä näkökulmat selittäisivät nuorten poissaoloja koulusta. Tukisuunnitelmassa toteutuu ”taloudellisen kirjoittamisen sääntö” eli anna niin paljon tietoa kuin on tilanteeseen nähden tarkoituksenmukaista, mutta älä enempää.²⁷

Maininnat nuorten edistymisestä liittyvät usein koulunkäyntiin, kuten esimerkiksi ”Mari on aloittanut tukiasumisen aikana opiskelut x-ammattioppilaitoksessa x-paikkakunnalla hotellipalveluiden koulutusohjelmassa. Opinnot ovat edenneet aikataulussa ja kestävät kolme vuotta” (lomake 11). Nuori kuvataan aktiivisena toimijana, joka on (itse) aloittanut opiskelun, mutta kylläkin tukiasumisen aikana. Tällöin lukija voi päätellä, että tukiasuminen on edistänyt opiskeluiden aloittamista. Ilmaus ”eteneminen aikataulussa” kuvaa nuoren edistymistä ja Yksikön onnistumista. Työntekijä sitoutuu vahvasti siihen, että nuoren koulu kestää (tasan) kolme vuotta. Sillä hän voisi kirjoittaa saman asian esimerkiksi, ettei nuoren koulu kestä mahdollisesti kolmea vuotta. Myös maininta ”Sari opiskelee lukiossa ja arvioitu opiskeluiden päättymisaika on xxxx” (lomake 12) osoittaa nuoren (tukiasumisen) tavoitteellisuutta, mutta tällä kertaa kirjoittaja sitoutuu arvion tasolla opiskeluiden päättymisaikaan. Opinnot ja harrasteet kertovat lukijalle nuoren lahjakkuudesta ja luonteesta, kuten ”Sari on musikaalinen ja lahjakas huilisti. Hän opiskelee musiikkiopistossa” (lomake 6). Näiden normaaliutta ko-

²⁷ Give as much information, and no more information than is required in the context (Grice 1975 ref. Fairclough 2003, 60).

rostavien mainintojen valossa lukija ehkä kyseenalaistaisi nuoren tarpeen tukiasumiseen. Tämä on asiakirjatekstissä kuitenkin tarkoituksenmukaista esimerkiksi silloin, kun kirjoittaja haluaa vakuuttaa kunnan sosiaalityöntekijän siitä, että nuori on kehityskelpoinen ja häneen kannattaa satsata.

Asumismaininnoissa nuori on tulossa jostakin asumisjaksolle²⁸. Mainitsemalla nuoren asuinpaikkoja kirjoittaja paikantaa nuoren palvelujärjestelmän instituutioihin. Samalla työntekijä epäsuorasti perustelee lukijalle sitä, että nuori on tarpeellista sijoittaa Yksikköön. Ammatillaiset liittävät hoitotahoihin ja eri auttamisinstituutioihin olettamuksia siitä, millaisia asiakkaita on kussakin paikassa. Sosiaalihuollollista tietämystä omaavalle lukijalle nuoren hoitopaikkatiedot ovat tihentyneitä ja vahvoja kategorioita. Tieto siitä, mistä nuori on tulossa tukiasumiseen, luo lukijalle olettamuksia nuoren tilanteesta.

Toisinaan nuoren asumismaininnat ovat samoja kuin hoitotahomaininnat, kuten ”Hanna on huostaan otettu nuori ja ollut laitoshoidossa neljä vuotta. Kesäkuusta xxx huhtikuuhun xxx hän on ollut (erikoissairaalan) osasto xx:llä. Hanna kirjoitettiin ulos osastolta x.x.xxx. Jälkihuollollisena toimenpiteenä Hanna otettiin mukaan Yksikön tuettuun asumiseen (paikkakunta). Hanna on asunut tukiasunnossa x.x.xxx–x.x.xxx välisen ajan. Hannan asunto sijaitsee (asuinalue) Yksikön tukiperheyksikköön liittyvänä asumismuotona” (lomake 14). Otteessa kirjoittaja

²⁸ Tukiasuminen edustaa asumisvaihtoehtojen ”kulttuurisessa kartassa” pohjimmaisten asunto-markkinoiden ”keskikastia”. Tukiasumisen alapuolelle asumisportaikossa asettuvat asunnottomuus, asuntolat, sairaalat, laitokset sekä hoitokodit, kun taas ideaalisesti tukiasumisjaksoa seuraa asuminen omassa vuokra-asunnossa. Usein kuuluu pohjimmaisten ja ensisijaisten asuntomarkkinoiden välillä on kuitenkin vaikea ylittää (Jokinen & Juhila 1991; Jokinen 2004.)

kuvaa nuoren asumista hoitopaikassa. Hoitotahot ovat lukijalle kuin koodeja, jotka kantavat merkityksiä nuoren taustasta, tarpeesta ja erityisyydestä. Nuoren aikaisempien asumispaikkojen mainitseminen on työntekijälle yksi tapa konstruoida nuoresta erityisnuorta. Esimerkissä Yksikkö on erikoissairaanhoidon jälkeinen sijoituspaikka ja osa hierarkkista palvelujärjestelmää. Kirjoittaja kuvaa ammattilaiset kollektiivitoimijoina, jotka kirjoittavat nuoren ulos sairaalasta ja ottavat hänet tukiasumiseen. Hän ei kirjaa nuoren omia tilannearvioita tai päätöksiä.

Lomaketekstissä lukijalle ei useinkaan perustella, miksi nuori on liikkunut auttamisinstituutioiden välillä. Kirjoittaja olettaa, että ammattilaislukija kykenee ennakkotietämyksensä varassa ymmärtämään nuoren asumis- ja hoitouraa. Kirjoittaja lähtee siitä, että lukija tietää puuttuvat tiedot. Suopea lukija tulkitsee tekstiä niin, että nuoren siirtymisestä auttamisinstituutioista toiseen tulee loogista.²⁹ Osa nuorista on palvelujärjestelmän ja asuntojen ulkopuolella: ”Tullessaan projektiin Matti oli vailla omaa asuntoa” (lomake 2), ”Sami on tällä hetkellä asunnoton” (lomake 3). Tukisuunnitelmassa asunnottomuusmaininta on suunnattu asumisjakson maksavalle kunnalle. Kirjoittaja vetoaa kunnan eettiseen ja juridiseen velvollisuuteen asuttaa erityisryhmiä. Nuoren asunnottomuus herättää lukijassa huolen ja mahdollisesti halun puuttua asiaan. Samalla kirjoittaja määrittää Yksikön nuoren viimesijaiseksi asuinpaikaksi ja perustelee epäsuorasti nuoren sijoittamista Yksikköön.

²⁹ Hoitotaho-/asumismaininnoissa on nähtävissä todellisuuden rakenteeseen perustuvaa argumentaatiota. Perelmanin (1996) mukaan argumentaatiossa rakennetaan sekä ”peräkkäisyysiteitä” että ”rinnakkaissiteitä”. Vaikka esimerkissä hoitotahojen välisiä syys-seuraussuhteita ei ole kirjattu, niin lukija olettaa, että hoitotahot ovat peräkkäin loogisin perustein eivätkä esimerkiksi sattumalta. Samoin lukija olettaa, että nuoren asuinpaikka kertoo jotakin nuoresta itsestään eli päättely perustuu tällöin asioiden rinnastamiseen.

Tukisuunnitelman asumismaininnoissa nuoret eivät ainoastaan siirry auttamisinstituutiosta toiseen tai ole asunnottomia vaan nuoret lähtevät / heitä lähetetään tukiasumiseen myös perheistä. Kuten esimerkissä: ”sekä sosiaalityöntekijä, perhetyöntekijä, äiti että Katri ovat yhtä mieltä siitä, että Katri voisi kokeilla tuettua asumista kodin ulkopuolella nuoresta iästään huolimatta. Katri muuttaa x.x.xxx omaan asuntoon (katuosoite), mihin Yksikön palvelusopimus tehdään” (lomake 5) tai ”Tällä hetkellä Sari asuu vielä kotonaan vanhempiensa luona. Asunnossa asuu viisi henkilöä. Asunto on ahdas koko perheelle” (lomake 12) sekä ”Johanna muuttaa asumaan itsenäisesti vuokra-asuntoon, koska asuminen Tuulan luona on viime aikoina osoittautunut hankalaksi näkemyserojen vuoksi” (lomake 6).

Edellä kuvaamani esimerkit havainnollistavat sitä, miten asumismaininnat luovat lukijalle olettamuksia siitä, että nuori on jonkin instituution asiakas, asunnoton tai perheestään pois siirtyvä/siirrettävä. Kirjoittaja perustelee asumismaininnoilla nuoren siirtymistä tukiasumiseen. Ammattilaiset liittävät auttamisinstituutioihin ja asumisyksiköihin erilaisia institutionaalisia minuuksia, kuten esimerkiksi laitospuori, lastensuojelupuori, mielenterveyspotilas tai -kuntoutuja. Nämä nuorten institutionaaliset minuudet vahvistuvat tukisuunnitelmien hoitotahomaininnoissa.

Jokaisessa tukisuunnitelmassa on mainintoja hoitopaikoista³⁰, joiden asiakkaina nuoret joko ovat olleet tai ovat. Nähdäkseni **hoitotahomaininnoilla** on erityinen merkitys. Ensinnäkin kirjoittaja argumentoi sen puolesta, että nuori on niin ongelmallinen, että hän tarvitsee intensiivistä tukiasumista. Sen sijaan, että työnte-

³⁰ Tukisuunnitelmissa mainitaan useasti paikkakunnan päihde- ja huumeasema sekä nuorisopsykiatrisen poliklinikka. Muita mainittuja hoito- ja palvelutahoja ovat sosiaalitoimi, katkaisuhuolto- paikat, perhekodit ja laitokset, psykologit ja psykoterapiat sekä Yksikön omistaman lastensuojelujärjestön muut työntekijät.

kijä kirjoittaisi nuoren tilanteesta laajasti, hän mainitsee yksityiskohtaisesti nuoren käyttämiä palveluita. Kuten esimerkissä: ”Vuonna xxxx Matti oli kaksi kertaa (instituution nimi) katkolla ja tämän jälkeen hän on ollut (päihde- ja huumeyksikön nimi) asiakkaana ja käynyt keskusteluja (työntekijän nimi). Kertomansa mukaan Matti on nuorempana asioinut psykologi (etu- ja sukunimi) luona ja vähän aikaan ollut yksityisessä psykoterapiassa (kaupunginosan nimi).” (lomake 1)

Esimerkissä lukijan oletetaan päättävän, että nuoren käyttämät palvelut kertovat jotakin nuoren tuen tarpeesta. Useat asiantuntijat ovat tulkinneet nuoren tilanteen ongelmalliseksi, jolloin lukijan on myös syytä olettaa, että nuori tarvitsee tukiasumista. Kirjoitustavassa työntekijä välttää nuorta leimaavaa ja diagnosoi-vaa kieltä. Lisäksi työntekijälle on tärkeää kirjata nuorta aikaisemmin hoitavien ammattilaisten tiedot. Yhteistyön kannalta on usein keskeistä, että Yksikön työntekijä löytää papereista nopeasti sen ihmisen nimen, joka hoitaa nuoren asiaa toisessa instituutiossa.

Hoitotahomaininnat konstruoivat nuoresta usein yhteistyökykyistä ja asumiseen motivoitunutta. Kuten esimerkeissä ”Hän on ollut huhtikuusta xxxx asiakkaana (paikkakunta) päihde- ja huumeasemalla. Hänen asiakkuusaikanaan huumeaselat ovat olleet negatiiviset. (aseman nimi) sosiaalityöntekijä (etu- ja sukunimi) mukaan Sami on motivoitunut saamaan oman elämänsä kuntoon. Aloite Samin saamisesta tukiasumistoiminnan piiriin on tullut (päihde- ja huumeyksikön sosiaalityöntekijän nimi). Samin sosiaalityöntekijänä toimii (etu- ja sukunimi) (asuinalue) sosiaaliasemalla. Tukiasumisen aikana Sami jatkaa säännöllisesti asiointiaan päihde- ja huumeasemalla (toisen työntekijän etu- ja sukunimi) luona.” (lomake 3) tai ”Sari on käynyt psykoterapiassa kolme kertaa viikossa vuodesta xxxx lähtien. Terapia jatkuu vielä noin kaksi tai kolme vuotta. Aloite tukiasumiselle tuli Sarin psykoterapeutilta ja Sarilta itseltään.” (lomake 12)

Molemmissa esimerkeissä kirjoittaja kertoo nuoren sitoutuneen säännölliseen asiakassuhteeseen ja hän uskoo asiakassuhteen jatkuvuuteen. Ensimmäisessä esimerkissä kirjoittaja kirjaa nuoren ”hyvänä asiakkaana”, sillä huumeeseulat ovat olleet negatiiviset. Sosiaalityöntekijä arvioi nuoren motivoituneeksi. Sosiaalityöntekijä on tekstissä nuoren asiamies, jopa takuumies. Yksikön työntekijä olisi voitu kirjata nuoren tilanteeseen hänen itsensä kertomana, mutta olisiko nuoren sana ollut yhtä vakuuttava kuin sosiaalityöntekijän? Toisessa esimerkissä nuori on osallinen intensiivisessä hoitosuhteessa. Tämän tiedon varassa suojea lukija pääättelee, että nuori on todennäköisesti halukas hoitamaan ongelmansa ja kyvykäs sitoutumaan intensiiviseen tukiasumiseen. Kirjoittaja korostaa nuoren motivoituneisuutta myös sillä, että aloite tukiasumisesta tuli osin nuorelta itseltään. Hoitotahomainnatt kiinnittävät nuoren palvelujärjestelmään ja osoittavat millainen hän on asiakkaana.

Voisi ajatella, että työntekijät tekisivät merkintöjä nuorten perheistä. Tukisuunnitelmissa **perhemainintoja** on kuitenkin vähän ja osasta ne puuttuvat kokonaan. Nuorten muista lähi-ihmisistä ei ole yhtään mainintaa. Tämä ei tarkoita välttämättä sitä, ettei suvulla olisi merkitystä nuoren elämässä. Perhemainintojen puuttuminen viittaa pikemminkin siihen, että nuoren perhetiedot eivät ole työntekijöille relevantteja silloin, kun he kirjoittavat tukisuunnitelmia. Perhe ei ole keskeinen taustatieto, kun kyse on liki täysi-ikäisen nuoren tukiasumisjakson alkamisesta tai sen jatkamisesta.

Perhemaininnat ovat määrällisestä vähyydestään huolimatta vahvoja argumentteja. Niiden avulla kirjoittaja kirjaa nuoren perhetaustan joko normaaliksi tai poikkeavaksi. Lukijan huomio kiinnittyy nuoren erityistilanteeseen, ehkä kirjoittaja haluaa herättää lukijassa huolta. Esimerkkeinä kyseiset aineisto-otteet: ”Johannan äiti on psyykkisesti sairas, ja hänen isänsä on kuollut vuosi sitten. Johannan

isä oli romani. Johannan äiti asuu (paikkakunta) ja Johanna käy tapaamassa häntä kerran viikossa.” (lomake 6) ja ”Katrinn vanhemmat ovat eronneet Katrinn ollessa hyvin pieni. Molemmilla on uusi liitto, ja Katrilla on veljen lisäksi kaksi sisarpuolta. Isä, johon Katri ei halua tällä hetkellä pitää yhteyttä, asuu (paikkakunta). Katrilla on hyvin tulehtuneet välit äitinsä kanssa. Katrinn suhde isäpuoleen on hyvä.” (lomake 5) Kirjoittaja tuo esille perheen poissaolon nuoren arjesta. Tämä perustelee lukijalle nuoren tarvetta ammatilliseen tukeen.

Ensimmäisessä esimerkissä äiti on poissa nuoren elämästä maantieteellisesti ja psyykkisesti. Nuoren ja äidin välillä on yhteydenpitoa, mutta se ei ole kovin tiivistä. Nuoren isän poissaolo taas on totaalista ja lopullista. Mielenkiintoinen detalji on maininta isästä ”romanina”. Aivan kuin kirjoittaja haluaisi kategorialla vahvistaa lukijan päätelmää siitä, että isä on jo aikaisemmin ollut paljon poissa nuoren elämästä. Etniset kategoriat ovat latautuneita käsitteitä, ja usein kirjoittaja tuottaa niillä eroa ihmisten välille (ks. Hall 1999; Juhila 2004a, 25–26).

Toisessa esimerkissä nuori on paikaton uusperheessä. Kiinnostavaa on, miten otteen loppuosassa työntekijä kirjoittaa nuoren toimijaksi perheen sisäisissä suhteissa: ”Isä asuu (paikkakunta), johon Katri ei halua tällä hetkellä pitää yhteyttä. Katrilla on hyvin tulehtuneet välit äitinsä kanssa. Katrinn suhde isäpuoleen on hyvä”. Poikkeuksellisesti työntekijä esittää, mitä nuori haluaa ja millaiset suhteet hänellä on vanhempiinsa. Tekstin merkitykset muuttuisivat, jos työntekijä kirjoittaisi esimerkiksi, että ”Katrinn isä ei kertomansa mukaan näe, että Katrinn tapaamisesta olisi mitään hyötyä” tai ”Katrinn äiti katsoo, ettei Katrinn kanssa ole mielekästä keskustella”. Kun nuori on aktiivinen osapuoli, niin aikuiset kohdistavat häneen toimenpiteitä. Nuoren muutto pois perheestä tukiasuntoon vaikuttaa siten lukijasta johdonmukaiselta. Mikäli perhetilanne kirjattaisiin toisin, myös toimenpiteet olisivat erilaisia ja kohdistuisivat ehkä vanhempiin. Yksikön työntekijän tulee kuitenkin kirjata suunnitelma niin, että he puuttuvat perheen hankalaan tilanteeseen nuoren tukiasumisella. Tukisuunnitelmissa nuoria ei usein ku-

vata perheenjäseninä. Mikäli nuoren perhe mainitaan, niin nuoren vanhemmat ovat poissaolevia tai nuori itse tuottaa hankaluuksia nykyisessä perheessä. Perheen marginaalinen rooli vakuuttaa suunnitelman lukijaa siitä, että Yksikön tulee olla mukana nuoren arjessa.

Kirjoittaja perustelee nuoren sijoittamista Yksikköön vielä **ongelmamaininnoilla**. Edellä erittelemäni mainintatyypit jo osaltaan vakuuttavat lukijaa siitä, että nuoren lähtötilanne on pulmallinen. Työntekijät kirjaavat tukisuunnitelmiin myös avoimemmin, mikä nuorella on ongelmana. Yksikön alaan kuuluvia nuorten pulmatilanteita ovat: koulupoissaolot, katkaisun jälkeisen päihteettömän elämän turvaaminen, asunnottomuus tai nykyisen asumismuodon kriisiytyminen, kotiutuminen laitoshoidosta tai sijaishuolto ja sen päätyminen. Kiinnostavaa on, miten työntekijä tulkitsee tekstissä nuoren ongelmia. Toisinaan nuoren ongelma on tavallinen nuoruuteen kuuluva asia. Tällöin merkintä ei yksiselitteisesti vakuuta lukijaa nuoren tukiasumisen tarpeesta, vaan se pikemminkin kertoo tavallisesta nuoresta.

Nuoren tavallisuutta korostavia mainintoja ovat esimerkiksi: ”Viime vuonna Johannalla on ollut paljon poissaoloja. Hän on kuitenkin saanut kurssit suoritettua.” (lomake 6), ”Mari on nyt kokeillut asumista x ammatillisen kurssikeskuksen asuntolassa. Asumisesta Mari itse kertoo, että asuintoverit vaihtuvat jatkuvasti ja asuntolassa on levotonta.” (lomake 10) tai ”Asunto on ahdas koko perheelle ja Sarin kertoman mukaan jatkuva riitely ja kova meteli tekevät hänen opiskelustaan mahdotonta” (lomake 12). Ensimmäisen ongelmamaininnan voi päätellä siirtyneen asiakirjatekstiin joko sijaisäidin tai koulun kertomana. Kahdessa seuraavassa esimerkissä korostetaan nuorta kertojana. Kun nuori merkitään kertojan asemaan, ”Mari itse kertoo” tai ”Sarin kertoman mukaan”, lukijalle syn-

tyy vaikutelma, että kyseessä on nuoren näkökulma. Vain nuorella on tietoa siitä, mitä asuntolassa tai perheessä tapahtuu.

Suurella osalla nuorista on asumisessaan yllä mainitun kaltaisia pulmia. Toisinaan ongelmamaininnat kuitenkin tekevät nuoren tilanteesta erityisen ongelmallisen: ”Tullessaan Yksikköön Matti oli vailla omaa asuntoa ja hän oli työtön. Matti oli erotettu ammattikoulusta runsaiden poissaolojen vuoksi helmikuussa xxxx.” (lomake 2), ”Sami on tällä hetkellä asunnoton. Samilla on ollut kannabiksen ja amfetamiinin käyttöä.” (lomake 3), ”Vajaan kuukauden kuluttua alkoivat ongelmat ja Ria tuli takaisin (paikkakunta) x-perhekodille syyskuussa. Riialla on ollut marihuanan, hasiksen, heroiinin, amfetamiinin, bentsodiatsepiinin ja bupremorfiinin käyttöä 13-vuotiaasta saakka” (lomake 8). Kirjoittaja kirjaa nuoria asunnottomina, työttöminä ja huumeidenkäyttäjinä. Hän ei kuitenkaan leimaa nuoria pysyvästi. Työntekijä kirjoittaa nuorten ongelmat osin menneisyyteen. Lukijan tehtäväksi jää päätellä, missä määrin työntekijän mainitsemat ongelmat ovat nuorille ajankohtaisia.

Ongelmamaininnat antavat avoimuudessaan ja minimalistisuudessaan lukijalle tilaa tehdä monenlaisia tulkintoja nuorten tilanteista. Tämä on suunnitelmatekstissä tarkoituksenmukaista. Ammattilaiset kirjoittavat asiakirjatekstit usein ”sähkösanomatyyllillä”. He olettavat, että lukijoilla on tarvittava tietopääoma tekstin lukemiseksi. Lukija ei siis tarvitse asiakkaasta enempää informaatiota kuin mitä työntekijä on kirjoittanut (ks. Loseke 1997). Mikäli tukisuunnitelma olisi yksityiskohtaisempi, osapuolten olisi ehkä vaikeampi hyväksyä työntekijän esittämiä argumentteja.

Tukisuunnitelmissa on joitakin (7) nuoria **arvioivia merkintöjä**. Niissä työntekijä liittää nuoreen piirteitä ja ominaisuuksia, jotka ovat arvostettuja Yksikön käytännöissä. Nuori on esimerkiksi motivoitunut ja tukiasumiseen soveltuva. Hän on omatoiminen ja itsenäinen. Nuori on myös ehkä antanut puhtaita testituloksia.

Arvioivat maininnat vahvistavat lukijan käsitystä nuoren kyvystä selviytyä tukiasumisessa ja vastata hänelle asetettuihin odotuksiin. Kirjoittaja arvioi nuoren käyttäytymistä ja motivaatiota³¹.

Työntekijämaininnat kertovat lukijalle Yksikön henkilökunnasta. Maininnat vakuuttavat suopeaa lukijaa siitä, että kyseessä on nuoreen paneutuva ja ammatillinen asumisyksikkö: ”Marin kanssa ovat työskennelleet projektityöntekijät Sari Jaatinen ja Jari Kivinen sekä tukiasumisohjaaja Mika Koivisto, jotka ovat vastanneet tukiasumisen koordinoinnista ja verkostoyhteistyöstä. Tukihenkilöinä ovat työskennelleet Anna Mäkinen ja vapaaehtoisena tukihenkilönä kesäkuun loppuun saakka Hanna Koskinen” (lomake 11). Etenkin jatkotukisuunnitelmissa mainitaan ne Yksikön työntekijät, jotka ovat nuoren kanssa työskennelleet – usein liki kaikki työntekijät. Sosiaalityöntekijälukija ostaa Yksiköltä osaavien aikuisten aikaa nuorelle (ks. Raitakari & Pösö 2003). Siten kirjoittajan on relevanttia korostaa Yksikön työntekijöiden määrää ja heidän työnkuviaan.

³¹ Perelmanin (1996) mukaan yleispätevät arvot ovat keskeisiä suostuttelu- ja vakuuttamiskeinoja. Kirjoittaja perustelee toimintaa usein laajasti hyväksyttävillä arvoilla, kuten individualismilla, tasa-arvolla tai itsemääräämisoikeudella, sillä niistä vallitsee yleisön joukossa suuri yksimielisyys. Vasta kun arvoja ja keinoja aletaan määritellä, syntyy tilaa erimielisyyksille. Etenkin, kun esitys (teksti) osoitetaan yleisölle, jonka oletetaan joko ammattinsa tai sitoumuksiensa vuoksi hyväksyvän tietyt lähtökohtaväitteet (esim. päihteetön elämä on tavoiteltavaa), niin puhuja (kirjoittaja) voi luottaa näiden kannatukseen. Kriittinen lukutapa päinvastoin pyrkii purkamaan auki yleisiä ”totuuksia” ja arvioimaan, miten yleisiin arvoihin vetoamiseen sisältyy vallankäyttöä. (Fairclough 2003; Jokinen 1999b.)

Tavoitteet

Tavoite-käsite viittaa tukiasumisen tavoitteellisuuteen ja työntekijöiden pyrkimykseen saada aikaan muutoksia nuoren arjessa. Lukijalle syntyisi erilainen vaikutelma, jos tavoitteet olisivat esimerkiksi nuoren itsensä kirjaamia toiveita. Tukisuunnitelmassa tavoitteet ovat kuitenkin pikemmin kaikkien osapuolten jakamia itsestään selviä arvoja.³² Pura tukisuunnitelmien vakiintunutta tavoitekieltä auki kuuden eri maininnan kautta. Nämä ovat itsenäinen elämä (15), hallittu elämä (11), opiskeluelämä (10), päihteetön elämä (6), hyvät harrasteet (5) ja suhde toisiin (3). Olen luetellut maininnat esiintymistiheyden mukaisessa järjestyksessä, ja jo niistä voi päätellä millaisia tavoitteita osapuolet asettavat nuorille.

Tukisuunnitelmassa on aina merkintä nuoren **itsenäisestä elämästä**, johon katsomalla liittyvän maininnan nuoren vastuullisuudesta ja nuoren muuttamisesta tulevaisuudessa omaan asuntoon. Esimerkkejä aineistosta: ”Tavoitteena on, että tukiasumisen aikana Sami löytää itselleen oman vuokra-asunnon” (lomake 3), ”Tukiasumisen aikana vahvistetaan Matin vastuullisuutta ja puututaan tilanteisiin, joissa Matti voisi ajautua epäsosiaaliseen seuraan” (lomake 1) tai ”Tukiasumisen tavoitteena on antaa Marille valmiuksia vastuulliseen aikuisuuteen ja itsenäiseen elämään” (lomake 10).

Kun työntekijä mainitsee tukiasumisen tavoitteeksi itsenäisen elämän, hän olettaa nuoren olevan nykyisin epäitsenäinen ja vastuuton. Ensimmäisessä esimer-

³² Retoriikan analyysissä tutkija paikantaa kulttuurisia itsestäänselvyyksiä juuri tekstin tavoitekeinoargumentaatiosta, jossa tavoite edustaa arvoa, hyvää, jonka toteuttamiseksi keinoja perustellaan (ks. myös toimenpideoio). Arvoja ilmentää myös tekstin syy-seurausargumentaatio, jolloin seuraus edustaa jotakin arvoa, hyvää tai huonoa, jonka mukaan syytekijää on joko edistettävä tai ehkäistävä. Arvolatautuneita ovat myös myönteisesti tai kielteisesti latautuneet termit, säännöt, metaforat ja vertaukset. Myös lauserakenteet ja esitysjärjestys ovat keinoja ilmentää arvoja. (ks. Kaakkuri-Knuutila ym. 1999, 264–265; Perelman 1996.)

kissä työntekijä kirjaa tavoitteeksi nuoren siirtymisen omaan vuokra-asuntoon, tuen ulkopuolelle. Nuori etsii ja hänen tulee löytää asunto. Yksikkö on kuin trampoliini tai tukikohta, josta nuoren tulee ponnahtaa normaaliin asumiseen (ks. Jokinen ym. 2003). Yksiköllä on kuitenkin suunnitelmassa usein pelkkää tukikohtaa tai mahdollistajaa aktiivisempi rooli. Usein kirjoittaja asettaa myös Yksikölle tavoitteita. Tästä seuraa se, että asiakirjassa nuori on aikuisten toimenpiteiden kohteena ja passiivinen. Nuoren oman toimijuuden sijaan tekstissä korostuu Yksikkö aktiivisena ja nuorta kasvattavana toimijana. Tämä onkin tarkoituksenmukaista, kun ajatellaan suunnitelman yleisöä ja tekstin funktioita. Teksti on suopeasta lukijasta ehkä vakuuttavampi, kun Yksikkö on aktiivinen toimija. Työntekijöiden tehtävänä ja tavoitteena on itsenäistää nuorta.

Itsenäinen elämä on hyvä esimerkki tavoitteesta, jonka intertekstuaalisia yhteyksiä lukijan ei ole helppo jäljittää, mutta johon hänen on helppo sitoutua. Tukisuunnitelmassa tukiasuminen on ammattilaisten keino siirtää nuori epäitsenäisen kategoriasta itsenäiseksi yksilöksi (Jokinen ym. 2003). Kriittinen lukija kysyy: mitä jos nuoren on pitänyt aikaisemmin pärjätä liian itsenäisesti, ja nyt hän tarvitsisi enemmän ammattilaisten huolenpitoa ja aikuisten vastuunottoa? Tukiasumisessa nuoren itsenäinen pärjääminen on kuitenkin työn lähtökohta ja tavoite. Asumisjakso edellyttää nuorelta heti alussa riittävää itsenäisyyttä. Kuitenkin työntekijä kirjoittaa tukisuunnitelmassa edelleen tavoitteeksi nuoren elämänhallinnan ja itsenäisyyden vahvistamisen.

Itsenäiseen elämään liittyy kiinteästi tukiasumisen tavoite nuoren **hallitusta elämästä**. Yhdistin tähän teemaan kaikki maininnat, joissa kirjoittaja viittaa nuoren arjen ja asumisen sujuvuuteen. Hallitun elämän tavoite tähtää siihen, että nuori pärjää yksin asuntonsa seinien sisäpuolella. Hallitun elämän tavoite rajaa työntekijöiden näkökulmaa nuoren arjen uusintamisen kysymyksiin. Tämä on

luettavissa seuraavista esimerkeistä: ”Tavoitteena on, että Sari oppii huolehtimaan asumiseen liittyvistä asioista, kuten virastoissa asioinnista, ilmoitusten teosta ja vuokran maksamisesta. Tukiasumisen aikana tavoitteena on oppia taloudenpidollisia asioita kuten siisteys, ruuanlaitto, pyykinpesu ja suunnitelmallinen rahankäyttö.” (lomake 12) ja ”Tavoitteena on myös, että Johanna kiinnittää huomiota arkielämänhallintaan liittyviin taitoihin, kuten terveellisen ravinnon valmistamiseen ja asunnon siisteydestä huolehtimiseen. Lisäksi tavoitteena on, että Johanna harjaantuu rahan suunnitelmallisessa käytössä.” (lomake 6) ja ”Marin kanssa keskustellaan arkielämän hallinnasta, ja hänelle annetaan tukea ja ohjausta eri arkielämän osa-alueille.”(lomake 10) ja vielä ”Tavoitteena on myös, että Matti oppii suunnitelmalliseen rahankäyttöön. Matin rahankäyttö pysyy suunnitelmallisena” (lomake 1 ja 2).

Kirjoittaja alleviivaa, että nuoret tarvitsevat uusia taitoja arjen rutiinien suorittamisessa. Hallitun elämän tavoite edellyttää nuorelta aktiivisia toimia kotona ja virastoissa. Kun katsoo esimerkkejä tarkemmin, huomaa miten nuori on kasvatettavan asemassa. Nuoreen kohdistuu ylhäältäpäin tulevia aikuisten ohjeita ja kehotuksia: ”Sari oppii”, ”Johanna kiinnittää huomiota”, Johanna harjaantuu” ja ”Matti oppii suunnitelmalliseen”. Kirjoittaja ei jätä tilaa esimerkiksi sille, että ”Matti harjoittelee mahdollisuuksiensa mukaan rahankäyttöä”, jolloin tavoitteenasettelu mahdollistaisi nuoren omaa harkintaa.

Kirjoittaja nojautuu argumentoinnissaan ajatukseen, että nuoren ongelmat johtuvat siitä, ettei hän osaa tai hallitse asioita. Merkinnät ovat kiinnostavia, sillä niissä lukijaa ohjataan päätelmään, että kun nuori osaa asua ja toimia yhteiskunnassa tietyllä tavalla, hänen ongelmansa kyllä korjaantuvat. Työntekijä suostuttelee lukijaa tulkitsemaan nuoren tilannetta kasvatuskysymyksenä, ”poisopettamisen haasteena” (ks. Jordan & Jordan 2000).

Yksikön julkilausuttuna tavoitteena on nuoren normaali elämä. Aikuiset tarjoavat nuorelle usein opiskelua väylänä normaaliin elämään. Tukisuunnitelmissa **opiskelu-elämään liittyvissä tavoitteissa** on herkästi vaihtoehdottomuuden vivahde, kuten esimerkissä ”Tavoitteena on, että Matti käy kevään aikana työharjoittelussa tai töissä tai Kelan x-kuntoutus- ja tutkimuskeskuksen tai työvoimatoimiston järjestämällä kursseilla.” (lomake 1). Kirjoittaja vakuuttaa lukijaa siitä, että tukiasumisen aikana nuori osallistuu opiskeluun tai kuntoutukseen. Hän kirjaa nuorelle neljä mahdollisuutta toteuttaa opiskelutavoite.

Kirjoittajan pyrkimys ohjata nuorta kohti kestäviä arjen ratkaisuja näkyy myös suunnitelman **päihdeettömään elämään liittyvissä** maininnoissa. Poiketen esioletuksistani päihdeettömyys ei nouse mainintojen määriä katsottaessa kovin keskeiseksi tavoitteeksi. Kiinnitin etenkin tässä yhteydessä huomiota suunnitelmatekstin yleisluonteisuuteen ja minimalistisuuteen, sillä yksittäisen nuoren kohdalla päihdetematiikka saattaa esimerkiksi kiteytyä mainintaan ”päihdeetön elämä” (lomake 7). Kun kirjoittaja kirjoittaa päihdeettömyydestä ammatillisena itsestänselvyytenä, lukijan on vaikea kyseenalaistaa tavoitetta. Lukijalle jää myös epäselväksi, mitä yksittäisen nuoren kohdalla päihdeettömyyden tavoite tarkoittaa. Tukisuunnitelmiin ei sisälly konkreettista suunnitelmaa siitä, miten aikuiset tukevat nuorta päihdeettömyydessä. Teksti tuo esille ammatillisen työn arvopohjan eli päihdevapaan elämän.

Kyse on usein siitä, että nuorten tulisi hallita päihdeidenkäyttöään: ”Matin päihdeidenkäyttö ja rahapelien pelaaminen pysyy hallinnassa.” (lomake 2), jolloin tekstissä puhutaan päihdeistä irtipääsemisen sijaan nuoren itsehillinnästä. ”Tukiasumisen tavoitteena on, että Sami pysyy erossa huumausaineista ja alkoholin käyttö pysyy kohtuullisena” (lomake 3). Oteessa nuoren alkoholinkäyttöön liittyy kohtuullisuuden tavoite. Nuorten huumausaineiden käytöstä taas tukisuunni-

telmiin on vakiintunut muotoilu ”pysyä erossa”, kuten esimerkissä ”Tavoitteena on, että Riia pysyy erossa huumausaineista” (lomake 8). Tukisuunnitelmissa voi nähdä ammattilaisten elämänhallintapuheelle tyypillisen painotuksen yksilön itsehillinnän ja luonteenlujuuden harjoittamiseen.

Hyvät harrasteet -maininnoissa tavoitteena on, että nuori siirtyisi ei-mielekkäistä harrasteista mielekkäiden pariin: ”Lisäksi tavoitteena on, että Matti löytää uusien harrastusten myötä uusia ystäviä” (lomake 1) tai lyhyesti tavoitteena on ”mielekkäiden vapaa-ajan harrasteiden löytyminen” (lomake 7). Kirjoittaja luottaa siihen, että lukija tietää, millaisia ovat mielekkäät harrasteet. Usein ajatellaan, että mielekkäiden harrasteiden puute johtuu siitä, että yksilö on saamaton. Yksikön tavoitteena on ohjata nuori aktiivisen, tervehenkisen aikuisen elämään. Toisinaan työntekijä kirjaa työn tavoitteeksi sen, että nuori jatkaa nykyisten harrasteiden parissa: ”Tukijakson tavoitteena on myös, että Johanna jatkaa musiikkiharrastustaan ja terapiassa käyntejä” (lomake 6).

Aineistossa on poikkeuksellista, että työntekijä kirjaisi tukiasumisen tavoitteeksi esimerkiksi nuoren itsetuntemuksen lisäämisen. Nimesin nämä kokonaisuuteen nähden marginaaliset merkinnät **suhteiksi toisiin**. Vaikka näitä merkintöjä ei ole montaa ja ne ovat kaikki yhden nuoren tukisuunnitelmasta, niin katson, että ne ovat esiin nostamisen arvoisia. Merkinnöissä kirjoittaja arvioi, että nuoren muutostarpeet kohdistuvat lähisuhteisiin. Työntekijän muutostyön kohteena on nuoren käyttäytymisen sijasta nuoren ihmissuhteet, vuorovaikutuksen kehittäminen: ”Katriin tukisuhteen tavoitteena on äitisuhteen normalisoituminen sekä oman identiteetin löytyminen (erityisesti itsetunnon parantaminen) positiivisen palautteen kautta. Tavoitteena on myös että Katri saa normaaleja aikuisen malleja” (lomake 5). Työntekijä kirjaa, että nuori on saatettava osaksi normaaleja ja positiivisia ihmissuhteita. Työntekijän väite perustuu olettamukseen, että nuoren identiteetti rakentuu suhteissa muihin. Nuoren kohdalla itsetunnon parantaminen on keino saavuttaa haluttu muutos. Kirjoittaja ohjaa lukijaa kiinnittämään huo-

miota tukiasumisen arjenhallintatavoitteiden sijasta nuoren ihmissuhteisiin, auttamistyön vuorovaikutuksellisiin tavoitteisiin.

Yksikön ja yhteistyökumppaneiden yhteinen ymmärrys tukiasumisen tavoitteista mahdollistaa lomakkeen minimalistiset merkinnät (ks. Kaakkuri-Knuuttila ym.1999; Loseke 1997). Kirjoittaja vakuuttaa lukijalle, että Yksikkö on sitoutunut edistämään nuoren itsenäistä elämää. Työntekijät työskentelevät aktiivisesti ja suunnitelmallisesti. Tavoitemaininnoissa Yksikkö on vakavasti otettava toimija, joka ottaa nuoren tuen kohteeksi. Vaikka tukisuunnitelmissa ei lue, että ”työntekijät kasvattavat nuorista järkeviä, kurinalaisia ja sääntöjä noudattavia”, voi näitä tavoitteita pitää tekstin taustaolettamuksina. Tukisuunnitelman tavoitteena on saavuttaa oikein, säännöllisesti ja sovitusti asiansa hoitava nuori. Samalla teksti pyrkii vakuuttamaan lukijaa siitä, että myös työntekijät toimivat aktiivisesti, täsmällisesti ja tavoitteellisesti.

Toimenpiteet

Edellä esitetyt tavoitteet perustelevat ja oikeuttavat tukisuunnitelmaan kirjattuja toimenpiteitä. Toimenpide-käsite luo lukijalle odotuksen nuoren ongelmista, jotka ovat rationaalisia, rajatuin keinoin ja välinein ratkottavissa. Lääkäri tekee potilaalle toimenpiteitä vastaanotolla, ja hallinnossa toimeenpannaan asioita. Käsite tuo mieleen rutiininomaiset ongelmanratkaisutavat sekä kysymykset siitä kuka tekee, mitä ja kenelle. Ammatilliseen toimintaan liitetäänkin usein juuri erityistieto ja valta tehdä toiselle tiettyjä toimenpiteitä. Toimenpiteen käsite korostaa ongelmien selkeää ja nopeaa ratkaisemista.

Kuten tausta- ja tavoiteosiossakin, lähdän liikkeelle erittelemällä suunnitelmien toimenpidemainintoja. Esitin tekstille kysymyksen siitä, mitä nuori tekee tai mitä työntekijät tekevät nuoren kanssa tai hänelle. Siten päädyin seitsemään erilaiseen tekomainintaan: suunnitellaan ja seurataan (23)³³; tavataan ja ohjataan (18), raportoidaan (12), valvotaan (11), järjestetään harrastetoimintaa (9), muutetaan asuntoon (8) ja työtetään kokemuksia (2).³⁴ Mainintojen erittely osoittautui hankalaksi, sillä yksittäisen maininnan voi usein tulkita esimerkiksi sekä ohjaamiseksi että valvonnaksi. Suunnitelman toimenpidekieli osoittaa, että tukiasumisessa tuen ja kontrollin merkitykset ovat monitahoisia ja kietoutuvat väistämättä toisiinsa. Kontrolli ei välttämättä ole luettavissa tekstin sisällöstä vaan pikemminkin tekstin muodosta ja kirjoittajan käyttämistä retorisisista keinoista. Siten mainintojen erottelu ei aina tee oikeutta tuen ja kontrollin yhtäaikaisuudelle. Kirjoittajan siirtymät esimerkiksi Yksikön oikeuksista nuoren mahdollisuuksiin ja vapauksiin ovat tiiviissä tekstissä teräviä ja nopeita. Näitä siirtymiä osoittaakseni olen toisinaan laventanut esimerkkiotetta koskemaan kahta eri mainintatyyppeä.

Toimenpideosio alkaa lähes poikkeuksetta maininnalla siitä, mihin tukiasuntoon nuori olisi muuttamassa tai että nuoren asuminen jatkuu nykyisessä tukiasunnossa. Asumisen mainitseminen toimenpide-osion alussa, osoittaa **asuntoon muutto**-maininnan tärkeyttä. Yksiköllä on nuorten asumispalveluiden tarjoajana erityinen asema lastensuojelupalveluiden kentässä. Kun nuori muuttaa asuntoon, hän

³³ Tähän ryhmään olen luokitellut myös verkostopalaverit-osion mainintoja, sillä tässä osiossa lähinnä kuvataan tukiryhmän kokoonpanoa, kokoontumistiheyttä ja tarkoitusta seurata nuoren asumisjaksoa.

³⁴ Luettaessa tekomainintoja sosiaalityön näkökulmasta suopeasti päädytään tulkintaan, että sosiaalityön toimenpiteet ylläpitävät, suuntaavat ja kontrolloivat vuorovaikutusverkostoja, todellisuuden rakentumisen perusvirtoja. Luettaessa mainintoja kriittisesti voidaan taas kysyä, onko Yksiköllä käytössä mitään erityisiä toimenpiteitä tai miten hyvin näillä toimenpiteillä vastataan nuorten (aikuisten) tarpeisiin.

tulee samalla Yksikön tuen piiriin. Muutto siirtää nuoren pois asunnottoman kategoriasta tai sitten tukiasunto on nuoren seuraava paikka hänen asumispolunsa.

Seuraavat ilmaukset ovat tukisuunnitelmissa tavallisia: ”Matti saa asunnokseen (lastensuojelujärjestön) omistaman tukiasunnon x kaupungin (asuinalueella) sijaitsevasta tukiperheyksiköstä. Tukiasunto on rivitalon päätyhuoneisto ja se sijaitsee tukiperheen välittömässä läheisyydessä” (lomake 1). Maininnassa nuori saa lastensuojelujärjestön asunnon ja on vastaanottajan asemassa. Asunto merkitsee nuorelle uutta paikkaa ja erityisiä vuorovaikutussuhteita. Nuoresta tulee tukiperheyksikön jäsen. Maininnassa etäisyyksien rakentaminen on kiinnostavaa, sillä tekstissä nuoren asumiseen liitetään tuen ja valvonnan elementtejä. Asunto on osa tukiperheyksikköä, joskin kyse on nuoren omasta rivitalon päätyhuoneistosta. Kirjoittaja korostaa tukiperheyksikön käsitteellä toiminnan ammatillisuutta. Lukija kun voisi tulkita tukiperheen tarkoittavan vapaaehtoisuuteen perustuva auttamista.

Tukiasumisessa nuori on etäämmällä työntekijöistä kuin laitosasumisessa, mutta tavallista vuokra-asumista lähempänä. Asunto on Yksikölle merkittävä (valta)resurssi, sillä työntekijät voivat joko antaa nuorelle asunnon tai ottaa sen häneltä pois, kuten: ”Sami muuttaa asumaan x.xx.xxx Yksikön tukiasuntoon osoitteeseen x. Samilla on asumisessa kahden kuukauden koeaika. Mikäli tukiasuminen onnistuu, hänen asumisaikansa voi jatkua xx.x.xxxx” (lomake 3). Maininta tuo esille asumisen ehdollisuuden ja väliaikaisuuden. Kirjoittaja sitoutuu nuoren asumiseen löyhästi, sillä hän lähtee siitä, ettei nuoren asuminen välttämättä onnistu. Suopeasti tulkittuna työntekijä tarjoaa nuorelle mahdollisuutta yrittää tukiasumista. Vaikka nuoren asumisen väliaikaisuutta ei tekstissä perustella, suo-

pea lukija olettaa, että nuoren koeaikaan on hyvä peruste. Suoepa lukija tulkitsee koeajan liittyvän esimerkiksi nuoren aikaisempiin häätöihin.

Kriittinen lukija taas kiinnittää huomiota nuoren ehdolliseen ”mikäli, niin sitten”-asemaan. Tekstiin sisältyy taustaoletus, että nuori on epäluotettava ja työntekijät seuraavat sitä, mihin hän asumisessaan pystyy. Lastensuojelujärjestöllä on asunonomistajana valtaa asettaa asumisen ehdot, kun taas nuorella on valtaa hyväksyä tai olla hyväksymättä sääntöjä. Tukiasumisessa koeaika on kuitenkin yleinen käytäntö. Toimijat odottavat nuoren sopeutuvan annettuihin raameihin. Nuori joko asettuu tukiasumiseen tai tarvittaessa työntekijät siirtävät hänet tarkoituksenmukaisemmaksi katsomaansa asumisvaihtoehtoon.

Tukiasumisessa tavoitteena on itsenäinen ja hallittu elämä, ja tukisuunnitelmassa tähän päästään, kun työntekijät **ohjaavat ja tapaavat** nuorta. Tukisuunnitelmissa ohjaaminen saa vaihdellen vapaaehtoistyön ja ammatillisen työn merkityksiä: ”Tukihenkilö ja mahdollisesti vapaaehtoinen tukihenkilö sekä projektityöntekijä selvittelevät yhdessä Marin kanssa asioita ja ovat yhteistyössä koulun lisäksi myös tarvittaessa työvoimaviranomaisten kanssa. Tarvittaessa Mari saa tukea ja ohjausta toimistolta ongelmallisiksi kokemissaan tilanteissa. Työntekijät ovat yhteydessä Mariin ja ovat tietoisia hänen elämäntilanteestaan” (lomake 11).

Otteessa työntekijöiden eri nimikkeet viittaavat ensinnäkin Yksikön kehittämistyöhön, jossa siirryttiin vähitellen 15 vapaaehtoisesta tukihenkilöstä ammatillisten tukihenkilöiden³⁵ kautta kuuteen täysipäiväiseen, palkkatyösuhteessa olevaan

³⁵ Yksikössä ammatillisen tukihenkilön erotti tukihenkilöstä n. 170 €/kk korvaus ja suositus työskennellä vähintään 10 h /kk. Tukihenkilöiden käyttö osoittautui monessa mielessä ongelmalliseksi, ja ammatillisella tukihenkilöllä pyrittiin vastaamaan etenkin ristiriitaan, että tukiasumisjakso on osin ostopalvelullista toimintaa, mutta osa tuesta tuotettiin ”ilmaiseksi”. Kuitenkin ammatilli-

ohjaajaan. Tukisuunnitelmissa työntekijöiden monet eri nimikkeet ovat osoitus tästä työn uudelleenorganisointiprosessista.

Toiseksi esimerkistä voi lukea nuoren yhteistyökumppanina ja työntekijän seurantatehtävän. Tekstissä työntekijät selvittelevät asioita yhdessä nuoren kanssa. Yhteistyön koulun kanssa voi lukea joko sen kontrolloimiseksi, että nuori todella käy koulua tai moniammatilliseksi tavaksi ratkoa nuoren opiskeluvaikeuksia. Mielenkiintoinen yksityiskohta on kohta ”ongelmallisiksi kokemissaan tilanteissa”, jossa kirjoittaja alleviivaa sitä, että nuori itse määrittää tuentarvettaan. Lukijalle kerrotaan, että Yksikön lähtökohtana on nuoren kokemus. Yksikkö ottaa kuitenkin myös oma-aloitteisesti selvää nuoren tilanteesta ja työntekijän tulee olla tietoinen nuoren toimista. Ohjaaminen ja tapaaminen ovat toimenpiteitä, jotka kohdistuvat nuoren asioiden hoitoon ja yhteistyösuhteen luomiseen. Yhtäältä merkinnöissä on ajatus nuorialoitteisuudesta, ja toisaalta kirjoittaja korostaa Yksikön kykyä valvoa nuorta: ”Työntekijät käyvät tapaamassa Teroa säännöllisesti tukiasunnolla. Käyntien yhteydessä Teron tukiasumista ohjataan ja valvotaan. Teron kanssa käydään tavoitteellisia keskusteluja liittyen tukiasumisen tavoitteisiin ja Teron arkielämään. Tarvittaessa Teroa ohjataan kodinhoitoon, taloudenpitoon ja rahankäyttöön” (lomake 7).

Verrattuna edellä olleeseen aineisto-otteeseen, tässä esimerkissä nuori on voimakkaammin Yksikön keskustelullisten toimenpiteiden kohteena. Suoepa lukija lukee tekstistä instituution, joka säännöllisesti ja aktiivisesti puuttuu nuoren ar-

nen tukihenkilö ei nimikkeenä tai käytäntönä ottanut vakiintuakseen ja lopulta katsottiin, että sekä selkeyden että asukaskunnan vaativuuden nimissä on hyvä siirtyä kuuden vakituiseen ohjaajan tiimiin, jolloin yksikössä on noin 10–15 nuorta / 6 aikuista.

keen. Kun tapaamiset eivät ole vain nuoren oma-aloitteisuuden varassa, nuorta ei myöskään jätetä selviytymään yksin. Kriittinen lukija kiinnittää huomiota kuitenkin siihen, miten passiivimuoto tuottaa nuoresta ei-aktiivisen toimijan, jonka kanssa aikuiset eivät neuvottele.

Järjestetään harrastetoimintaa on toimenpide, jossa keskeistä ovat nuoren toiveet ja oma mielenkiinto: ”Harraste- ja virkistystoimintaa järjestetään Matin toiveiden ja mielenkiinnon mukaan. Lisäksi Matilla on mahdollisuus osallistua nuorten ja tukihenkilöiden yhteisiin retkiin ja tapahtumiin” (lomake 1). Harrastemaininnoissa nuoren asema muuttuu työn kohteesta valitsijaksi ja työntekijä antaa hänelle mahdollisuuden. Harrastuksissa nuori on asiakas, jolla on päätösvaltaa ja jonka toiveiden mukaan työntekijät suuntaavat omaa toimintaansa. Kuitenkin suunnitelmatekstissä myös harrasteet ovat toimenpiteitä: ”Teron päihteettömyyttä tuetaan ohjaamalla ja motivoimalla häntä mielekkäisiin vapaa-ajan harrasteisiin sekä tekemällä tiivistä yhteistyötä päihde- ja huumeaseman kanssa. Tarvittaessa Terolta otetaan huumeaseula työntekijöiden toimesta. Terolla on mahdollisuus osallistua nuorten ja työntekijöiden yhteisiin harrastuksiin ja tapahtumiin”(lomake 7).

Edellä vapaa-ajan harrasteet ovat osa päihteettömyyden toimenpiteitä. Maininnan taustalla on kirjoittajan ajatus siitä, että jos nuorella on mielekkäitä vapaa-ajan harrastuksia, hän käyttää vähemmän päihteitä. Vapaa-ajan harrasteet rinnastuvat, yhteistyön ja huumeaseulan tavoin työntekijöiden toimenpiteiksi nuoren päihteettömyyden tukemisessa. Maininta osoittaa myös, miten tukisuunnitelmasa vapaa-ajan vietto on yhtäältä nuoren päätöksenteon aluetta ja toisaalta työntekijöiden toimenpide. Tukiasumiseen liittyy olennaisesti asumisen **valvonta**. Tukisuunnitelmissa tämä seikka on usein yleinen toteamus: ”Tukiperhe valvoo asumissääntöjen noudattamista” (lomake 1). Joskus työntekijä kirjaa valvontatoimenpiteet yksityiskohtaisesti:

”Lassen koulunkäyntiä tuetaan erityisillä aamu-, ilta- ja yllätyskäynneillä tukiasunnolla. Yksikön työntekijät huolehtivat jokaisena kouluaamuna (ma–pe) Lassen kouluun herättäen hänet asunnoltaan vähintään 45 minuuttia ennen koulun alkamista ja varmistavat sen, että Lasse lähtee koulumatkalle. Tarvittaessa työntekijät varmistavat koululta saapuiko Lasse sinne. Tarvittaessa Lasse vietään tai saatetaan kouluun. Jokaisena kouluaamua edeltävänä iltana (su–to) työntekijät tapaavat Lassen sovitus klo 21.30 tukiasunnolla ja poistavat mahdolliset vieraat asumissopimuksen mukaisesti klo 22.00 mennessä. Työntekijät valvovat tarpeellisen ajan, jotta voidaan olla varmoja Lassen jäämisestä asunnolleen yöksi. Tarkastus- ja muita käyntejä tehdään Lassen tukiasunnolle myös muina aikoina.” (lomake 4)

Yllä olevat valvontamaininnat kuvastavat sitä, miten työntekijöiden kirjaamistavoissa on tilannekohtaista vaihtelua. Siinä, missä ensimmäinen maininta tekee näkyväksi Yksikön yleisen käytännön, toisessa esimerkissä kirjoittaja yksilöi valvontakäytännön tarkasti. Ensimmäisessä esimerkissä asumissääntöä ei lukijalle avata, kun taas toisessa asumissäännön pykälä oikeuttaa valvontatoimenpiteitä. Ensimmäinen ote on tavallisesta tukisuunnitelmasta, kun taas toinen on ”tukisuunnitelman tarkennus”. Työntekijät ovat tulkinneet nuoren tilanteen sellaiseksi, että siihen puuttuminen edellyttää tukisuunnitelman tarkentamista. Tukisuunnitelman tarkennuksella työntekijät hakevat yhteistyökumppaneiden hyväksyntää Yksikön poikkeuksellisen intensiivisille valvontatoimille. Nuoren tilanteessa valvonta on ensisijainen toimenpide. Lukijalle syntyy kuva Yksiköstä, joka kykenee valvomaan ja rajaamaan nuoren toimintaa liki laitosasumisen tavoin. Kirjoittaja erittelee valvontaa yksityiskohtaisesti ja pyrkii vakuuttamaan kuvaukseen työntekijöiden kyvystä hallita tilannetta.

Työntekijöiden läsnäolo nuoren arjessa on otteessa erityistä valvontaa, vaikka voisi ajatella, että on melko tavallista, että aikuiset kiinnittävät huomiota nuoren heräämiseen, kouluun lähtöön, poissaoloihin ja kavereihin. Työntekijöiden työ on nuoren kouluun lähdön ja koulussa olon varmistamista, nuoren saattamista ja viemistä ja vieraiden poistamista. Samoin tekstissä nuoren tilankäyttöä, reittejä ja sosiaalisia suhteita rajoitetaan siten, että arki on työntekijöiden hallinnassa. Taus-talta voi lukea ajatuksen, että toimenpiteiden avulla työntekijät pysäyttävät nuoren. Ehkä nuori oppii toimimaan halutusti ja oman etunsa mukaisesti.

Toimenpideoiosiossa lukijalle vahvistuu kuva siitä, että nuoren asuminen on suunnitelmallinen prosessi. **Suunnitellaan ja seurataan** -maininnat korostavat, että Yksikössä työntekijöiden työskentely kohti tavoitteita on tietoista toimintaa. Nuori ei ainoastaan asu tukiasunnossa, vaan hän kanssaan kuljetaan kohti välitavoitteita: ”Matin viikko-ohjelmaa ja pieniä välitavoitteita suunnitellaan ja niiden noudattamista seurataan viikoittain pidettävissä viikkopalavereissa, johon osallistuvat Matti, projektityöntekijä ja tukiperheen edustaja, tukihenkilö” (lomake 1). Nuorta ei tavata viikoittain vain kuulumisten vaihtamiseksi, vaan työntekijöitä tavatessaan nuori suunnittelee ja työntekijät seuraavat asumista. Käsitteet suunnittelu, välitavoitteet ja seuranta viittaavat siihen, että nuoren ja työntekijöiden kohtaaminen on interventio. Maininta luo kuvaa hallitusta ja monitoroidusta tukiasumisjaksosta. Viikkopalaveri on kuin tarkistuspiste, jossa osapuolet käyvät läpi tukiasumisen kannalta relevantit tavoitteet. Asumisen onnistumisessa on siten kyse nuoren halusta ja kyvystä noudattaa hänelle tehtyä suunnitelmaa. Kirjoittaja vakuuttaa lukijalle, että Yksikön työntekijät seuraavat aktiivisesti nuoren tilannetta.

Nykyisessä ostopalveluiden ja projektikehittämisen kontekstissa toimijat odottavat Yksiköltä oman toimintansa monitorointia ja työn vaikuttavuuden osoittamista. Edempänä olleessa tarkastustukisuunnitelmassa työntekijä kirjaa valvonnan vaikuttavuusseurannan poikkeuksellisen näkyvästi: ”Edellä mainittuja toimenpi-

teiden vaikuttavuutta seurataan viikoittain oheisella lomakkeella. Tukiryhmän kokouksessa xx.xx.xxxx tullaan käsittelemään kokemuksia ym. menetelmästä” (lomake 4). Mainintaa voi lukea nuoren ja työntekijöiden kontrollina. Nuoren tulee osoittaa tukiasumisen olevan hänen kohdallaan vaikuttavaa. Työntekijöiden tulee taas raportoida yksityiskohtaisesti siitä, miten he ovat nuoren kanssa toimineet. Lomakkeen funktio on tuottaa työntekijämerkintöjä, joista osapuolet voivat myöhemmin arvioida työn vaikuttavuutta ja näin vakuuttua menetelmän toimivuudesta.

Todennäköisesti otteessa viitataan Yksikössä käytössä olleeseen tukitapaamisten huomioimislomakkeeseen. Tukisuunnitelmassa on intertekstuaalisia viittauksia muihin Yksikössä käytössä oleviin lomakkeisiin. Samalla kirjoittaja kuvaa Yksikköä seurantatietoa käyttäväksi asiantuntijaksi, jolla on keinoja hallita nuoren prosesseja. Käsitteet vaikuttavuus, lomake, seuranta ja menetelmät vahvistavat Yksikön uskottavuutta ammattilaislukijalle. Samalla kirjoittaja ottaa nuoren tilannetta haltuun teknisenä ja menetelmällisenä kysymyksenä. Kriittinen lukija huomioi miten menetelmällinen kieli ei kuvaa nuoren yksilöllistä tilannetta tai aikuisten pyrkimyksiä tulkita sitä.

Seuraavassa esimerkissä palaverit ovat seurannan ja aikuisten yhteydenpidon foorumeita. Tekstissä ammattilaisten tehtävänä ei niinkään ole kuulla nuorta kuin: ”Tukiryhmässä seurataan tukisuunnitelman toteutumista ja tehdään ehdotuksia toimintatapojen suhteen sekä jatkosopimuksen suhteen. Projektityöntekijä pitää yhteyttä eri viranomaisiin ja osallistuu tarvittaessa neuvotteluihin nuoren kanssa. Projektityöntekijä voi nuoren suostumuksella pyytää tukiryhmän palaveriin mukaan hänen tilanteesta tietäviä eri viranomaistahoja mm. työvoimaneuvojan, isännöitsijän, työnantajan, poliisin jne. Tukiryhmä kokoontuu noin kerran

kuudessa viikossa tai tarvittaessa tiheämmin. Ajat sovitaan tarkemmin myöhemmin” (lomake 10).

Tekstissä moniammatillisen palaverin tehtävä perustuu asiakirjoihin. Kokoontumisissa ryhmän jäsenet seuraavat nuoren tukisuunnitelman toteutumista ja muotoilevat jatkosopimuksia. Ryhmä vastaa Yksikön laadunvalvonnasta. He tarkkailevat nuoren asumisjakson sujumista ja tavoitteiden toteutumista. Työntekijät siis tekevät asiakirjoja palaverikeskustelujen pohjalta ja niitä varten. Moniammatillisen työskentelyn kohteena ei ole nuoren kasvokkainen tapaaminen vaan asiakirjat ja sopimukset. Nuoren asemaa on vaikea paikantaa, sillä hänestä on vain maininta ”neuvotteluihin nuoren kanssa”. Sen sijaan tekstissä annetaan viranomaisille keskeinen rooli. Ammatillaiset ovat Yksikön yhteydenpidon kohteena, nuoren tilanteesta tietäviä ja eri ammattikuntien edustajia. Yksikkö on yhteyttä pitävä ja suunnitteleva sopimusosapuoli. Näin kirjoittaja vakuuttaa lukijaa siitä, että Yksikön toiminta on avointa ja perustuu ammatilliseen yhteistyöhön.

Yksikön tavoitteena on kehittää tukiasumisjaksojen kirjaamista ja raportointia. Työn seuranta edellyttää tapahtumien **raportointia**. Samoin kuin suunnittelu ja seuranta luovat uskottavuutta Yksikön toiminnalle niin myös raportointi. Kirjoittaja kuvaa Yksikön työtettä systemaattiseksi ja dokumentointiin perustuvaksi: ”Viikkopalavereista tehdään muistiinpanot” (lomake 6), ”Tukiryhmän palavereista laaditaan aina muistiinpanot ja ne toimitetaan osallistujille” (lomake 10), ”Projektityöntekijä laatii palavereista muistiot, jotka toimitetaan sosiaalitoimelle. Lisäksi tukiasumisen päätyttyä laaditaan raportti sosiaalitoimelle” (lomake 1).

Tukisuunnitelmassa palaverit ja niiden kirjaaminen, muistiinpanot ja muistiot ovat toimenpiteitä. Raportointimaininnat vakuuttavat lukijaa siitä, että Yksikkö kerää tietoa, dokumentoi ja tiedottaa. Kirjoittaja varautuu siihen, että Yksikkö joutuu vastaamaan nuoren asumisjaksoa rahoittavalle taholle kysymykseen siitä, miten he ovat nuoren kanssa toimineet. Suunnitelmassa raportoinnin tarkoitus on

antaa tietoa Yksikön toiminnasta eri osapuolille. Kun työntekijä raportoi palaverikeskusteluja, näkymättömiin saattavat jäädä ne tavat, joilla nuori itse jäsentää tilannettaan.

Aineistossa ovat marginaalissa ne toimenpiteet, jotka työntekijät kohdistaisivat nuoren omaan lähipiiriin tai tapaan, jolla nuori ymmärtää tilannettaan. Vain kahdessa maininnassa **työstetään** nuoren **kokemuksia**, ristiriitoja tai kriisejä: ”Katriin kanssa keskustellaan aiemmista kokemuksista, ristiriidoista äidin kanssa ja häntä ohjataan sosiaalisten suhteiden luomisessa ikäistensä kanssa” (lomake 5) sekä ”Tukihenkilö ja projektityöntekijä ovat mukana akuuteissa kriisitilanteissa, jotka koskettavat Maria” (lomake 10). Poiketen tukisuunnitelmien vallitsevasta tyylistä näissä esimerkeissä nuori on kokemuksellinen, hän on keskellä ristiriitoja ja kriisejä. Työntekijän toimenpiteitä ovat keskustelu ja mukana olo. Toimenpiteet eivät kohdistu nuoren arjen taitoihin vaan hänen olemisensa tapaan ja ihmissuhteisiinsa.

Kävin edellä läpi tukisuunnitelmien tausta-, tavoite-, ja toimenpidemainintoja. Suunnitelmatekstin tarkoitus on kuvata Yksikön toimintaa uskottavasti. Tekstissä lukijalle kerrotaan, miten työntekijät pyrkivät tehokkaasti luomaan nuorelle normaalin arjen edellytyksiä. Suunnitelmateksti on kertomus siitä, miten nuori liikkuu epätoivottavista minuuskategorioista kohti hyväksyttävää yhteiskunnallista asemaa. Tukisuunnitelmassa kuvatulla nuorella on huolta herättävä tausta, hänen ongelmana on itsenäisyyden ja elämänhallinnan puutteellisuus. Suunnitelmas-
sa Yksikkö tarjoaa lukijalle yleiseen tukiasuntonuoreen soveltuvaa toimenpidepakettia eli asumista, ohjaamista, valvontaa ja harrasteita (ks. myös Vanhala 2005). Tekstin tarkoitus on vahvistaa lukijan käsitystä siitä, että nuorella on ongelmia ja vajavaisuutta, joiden ratkaisemiseen Yksiköllä on välineitä.

7.3 Retoriset keinot ja institutionaaliset minuudet

Erittelen kolme retorista keinoa, joilla kirjoittaja tekee tukisuunnitelmasta totena pidettävää tietoa omaavan asiakirjan. Lisäksi sivuan sitä, miten teksti on metatatsolla Yksikön markkinoimista. Kirjoittajan tavoitteena on, että nuoresta tulee Yksikön asiakas. Tukisuunnitelmaa ei ole kuitenkaan kirjoitettu markkinointikielellä. Ensinnäkin kirjoittaja käyttää retorista keinoa, jossa hän kuvaa Yksikköä ja nuorta sosiaalityön ammatillisilla kategorioilla. Tukisuunnitelma olisi erilainen, mikäli nuori kirjaisi sen itse tai jos työntekijä pyrkisi kirjoittaessaan tukeutumaan enemmän nuoren omiin ilmaisuihin. Toiseksi tekstin uskottavuutta vahvistavat kirjoittajan mainitsevat asiantuntijat ja yksityiskohdat. Kolmanneksi tukisuunnitelma tukeutuu sosiaalityön moraaliseen tehtävään. Kirjoittaja olettaa lukijan lähtevän siitä, että keskeisin tavoite on nuoren elämänhallinnan parantaminen. Yksikön interventioiden oikeutus tulee siitä, että lukija hyväksyy työntekijän esittämät moraaliset perustelut. Tällöin työntekijällä on moraalinen oikeus pitää nuoresta huolta ja kontrolloida häntä. Lukijaan vetoaa myös suunnitelman yksinkertaisuus ja systemaattisuus.

Ammatilliset kategoriat

Tukisuunnitelmien käsitevalinnat poikkeavat arkikielestä tai esimerkiksi lääkärilausunnosta. Asiakirjan käsitevalinnat osoittavat tekstin tietyn ammattikunnan tuotokseksi ja liittävät sen tietyn instituution käytäntöihin. Ammatillaisen käyttämien käsitteiden perusteella voimme päätellä, mikä on instituution tehtävä ja millainen tieto asiakkaasta on merkityksellistä. Työntekijän käsitevalinnat kertovat myös ongelmista, joiden kanssa instituutiossa työskennellään (Vanhala 2005). Paikannan tukisuunnitelmista sosiaalityölle tyypillistä ammattikieltä ja erityisesti tukiasumisessa vakiintunutta puhetapaa. Kriittinen lukija sanoisi, että

kyseessä on tukiasumisen jargon, mutta suopea lukija korostaisi nuoren tilanteen ammatillista kirjaamista ja sen tärkeyttä. (Potter 1996b, 177–187.)

Sosiaalisten ongelmien kentällä toimivat monet eri ammattikunnat, jolloin syntyy neuvotteluja ongelmien ja osaamisen omistajuudesta (Jokinen ym. 1995). Voidaan esimerkiksi neuvotella siitä, kenelle nuoren päihde- ja/tai mielenterveysongelma kuuluu. Miltä osin päihdeongelman ratkaisut kuuluvat esimerkiksi nuoren perheelle tai nuorelle itselleen, ja miltä osin lääkäri, päihdetyöntekijä tai sosiaalityöntekijä voi edesauttaa nuoren raitistumista. Eri asiantuntijat myös arvioivat eri näkökulmasta yksilöiden sosiaalisia ongelmia. Asiantuntijuuteen liitetään näkemys ”oikeasta” ja luotettavasta tiedosta. Asiantuntijoiden arviot tulkitaankin usein totena pidettävänä tietona, jolloin ne kuvaavat uskottavasti asiakkaan tilannetta (Juhila 1993). Samalla ne avaavat tai sulkevat ovia erilaisiin palveluihin.

Analysoidessani ammatillista kategorisointia kiinnitin huomiota kohtiin, jotka voisi puhekielessä ilmaista toisin. Esimerkiksi ”suunnitelmallinen rahankäyttö” on periaatteessa ilmaistavissa ”ettei törsää rahaa”, ”osaa säästää rahaa ja elää kunkin kuun tulojen mukaan”. Harrastin myös ajatusleikkiä siitä, miten nuoren tilanteesta kirjoittaisivat esimerkiksi lääkäri, psykologi, terapeutti tai opettaja. Ammatilainen rajaa puhettavallaan ne ilmiöt, jotka ovat hänen asiantuntijuutensa aluetta. Esimerkiksi Yksikön työntekijä kirjoittaa nuoren huumeidenkäytöstä oletettavasti eri tavoin kuin päihdetyöntekijä. Siten voidaan kysyä esimerkiksi, mikä nuoren huumeidenkäytössä on Yksikön näkökulmasta relevanttia. Keskeistä on myös, mikä on ammatillisen kategorisoinnin tavoite ja millaisen kuvan se kulloinkin antaa asiakkaasta.

Seuraavassa aineistoesimerkissä on noin puolet nuoren tukisuunnitelmasta, jätin pois toimenpide- ja verkostotyöosuudet. Tukisuunnitelmissa toistuvat samat

ammattilliset kategorisoinnit. Myös kaikki analysoimani retoriset keinot löytyvät kaikista tukisuunnitelmista. Tukisuunnitelman tyyliin vaikuttaa jonkin verran se, onko kyseessä nuoren ensimmäinen tukisuunnitelma vai jatko- tai lisätukisuunnitelma. Voidaan ajatella, että suunnitelmatekstin ritualisoituminen vakiinnuttaa Yksikön julkikuvaa. Yhteistyökumppaneille syntyy dokumenttien perusteella mielikuva (tieto) siitä, millaisesta näkökulmasta Yksikössä työskennellään ja millainen nuori soveltuu Yksikköön.

Käytän aineisto-otteissa alleviivausta analyysintekoa ja seurattavuutta helpottavana tehokeinona. Alleviivaus on keino herkistyä ja painottaa tekstin eri osia. Jokainen lause vastaa moniin eri kysymyksiin, jolloin alleviivaamalla aineistoa eri tavoin voidaan nostaa eri ulottuvuuksia esille. Saatan alleviivaamalla korostaa, miten esimerkiksi tukiasumisen tavoitteet on kirjattu lähtien nuoren arjen taidoista, osaamisesta ja oppimisesta. Tällöin alleviivattu teksti vastaa kysymykseen: miten kirjoittaja ymmärtää nuoren ongelmaa ja mitä hänen mielestään nuoren tulisi tukiasumisessa oppia? (Kaakkuri-Knuuttila ym. 1999, 34–38.)

ESIMERKKI 1

Taustaa

- 1 Matilla on ongelmia päihteidenkäytön vuoksi ja hän on asioinut vuodesta xxxx
- 2 (kaupunki) päihde- ja huumeasemalla. Tällä hetkellä Matti käy viikoittain testeissä ja tapaa
- 3 samalla (työntekijän etu- ja sukunimi).

- 4 Asuminen kotona on hankalaa ja riitaisaa, riitaisaa on mm. rahasta. Matin isä on työntekijänä
- 5 (pienessä yrityksessä). Matti on ollut yrityksessä tilapäistöissä. Matin äiti on kotona. Mikon
- 6 vanhemmat veljet asuvat (asuinalue) ja nuoremmat sisarukset kotona.

- 7 Vuonna xxxx Matti oli kaksi kertaa (paikan nimi) katkolla, ja tämän jälkeen hän on ollut
- 8 (päihdeyksikön) asiakkaana ja käynyt keskusteluja (työntekijän nimi). Kertomansa mukaan
- 9 Matti on nuorempana asioinut psykologi (työntekijän etu ja sukunimi) luona ja vähän aikaa
- 10 ollut yksityisessä psykoterapiassa.

Tavoitteet

- 11 Tukisuunnitelman tavoitteet on laadittu yhdeksälle kuukaudelle, joka jaksotetaan kolmen
- 12 kuukauden jaksoihin. Ensimmäisen kolmen kuukauden jakson jälkeen laaditaan suunnitelma
- 13 asteittain vähenevälle sosiaaliselle tuelle ja asumisen valvonnalle, mikäli tavoitteisiin päästään.

- 14 Tukiasumistoiminnan tavoitteena antaa Matille valmiuksia vastuulliseen aikuisuuteen ja
- 15 itsenäiseen elämään ja antaa hänelle mahdollisuuksia harjoitella päihteetöntä itsenäistä
- 16 asumista tukiasunnossa. Tukiasumisen aikana vahvistetaan Matin vastuullisuutta ja puututaan
- 17 tilanteisiin, joissa Matti voisi ajautua epäsosiaaliseen seuraan. Lisäksi tavoitteena on, että
- 18 Matti löytää uusien harrastusten myötä ehkä uusia ystäviä. Tavoitteena on, että Matti käy
- 19 kevään aikana työharjoittelussa tai töissä tai Kelan (nimi) kuntoutus- ja tutkimuskeskuksen
- 20 tai työvoimatoimiston kurssilla. Tavoitteena on myös, että Matti oppii suunnitelmalliseen
- 21 rahankäyttöön ja asumisen suhteen tavoitteena on, että Matti löytää itselleen oman vuokra
- 22 asunnon.

(lomake 1, tausta ja tavoitteet -osiosta)

Suunnitelmatekstissä on paljon ammatillisia kategorisointeja. Ne ovat tehokas keino tehdä tekstistä virallista ja faktatietoa. Teksti, jossa on ammatillisia kategorisointeja, on kirjoitettu tietyn ammattiryhmän tai instituution näkökulmasta. Teksti myös ylläpitää tietyn ammattiryhmän tapoja käsitteellistää sosiaalisia ongelmia. Ammatillisuuden kriteereitä ovat yleisesti, että yksilö hallitsee kollegoi-

den jakaman erityistiedon ja sanaston; hänellä on kykyä arvioida tilanteita neutraalisti sekä osoittaa tilanteiden ratkaistavuutta ja hallittavuutta (Konttinen 1997).

Tukisuunnitelmatekstissä kirjoittaja etäännyttää lukijan nuoresta. Tällöin hän kuvaa nuoren tilannetta tarkkailijaperspektiivistä, kirjoittaja tekee havaintoja ja toteaa asioita. Havaitut asiat ja asetetut tavoitteet ovat kirjoittajasta tai tilanteista riippumattomia faktoja. Nuori on ikään kuin asetettu alustalle kirjoittajan ja lukijan arvioitavaksi. Kirjoittajan mainitsevat seikat eivät kaipa perusteluja. Etäännyttävässä kirjoitustavassa nuori on kohde, jonka kirjoittaja tuntee ja tietää. (Potter 1996b, 150–158.) Ammatilliset kategoriat ovat työntekijän ammatilliset silmälasit, joiden läpi hän katselee etäällä olevaa nuorta. Kirjoittaja tietää, millaisesta (ongelma)nuoresta on kyse ja miten hänen tulee muuttua. Ammatilliset kategoriat ottavat todellisuutta tiivistetysti haltuun. Esimerkiksi tukisuunnitelman ilmaus ”on asioinut päihde- ja huumeasemalla” merkitsee suopealle lukijalle, että nuoren päihdeongelma on vakava ja hän on ollut erityisinstituution hoidossa.

”Päihteidenkäyttö”, ”asiointi päihde- ja huumeasemalla” ja ”testeissä käynti” ovat ammatillisia ilmauksia, sillä arkikielessä ”juopotellaan, ”vedetään huumeita” ja ”mennään hoitoon”. Päihdehoito tai huume-testit eivät ole tukisuunnitelman varsinainen sisältö. Kirjoittaja kategorisoikin nuoren päihteidenkäyttöä yleisellä tasolla. Yksikössä ei tehdä huume-testejä, eikä työntekijä erittele yksityiskohtaisesti päihteitä tai muualla tehtyjä testejä. Työntekijälle on olennaista se, että nuori on käynyt ja käy testeissä. Näin nuori kirjataan myös hienovaraisesti huumeongelmaiseksi, joka on toisaalla hoidossa. Nuoren huumeongelma on erityisinstituution tehtävä. Yksikön vastuulla ei ole nuoren päihdehoito. Kirjoitustavasta voi havaita, etteivät päihteet ole Yksikön toimialuetta eikä nuoren päihdeongelma sen ensisijainen työn kohde. Kirjoittaja on varovainen määrittäessään nuoren päihdeongelmaa. ”Testi”, ”katko” tai ”psykoterapia” eivät kuulu tukiasumisen

ammattikäsitteistöön, vaan tukisuunnitelmassa käsitteet tekevät nuoresta toisten instituutioiden asiakasta.

Lukijalle ei tukisuunnitelmissa synny tunnesuhdetta kuvattuun nuoreen eikä nuoren yksilöllisyys tule esille. Kirjoittaja pyrkii ammatillisella kategorisoinnilla neutraaliin ja yleiseen tietoon. Kirjoittaja asemoi itsensä intressivapaana ja objektiivisena. Hän ei avoimesti asetu nuoren puolelle eikä häntä vastaan. Työntekijä ei merkitse lomakkeessa nuoren päihdeyksikön asiakkuutta hyväksi tai huonoksi asiaksi. Samoin nuoren perhetilanteen kuvaus on neutraali ja löyhä. Sen funktio on osoittaa lukijalle nuoren nykyisen asumistilanteen jonkin asteinen pulmallisuus. Merkintä ”Asuminen kotona on hankalaa ja riitaisaa, riitaisaa on mm. rahasta” on neutraali. Kenen tahansa nuoren asuminen on välillä hankalaa ja riitaisaa. Merkintä ei myöskään kerro, kuka kotona on hankala ja riitaisa. Riveillä 4–6 kuvataan ”tavallista” perheettä. Kirjoittaja ei määritä perhettä ongelmaksi, eikä koko perhe ole Yksikön työn kohde. Suunnitelmassa hyvin toimiva perhe ei ole Yksikön ensisijaisena tavoitteena, mitä se voisi olla, jos nuoren tilanne olisi kirjattu esimerkiksi perheneuvolassa. Työntekijälle on relevanttia kirjata nuori perheestään irrallisena, sillä itsenäistyvä nuori on tukiasumisessa ensisijainen työn kohde.

Riviltä 11 alkavat suunnitelmatekstille tyypilliset tavoitemerkinnät. Nähdäkseni tavoitepuhe edustaa yleisemminkin asiantuntijoiden tapaa jäsentää asiakkaiden todellisuutta. Ammattilaisten tehtävänä on ohjata ja ”työntää” asiakkaita kohti hyvää asiantilaa. He ottavat asiakkaan elämän haltuun tavoitteellisena prosessina. Prosessia hallitaan erilaisten suunnitelmien sekä alku- ja loppuarvioiden avulla. Tukiasumisessa nuoren asuminen on ammattilaisille kulkemista kohti väliaikapisteitä: ”Tukisuunnitelman tavoitteet on laadittu yhdeksälle kuukaudelle, joka jaksotetaan kolmen kuukauden jaksoihin. Ensimmäisen kolmen kuukau-

den jakson jälkeen laaditaan suunnitelma asteittain vähenevälle sosiaaliselle tuelle ja asumisen valvonnalle mikäli tavoitteisiin päästään.” Yllä olevasta otteesta voi lukea jaksotuksen, jolla nuori irtaantuu (irrotetaan) tukiasumisesta. Kirjoittaja tekee Yksiköstä vakuuttavaa ja tehokasta kategorisoimalla työntekijöiden työ tavoitteiden ja suunnitelmien laatimiseksi, sosiaalisesti tueksi ja asumisen valvonnaksi. Samalla konstruoidaan ammatillisen työn ideaali, eli Yksilön tulee suunnitella, kirjata, arvioida ja hallita muutosta. Tekstissä Yksikkö on vahva toimija, joka pyrkii nopeasti tavoitteisiin ja tuen tarpeettomuuteen. Kirjoittaja argumentoi sitä vastaan, että kriittinen lukija epäilee tukiasuminen olevan vain aikuisten puuhastelua ja nuoren paikallaoloa.

Tavoitekielen passiivimuoto ei kerro lukijalle, kuka on laatinut suunnitelman tai kenen tulisi saavuttaa tavoitteet. Tavoitteet esitetään laajan kollektiivin hyväksymänä, eivätkä ne kaipaa kirjoittajalta perusteluja tai tarkennuksia. Kirjoittaja erottautuu maallikosta käyttämällä vakiintunutta tukiasumiskäsitteistöä. Hän määrittää nuoren auttamisen sosiaalisesti tueksi ja asumisen valvonnaksi. Suunnitelmassa Yksikön erityisosaamisen alueeksi rajautuu vastuullinen aikuisuus, nuorten päihtetön ja itsenäinen asuminen. Esimerkissä toimijat odottavat nuoren yhdeksässä kuukaudessa olevan riittävän vastuullinen ja itsenäinen. Yksikön tavat kirjata nuoren institutionaalisia minuuksia rajautuvat nuoren itsenäistymiseen ja arjen toimivuuteen. Työntekijät kirjoittavat nuoresta vastuullisen aikuis-tumisen näkökulmasta. Kirjoittajaa kiinnostaa erityisesti se, miten nuori tulee selviytymään arjestaan.

Asiantuntijat ja yksityiskohtainen tieto

Sosiaalityössä ei tukeuduta useinkaan vain oman ammattikunnan tietoon vaan puhetilaa ja -valtaa annetaan esimerkiksi lääkäreille, terapeuteille, päihdetyönte-

kijöille ja kasvattajille. Tämä näkyy kiinnostavalla tavalla myös tukisuunnitelmissa. Tukisuunnitelmissa on intertekstuaalisia viittauksia siihen, mitä muut ammattilaiset ovat toisaalla sanoneet nuoresta. Lisäksi tekstistä käy ilmi, kenen ammattilaisen luona nuori on asioinut tai ketkä osallistuvat nuoren moniammatilliseen ryhmään. Näillä merkinnöillä on monenlaisia funktioita. Toisaalla olevat asiantuntijat kuvaavat tekstissä nuoren ongelmallisuutta. Lisäksi asiantuntijainnainnats vakuuttavat lukijaa siitä, että Yksikkö on moniammatillinen ja yhteistyökykyinen. (ks. Kääriäinen 2003; Günther 2006)

Tukisuunnitelmissa vilisevät päivämäärät, osoitetiedot, ihmisten ammattinimikkeet, etu- ja sukunimet. Näillä tekstin yksityiskohdilla on merkitystä lukijan vakuuttamisessa. Ammatillinen retoriikka hyödyntää asiakkuuksien yksityiskohtaisia aika-, paikka- ja läsnäolijatietoja. Ehkä tukisuunnitelma ei vakuuttaisi, ellei siitä syntyisi lukijalle vaikutelmaa, että Yksikkö tietää ajallisesti tarkkaan nuoren taustan, nykytilanteen ja nuoren kanssa työskentelevät henkilöt. Yksityiskohtainen teksti tuottaa yksityiskohtaista tilannekuvausta ja luo vaikutelmaa yksityiskohdat hyvin tuntevasta Yksiköstä.

Seuraava esimerkkiote on poikkeuksellisesta tukisuunnitelmasta. Se on kirjattu tilanteessa, jossa nuori on saanut hädän Yksikön tukiasunnosta ja sittemmin palannut takaisin pyytämään työntekijöiltä apua uuden asunnon löytämisessä ja tilanteen selvittämisessä. Kirjoittaja kuvaa nuorta henkilönä, joka on itse asettanut itselleen tavoitteet, sitoutunut niihin ja sitten kuitenkin rikkonut sopimuksen. Yksikkö on tarjonnut apua, mutta nuori ei ole siihen tarttunut. Kirjoittaja tulkitsee hankalan tilanteen johtuvan nuoren käyttäytymisestä. Kirjoittaja vakuuttaa lukijalle, että työntekijät ovat yrittäneet tarjota nuorelle tukea.

Aineisto-ote kattaa tukisuunnitelman ensimmäisen sivun eli taustaosion. Tämän lisäksi nuoren tukisuunnitelmassa mainitaan tavoitteet poikkeuksellisen lyhyesti: ”Ensimmäisenä tavoitteena on löytää Hannalle oma vuokra-asunto. Lisäksi tavoitteena on, että Hannan asuminen uudessa asunnossa käynnistyy ongelmitta.” Samoin suunnitelman toisella sivulla on kirjattu lyhyesti ”toimenpiteet” ja ”verkostotyö ja seuranta”.

ESIMERKKI 2

Tausta

1 Hanna on huostaanotettu nuori ja ollut laitoshoidossa neljä vuotta. Kesäkuusta xxxx huhtikuuhun
2 xxxx hän on ollut x osasto xx:llä. Hanna kirjoitettiin ulos osastolta x.x.xxxx. Tällöin Hanna ei
3 osastolääkärin eikä omahoitajan mukaan ollut enää osastohoidon tarpeessa, mutta ei omannut
4 vielä kykyä täysin itsenäiseen asumiseen. Jälkihuollollisena toimenpiteenä Hanna otettiin
5 mukaan (lastensuojelujärjestön) tuettuun asumiseen (kaupunki).

6 Hanna on asunut tukiasunnossa x.x.xxxx–x.x.xxxx (10 kuukautta) välisen ajan.

7 Hannan asunto sijaitsi (osoite) Yksikön tukiperheyksikköön liittyvänä asumismuotona.

8 Hannan kanssa työskentelivät tukiperheenä toimivat Sanna Mietoinen ja Mika Mäkinen

9 tukihenkilöt Heli Peltonen ja Raili Rantanen sekä työntekijä Joni Sarainen.

10 Hannan tukiasumista ohjasi tukiryhmä, johon kuuluivat edellä mainittujen lisäksi

11 päihde-työntekijä (etu- ja sukunimi) päihde- ja huumeasemalta, sosiaalisihteri (etu- ja sukunimi),

12 A -klinikan lääkäri (etu- ja sukunimi) ja Yksikön esimies (etu- ja sukunimi). Lisäksi tukiryhmässä oli

13 mukana Hannan isä (etu- ja sukunimi).

14 Tukiasumisen alussa Hanna määritteli itse tavoitteet tukiasumiselle. Näitä olivat oman asunnon

15 kunnossa pitäminen, huumeaineista irtipysyminen, alkoholin kohtuukäyttö, yhteisistä

16 sopimuksista kiinnittäminen, kesätöiden löytyminen ja normaali vuorokausiryhti.

17 Ensimmäisen kahden kuukauden asumisen jälkeen Hanna ei sitoutunut tukiasumiseen eikä em.

18 tavoitteiden mukaiseen toimintaan. Tammi-helmikuussa xxxx aikana Hanna aiheutti

19 asunnossaan niin paljon häiriötä, että taloyhtiön edustaja ja isännöitsijä ilmoittivat

20 (lastensuojelujärjestölle) että Hannan asuminen tukiasunnossa ei voi enää jatkua ja sen on

21 päätyttävä xx.x.xxxx. Viimeisen kolmen viikon ajalle Hannalle tarjottiin mahdollisuutta saada

22 ohjausta tukihenkilöltä uuden asunnon etsimiseksi. Tätä apua Hanna ei kuitenkaan käyttänyt.

23 Tämän jälkeen Hanna on kertomansa mukaan majoittanut kuukauden kavereidensa luona. Hanna

24 on itse pyytänyt apua oman asunnon etsimiseen ja asioidensa kuntoon saattamiseen

(lomake 14)

Kirjoittaja valitsee tukisuunnitelman alkuun tiedon nuoren pitkästä laitoshoidosta. Laitoshoidosta hän mainitsee osastohoidon keston tarkkoina päivämäärinä, uloskirjoittamisen päivämäärän sekä osastolääkärin ja omahoitajan arvion yhtäältä osastohoidon tarpeettomuudesta ja toisaalta nuoren kyvyttömyydestä asua itsenäisesti. Kuvaus antaa perusteluja osapuolten suunnittelevalle asumisjaksolle. Kun osastolääkäri ja omahoitaja arvioivat nuoren tilannetta, lukijan on sitä vaikea kyseenalaistaa. Ovathan he asiantuntijoita arvioimaan nuoren asumiskykyä ja olleet läsnä nuoren osastoarjessa. Yksikkö ei ole ensimmäinen eikä ainoa, joka on todennut nuoren tukiasumisen tarpeen. Tukiasumisen tarvetta vahvistaa myös se seikka, että erikoissairaanhoidon asiantuntijat ovat havainneet ja hoitaneet nuoren pulmatilannetta. Sen sijaan, että työntekijä kirjoittaisi, että nuori on mielenterveyskuntoutuja, hän kirjaa lääkärin toteamaksi sen, ettei nuorella ole enää tarvetta osastohoitoon. Osastohoito toimii tekstissä myös selityksenä sille, miksi nuoren tukiasuminen myöhemmin epäonnistui. Vain ”vaikeat” nuoret ovat osastohoidossa, eikä tukiasuminenkaan silloin välttämättä onnistu.

Seuraavaksi kirjoittaja mainitsee (r. 6–9) nuoren tukiasumisen muodon ja Yksiköstä ne henkilöt, jotka ovat nuoren kanssa työskennelleet. Hän mainitsee tukiasumisen keston päivien tarkkuudella ja tukiasunnon osoitteen sekä työntekijät etu- ja sukunimeltä. Yksityiskohdat luovat kuvaa systemaattisista työkäytännöistä, joissa työntekijät kirjaavat tapahtumat päivälleen. Kriittisen lukijan on vaikea tukisuunnitelman perusteella esittää vasta-argumentti, että nuori olisi kyllä selvinnyt tukiasunnossa, mikäli olisi ollut enemmän ihmisiä häntä tukemassa. Yksityiskohdat tekevät Yksikön työstä uskottavaa, joskin kriittinen lukija voi aina myös kyseenalaistaa työntekijöiden osaamista.

Kirjoittaja tuo esille, että nuoren tukiasumisen taustalla oli laaja asiantuntijoiden joukko: ”Hannan tukiasumista ohjasi tukiryhmä, johon kuuluivat edellä mainittujen lisäksi päihdetyöntekijä päihde- ja huumeasemalta, sosiaalishteeri, A-klinikan lääkäri ja Yksikön esimies. Lisäksi tukiryhmässä oli mukana Hannan isä.” Lukijalle kerrotaan, ettei Yksikön vaikuttavuus perustu vain Yksikön omaan osaamiseen vaan yhteistyöhön muiden asiantuntijoiden kanssa. Yksikkö määrittyy ajan hengessä olevana, yhteistyökykyisenä ja avoimena instituutiona. Otteessa nuoren pulmallisuus on kysymys, joka edellyttää päihde- ja sosiaaliasiantuntemusta sekä lääkärin ja Yksikön osaamista. Kirjoittaja pyrkii vakuuttamaan lukijalle, että Yksikkö toimii osana asiantuntijaryhmää ja päätöksentekotapahtuu Yksikköä laajemmalla foorumilla. Asiantuntijakorostuksen voi tulkita myös vasta-argumentiksi kriittisen lukijan mahdollisesti esittämiin epäilyksiin työn epäammattillisuudesta. Kirjoittaja vakuuttaa Yksikön olevan osaava muun muassa viittaamalla asiantunteviin yhteistyökumppaneihin.

Edelleen kirjoittaja paikantaa nuoren tilannetta ajanmääreiden kautta: ensimmäisen kahden kuukauden (r 17); tammi-helmikuussa xxxx (18); asuminen tukiasunnossa ei voi enää jatkua ja sen on päätyttävä xx.x.xxxx. (r 21); viimeisen kolmen viikon ajalle Hannalle tarjottiin mahdollisuutta (r 21); majailut kuukauden kavereidensa luona (23).

Ajanmääreet kuvaavat Yksikköä, joka tietää, milloin nuori on alkanut aiheuttaa asunnolla häiriötä ja milloin nuoren asuminen päättyi. Olennaista tietoa on myös se, kuinka kauan työntekijät tarjosivat nuorelle ohjausta ja se, kuinka kauan nuori on ollut asunnottomana. Ajanmääreet eivät vastaa lukijan mahdollisiin miksi-kysymyksiin. Ne kertovat lukijalle siitä, että työntekijät ovat tarkkaan seuranneet ja kirjanneet nuoren asioita. Tämän lisäksi ajanmääreet kertovat lukijalle, miten pitkään nuoren asunnottomuus on kestänyt. Tieto on sosiaalityöntekijälle merkittävä. Nuori ei ole ollut kovin kauaa asunnottomana ja Yksikön ”uusi yritys” olisi senkin takia perusteltu.

Kiinnitän viimeiseksi huomiota siihen, miten työntekijä kirjoittaa itseään löyhästi tekstiin, kun hän kuvaa nuoren häätötilannetta. Työntekijä on sivustaseuraaja tai pakkoraossa oleva (r. 18–22). Nuori saa häädön lastensuojelujärjestön asunnosta, muttei Yksikön työntekijöiden toimesta vaan taloyhtiön edustajan ja isännöitsijän ilmoituksesta. Taloyhtiöllä ja isännöitsijällä on asiantuntemusta arvioida nuoren asumisen häiriöttömyyttä. Heillä on myös valtaa häätää nuori. Yksikön työntekijät eivät tule tekstissä kirjatuksi häädön aktiivisina toimijoina tai vallankäyttäjinä.

Edellä analysoin, miten tukisuunnitelmien asiantuntijamerkinnot ensinnäkin pyrkivät vakuuttamaan lukijaa nuoren pulmallisuudesta ja tukiasumisen tarpeesta. Toiseksi asiantuntijamerkinnot tuovat esille, että aloite nuoren tukiasumisesta on lähtöisin asiantuntijalta, jolloin myös nuoren tarve on ilmeinen. Kolmanneksi tukisuunnitelmaan kirjatut asiantuntijat vakuuttavat lukijaa siitä, että Yksikkö on ammatillinen, yhteistyökykyinen ja avoin. Kirjoittaja luottaa lukijan päättelevän niin, että yhteistyö muiden asiantuntijoiden kanssa lisää Yksikön osaamista ja luotettavuutta palveluntuottajana. Neljänneksi kirjoittaja kutsuu asiantuntijoita tekstiin sanomaan nuoresta sellaista tai tekemään sellaisia päätöksiä, joihin Yksiköllä ei ole valtaa. Kaikissa näissä kirjoitustavoissa nuori kuvataan asiantuntijamerkintöjen avulla. Tukisuunnitelma on asiantuntijavälitteinen kertomus nuoresta (ks. myös Vanhala 2005; Korpinen 2006).

Moraalinen tehtävä

Sosiaalityöntekijä on moraalinen toimija. Hän arvioi asiakastilanteiden (ja tekstien) moraalisia lähtökohtia. Sosiaalityössä tehdään rajanvetoa ”syyllisten” ja

”uhrien”, ”kaltoin kohdeltujen” ja ”pahantapaisten”, ”vaarallisten” ja ”vaikeiden” asiakkuuksien välillä (Pohjola 1993). Tukisuunnitelmassa nuori on Yksikön työntekijöiden moraalinen tehtävä. Yksikön tehtävä on siirtää nuori valtaviiran tavalliseen arkeen. Kirsi Juhila (2002 ja 2006b) kutsuu liittämisuhteeksi sosiaalityön yhteiskunnallista tehtävää siirtää syrjäytymisvaarassa olevat yksilöt takaisin normaaliin arkeen.

Sosiaalityön toteuttaminen edellyttää työntekijöiltä moraaliseettisiä lausumia, työ on mahdotonta ilman argumentteja toivottavasta elämänlaadusta. Asiantuntemus peräänkuuluttaa työntekijöiden neutraaleja fakta-argumentteja, mutta sosiaalityön oikeutus palautuu usein moraalisen tehtävän³⁶ toteuttamiseen. Sosiaalityön on yksilöiden integroimista normaaliin yhteiskuntaan, se on yksilöiden itsenäisen toimintakyvyn vahvistamista ja huolenpitoa huono-osaisista (Juhila 2002 ja 2006b). Sosiaalityön moraalisisessa tehtävässä on kaksi puolta. Yhtäältä sosiaalityön tehtävä mahdollistaa huolenpidon heikompiosaisista ja marginaalisten kansalaisten ”paluun yhteiskuntaan”, mutta toisaalta kyse on ammattilaisten vallankäytöstä, jossa he määrittelevät asiakkaan hyväksi tai huonoksi.

Moraali on osapuolten neuvottelua yksilöiden vastuista ja oikeuksista sekä hyväksyttävästä toiminnasta (Kurri 2005). Moraali on sen arvioimista, millainen yksilö on yhteisössä ja tietyssä tilanteessa hyväksyttävä. Yksikön palaverissa osapuolet neuvottelevat esimerkiksi siitä, käyttääkö nuori liikaa alkoholia asuak-

³⁶ Moraali on argumentointia sen puolesta, mitä pidetään hyvänä tai pahana, oikeana tai vääränä. Moraali ei kuitenkaan ole muuttumaton tai universaali vaan neuvottelukysymys. (ks. Kurri & Wahlström 2000.) Toimijat keskusteluissa ja teksteissä tuottavat moraalisia perusteluja ja rajanvetoa moraalisen ja moraalittoman välille. Moraalinen väite on vahva tapa tuottaa yksilön minuutta, sillä moraali määrittää ”hyvän” ihmisen ja ”huonon” ihminen. Sosiaalityön missiona voi nähdä ”hyvän” vahvistamisen yksilön elämässä, jolloin tarvitaan myös ”hyvän” elämän määrittäjiä. (myös Tolonen 2004.)

seen tukiasunnossa. Tukisuunnitelmiin työntekijä kirjaa moraalisen tavoitteen päihteettömästä elämästä. Arkisissa työkäytännöissä morali on neuvottelukäytännöissä, kun taas asiakirjoissa moraaliset lausumat ovat usein yleisiä. Suopea lukija päätyy siihen, että Yksikön moraalinen tehtävä on saattaa nuori osaksi normaalia yhteiskuntaa ja laajentaa nuoren toimintamahdollisuuksia. Kriittinen lukija taas huomioi, miten tekstissä nuoren huolenpidon sijasta korostuu aikuisten valta sanoa, mitä nuoren on tavoiteltava ja miten toimittava. (ks. Wahlström & Kurri 2000; Wahlström 2000.)

Yksikön tehtävänä on saattaa nuoret osaksi aikuisten maailmaa. Tukiasumisen käytännöissä otetaan siten kantaa siihen, mikä on nuorelle oikeanlaista toiminnallisuutta ja itsenäisyyttä (Raitakari 2004a). Tukisuunnitelmista ei ole luettavissa nuorten oikeutta omiin, aikuismaailmasta erottuviin arvostuksiin tai normeihin. Osapuolet eivät lomakkeessa neuvottele moraalisisista arvoista, vaan ne ovat vakiintuneet merkinnöiksi siitä, mitä nuoren tulisi hallita asumisjakson jälkeen. Kun ammatilliset kategoriat nimeävät nuorta ammattikunnan erityissanaston avulla, kirjoittajan moraaliset argumentit arvioivat sitä, onko nuori hyvä vai huono. Kirjoittajan moraalinen kanta sisältyy usein asumisjakson tavoitteisiin.

Yksikön moraalinen tehtävä on luettavissa tekstin taustaoletuksista³⁷. Kirjoittajan merkinnät eivät ole viattomia, vaan ne on ladattu lukuisilla arvomerkityksillä (Fairclough 2003). Merkinnät tekevät eroa hyvän ja pahan, oikean ja väärän sekä hyväksyttävän ja vastustettavan välille. Kirjoittajan käsitevalinnat kertovat myös siitä, mitä Yksikössä ei pidetä sopivana (kirjattavaksi). Kun luen tukisuunnitel-

³⁷ Tekstin taustaolettamusten analyysistä (ks. Kaakkuri-Knuutila ym. 1999; Fairclough 2003).

mia moraalisen tehtävän näkökulmasta, pohdin seuraavia kysymyksiä: Mikä tekstissä määrittyy hyväksi? Mikä on huonoa? Millainen moraalinen kannanotto sisältyy tekstin taustaolettamuksiin? Millaiseksi kirjoittaja tulkitsee toivottavan nuoren?

Kirjoittaja jättää moraalien usein lukijan tulkittavaksi, vaikka työkäytännöissä osapuolten moraaliset arviot ovat väistämättä läsnä. Tukisuunnitelmissa moraalista argumentointia on häivytetty käyttämällä yleistävää kirjoitustapaa ja ammatillisia kategorisointeja. Yksikön moraalinen tehtävä on kuitenkin luettavissa siitä, miten työntekijä kirjoittaa nuoren taustasta, tavoitteista ja toimenpiteistä. Tukisuunnitelmissa Yksikkö tavoittelee sitä, mikä on lukijoista hyväksyttävää. Työntekijän moraalinen sensitiivisyys näkyy esimerkiksi siinä, ettei hän suoraan kirjaa nuorta ”vastuuttomaksi”. Pikemminkin työntekijä asettaa osapuolten tavoitteeksi nuoren vastuullisuuden vahvistamisen. Tavoitelause sisältää kuitenkin taustaolettamuksen, että nuori on vastuuton. Harvoin kirjoittaja myöskään suoraan merkitsee, että nuori on ongelmallinen tai esimerkiksi huonosti käyttäytyvä. Lukijan pääteltäväksi jää, mikä on työntekijän moraalinen näkökanta.

Yksikön käytännöissä nuoren itsemääräämisoikeus ja auttamisen moraalinen tehtävä tuottavat työntekijöille ristiriitaisen kokonaisuuden. Seuraavasta tukisuunnitelmasta olen alleviivannut ne kohdat, joista on luettavissa moraalisia taustaolettamuksia. Näihin kohtiin pureudun analyysissä tarkemmin. Tekstiote ei kata tukisuunnitelmaa kokonaisuudessaan vaan käsittää yhden virkkeen taustasiosta ja toimenpideoSION kokonaisuudessaan. Tämän lisäksi tukisuunnitelmasa on lyhyesti kirjattuna ”verkostotyö”.

ESIMERKKI 3

Taustaa

.....

1 Mari on reipas nuori nainen, joka haluaa harjoitella tukihenkilön tuella omien asioiden hoitamista.

Tavoitteet

2 Tukiasumistoiminnan tavoitteena on antaa Marille valmiuksia vastuulliseen aikuisuuteen ja itsenäiseen

3 elämään ja antaa hänelle mahdollisuus harjoitella päihteetöntä itsenäistä asumista tukiasunnossa.

4 Sopimuksen yhtenä tavoitteena on koulutuksen turvaaminen keväällä xxxx. Marin kanssa selvittäään

5 itsenäiseen elämään siirtymiseen liittyviä asioita. Marin kanssa keskustellaan arkielämän hallinnasta ja

6 hänelle annetaan tukea ja ohjausta eri arkielämän osa-alueilla. Tukiasumisen aikana vahvistetaan Marin

7 vastuullisuutta ja puututaan tilanteeseen, että Mari ei ajaudu epäsosiaaliseen seuraan. Lisäksi tavoitteena

8 on että Mari löytää uusien harrastusten kautta myötä ehkä uusia ystäviä.

Toimenpiteet

9 Mari muuttaa xx.x.xx (lastensuojelujärjestön) omistuksessa olevaan tukiasuntoon. Marin kanssa

10 työskentelevät tukiasumistoiminnan parissa toimivat tukihenkilö (etu- ja sukunimi), mahdollisesti

11 vapaaehtoinen tukihenkilö sekä projektityöntekijä (etu- ja sukunimi). Tukihenkilö ja mahdollisesti

12 vapaaehtoinen tukihenkilö sekä projektityöntekijä selvittävät yhdessä Marin kanssa asioita ja ovat

13 yhteistyössä koulun lisäksi myös tarvittaessa työvoimaviranomaisten kanssa. Tukihenkilöt ovat

14 säännöllisesti yhteydessä Marin luokanvalvojan opiskelujen edistymisen seuraamiseksi. Marin

15 kanssa keskustellaan ja selvittäään normaaleja arkielämän asioita ja esimerkiksi tukiasunnon

16 asumissääntöjen noudattamista valvotaan.

17 Marin kanssa etsitään yhdessä kiinnostavia harrastuksia ja tukihenkilö(t) ohjaa(vat) Maria säännöllisiin

18 harrastuksiin. 24 Lisäksi Marilla on mahdollisuus osallistua tukihenkilöiden ja tukiasuntonuorten

19 yhteisiin retkiin ja harrastuksiin, esimerkiksi lasketteluretkeen kevättalvella. Toimenpiteistä

20 keskustellaan säännöllisesti nk. viikkopalaverissa ja niiden toteuttamisesta sovitaan yhdessä

Marin.

21 tukihenkilön, vapaaehtoisen tukihenkilön ja projektityöntekijän kanssa. Viikkopalaverissa käydään läpi

22 edellisen viikon tapahtumat, suunnitellaan tulevia toimintoja ja laaditaan yhdessä välitavoitteita.

23 Palavereista tehdään muistiinpanot. Tukihenkilö ja projektityöntekijä ovat mukana akuuteissa

24 kriisitilanteissa, jotka koskettavat Maria.

(lomake 10)

Nuorten ominaisuuksien kuvailu on tukisuunnitelmissa melko harvinaista, mutta yllä kirjoittaja kertoo nuoren ominaisuuksista: ”Mari on reipas nuori nainen, joka haluaa harjoitella tukihenkilön tuella omien asioiden hoitamista.” Nuori edustaa Yksikössä toivottua nuorta eli reipasta ja opinhaluista yksilöä. Parhaiten tukiasuminen soveltuu niille, jotka haluavat harjoitella asioiden hoitamista tukihenkilön tuella. Moraalinen lausuma, johon työ perustuu, on silloin, että ”nuori haluaa harjoitella omien asioiden hoitoa”. Esimerkin nuori merkitään myönteisesti jo tukiasumisen alussa.

Tavoiteosiossa Yksikön moraalinen tehtävä on nuoren vastuullisuuden, itsenäisyyden ja säännöllisyyden kehittäminen. Tekstissä ei lukijalle kerrota, mitä näillä käsitteillä tarkoitetaan, kuka nämä tavoitteet on asettanut tai miksi tavoitteet ovat juuri yllä mainitut. Voisihan tukiasumisen tavoitteina olla vaikka nuoresta huolenpitäminen, hyvä itsetunto tai nuoren osallisuus yhteisössä. Ehkä jossakin toisessa instituutiossa ammattilaisten moraalinen tehtävä onkin asiakkaan itsetuntemuksen ja yhteisöllisyyden vahvistaminen. Tällöin yhteisössä pärjäävä asiakas on toivottava ja hyvä. Terveystieteissä ammattilaisten moraalinen tavoite on saavuttaa fyysisesti terveitä ja terveitä elämäntapoja noudattavia kansalaisia. Tällöin moraalisesti hyväksyttävä on fyysisesti terve tai mahdollisimman kuntoutunut ja sairautensa hyväksynyt yksilö.

Yksikön työntekijöiden moraalinen tehtävä on ohjata nuoria arkeen, joka sisältää ”normaaleja arkielämän asioita”. Kirjoittaja olettaa lukijan ensinnäkin tietävän, mitkä ovat normaaleja arkielämän asioita ja toiseksi hyväksyvän ne työskentelyn lähtökohdiksi. Moraalisessa lausumassa nuori on kokonaisvaltaisesti Yksikön huolena. Tukiasunto on näyttämö, jossa nuorella on oikeus ja velvollisuus toteuttaa normaalia arkielämää. Työntekijät kiinnittävät huomiota siihen, että nuori on oikealla tavalla aktiivinen ja oikeassa rytmissä. Kääntäen ajatellen, aikuisten moraalinen ja kasvatuksellinen tehtävä on suoritettu silloin, kun nuori säätelee itse itseään ja omatoimisesti ylläpitää normaalia arkea.

Moraalinen lausuma elämän säännöllisyydestä koskee työntekijöitä ja nuorta: ”ja tukihenkilö(t) ohjaa(vat) Maria säännöllisiin harrastuksiin”, ”tukihenkilöt ovat säännöllisesti yhteydessä”, ”toimenpiteistä keskustellaan säännöllisesti”. Toistuvuus on arjen keskeinen ulottuvuus. Yhteiskunnassa nuorilta usein edellytetään säännöllistä koulussa tai töissä käyntiä, säännöllistä liikuntaa ja harrastuksia. Kirjoittaja korostaa säännöllisyyttä myös, jotta lukija vakuuttuisi Yksikön tekemän työn intensiivisyydestä. Samoin lukija todennäköisesti vakuuttuu Yksikön toiminnasta, kun suunnitelma vastaa toimijoiden jakamaa sosiaalityön arvoperustaa. Moraalisen tehtävän kirjaaminen on tehokas vakuuttamisen keino, sillä suopean lukijan on helppo samaistua esitettyihin arvoihin. Osapuolille on tärkeää, että nuori harjoittelisi omien asioiden hoitoa, hallitsisi arjen rutiineita ja pyrkisi säännöllisyyteen. Kriittinen lukija kiinnittää huomiota siihen, että tekstissä Yksikön moraalinen tehtävä on sen varmistamista, että nuori sopeutuu ja toimii oikein. Moraalinen tehtävä ohjaa työntekijöitä arvioimaan tällöin vain nuoren ulkokohtaista selviytymistä. Työn taustaolettamuksena on ajatus, että osaavalla ja yhteistyökykyisellä nuorella on kaikki hyvin.

Tukisuunnitelman taustalla on oletus nuoresta, joka on tukiasumisen alkaessa epäitsenäinen, vastuuton, harrastamaton, sääntöjä rikkova, päihteitä käyttävä, opiskelussa edistymätön ja epäsäännöllinen. Lukijalle välittyy nuoresta sangen negatiivinen kuva. Auttamistyön yksi paradoksi onkin, että yhtäältä asiakkaan tuen tarpeen osoittaminen ja toisaalta instituution tarpeellisuuden osoittaminen edellyttävät ammattilaisilta negatiivisia kategorisointeja asiakkaista. Vain heikot ja moraalisesti arveluttavat tarvitsevat tehokkaita auttamis- ja kasvattamisintituutioita. Ammatillisessa auttamistyössä työntekijät toki nojautuvat myös asiakkaan asemaa vahvistaviin arvoihin, kuten ”kunnioita asiakkaan yksityisyyttä ja voimavaroja”, ”toimi yhdessä asiakkaan kanssa” tai ”asiakas on oman elämänsä asiantuntija.”

Yksikön moraalisen tehtävän ristiriitaisuus on luettavissa myös tekstistä. Ristiriitaa tulee esille siinä, että yhtäältä työntekijät tekevät asioita yhdessä nuoren kanssa ja toisaalta työntekijöiden tulee valvoa ja seurata häntä. Kun työntekijä suunnittelee, että toimenpiteitä tehdään ”yhdessä Marin kanssa” (r. 13, 16, 19–20, 27–28), nuori saa yhteistyökumppanin tai kanssatoimijan aseman. Samalla Yksikkö määrittyy asiakasta kunnioittavaksi ja yhteistyöhön kykeneväksi kumppaniksi (ks. Juhila 2002, 2006b). Olisiko suunnitelmateksti lukijasta uskottavaa, jos se kirjattaisiin pelkästään nuorilähtöisesti ja kumppanuusperiaatteella? Todennäköisesti ei, joten työntekijä kirjaa myös valvonnan kohteena olevan nuoren: ”Tukihenkilöt ovat säännöllisesti yhteydessä Marin luokanvalvojaan opiskelujen edistymisen seuraamiseksi”(r. 19), ”tukiasunnon asumissääntöjen noudattamista valvotaan.” (r. 19–20). Nuori on kasvatettava ja kontrolloitava. Tekstistä voi päätellä, että tukiasumisen moraaliset lähtökohdat ovat seuraavat:

- Hyvä asiakas on reipas, oikealla tavalla aktiivinen ja halukas harjoittelemaan.
- Hyvä elämä on säännöllistä arkea.
- Hyvä arki on päihteetöntä.
- Aikuisuus on itsenäisyyttä ja osallistumista yhteiskuntaan.

Työntekijä ei tukiasumisessa kirjoita tukisuunnitelmaa useinkaan lastensuojelussa huolenpidon kohteena olevasta lapsesta, vaan tekstin tavoitteena on kuvata työskentelyä aikuistuvan nuoren kanssa. Nuorten tukiasumisessa arvot eivät ensisijaisesti perustu työntekijöiden huolenpito- vaan kasvatustehtävään. Vastuu nuoresta ei tulisi enää olla aikuisilla vaan nuorella itsellään. (ks. D’Cruz 2004; Juhila 2006b.)

7.4 Yhteenveto: retoriset keinot, institutionaaliset minuudet ja kirjaamisen tavoitteet

Edellä kävin läpi kolme keskeisintä retorista keinoa, joilla kirjoittaja vakuuttaa lukijaa siitä, että nuori on Yksikköön soveltuva ja sen tarpeessa. Ehkä tätäkin enemmän kirjoittaja pyrkii vakuuttamaan lukijaa Yksikön suunnitelmallisuudesta ja ammatillisuudesta. Tukisuunnitelma on yksi niistä asiakirjoista, joka liikkuu Yksiköstä sosiaalitoimeen. Sen tarkoitus on kuvata lyhyesti nuoren tilanne ja Yksikön tarjoamat toimenpiteet. Tukisuunnitelma on kuin Yksikön käyntikortti asumisjakson ostajalle. Lomakkeen kirjoittamista ohjaa metatasolla työntekijän tarve markkinoida asumisjaksoa. Lomaketta ei ole kuitenkaan kirjoitettu markkinoitukielellä, joten markkinointia ei voi pitää varsinaisena retorisenä keinona. Tukisuunnitelmalla on myös merkitystä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten hoitoyksiköiden välisessä työnjaossa ja keskinäisessä kilpailussa. Sosiaalityöntekijä voi tukisuunnitelmaan nojautuen joko sijoittaa nuoren Yksikköön tai päätyä sijoittamaan hänet toisaalle.

Institutionaaliset lomakemerkinnät kertovat niistä nuoren pulmista ja ammatillisista määrittelytavoista, jotka ovat kirjoittajalle relevantteja silloin, kun osapuolet ovat suunnittelemassa nuoren sijoittamista Yksikköön tai hänen asumisjaksoaan siellä ollaan jatkamassa. Institutionaalisissa käytännöissä lomakkeiden täyttämisen rutinoituu. Lomakkeissa toistuvat samankaltaiset asiakas- ja ongelmamäärittelyt. Esimerkiksi tukisuunnitelmissa kaikkien nuorten kohdalla työntekijöiden toimenpiteet ovat samansuuntaisia. Lomakkeesta ei siten voi lukea yksilöllistä asiakasta vaan pikemminkin työntekijöiden vakiintuneen tavan kategorisoida asiakkuutta. Tukisuunnitelma on asiantuntijavälitteinen kuvaus nuoresta. Usein ehkä ajatellaan, että rutiininomaisesti kirjoitetut lomakkeet ovat käytännön työn

kannalta vähäarvoisia. Miksi tutkia lomakkeita tarkkaan ja läheltä, jos niillä ei ole käytännön merkitystä? (Prince 1996; Prior 2004.)

Vakiintuneet ymmärtämis- ja kirjaamistavat luovat institutionaalisiin käytäntöihin jatkuvuutta ja ennustettavuutta. Kun työntekijöiden käyttämät retoriset keinot ja tavat nimetä asiakasta vakiintuvat, on käsitteillä yksittäistilanteita ylittävää voimaa. Vakiintuneet käsitteet rajaavat tehokkaasti näkemyksiämme todellisuudesta. Lomakkeet luovat ammatillisia raameja, joiden varassa ammatillaiset valitsevat, arvioivat tai siirtävät toisaalle yksittäisiä asiakkaita. Usein asiakkaan lomaketiedot siirtyvät instituutiosta toiseen joko ennen fyysistä asiakasta tai kokonaan ilman häntä. Meistä jokaisesta on auttamis- ja kasvatusinstituutioissa kirjoitettu erilaisia tulkintoja. Näillä arvioilla saattaa olla isokin vaikutus arkeemme ja saamiimme palveluihin Yksikössä työntekijöiden ammatilliset silmälasit rajautuvat nuoren itsenäistymiseen ja arjen sujuvuuteen. Tällöin he kirjaavat nuoren tilannetta aikuistumisen ja asioiden osaamisen näkökulmasta. Työntekijät ottavat kokonaisvaltaisesti haltuun nuoren arjen ja kasvamisen aikuiseksi.

Seuraava taulukko kokoaa yhteen analysoimieni retoristen keinojen kokonaismäärän palaveriaineistossa. Laskeminen osoittaa sen, että kaikkia retorisia keinoja on paljon tukisuunnitelmissa. Analysoimieni retoristen keinojen lisäksi teksteissä on jaksoja, joissa kirjoittaja toteaa ja kuvailee nuoren arjen tapahtumia siten, ettei tekstin retorinen funktio ole kovin selvä. Retoristen keinojen laskeminen osoitti minulle konkreettisesti, miten lukeminen on tulkintaa ja miten saman tekstiotteen voi tulkita eri tavalla. Etenkin ammatilliset kategoriat ja moraalinen tehtävä menivät usein päällekkäin. Samoin laskemiseen vaikuttaa se, mikä on laskettava yksikkö. Usein laskin isompia mainintakokonaisuuksia kuin yksittäisiä käsitteitä, mutta toisinaan esimerkiksi tekstin moraalinen oletamus on luettava lauseen yhdestä sanasta. Laskeminen antaa erilaisen näkökulman aineistoon kuin yksittäisten aineisto-otteiden analysoiminen. Laskiessaan tutkija esimerkiksi herkistyy tekstissä esiintyvälle toistolle. Lukuja tulee kuitenkin lähestyä

tulkintaprosessin lopputuloksina. Ne eivät käänne aineistoa yksiselitteisesti numeraaliseen muotoon (ks. Potter 1996a, 139–140).

Taulukko 5. Retoristen keinojen kokonaismäärät

Ammatilliset kategoriat	Asiantuntijat ja yksityiskohtainen tieto	Moraalinen tehtävä
303	267	181

Laskin ammatillisiin kategorioihin ne ilmaukset, joista saatoin päätellä, että teksti on kirjoitettu nuorten tukiasumisyksikössä ja että kirjoittaja on sosiaalityöyhteisön jäsen. Asiantuntijoiksi laskin tekstissä mainitut muut henkilöt ja hoitotahot kuin Yksikön työntekijät. Yksikön työntekijöiden nimet laskin kuitenkin yksityiskohtaiseksi tiedoksi. Samoin pidin yksityiskohtaisena tietona muun muassa perhekotien, koulujen ja sairaalaosastojen nimiä, päivämääriä, katuosoitteita sekä asiantuntijoiden etu- ja sukunimiä. Moraalista tehtävää paikansin käsitteistä, joissa kirjoittaja pyrkii muuttamaan asiantilaa tai arvioi nuoren nykytilaa. Julkilausuttujen moraalisten ilmausten lisäksi Yksikön moraalinen tehtävä on luettavissa tekstin taustaolettamuksista. Kun moraaliset arviot ovat vähemmistössä, teksti on neutraalia, kuvailevaa ja toteavaa. Tukisuunnitelmissa moraalinen argumentointi on voimakkainta tavoite-osiossa. (ks. luku 7.3.)

Retoriset keinot mahdollistavat sen, että kirjoittaja kirjoittaa nuoresta eri tavoin. Nuoren institutionaaliset minuudet ovat vuorovaikutuksellisessa suhteessa Yksikön tehtävään. Työntekijä kirjoittaa nuoresta aina myös suhteessa yksittäisen lomakkeen tehtäviin ja lukijoihin. Olen kuvannut näitä asiakirjan kirjoittamisen

ulottuvuuksia seuraavassa taulukossa. Samalla tiivistän lomakeanalyysin keskeisimmät päätelmät.

***Taulukko 6.** Tukisuunnitelmien retoriset keinot sekä institutionaaliset minuudet ja tavoitteet*

Retorinen keino	Ammattilainen	Nuori	Keinon tavoite
Ammatilliset kategoriat	<ul style="list-style-type: none"> - rajatun sosiaalisen ongelman osaaja - neutraali toimija 	<ul style="list-style-type: none"> - sosiaalityön näkökulmasta problemaattinen - Yksikköön soveltuva 	<ul style="list-style-type: none"> - osoittaa nuoren sopivuus ja hyötyminen - osoittaa työn ammatillisuus
Asiantuntijat ja yksityiskohtainen tieto	<ul style="list-style-type: none"> - tukeutuu asiantuntija-arvioihin - arvioi tilannetta yhdessä muiden ammattilaisten kanssa - yksityiskohdat tunteva 	<ul style="list-style-type: none"> - usean asiantuntijan arvioima tuen tarve - asiantuntijatyön kohteena erityinen nuori 	<ul style="list-style-type: none"> - vahvistaa tulkintaa asiakkaan tuen ja kontrollin tarpeesta - asettaa Yksikkö osaksi palvelujärjestelmää - osoittaa tukiasumisen intensiivisyys - vakuuttaa tilannearvion pätevydestä
Moraalinen tehtävä	<ul style="list-style-type: none"> - jäsen sosiaalityön yhteisössä - tavoittelee nuoren kohdalla hyviä asioita 	<ul style="list-style-type: none"> - epäilyttävä - heikko tai osaamaton - kasvatettava 	<ul style="list-style-type: none"> - osoittaa työntekijöiden jakavan sosiaalityön arvot: asiakkaan itsenäisyys, elämänhallinta

Ammatilliset kategoriat osoittavat lukijalle, että nuori on sosiaalityön tehtäväalueella ja Yksikön työntekijät ovat hänen ongelmansa asiantuntijoita. Työntekijät rajaavat tukiasuntoon tulevan nuoren tilannetta siten, että se käsittää puutteita elämänhallinnassa, suunnitelmallisessa rahankäytössä ja päihitteettömyydessä. Kun kirjoittaja kategorisoi nuoren elämänhallinnaltaan puutteelliseksi, syntyy sosiaalista tilausta tukiasumispalvelulle.

Yleisesti ottaen ammatilliset kategorisoinnit sisältävät vakiintuneita, instituutiokohtaisia tulkintoja siitä, millaisten ongelmien kanssa työntekijät ovat tekemisissä. Kun ammattilainen kirjaa työtään, hän valikoi asiakkaita. Kun ammattilainen kirjoittaa nuoren tilanteesta ammatillisilla kategorioilla, nuoresta tulee auttamisinstituutiossa tiedetty ja relevantti asiakas. Ammatillinen kieli mahdollistaa myös sen, että työntekijä voi kirjoittaa sosiaalisista ongelmista neutraalisti ja etäisesti (Potter 1996b). Tukisuunnitelmissa käytetty kieli perustuu siihen, että kirjoittaja tietää millainen on Yksikön tyypillinen asiakas eli instituution yleistetty asiakkuus. (ks. Jokinen ym. 2005; Vanhala 2005, 149–151.)

Tukisuunnitelmissa rakentuu intertekstuaalisia yhteyksiä. Kirjoittaja viittaa muihin asiantuntijoihin ja instituutioihin. Vaikka kyseiset merkinnät ovat tekstissä lyhyitä, on niillä ilmeinen retorinen merkitys. Asiantuntijamerkinnät osoittavat, ettei Yksikkö ole yksin todennut nuoren pulmallisuutta tai arvioinut nuoren tarvetta asumisjaksoon. Asiantuntijamerkinnät vakuuttavat lukijaa siitä, että Yksikön työntekijöillä on yhteistyösuhteita muiden auttamisinstituutioiden kanssa ja siten uskottava asema palvelujärjestelmässä. Nuoren tilannetta eivät arvioi vain Yksikön työntekijät, vaan toimenpiteitä suunnitellaan moniammatillisen ryhmän kanssa.

Kaiken kaikkiaan auttamis- ja kasvatusinstituutioiden lomakekäytännöt ovat keskinäisiä vakuuttelu-, toteamis- ja lausumisketjuja. Asiakirjat liikkuvat instituutiosta toiseen, ja ammattilaiset lopulta nimeävät yksilön palvelujen tarpeessa olevaksi tai yksilö valikoituu palveluiden ulkopuolelle. Tukisuunnitelmassa kirjoittajan viittaukset asiantuntijoihin herättivät minut pohtimaan sitä, edellyttääkö nuoren lastensuojelullisen tuen saaminen nykyisin yhä enemmän asiantuntijoiden merkintöjä siitä, että hänellä on (tai tulee olemaan) asiakkuus sosiaalitoimen lisäksi esimerkiksi nuorisopsykiatriassa. Siten lastensuojelun tarpeessa oleva nuori

on yhä useamman asiantuntijan yhteinen huoli, mutta usein hänet myös näissä neuvotteluissa luokitellaan erityisvaikeaksi. Nuoren pääseminen palveluiden piiriin edellyttää monilta asiantuntijoilta uskottavaa tekstiä ja eri yleisöjen vakuuttamista nuoren ongelmallisuudesta ja tuen tarpeesta.

Teksti myös vakuuttaa lukijaa siitä, että kun osapuolet ovat tehneet päätöksen nuoren tukiasumisesta, Yksikkö on tiennyt nuoresta monia yksityiskohtaisia aika- ja paikkatietoja. Kirjoittaja argumentoi yksityiskohdilla kriittistä lukijaa vastaan, joka saattaisi epäillä Yksikön tietoja. Usein lukija pitää juuri ammattilaisen kertomia yksityiskohtia faktana (Potter 1996b; Jokinen 1999b). Ehkä siksi nuoren itsensä kertomaksi merkitty tieto on suunnitelmatekstissä marginaalissa. Toisessa kontekstissa ja eri aineistoissa lapsen tai nuoren itsensä kertoma tieto voi kuitenkin olla keskiössä ja vahva argumentti (ks. Kääriäinen 2003 ja 2006).

Kirjoittaja ei kuitenkaan käytä ainoastaan ammatillista kieltä, kun hän perustelee lukijalle nuoren tarvetta tukiasuntoon. Sosiaalityöllä on yhteiskunnassa moraalinen tehtävä, ja työntekijät oikeuttavat työtään myös moraalisisilla argumenteilla. Asumisjakso on oikeutettu, sillä työntekijöiden tarkoitus on saattaa marginaalissa oleva nuori osaksi valtaväestön normaalia arkea. Lomakkeessa nuorelle asetettavat tavoitteet eivät ole avoimia neuvotteluille. Usein moraalisten argumenttien vakuuttavuus perustuukin siihen, että lukijalle ne näyttäytyvät itsestäänselvyyksinä, joista ei tarvitse keskustella.

Tukiasumisen moraaliset taustaolettamukset kategorisoivat nuorta epäsuorasti epäitsenäiseksi, vastuuttomaksi, päihteidenkäyttäjäksi tai kouluvaikeuksissa olevaksi. Tukisuunnitelmassa nuoreen kohdistuu aikuisten epäily siitä, onko hän luotettava tai osaava. Kirjoittajan näkökulmasta tämä moraalinen asetelma on rationaalinen. Moraalisesti kyseenalainen nuori oikeuttaa huolta pitävän ja kasvattavan Yksikön. Lukija kohdistaa kuitenkin myös Yksikköön moraalisia odotuksia, etenkin liittyen ammatillisuuteen. Siksi työntekijä kuvaa Yksikköä yhtääl-

tä nuorta kontrolloivana instituutiona ja toisaalta nuoren mielipidettä kuulevana ja hänen kanssaan keskustelevana instituutiona. Tukisuunnitelma perustuu sosiaalityön ideaaliin riippumattomasta ja omatoimisesta yksilöstä (esim. Pohjola 1993). Kriittisenkin lukijan on vaikea kyseenalaistaa sitä, etteivätkö työntekijät tavoittelisi nuoren kohdalla olennaisia asioita. Viime kädessä tukisuunnitelman vakuuttavuus perustuu tekstin kykyyn luoda nuoren elämästä positiivinen skenaario. Lukija haluaa uskoa siihen, että kuten osapuolet ovat suunnitelleet, nuoren elämä kääntyy nousuun (Jokinen & Suoninen 1999).

Lomake kertoo meille nuoresta ja nuoruudesta instituution näkökulmasta katsottuna. Työntekijä koostaa lomakkeelle ne tiedot nuoresta, joita ammattilaiset kulloinkin tarvitsevat keskinäisessä kommunikaatiossa ja päätöksenteossa (Nikander 2003a). Suunnitelmatekstissä kirjoittaja ei epäile tai reflektoi väitteitään. Myös suopealle lukijalle teksti on ymmärrettävä ja perusteltu. Vain kriittinen lukija kyseenalaistaa tekstin väittämiä ja toteamuksia. Juuri tähän kirjoittaja varautuu, eikä hän kirjoita miten tahansa.

8 Instituutiot minuuksien tuottajina ja säätelijöinä

Yksikön työkäytännöt muodostuvat tavoista, joilla osapuolet määrittävät nuoren minuuksia ja suuntaavat hänen tukiasumistaan. Tarkastelen tässä johtopäätösluvussa Yksikön käytäntöjä esimerkkinä toiminnasta, jossa ammattilaiset yhtäaikaisesti sekä neuvottelevat yksilön mahdollisuuksista toimia aktiivisena kansalaisena että kontrolloivat hänen olemisensa tapaa. Samalla otan etäisyyttä tekstien lähiluentaan ja siirryn pohtimaan Yksikön käytäntöjä sosiaalisten ongelmien hallinnoinnin kehyksessä. Auttamis- ja kasvatustituutioilla on merkittävä rooli yksilöiden minuuksien muokkaamisessa ja ohjaamisessa. Palaverien keskustelulliset keinot ja tukisuunnitelmien retoriset keinot ovat osapuolten tapoja hallinnoida ja kasvattaa nuorta. Ammattilaiset tuottavat puhetta ja kirjoitettuja tekstejä, jotta yksilön tilanne oikenis ja olisi paremmin moraalisesti hyväksyttävissä. Luku palvelee sekä yhteenvetona että mahdollisuutena viedä ajatusta institutionaalista minuuksista askeleen verran uuteen suuntaan.

Nuoruuteen on aina liitetty ajelehtimisen ja epäsovivan käyttäytymisen uhka. 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa hyväntekeväisyysjärjestöt ja raittiusliike olivat huolissaan epävakaisissa oloissa elävien lasten ja nuorten rappiosta. Esimerkiksi työttömyyttä ratkottiin tuolloin työsiirtoloiden avulla ja huono-osaisten kasvattaminen kunnialliseen elämään oli sosiaalisen työn lähtökohtia (Aapola & Kaarninen 2003; Kaarninen 2003; Juhila 2006b). Lisäksi psykologia- ja kasvatustieteet ovat nimenneet nuoruuden kehitystehtäviä ja normaaliuden kriteereitä. Tieteellinen tieto tuottaa kriteereitä siihen, mihin suuntaan aikuisten tulee nuoruutta suunnata. Nuoruutta otetaan haltuun esimerkiksi virkamiesten, lääkärei-

den, psykologien, kasvattajien ja sosiaalityöntekijöiden tiedon avulla. Ammattikunnat tuottavat omista lähtökohdistaan tietoa nuorista. Alaikäiset ja eitäysivaltaiset kansalaiset ovat monien instituutioiden huolen aiheena ja hallinnoinnin alaisuudessa. (Rose 1996; 1989/1999.) Aikuisten, ammattilaisten ja nuorten välisiin suhteisiin liittyvät valtakysymykset ovat monitasoisia. Ne liittyvät sekä sukupolviasemaan (esim. Alanen 1992), tieteelliseen tietoon että institutionaalisiin käytäntöihin. Aikuisilla ja eri alojen ammattilaisilla on velvoite ohjata nuorta vastuulliseen aikuisuuteen. Samanaikaisesti ammattilaiset olettavat nuoren olevan itse tietoinen elämänuraan liittyvistä velvollisuuksista ja antavan selontekoja elämänsä edistymisestä (Shotter 1990).

Hallinnointikäytäntöjen³⁸ tutkimisen käsitteistö antaa minulle välineitä tutkimuksen johtopäätösten tekemiseen. Asetan Yksikön vuorovaikutteisista teksteistä tekemiäni havaintoja nuoren suuntaamisen ja kontrolloinnin kontekstiin. Menevätkö kovin syvälle foucaultlaiseen hallinnointi- ja valtakeskusteluun³⁹ pohdin, miten Yksikössä osapuolet muokkaavat ja sääntelevät nuorta. Lähestyn Yksikön vuorovaikutteisia ja retorisia keinoja vallan tekniikoina ja tapoina tuottaa institu-

³⁸ Kyseessä ei ole vakiintunut käsitteellistys vaan tämän tutkimuksen tarpeisiin tekemiäni tiivistys. Dean (2003, 20) käyttää käsitettä ”an analytics of government”. Helén (2004) ja Saario (2005) käyttävät käsitettä hallinnan analytiikka. Haluan hallinnointikäytäntö-käsitteellä korostaa sitä, että yksilön kategorisoiminen, ohjaaminen ja rajoittaminen kietoutuvat Yksikön arkisiin toimintatapoihin. Hallinnointi on väistämätön osa sosiaalityötä.

³⁹ Hallinnan analytiikassa hallinnalla viitataan tiettyyn vallan harjoittamisen tapaan, jonka Foucault on ymmärtänyt ihmisjoukkojen, yhteisöjen ja yksilöiden toiminnan ohjailuksi (Foucault 1991b; Helén 2004, 206; Saario 2005, 6). Auttamisinstituutioita voidaan tarkastella eriytyvänä hallinnointikäytäntöjen verkostona, jossa instituutioilla on erilaisia tavoitteita, asiantuntijuuksia ja tietoon sidottua valtaa yksilöiden ohjaamiseksi (Miller & Rose 1997). Usein minuuksien hallinta tapahtuu instituutioissa hienovaraisten, mikrotasolla tapahtuvien vallan tekniikoiden avulla. (ks. Gordon 1991.)

tionaalisia minuuksia. Kyse on johtopäätöksistä, jotka kutsuvat esiin jatkotutkimuksia auttamis- ja kasvatusinstituutioiden hallinnointikäytännöistä.

8.1 Sosiaalisten ongelmien hallinnointi

”On the one hand they contract, consult, negotiate, create partnerships, even empower and activate a forms agency, liberty and the choices of individuals, consumers, professionals, households, neighbourhoods and communities. On the other they set norms, standards, benchmarks, performance indicators, quality controls and best practice standards, to monitor, measure and render calculable the performance of various agencies.” (Dean 2003, 165)

[Yhtäältä [instituutiot] tekevät sopimuksia, konsultoivat, neuvottelevat, luovat kumppanuuksia. Ne jopa voimaannuttavat ja aktivoivat yksilön valinnanvapautta, kuluttajia, ammattilaisia, kotitalouksia, naapurustoja ja yhteisöjä. Toisaalta instituutiot asettavat normeja, standardeja, suoritteita, laadunvalvontaa ja hyvien käytäntöjen kriteereitä. Siten instituutiot monitoroivat ja mittaavat sekä saattavat toimijoiden toiminnan mitattavaan muotoon.] (käännös SR)

Yllä olevassa tekstiotteessa Mitchell Dean (2003) tiivistää nykyisten, liberalistiset arvot (yksilöllisyys, demokratia ja kuluttajuus) omaksuneiden instituutioiden toimintalogiikan. Erilaiset auttamis- ja kasvatusinstituutiot, kuten päiväkotit, koulu, terveydenhuolto, lastensuojelu ja sosiaalitoimi, vahvistavat kansalaisten mahdollisuuksia toimia itseohjautuvina yksilöinä. Kuitenkin instituutiot asettavat myös normeja ja toiminnan tavoitteita. Ammattilaiset arvioivat toistensa ja asiakkaiden suorituksia. Instituutiot tuottavat resursseja asiakkaan yksilöllistymiselle, mutta myös rajoittavat yksilöille mahdollisia elämäntapoja. Instituutioiden

työkäytännöissä ammattilaiset tasapainottelevat yhtäältä yksilöiden toimintamahdollisuuksien laajentamisen ja toisaalta normeihin kasvattamisen ja käyttäytymisen rajoittamisen kanssa⁴⁰. Yksikössä työntekijät suuntaavat nuorta kohti aktiivista yksilöä, mutta samalla hän objektivoituu työn kohteeksi. Ammattilaiset neuvottelevat nuoren kanssa, mutta vähintään yhtä usein hän on myös ammattilaisten puheenaihe.

Yksikkö on esimerkki instituutiosta, joka tuottaa tietoa ja prosessoi syrjäytymisvaarassa oleviksi ja huolta herättäviksi nuoriksi määrittyneitä yksilöitä. Aineistoni kuvaa instituutiota, joka yhtäältä tekee sopimuksia ja neuvottelee ja toisaalta asettaa nuorelle rajoja. Institutionaalisissa kohtaamisissa aikuiset neuvottelevat nuorten kanssa heidän ongelmistaan ja olemisen tavastaan. Neuvottelut sijoittuvat lastensuojelullisen tukiasumisen kontekstiin, jolloin keskusteluissa keskeistä on nuoren pyrkimys riittävään arjenhallintaan ja siirtymiseen vastuulliseen aikuisuuteen.

Suopea instituutioiden tutkija (vrt. suopea lukija) korostaa institutionaalisten käytäntöjen positiivisia seuraamuksia. Institutionaalisessa auttamistyössä asiantuntijat käyttävät valtaa produktiivisesti eli he vahvistavat asiakkaiden yksilöllisyyttä ja itsereflektiivisyyttä. Ammatillisen osaamisen kautta syntyy resursseja nuoren positiivisille minuuksille ja elämäkululle. Kriittinen instituutioiden tutkija (vrt. kriittinen lukija) muistuttaa, miten auttamistyöhön liittyy riski liiallisesta vallankäytöstä ja hallinnasta. Tällöin asiantuntijat ja ammattilaiset löytävät yhä uusia sairauksia, ongelmia, riskiryhmiä ja uhkaavia tilanteita. Ammattilaiset

⁴⁰ Nyky-yhteiskunnassa myös medialla, Internetillä ja esimerkiksi itseapuryhmillä on merkittävä rooli kansalaisille suunnatun tiedon, mielikuvien ja tavoiteltavien minuuksien muokkaamisessa.

luokittelevat ja leimaavat avun tarpeessa olevia tieteellisiin kategorisointeihin nojautuen. Syntyy uusia ”kaikkein vaikeimmin autettavien” ja ei-autettavissa olevien ryhmiä, jotka ovat vaarassa valikoitua ulos kaikista auttamisinstituutioista (Juhila 2006a). Hallinnointikäytäntöihin liittyy myös riski, että ne eivät mahdollista työntekijöille mielekkäitä työn tekemisen tapoja, vaan vahvistavat erityisryhmiin liitettäviä leimoja entisestään. Sen sijaan, että auttamisjärjestelmässä purettaisiin ”epäonnistuneiden” yksilöiden kategorioita, ne saattavat institutionaalisessa vuorovaikutuksessa vahvistua. Esimerkiksi nuoren asumisura saattaa päättyä toteamukseen ”ei osannut asua tuetustikaan”, jolloin nuori ehkä jatkossa määrittyy vaikeasti asutettavaksi ja motivoitumattomaksi (ks. Vanhala 2005).

Instituutioiden hallinnointikäytännöt

Hallinnointikäytäntöjen tutkimisen näkökulma yhdistää instituutioiden mikrota-son käytäntöjen analyysin ja pohdinnat toivotun yksilön tuottamisesta. Tutkija liikkuu institutionaalisten käytäntöjen vähäpätöisiltäkin tuntuvien yksityiskohtien ja makrotasolla olevien normien ja kulttuuristen itsestäänselvyyksien välillä. Tutkimukseni kannalta keskeisintä on, millaisia yksilön minuuksia auttamis- ja kasvatustutkimukset yhtäältä suosivat ja toisaalta asiakkaista pois opettavat. Millä keinoin ammattilainen saa yksilön haluamaan ja toimimaan sen mukaan, mikä on instituution tavoitteisiin nähden hyväksyttävää (Miller & Rose 1997, 121)?⁴¹ Jos

⁴¹ Miller ja Rose (1997) esittävät, että sosiaalityö edustaa sellaista ulottuvuutta hyvinvointijärjestelmän hallinnassa, jossa suhde puutteenalaisuuden ja asiantuntijatiedon välillä ei ole organisoitu ennaltaehkäisyyn vaan sosiaalikasvatuksen ja pedagogian avulla. Tällöin kyse on uudelleenmoralisoinnin projekteista. (Miller & Rose 1997, 126.)

keinot toimivat, ammattilaisen ei tarvitse asiakasta ulkoapäin kontrolloida. Asiakas on omaksunut hyvän elämönhallinnan periaatteet ja kontrolloi itse itseään.

Erittelen alla olevassa taulukossa johtopäätösten lähtökohtia. Erittely mukailee eniten Nikolas Rosen (1999) ja Mitchell Deanin (2003) tekemiä jäsennyksiä hallinnointikäytäntöjen tarkastelemiseksi (myös Hänninen & Karjalainen 1997; Helén 2004). Tulokulmissa on yhtymäkohtia myös konstruktionistiseen sosiaalisten ongelmien tutkimiseen sekä laajemmin sosiaalityön käytäntöjen tutkimiseen (Jokinen ym.1995; Mäkitalo 2002; Hall 2003 ym.; Keskinen 2005; Vanhala 2005; Günther 2006). Näissä tutkimustavoissa ollaan kiinnostuneita siitä, miten sosiaaliset ongelmat tulevat hallinnoinnin kohteiksi, miten yksilöihin sovelletaan yhteiskunnallisia ohjaamisen, kasvattamisen ja kontrollin keinoja (ks. myös Kinnunen 1997; Loseke 1997 ja 2003). Tutkimuksen tarkoitus on herkistää lukijaa itsestään selviltä vaikuttavien institutionaalisten käytäntöjen erittelemiseen ja arvioimiseen.

Taulukko 7. Hallinnointikäytäntöjen tutkimisen näkökulmia

1. Institutionaaliset käytännöt tavoittelevat sosiaalisten ongelmien ratkaisemista.
2. Institutionaalisissa käytännöissä toimijat tuottavat tietoa hallinnoinnin kohteista ja tekevät siten ongelmalliset minuudet näkyviksi.
3. Institutionaaliset käytännöt perustuvat toimijoiden valikoimaan tietoon ja tietyllä tavalla perustelemaan toimintatapoihin.
4. Institutionaaliset käytännöt tuottavat toimijoille minuuksia.
5. Institutionaaliset käytännöt perustuvat ajatukseen ideaalitodellisuuksista, joita toimijat tavoittelevat.

(Rose 1999, XI–XII; Dean 2003)

Ensinnäkin institutionaalisten käytäntöjen lähtökohtana on tulkinta sosiaalisesta ongelmasta. Yhteiskunnassa on havaittu ja nimetty epäkohta, jolle ammattilaisten tulisi tehdä jotain. Instituutiot ja ammattilaiset nostattavat sosiaalisia ongelmia yleiseen tietoon ja nimeävät interventioiden kohteita. Tällöin syntyy tietoa sosiaalityön kohdejoukosta, ongelmien syistä ja parannuskeinoista. Yksikön käytännöt perustuvat ajatukseen, että on olemassa joukko nuoria, joilla on vaikeuksia löytää asunto ja elää normaalia arkielämää⁴². Näiden huolen kohteena olevien nuorten arjen normalisoimiseen tarvitaan Yksikön tuen ja kontrollin kudelman, sillä monet muut nuorten kanssa työskentelevät instituutiot ovat ehkä voimattomia tai epäsoivia heille. Tarvitaan siis nuorten arjen ja asumisen hallinnointiin erikoistunut yksikkö. Yksikön nuorella saattaa olla asiakkuus päihde-, terapia- ja koulutusyksikössä, jolloin monet ammattilaiset työstävät tilannetta erilaisten ongelmamäärittelysten varassa. Yksikön käytännöissä työntekijät tekevät tulkintoja päihdenuorista, koulua käymättömistä nuorista, rajattomista nuorista, raha-asioissaan osaamattomista nuorista ja liian huolettomista nuorista. Palaverien keskustelulliset keinot on muun ohella tähdätty edellä mainitusti määriteltyjen nuorten ohjaamiseen. Keskustelulliset keinot tulevat ymmärrettäviksi sosiaalisten ongelmien työstämistehtävän kautta. Nuorten hallinnointi edellyttää ammattilaisilta sosiaalisten ongelmien nimeämistä ja keinoja puuttua tilanteeseen.

Toiseksi sosiaalisten ongelmien työstämistehtävä edellyttää työntekijältä tietoa työnsä kohderyhmästä. Instituutioiden käytännöissä syntyy ja vakiintuu tietoa siitä, millaisia ihmisiä erilaisiin hallinnoinnin kohderyhmiin kuuluu. Ammatillis-

⁴² Toisessa instituutiossa toimintaa ohjaa ajatus siitä, että on löydettävissä joukko passiivisia, työkykyisiä yksilöitä, jotka eivät osaa tai halua työllistyä. Psykiatrisissa sairaaloissa työtä voi ohjata ajatus, että yksilön ongelmana on epäonnistunut lääkehoito tai tarve lääkevieroitukseen. Nämä tulkintaerot synnyttävät erilaisia yksilön nimeämisen, suuntaamisen ja parantamisen keinoja.

ta auttamistyötä on mahdotonta tehdä ilman tietoa siitä, kuka on tuen tarpeessa ja instituutioon soveltuva. Ammatillinen kielenkäyttö luokittelee asiakkaita monin eri tavoin. Asiakas saattaa olla kevyen, keskiraskaan tai raskaan tuen piirissä. Nuori saattaa olla sairas, päihdeongelmainen tai huonosti kasvatettu. Hänellä on joko oikeanlaisia ystäviä tai häntä ympäröi epäsosiaalinen seura. Diagnostiikka ja erilaiset persoonallisuustestit ovat hyviä esimerkkejä siitä, miten tieteellinen tieto osallistuu normaalin/poikkeavan yksilön nimeämiseen. Instituutioiden lomakkeet, taulukot, keskiarvoluvut ja lausunnot erottelevat yksilöitä massasta ja nostavat toimenpiteitä vaativat yksilöt esiin. (Rose 1990, 125–126; Douglas 1987, 91–109.)

Yksikön asukasvalikointiprosessi synnyttää esimerkiksi kategorisointeja siitä, keitä Yksikkö ei kykene auttamaan. Heitä ovat esimerkiksi aktiivihumeidenkäyttäjät ja tukisuhteeseen sitoutumattomat nuoret. Yksikön ensisijainen asiakasryhmä koostuu jälkihuoltonuorista, joilla ei ole laitoshoittoa edellyttävää mielen-terveys- ja/tai päihdeongelmaa. Yksikköön tulevilla nuorilla asuminen on usein kriisiytynyt tai heillä ei ole asuntoa, mutta pelkkä asunnon puute ei riitä asiakkuuden kriteeriksi. Yksikön asiantuntijuus ei perustu psykologiseen tai lääketieteelliseen diagnostiikkaan tai nuorten tieteelliseen tutkimiseen. Sosiaalityössä tuotettu tieto perustuu usein ammattilaisen ja asiakkaan kohtaamisen perusteella työntekijän tuottamiin kuvaileviin ja moraalisiin arvioihin tilanteesta. Tukisuunnitelmassa kirjoittaja tuottaa nuoresta tietoa myös viittaamalla muihin asiantuntijoihin ja heidän määrittelyvaltaansa. Kirjoittaja ei esimerkiksi kirjaa, että nuori on päihdeongelmainen vaan että nuori käy säännöllisesti päihdeyksikössä keskustelemassa (ks. luku 7).

Kolmanneksi instituutioissa tuotettu tieto on aina valikoivaa ja sen tarkoitus on perustella ammattilaisten toimenpiteitä. Yksikön palavereissa huolenherättämis-

puheesta siivilöityvät ne konkreettiset ilmiöt, jotka osapuolet tulkitsevat toimenpiteitä vaativiksi. Samalla syntyy perusteluja sille, miten ammattilaisten tulisi jatkossa toimia nuoren kanssa. Institutionaaliset käytännöt perustuvat toimijoiden erilaisiin tapoihin selittää asiakkaan tilannetta, jolloin he tulkitsevat esimerkiksi nuoren ongelman ja aikuisten ratkaisujen välille toivotun yhteyden. Näillä osapuolten selitystavoilla on taipumus rutinoitua. Esimerkiksi: nuoren rahapula johtuu nuoren holtittomasta rahankäytöstä, jolloin häntä tulee kasvattaa köyhän rahan käyttöön. Osapuolet lähtevät myös siitä, että nuoren epäsäännöllinen vuorokausirytmä on monien ongelmien taustalla ja selittävä tekijä. Aineistossani aikuistuvaa nuorta harvemmin tulkitaan hoivan ja hoidon tarpeessa olevaksi. Nuorelle mahdollistuu asema huolenpidon kohteena, mikäli hän on yhteistyökykyinen, alaikäinen tai hänellä on diagnosoitu esimerkiksi kehityshäiriö tai sairaus. Muutoin osapuolet tulkitsevat nuoren omasta tilanteestaan vastuussa olevaksi kasvatuksen kohteeksi.

Neljäs tulokulma hallinnointikäytäntöjen tutkimisessa osuu tutkimukseni ytimeen. Institutionaalinen käytäntö perustuu asiakasryhmien ja yksilöiden kategorisointiin. Nimesin oman aineistoni pohjalta keskeisiä institutionaalisia minuuksia eli jälkihuoltonuori, sairas, päihdeongelmainen ja huonosti kasvatettu. Ammatilliset tarjoavat myös nuorelle tapoja puhua itsestään tietyllä tavalla. Ammatilliset puhuvat tulevat myös osaksi asiakkaiden omaa minuuspuhetta. Auttamistyö perustuu osapuolten vuorovaikutuksessa konstruoimaan käsitykseen ihmisen tilanteesta. Onko ihminen ammattilaiselle fysiologinen, sosiaalinen, taloudellista tukea tarvitseva ja/tai kuritusta vaativa yksilö? Luotammeko siihen, että oikean informaation varassa yksilö suuntautuu omaehtoisesti hyvään vai rajoitammeko hänen yksilönvapauttaan – hänen parhaakseen?

Tutkimuksessani pyrin osoittamaan, miten Yksikön työkäytännöt perustuvat nuoren minuuksien arvioimiselle, vaikka kyse ei olekaan diagnosoivasta ja lääketieteellisiä lausuntoja antavasta instituutiosta. Asiakkuuteen liittyy osapuolten

kamppailuja siitä, miten toiset heitä luokittelevat. Asiakkuuden prosessointi on mitä enimmässä määrin vuorovaikutteista ja retorista toimintaa (Hall 1997; Hall ym. 2003; Juhila 2004c). Minuuksien nimeäminen ei ole viatonta, vaan se on vahva retorinen keino, jolla institutionaalisia käytäntöjä tai asiakkaan minuuksia voidaan yrittää suunnata haluttuun suuntaan. Siksi osapuolten kannattaa kamppailla siitä, miten heistä puhutaan tai ainakin yrittää irtisanoutua itselle epäedullisista asemoinneista.

Viides tulokulma viittaa auttamis- ja kasvatusinstituutioiden makrotavoitteisiin tai niihin ideaaleihin, joita ammattilaiset toiminnallaan tavoittelevat. Toisten instituutioiden tulisi esimerkiksi kustannussäästöjä tehden tuottaa huippuosaaajia, huippu-urheilijoita, terveitä kansalaisia tai hyvän koulutuksen omaavia kansalaisia. Toisten instituutioiden tehtävä on hallinnoida viimesijaisen avun piirissä olevia ihmisiä. Sosiaalityö on professio, jossa sitoudutaan yksilön hyvinvoinnin, oman asiantuntijuuden ja arjessa selviytymisen tukemiseen. Sosiaalityötä on mahdoton tehdä ilman visioita hyvästä elämästä. Samalla kuitenkin mahdollistuu ammatillinen vallankäyttö, joka perustuu tiukkeneviin normikansalaisen kriteereihin. Ammattilaiset kertovat kansalaisille, miten tulisi elää ja toimia. Ehkä ammattilaisten nykyinen yhteiskunnallinen asema ohjaa heitä satsaamaan helposti vain niihin kansalaisiin, jotka oppivat nopeasti läksynsä ja kunnostautuvat nopeasti (Rose 1999; Jordan & Jordan 2000; Raitakari 2002; Jokinen ym. 2003).

Hallinnointikäytäntöjä tutkittaessa tutkijan mielenkiinto keskittyy siihen, millaisen tiedon varassa ammattilaiset kulloinkin ottavat yksilöitä haltuun ja mitkä puhumisen tavat taas jäävät työskentelyssä marginaaliin. Aineistossani nuoria tulkitaan muun muassa huolta herättävinä, kysymysten kohteina, neuvoja ja rajoja tarvitsevinä sekä positiivista edistystä osoittavina. Työntekijät tuottavat nuorista tietoa ammatillisten käsitteiden ja asiantuntijalausumien avulla. Nuoren

ohjaamisessa keskeisiä ovat myös moraaliset odotukset. Aikuisten makrotavoitteena on opastaa nuori kohti parempaa tulevaisuutta. Miten ammattilaiset toimivat silloin, kun nuori ei harjoittele aikuisuuden taitoja eikä asetu kasvatettavaksi? Tällöin tulee usein tilaa osapuolten paikkapuheelle, jossa aikuiset miettivät, mikä asumisyksikkö olisi nuorelle jatkossa parempi. Institutionaaliset ongelma- ja toimenpidemääritykset ovat osa ammattilaisten konkreettista toimintaa muun muassa silloin, kun he tekevät tilallisia ratkaisuja, lääkitysvaihtoja, testejä ja huumeeseuloja. Siten instituutioiden diskursiivinen todellisuus ja käytännön toiminta ovat vastavuoroisessa suhteessa toisiinsa (esim. Foucault 1991a, 75). Ammattilaiset prosessoivat asiakasta kulloistenkin puhetapojen mahdollistamien toimenpiteiden avulla.

8.2 Nuoren kasvattamista tukiasumisen avulla

Tukiasumisessa nuoren hallinnointi tapahtuu päivittäisissä kohtaamisissa ja lomaketiedon kautta. Työkäytännöistä on erotettavissa tiettyjä hallinnoinnin tekniikoita. Hallinnan tekniikat ovat instituution kielellisiä ja toiminnallisia keinoja, joilla se hienovaraisesti säätelee yksilöitä, niin työntekijöitä kuin asiakkaitakin (ks. Foucault 1980 ja 1991b; Saario 2005). Hallinnan tekniikat sisältävät erilaisia mikrovallan elementtejä, joilla tavoitellaan viime kädessä yksilön itsekontrollia ja -säättelyä⁴³.

⁴³ Sosiaalityön mikrovallan elementit sisältyvät erilaisiin vuorovaikutus- ja puhetapoihin. Sosiaalityön käytännöistä voi erottaa esim. 1) kansalaisten välistä vuorovaikutusta, joka perustuu kumppanuuteen, jonka lisäksi sosiaalityötä määrittävät 2) hierarkkinen ja normalisoiva sekä 3) kasvattava vuorovaikutustapa. Kun vuorovaikutuksen tavoitteena on kasvattaa sosiaalityön asiakasta, kohtaamista ohjaa ajatus tarpeesta lisätä asiakkaan kykyjä suunnata elämäänsä järkiperaisesti ja päämäärätietoisesti kohti aikaansaavaa ja hyödyllistä yksilöä. (ks. Stenson 1997; Juhila 2006b.)

Vaikka osapuolet käyttävät tukiasumisessa erityisiä hallinnon tekniikoita, niin nähdäkseni samoja tekniikoita voi paikantaa yleisemminkin auttamisintituutioiden ja asiakkaan kohtaamisissa. Tukiasumiselle leimallisia hallinnon tekniikoita ovat asumisen ohjaaminen ja valvonta, sopimuksellisuus ja dokumentointi sekä vetoaminen ikäryhmälle normaaliin toimintaan. Näillä tekniikoilla ammattilaiset suuntaavat nuoren arkea ja asumista. Nuoren kasvattamisessa on olennaista myös säännöllisyys, toisto ja itsekontrolli. Tukisuunnitelmasta käy ilmi, miten sekä työntekijöiltä että nuorelta odotetaan säännöllisyyttä toiminnassaan. Palaverit ja tukitapaamiset toistuvat samansisältöisinä tietyllä rytmillä. Valvonta on säännöllistä. Koulunkäynnissä ja harrastuksissa tavoitellaan säännöllisyyttä. Hyvä vuorokausirytmä on säännöllinen. Toimiminen yhteiskunnassa edellyttää kansalaiselta säännöllisyyttä, sääntöjä ja toistuvuuden sietämistä.

Tukiasumisessa muokkauksen kohteena ovat sekä nuoren mieli että konkreettiset arjen olosuhteet ja hänen fyysinen ruumiinsa. Nuori on vuorovaikutuksellisissa kohtaamisissa ja teksteissä kokonaisvaltaisesti instituution muokkaamisen kohteena. Samanaikaisesti aikuiset odottavat nuorelta itseltään aktiivisuutta, ongelmien tiedostamista ja motivoitumista asioiden harjoitteluun.

Aikuiset kiinnittävät huomiota nuoren elämänhallintaan ja itsekontrolliin, kun he tulkitsevat, että nuorta uhkaa epätavallinen elämänura. Vastaavasti Yksikössä hallinnon tekniikat perustuvat ajatukseen normaalista arjesta ja kehityksestä, jolloin toimijat vetävät rajaa poikkeavan ja normaalin välille. Konkreettisissa tilanteissa tämä raja on usein epäselvä ja vaatii (palaveri)neuvotteluja yksittäisen nuoren arjen tapahtumista. Mikäli nuori ei toimi itseohjautuvasti, työntekijät ohjaavat häntä ulkoisilla kontrolli- ja säätelykeinoilla. Ulkoista kontrollia aineistossani edustavat maininnat valvontakäynneistä, edunvalvojista, sopimuksista, rajoi-

tuksista ja mahdollisuuksista siirtää nuori toiseen asumisyksikköön, jossa on ympärivuorokautinen valvonta.

Tukiasumisen erityisyys on pyrkimys vaikuttaa asiakkaan elämään **asumisen ohjaamisen ja valvonnan** kautta. Asunnon tarjoaminen on sekä konkreettista apua että asukkaan asettamista osaksi mikrovaltion kudelmaksi. Tukiasumisessa on kyse asumisen harjoittelusta ja asumiskyvyn osoittamisesta, jolloin asukas on todistamis- ja selontekovelvollinen työntekijöille (Jokinen & Juhila 1991). Nuorelle tarjotaan asuntoa huolenpidon merkityksessä, mutta myös siksi, että ammattilaiset voisivat tarkkailla nuoren arkea. Tukiasunnossa nuori on julkisen seurannan kohteena, ”akvaariossa”, työntekijän oivallista, kriittistä käsitettä lainatakseksi. Tukiasunto on nuoren oma asunto, mutta myös tila, jossa hänen täytyy todistaa osaavansa asua ja johon ammattilaiset ulottavat sääntelyä. Arjen tukeminen tapahtuu nuoren asunnolla, jolloin kodista tulee ammattilaisen ja asiakkaan kohtaamispaikka. Asunnon lisäksi ohjaaminen ja valvonta ulottuvat nuoren kulkureiteille, ajankäyttöön ja sosiaalisiin suhteisiin. Aineistoni ei tavoita nuoren asunnolla tapahtuvia työntekijän ja nuoren kohtaamisia, mutta myös palaverikeskustelut ohjaavat nuorta saavuttamaan siisti ja rauhallinen asunto, jossa hän muun muassa valmistaa edullista kotiruokaa. Nuoren tulee asua yksin ja lähettää kaverit kotiin kello 22 mennessä. Siten tukiasuminen uusintaa muun muassa modernia siisteyden ja asumisen normistoa. Hallintakäytäntö perustuu nuoren vastuuttamiseen ja oma-aloitteisuuden vahvistamiseen. Siisti koti ja häiriötön asuminen ovat ammattilaisille merkkejä onnistumisesta ja nuoren hyvinvoinnista.

Osapuolet ylläpitävät tukiasumisen käytäntöjä **sopimuksien ja dokumentoinnin** avulla. Nuoresta tulee asiakas sen jälkeen, kun useampi asiakirja on allekirjoitettu. Sosiaalitoimi ja Yksikkö allekirjoittavat palvelusopimuksen. Työntekijä kirjaa nuoren lähtötilanteen, tuen tarpeen ja asumisen tavoitteet tukisuunnitelmaan. Nuori itse allekirjoittaa asumissäännöt. Sopimukset liittyvät yhteen nuoren, sosiaalitoimen ja lastensuojelujärjestön, jolloin osapuolet neuvottelevat vastuista ja

velvollisuuksista. Sopimusten tehtävä on sitouttaa sosiaalitoimi maksajan rooliin ja vastuuttaa nuori yhteistyöhön Yksikön työntekijöiden kanssa. Sopimuslähtöisessä asiakkuudessa todentuvat monet hienovaraiset hallinnoinnin tekniikat. Asiakkuus näyttää vapaaehtoiselta, sillä nuoren ei ole ”pakko” allekirjoittaa asumissääntöä. Nuori asettuu vapaaehtoisesti hallinnan tilaan, jolloin hänen voidaan ajatella valinneen häneen kohdistuvan sääntelyn. Yksilönvapaus on auttamisintituutioille ambivalentti työn lähtökohta, ja tämä on luettavissa aineistoistani.

Kärjistäen työkäytännöt perustuvat ajatukseen, että asumisen onnistuminen on nuoresta kiinni ja ongelmat asumisessa usein hänestä johtuvia. Mikäli nuori ei asetu valitsemiinsa yhteistyö- ja kontrollisuhteisiin, työntekijät voivat purkaa asumissopimuksen. Nuorelle myös mahdollinen laitosasuminen, asunnottomuuden uhka ja tukiasumisen väliaikaisuus ovat ulkoisen kontrollin elementtejä. Näillä ulkoisen kontrollin elementeillä on merkitystä siinä, että nuori toimii institution haluamalla tavalla. Tuen tarpeessa olevan nuoren toimintamahdollisuudet ovat rajatut, eikä valinnan ajatus ole yksiselitteinen hallinnoitaessa sosiaalisia ongelmia. Onko nuori lopultakaan valinnut tukiasumista, päihdeongelmaa, yksinäisyyttä tai köyhyyttä? Nuorella ei juuri ole esimerkiksi mahdollisuutta jäädä pois koulusta tai viikkopalaverista, mutta kuitenkin aikuiset hallinnoivat nuorta vedoten hänen omiin valintoihinsa, tehtyihin sopimuksiin ja tarvittavaan motivaatioon.

Asumisjakson kuluessa asiakkuudesta jää merkintöjä palaverien muistioihin, lähityöntekijän muistiinpanoihin ja raportteihin. Tukisuunnitelmassa nuoreen kohdistuu Yksikön asettamia tavoitteita ja toimenpiteitä, jolloin Yksikkö asemoituu vuorovaikutuksessa vahvana ja ammatillisena toimijana. Vuorovaikutteiset tekstit tekevät yhtäältä näkyväksi nuoren tuen ja kasvatuksen tarvetta ja toisaalta Yksikköä moraalisen kasvatustehtävän suorittajana. Dokumentoinnissa työnteki-

jä kirjoittaa ammatillisten kategorioiden, asiantuntijaviittausten ja yksityiskohtaisen tiedon avulla nuoresta ongelmatyön kohteena. Yksittäinen nuori on tiedetyisissä tukiasumisen asiakaskategorioissa, ja hän objektivoituu toimenpiteiden kohteeksi. Dokumentointi rajaa ne käsitteet, joiden varassa Yksikössä otetaan nuoren tilannetta haltuun sekä ne ilmiöt, jotka ovat osapuolille merkittäviä. Yksikön näkökulmasta merkittäviä ilmiöitä ovat nuoren asuminen, rahankäyttö, koulu- ja työelämä, päihteidenkäyttö ja vapaa-aika. Sosiaalityölle ominaiseen tapaan työkäytännöt rajautuvat asiakkaan arjen olosuhteiden ja toiminnallisuuden tarkasteluun. Tukisuunnitelma rajaa sitä, ketä työntekijät hallinnoivat ja mistä näkökulmasta. Kirjatun asiakkuuden ja tulkintatapojen rutinoitumisesta kertoo muun muassa tukisuunnitelmien samankaltaisuus.

Nuoren arjen hallinnointi edellyttää ja tuottaa osapuolille tietoa siitä, mikä on nuorille normaalia. Usein palaverivuorovaikutuksessa ja dokumentoinnissa normaali on tavoiteltu ideaali. Instituutioiden kohtaamisissa ammattilaiset ja nuoret käyttävät normaaliin vetoavaa valtaa. Ammattilaiset vetoavat siihen, miten tietyn ikäinen nuori normaalisti käyttäytyy ja osallistuu koulutukseen tai työhön. He myös vahvistavat positiivisella palautteella nuoren toivottuja piirteitä. Tukiasumisessa normaaliin arkeen kuuluu esimerkiksi selviytyminen yksin asumisesta ja aikuismainen vastuunotto.

Toisinaan työntekijät tulkitsevat nuorta vertaamalla häntä muihin tukiasuntonuoriin. Tällöin nuorelle on normaalia köyhän rahankäyttö, satunnaiset repsahdukset sekä asiakkuus sosiaalitoimessa, päihde- tai terapiayksikössä. Nuorelle voi olla normaalia valtaväestöstä poikkeava arki. Tukiasumisessa normaalia on kohderyhmälle tyypillinen toiminta. Nuoria ohjataan myös toimimaan erilaisten auttamisinstituutioiden käytännöissä, sillä sitä kautta he varmistavat oman elämänsä resursseja ja verkostoja. Yksikön nuori tarvitsee kompetenssia liikkua moniammatillisen palaverin todellisuudesta esimerkiksi Kelan, oikeussalin tai vertaisryhmän käytäntöihin. Eri todellisuuksissa nuorelle mahdollistuu erilaisia

tietämisen ja itsensä esittämisen tapoja. Nuori saa tietoa ja hän oppii toimimaan auttamis- ja kasvatusinstituutioissa. Palaan vielä tarkastelemaan sitä, miten normaaliin vetoava valta ja hallinnan tekniikat näyttäytyvät vuorovaikutteisissa teksteissä. Neuvottelut ja merkinnät nuoresta edellyttävät sitä, että osapuolet ovat suhteessa toisiinsa ja he ottavat kantaa siihen, mikä on vielä normaalia. Kehotus tavoitella normaalia on vahva hallinnan keino.

8.3 Neuvottelut ja merkinnät normaalista?

Marginaaliryhmiä ohjeistetaan ja heidän elämäänsä suunnitellaan usein sosiaali-toimessa tai työhallinnossa. Keskiluokkainen kansalainen puolestaan hankkii arkeensa tukea ja ohjeistusta vaikka personal traineriltä, konsultilta, sijoitusneuvojalta tai ihmissuhdeneuvojalta. Elämää suunnataan eri areenoilla, eivätkä kansalaiset ole ohjeistamisen ja interventioiden osalta samassa asemassa. Pärjääjiä ovat ne, jotka opettavat toisille, kuinka elämää hallitaan tai voivat ainakin itsenäisesti valita ammattiauttajansa.

Tiettyyn puhuja-asemaan asettautuminen tai toisen asettaminen ”paikkaansa” ovat vuorovaikutteisia hallinnan tekniikoita. Puhuja-asemiin liittyy usein normaaliin vetoavaa valtaa⁴⁴. Tällöin osapuolet argumentoivat suhteessa yleisesti hyväksyttäviin minuuksiin ja toiminnan tapoihin. Valtaan liittyy aina vastarintaa (Foucault), ja tämä tulee esiin myös palaveritilanteissa. Usein nuorten vastarin-

⁴⁴ Kyse on yksilöiden hallinnoinnista luonnollistetun ja hegemonisen tieto- ja valtasuhteen kautta, ”totuuden nimessä” tai universaalien tiedon varassa. Vallan tavoitteena on saada yksilöt omaksumaan tavallisuuden ja järkevänä pidettävän. (ks. esim Gordon 1991,8; Keskinen 2005, 353.)

nan muodot ovat hienovaraisia, mutta toisinaan taas enemmän avoimia. Tutkimukseni nuoret kertovat vastakertomuksia ja normalisoivat tilanteita haastaen siten aikuisten ongelmalähtöisiä näkemyksiä. He vetoavat joko tavallisuuteensa tai oikeuteensa olla erilaisia (ks. Jokinen ym. 2004; Juhila 2004a). Nuoret saattavat myös tunnustaa repsahtaneensa. Näin he osoittavat olevansa yhteistyökykyisiä ja tietoisia ongelmista. Nuoret kieltäytyvät myös vastaamasta, jolloin keskustelujakso keskeytyy ja häiriintyy. He saattavat viestiä, etteivät ole neuvonnan tarpeessa tai positiivisen palautteen arvoisia. Nuoret myös osallistuvat tavoiteltujen minuuksien rakentamiseen, jolloin keskustelujaksot etenevät yhteisymmärryksessä.

Tutkimusta tehdessäni minulle on usein esitetty kysymys, onko nuorilla valtaa ja liikkumatilaa vuorovaikutuksessa vai ovatko he pikemminkin sääntelyn kohteita. Voidaanko palaverivuorovaikutuksen osalta siis puhua liikkuvista vai lukkiutuneista valta-asetelmista (ks. Keskinen 2004; 2005, 44–52)? En kykene tähän kysymykseen tyhjentävästi vastaamaan. Kyse on siitä, miten valta ja liikkumatila määritetään. Onko nuorella valtaa, kun hän vaikenee ja poistuu paikalta vai reagoiko hän silloin vain vallattomasta puhuja-asemastaan käsin? Näyttäisi siltä, että nuorilla on valtaa tilannekohtaisissa vuorovaikutuksellisissa siirroissa. He voivat ottaa etäisyyttä tai liittoutua työntekijöiden näkemysten kanssa. Kuitenkin nuorten osallisuus ei näyttäisi juurikaan muuttavan palaverin suuntaa, valittuja teemoja tai tavoitteita – eivätkä nuoren tavoitteet tai keinot kirjaudu tukisuunnitelmaan.

Kontrollin elementit ovat läsnä neuvotteluissa ja merkinnöissä, toiminnan pyrkimyksenä on pitää yllä sosiaalista järjestystä. Kun nuori esittää arvioita itsestään ja asumisestaan, hän ottaa huomioon muut toimijat ja mahdolliset sanktiot. Nähdäkseni nuoren haluttomuus osallistua keskustelujaksoihin liittyy kontrolliin. Samoin työntekijät tekevät keskustelullisia siirtoja ja merkintöjä tietoisina ylei-

sön läsnäolosta. Palaveri ja dokumentointi ovat vaativia käytäntöjä niin nuorelle kuin työntekijälle, sillä niissä aktivoituu monia yleisöjä ja tavoitteita.

Käytäntöihin liittyy ristiriitaisuuksia, hallinnon paradokseja. Sosiaalityön ammatillinen lähestymistapa ohjaa osallistujia teemoittelemaan nuorta suhteessa kontekstiinsa, esimerkiksi kouluun ja asumiseen. Kuitenkin hallinnan tekniikat nostavat esiin ja suuntaavat yksilöllistä nuorta. Ammatillinen kieli tuottaa sanastoja elämän hallitsemiseen, yksilöiden arvioimiseen ja luokitteluun. Neuvotteluissa painopiste on nuoren suoriutumisen arvioinnissa instituutioiden käytäntöjen tai nuoren toimintaympäristön sijaan. Tällöin sosiaaliset ongelmat yksilöllistyvät ja yksittäisen nuoren minuuksista tulee hallinnan kohde. Yhtäältä mahdollistuu yksilöllisen vastuun osoittaminen, mutta toisaalta nuori asetetaan yksin vastaamaan ”valinnoistaan” ja elämästään (ks. myös Rose 1995, 54–55; Juhila 2006b, 44). Ehkä tällöin nuoren oman toiminnan mieli ja kontekstuaalisuus jäävät aikuisilta vähemmälle erittelylle. Keskusteluissa ja merkinnöissä jäävät marginaaliin myös pohdinnat siitä, miten auttamis- ja kasvattamisinstituutiot voisivat toimia nuoren kanssa toisin. Nuoren arvioinnin rinnalla tulisi arvioida instituutioiden kohtaamisia ja ammattilaisten puhetavallisten keinojen käyttöä.

Usein nuorelta puuttuu konkreettisia arjen resursseja. Nuorella ei välttämättä ole pysyvää toimeentuloa tai kotia, perhettä, ystäviä tai vahvaa puhuja-asemaa arjen kohtaamisissa. Vuorovaikutteisilla ja retorisisilla keinoilla ei voida tuottaa nuorelle konkreettisia resursseja, joiden varassa rakentaa aikuisuuttaan. Kuitenkin keinojen tarkasteleminen läheltä osoittaa, että ne ovat vahvoja työvälineitä. Niillä tuotetaan institutionaalisia tulkintoja nuoresta, avataan hänelle tiettyjä mahdollisuuksia ja suljetaan pois toisia. Samalla asiakas ja työntekijä oppivat, mitä he ovat, mikä on heidän institutionaalinen suhteensa ja mikä on vielä normaalia.

8.4 Suopeita ja kriittisiä arvioita tutkimuksesta

Lopuksi käänän katseeni kirjoittamaani tekstiin ja luen sitä suopean ja kriittisen lukijan silmälasien läpi. Onko tutkimukseni vakuuttava ja millaista tietoa se tuottaa? Aivan kuten tässä tutkimuksessa erittelemäni sosiaalityön tekstit, tutkimus antaa aina mahdollisuuksia sekä suopeaan että kriittiseen luentaan⁴⁵.

Yksikön työntekijät ohjaavat julkilausutusti nuorten sosiaalisia olosuhteita, kuten asumista, koulunkäyntiä, raha-asioita, päihteettömyyttä ja vapaa-ajan viettoa. Toiminnan oheistuotteena syntyy kuitenkin osapuolten välisiä neuvotteluja ja ammattilaisten merkintöjä nuoren kyvystä olla esimerkiksi oma-aloitteinen, säännöllinen ja itsenäinen. Nämä kategorisoinnit osaltaan tähtäävät nuoren muuttamiseen normaaliksi aikuiseksi. Palaverissa ja tukisuunnitelmissa on paljolti kyse ammattilaisten tiedonvaihto-, arviointi- ja kasvatustehtävän suorittamisesta. Tällöin ammattilaiset ottavat nuoren tilannetta haltuun ammatillisten ongelma- ja toimenpidesanastojen avulla. Kyse on myös siitä, että ammattilaiset puhuvat ja kirjoittavat yksilöllisen nuoren auttamis- ja kasvatusinstituutioon soveltuvaksi tapaukseksi. Tällöin nuoren tilanne soveltuu instituution tehtäväkenttään ja ammattilaisilla on olemassa käsitys siitä, miten toimia kyseisessä tilanteessa.

Tutkimukseni herättääkin kysymyksen siitä, miten tarkoituksenmukainen nuoren minuuksien muuttamiseen tähtäävä orientaatio on palaverikeskusteluissa tai tukisuunnitelmissa. Näyttäisi siltä, että moniammatilliset palaverit ja suunnitelmat tekstit ovat ammattilaisten keskinäisen kommunikaation välineitä, mutta samalla

⁴⁵ Kiitän esitarkastajiani Jarl Wahlströmiä ja Tarja Tolosta arvokkaista huomioista. Olen tämän luvun kirjoittamisessa hyödyntänyt esitarkastuslausuntojani.

he kasvattavat nuorta julkisilla areenoilla. Tällöin syntyy helposti ammattilaisten keskinäinen kommunikaatiotodellisuus, jossa ”me” tehokkaat kasvattajat asetamme ”hänelle” tavoitteita ja suunnittelemme toimenpiteitä. Asetelma osoittaa sosiaalista hallinnointia parhaimmillaan eli instituution tahtoa nimetä ja ratkaista sosiaalisia ongelmia tai yksilön sosiaalista ongelmallisuutta. Sosiaalista järjestystä tuotetaan yksilöihin kohdistuvassa nimeämis- ja kasvatusprosessissa.

Päädyn siihen lopputulokseen, ettei palaverikeskustelussa tai tukisuunnitelmissa olekaan kyse nuoresta itsestään vaan pikemminkin vakuuttavan ja tehokkaan instituution konstruoimisesta. Ehkä nuorten vastarinta ja hiljaisuus palavereissa onkin reaktio tähän mahdolliseen vieraannuttamisprosessiin, jossa aikuiset tarkastelevat heitä suhteessa auttamis- ja kasvatusinstituutioiden tavoitteisiin (Holland 2001). Nuoret näyttäisivät vain osittain liittoutuvan ammattilaisten kanssa, ja he puhuvat enimmäkseen itseään pois heille tarjotuista institutionaalisista minuuksista. Ammattilaisten kanssa neuvotellessaan nuoren ei ole helppo saavuttaa vakuuttavan ja moraalisesti hyväksytyin puhujan asemaa. Nuori esimerkiksi saattaa tarjota keskusteluun omaa tulkintaa itsestään, mutta aikuiset ohittavat sen nopeatempoisessa palaveritilanteessa. Pitääkö asiakkaan ensin oppia puhumaan oikein, jotta hän tulee kuulluksi ja kirjatuksi auttamis- ja kasvatusinstituutioissa (ks. Günther 2006)?

Tutkimus kertoo siten enemmän Yksikön itseymmärryksestä, tavoitteista ja toiminnan ehdoista kuin nuoren omasta itseymmärryksestä. Havaintoa voi pitää tutkimuksen yhtenä tuloksena. Keskeistä on se, mitä ammattilaiset puhuvat, kirjoittavat ja tavoittelevat. En pysty tämän tutkimuksen valossa arvioimaan sitä, miten pitkälle nuoresta tehtävät määritykset kantavat palaveri- ja suunnitelmatoiminnan ulkopuolella. Vähintäänkin nuori oppii sen, että hän ja hänen arkensa ovat ammattilaisten arvioinnin kohteena. Neuvotteluissa ja merkinnöissä nuorel-

le kerrotaan miten tulee toimia normaalissa arjessa ja yhteiskunnassa. Normaali nuori suuntaa itse arkeaan siten, että siinä toteutuvat säännöllinen vuorokausirytmiksi sekä koulunkäynti, päihteettömyys ja säästäväisyys. Usein Yksikön vuorovaikutuksessa nuori konstruoi siten, että hänessä on jotain ongelmallista ja toimenpiteitä vaativaa, mutta onko sittenkään kyse nuoren minuuksien hallinnoimisesta vaan jostain paljon ulkokohtaisemmasta prosessista? Onko ylipäättään mielekästä puhua nuorten institutionaalisista minuuksista, jos nuoret itse eivät hyväksy ammattilaisten määrittelyjä?

Kriittinen lukija voi huomauttaa, että ehkä olisi ollut parempi kirjoittaa nuorille tarjotuista ”sinuuksista” tai yksinkertaisesti vaikka aikuisten kasvatusihanteista. On varmasti totta, että Yksikön palaverivuorovaikutuksessa ja tukisuunnitelmisissä on enimmäkseen kyse siitä, että ammattilaiset tarjoavat nuorelle toivottuja ”sinuusia” ja pyrkivät siten toteuttamaan instituution kasvatustehtävää. Sosiaalityössä tärkeä kysymys onkin, miten minä voin tai onko minulla edes oikeus muuttaa sinua tai päinvastoin sinun minua. Jotakin tästä dynaamisesta neuvottelusuhteesta on analyseissä nähtävissä. Sosiaalityössä ei ole varaa lähteä vahvistamaan kaikkia minuuksia, mutta se ei tarkoita sitä, etteikö asiakas pitäisi kiinni omista minuustulkinnoistaan. Jos näin tapahtuu, asiakas jää usein yksin puolustamaan itseään. Syntyy minuuskamppailu ja neuvottelutilanne. Sosiaalityö on tehokasta kuitenkin vasta, kun asiakas ottaa ammattilaisten tarjoamat sinuudet oman elämänsä resurssiksi. Tämä taas usein edellyttää sitä, että ammattilainen asettuu tulkitsijaksi nuoren ja instituution välille. Ammattilainen ei ehkä voi hyväksyä nuoren tekoja, mutta silti hän voi hyväksyä nuoren keskustelu- ja kirjoittamiskumppaniksi. Mitä tapahtuisikaan, jos palavereissa, lausunnoissa ja suunnitelmissa ensisijaisia tietolähteitä olisivatkin asiakkaan tavat ymmärtää oma tilanteensa? Mitä, jos institutionaalinen vuorovaikutus ei suuntautuisikaan niin vahvasti ammattilaiselta asiakkaalle, vaan ammattilaiset arvioisivat enemmän omia ja toistensa työkäytäntöjä. Olemmeko me ammattilaiset toimineet asiakkaan asiassa parhaalla mahdollisella tavalla? Tämän kysymyksen esittäminen synnyttää

reflektiivistä työtettä. Samalla sekä nuori että auttamisinstituutio tulevat yhtä lailla arvioinnin kohteeksi.

Tutkimukseni tavoitteena on lähinnä ollut tehdä näkyväksi, miten Yksikössä kielellisiä työvälineitä käytetään ja mitä niillä kulloinkin saadaan aikaan. Asiakkaiden näkökulmasta institutionaaliset minuudet kertovat heille, millaisina ammattilaiset heitä pitävät ja mikä heissä ammattilaisia kulloinkin kiinnostaa. Esimerkiksi sosiaalityöntekijä tähtää lastensuojelunuoren siirtämiseen työttömän kategoriasta työssäkäyväksi tai päihdetyöntekijä työskentelee sen eteen, että asunnottomasta tulisi vuokra-asunnon haltija (ks. Jokinen ym. 2003). Institutionaaliset minuudet suuntaavat työkäytäntöjä ja ovat siten instituutioiden työvälineitä. Tavat määritellä asiakkaita avaavat tai sulkevat heiltä ovia eri palveluiden piiriin sekä lisäävät tai rajoittavat arjen mahdollisuuksia. Institutionaaliin miinusmäärittelyihin sisältyy valtapotentiaalia. Ammattilaisen ja asiakkaan kohtaamisella voi olla kauaskantoisia seuraamuksia, vaikka asiakas ei hyväksyisikään ammattilaisen tekemää tulkintaa itsestään.

Halusin analysoimalla läheltä sekä palaveri- että tukisuunnitelmatekstejä osoittaa, miten yksityiskohdat ovat vuorovaikutuksessa olennaisia. Vuorovaikutuksen valta- ja moraali- ja moraalielementit eivät läheskään aina ole luettavissa osapuolten mahtipontisina julistuksina vaan hienovaraisina kategoriavalintoina ja hiljaisuutena. Tosin ammattilaisella on usein mahdollisuus ottaa selkeä puheenjohtajan, päätöksentekijän ja kasvattajan asema. Sitä yleisö häneltä odottaa, ja vain sitä kautta ammattilaisen edustama instituutio saa neuvotteluissa uskottavan aseman. Yksityiskohdat kertovat siitä, miten osapuolet orientoituvat tilanteeseen ja toisiinsa sekä mikä on kanssakäymisessä odotuksenmukaista ja mikä taas odotuksenvastaista toimintaa (ks. Sorjonen & Raevaara 2006, 20–27). Vuorovaikutustodellisuus avautuu vain tekstien yksityiskohtaisen tarkastelun kautta. Vuorovaikutuk-

seen saa otetta vain tarkastelemalla aineistoja pysähdyskuvina ja rajaamalla näkökulmaa. Samalla hukkuu kuitenkin asukkaan asumisprosessin kokonaisuus. Tutkimukseni kykenee tavoittamaan vain murto-osan Yksikössä tapahtuvista ammattilaisen ja nuoren kohtaamisista. Paljon jää kuvaamatta ja analysoimatta. Kriittisesti arvioiden tutkimukseni kertoo nuoren ja ammattilaisten kohtaamisesta liian rajoitetusti ja liian erityisessä kontekstissa. Suopeasti arvioiden voisi ajatella, että paikantamani keskustelulliset ja retoriset keinot ovat laajemminkin käytössä erilaisissa auttamis- ja kasvatusinstituutioissa. Todennäköisesti muissakin instituutioissa tapahtuvissa nuorten ja ammattilaisten kohtaamisissa toistuvat Yksikön vuorovaikutuksessa nähtävät kulttuuriset itsestäänselvydet normaalista nuoruudesta ja arjesta.

Tehdessäni johtopäätöksiä en halunnut jäädä vain institutionaalisen vuorovaikutuksen ja retoriikan tutkimuksen maalaamaan maisemaan, vaikka syntynyt kuva onkin yksityiskohdiltaan rikas. Näen, että on mielekästä suhteuttaa keskustelullisten ja retoristen keinojen käyttöä institutionaalisiin tehtäviin ja yleisiin kulttuuriin itsestäänselvyksiin. Samalla syntyy tutkijan pohdintaa siitä, miksi osapuolet ehkä kommunikoivat valitsemallaan tavalla. Kriittisesti ja aiheellisesti voi kysyä, miksi liikkua yhtäaikaisesti institutionaalisen vuorovaikutuksen eri tasoilla onnistumatta kuitenkaan kunnolla tavoittamaan niitä kaikkia (ks. kuvio 1). Tutkimuksessani etenkin argumentit kulttuurisista itsestäänselvyksistä jäävät usein viittausten tasolle. Sosiaalisten ongelmien hallinnoinnin teema edustaa puolestaan tulosten pohdiskelua yhdestä teoreettisesta näkökulmasta. Tiukasti ottaen en tarkastele aineistoja analyysiluvuissa näistä näkökulmista.

Laajentamalla tarkasteltavaa kontekstia johtopäätösluvussa osallistun osaltani keskusteluun siitä, kuinka yhteiskunnalliset ja institutionaaliset kontekstit tulisi huomioida tekstien tutkimuksessa (Jokinen ym. 1993; Hall & Slembrouck 2001, 146–147; Fairclough 2003; Hall & White 2005). Vuorovaikutuksen mikroprosesseilla ja yksityiskohdilla on merkitystä, kun yritetään ymmärtää instituutioi-

den toimintaa, tehtäviä ja paikkaa yhteiskunnassa. Tutkija joutuu valitsemaan, miten pitkän askeleen hän ottaa tekstien mikromaisemasta, kun hän yrittää muodostaa tulkintaa sosiaalisten ilmiöiden keskinäisistä vuorovaikutus- ja merkityssuhteista. (ks. Wetherell 1998; Jokinen & Juhila 1996; Hall 1997; Hall ym. 2006.) Onko sillä esimerkiksi merkitystä, että institutionaalinen vuorovaikutus tapahtuu tietyssä tehokkuus- ja taloudellisuuskulttuurissa? Mikä loppujen lopuksi säätelee osapuolten kielellisiä valintoja ja kommunikaatiotapoja? Mitä pidemmälle kuljen tekstien yksityiskohdista, sitä enemmän retoriikkani muuttuu kulttuuristen ilmiöiden yleiseksi pohdiskeluksi. Teksteihin tunkeutuu eritasoisia konteksteja, ja tekstin tutkijalle konteksti on yksi tekstistä välittyvä tutkimuskohde (Hall 1997, 13–17; Heikkinen 2000b).

Samassa tutkimuksessa ei pysty tarkastelemaan tekstien kaikkia konteksteja yhtä yksityiskohtaisesti. Tutkimukseni herättääkin monia jatkotutkimuskysymyksiä liittyen sosiaalityön tekstien intertekstuaalisuuteen ja funktioihin. Sosiaalisten ongelmien ja asiakkaiden minuuksien hallinnointi on iso kysymys, jota onnistuin vain raapaisemaan. Voi esimerkiksi miettiä, miten institutionaalinen vuorovaikutus järjestyy erilaisissa sosiaalityön instituutioissa. Mitä esimerkiksi mielenterveytyksen kontekstissa kirjoitetut tekstit kertoisivat ammattilaisista, asiakkaista ja ajastamme? Kuinka niissä tuotettaisiin institutionaalisia erontekoja sairaiden, vajaakuntoisten tai terveiden kansalaisten välillä? Suopeasti tulkiten työni monet kontekstit luovat ideoita siitä, miten sosiaaliset ilmiöt ovat vastavuoroisessa suhteessa toisiinsa. Tutkimukseni viesti on, että ammattilaista ja asiakasta tulee tarkastella yhtäaikaisesti; kohtaamisen näkökulmasta ja eritasoiisiin konteksteihin sidottuna. Sosiaalityössä on kyse erilaisten osapuolten paikallisesta (yhteis)toiminnasta.

Tein ratkaisun, että raportoin palaveri- ja tukisuunnitelma-analyysit erillisinä pienoistutkimuksina. Suopeasti tulkiten ratkaisu mahdollistaa yhden aineistotyyppin intensiivisen tarkastelemisen kerrallaan. Pienoistutkimuksia voi lukea itsenäisinä kokonaisuuksina. Metodisesti on selkeintä tarkastella yhtä aineisto- ja analyysityyppiä yhdessä luvussa. Palaveri- ja tukisuunnitelma-aineistot edustavat erilaista toimintaa Yksikössä, joskin ne paljolti myös kietoutuvat yhteen tekstivälitteiseksi institutionaaliseksi vuorovaikutukseksi. Kun tutkimus rakentuu kahdesta itsenäisestä pienoistutkimuksesta, hämärtyy helposti vuorovaikutteisten tekstien samankaltaisuus ja tulosten yhteinen anti. Kriittisesti lukien pienoistutkimusrakenne hämärtää jotakin siitä tosiasiaista, että puhe ja asiakirjat ovat eri puolia saman instituution vuorovaikutteisesta toiminnasta (Hall ym. 2006, 10–13). Siten myöskään tekemäni erittely keskustelullisiin ja retorisiin keinoihin ei tee oikeutta näkemykselle, että kanssakäymisessä on aina kyse sekä vuorovaikutuksesta että retoriikasta (Jokinen & Juhila 1996). Molemmista aineistoista löytyy institutionaalille vuorovaikutukselle tyypillisiä piirteitä, kuten ammatillisen sanaston käyttöä sekä asiantuntijuuksiin ja moraalisiin tehtäviin vetoamista, vaikka päädyinkin erittelemään näitä piirteitä tarkemmin vain tukisuunnitelmalomakkeista. Samoin lomakkeissa voi nähdä huolenherättämisen, neuvonannon, rajojen asettamisen ja positiivisen palautteen piirteitä, vaikka keskityin tarkemmin niihin vain palaveriaineistoissa.

Molemmista aineistotyypeistä voi paikantaa nuoren, joka on institutionaalisen huolen, arvioinnin ja kontrollin kohteena. Toivon, että työ kertoo kokonaista tarinaa siitä, millä keinoin Yksikössä kohdataan tuen tarpeessa oleva nuori, vaikka eriytin institutionaalisen vuorovaikutuksen piirteitä. Sosiaalityössä tekojen selittämisellä, vakuuttelulla ja suostuttelulla on suuri merkitys. Ammatillaisen tulee vakuuttaa sekä asiakas että yhteistyökumppanit toimintatapojensa oikeutuksesta ja tarpeellisuudesta. (mm. Hall 1997; Hall ym. 2006.) Nähdäkseni vuorovaikutuksen ja retoriikan tutkimus vastaa hyvin sekä sosiaalityön käytännöistä että tutkimuksesta nouseviin kysymyksiin. Näin on silloinkin, kun tutkija uskoo,

että on ammattilaisten tehtävä viimekädessä arvioida se, mikä kulloinkin on paras tapa kohdata asiakas. (Hall & White 2005, 387–389.) Ammatilliselle tärkeä kysymys on esimerkiksi se, milloin hänen on syytä kutsu koolle palaveri ja mitkä asiat taas on hyvä käsitellä asiakkaan kanssa kahden kesken. Pysähtyminen kohtaamisten eteen on tärkeää julkisilla, mutta myös epävirallisilla kanssakäymisen areenoilla. Ihmisten kohtaamiset ovat täynnä pieniä siirtoja, jotka voivat synnyttää suuria tekoja – hyvässä ja pahassa.

Lähteet

Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi (2003) Näkökulmia suomalaisen nuoruuden ja nuorison historiaan – Johdanto. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.) Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 9–32.

Alanen, Leena (1992) Modern Childhood? Exploring the 'Child Question' in Sociology. Institute for Educational Research. Publication Series A. Research Reports 50. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Antaki, Charles & Widdicombe, Sue (1998) Identity as an Achievement and as a Tool. Teoksessa Charles Antaki & Sue Widdicombe (toim.) Identities in Talk. London: Sage, 1–14.

Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2000) Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Vastapaino.

Atkinson, Paul & Coffey, Amanda (1997/2004) Analysing Documentary Realities. Teoksessa David Silverman (toim.) Qualitative Research. Theory, Method and Practice. London & Thousand Oak & New Delhi: Sage, 45-62.

The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning (1993) Frank Fischer & John Forester (toim.) London: UCL Press.

Austin J.L. (1962) How to Do Things with Words? Oxford: Clarendon Press.

Bauman, Zygmunt (1996) Postmodernin lumo. Pirkkoliisa Ahponen & Timo Cantell (toim.) Suom. Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino.

Billig, Michael (1987/1996) Arguing and Thinking. A Rhetorical Approach to Social Psychology. Cambridge: Cambridge University Press.

Boden, Deirde & Zimmerman, Don (1991) (toim.) Talk and Social Structure. Cambridge: Polity Press.

Boden, Deirde (1994) *The Business of Talk. Organizations in Action*. Cambridge: Polity Press.

Bronwyn, Davies & Harré, Rom (2001) *Positioning: The Discursive Production of Selves*. Teoksessa Margaret Wetherell & Stephanie Taylor & Simeon J. Yates (toim.) *Discourse Theory and Practice. A Reader*. London & Thousand Oak & New Delhi: Sage, 261–271.

Burke, Kenneth (1959/1969) *A Rhetoric of Motives*. Berkeley & Los Angeles & London: University of California Press.

Burman, Erica & Parker, Ian (1993) Introduction – Discourse Analysis: The Turn to the Text. Teoksessa Erica Burman & Ian Parker (toim.) “Discourse Analytic Research. Repertoires and Readings of Texts in Action”. London & New York: Routledge, 1–13.

Burr, Viv (2005) *Society and Communities in Social Constructionism and Discourse Analysis*. Esitelmä *Texts, Interaction and Communities: Qualitative Approaches to Society and Social Action -seminaarissa*. Tampereen yliopisto 26.5.2005.

Conversation Analysis and Discourse Analysis. A Comparative and Critical Introduction (2005) Robin Wooffitt. London & Thousand Oak & New Delhi: Sage.

Czarniawska, Barbara (1997) *Narrating the Organization. Dramas of Institutional Identities*. Chicago: University of Chicago Press.

Ref. Oakeshott, Michael (1959/1991) *The Voice of Poetry in the Conversation of the Mankind in Rationalism in Politics and Other Essays*. Indianapolis: Liberty press, 488–541.

D’Cruz, Heather (2004) *Constructing Meaning and Identities in Child Protection Practice*. Victoria: Tertiary Press.

D’Cruz, Heather & Jones, Martyn (2004) *Social Work Research. Ethical and Political Contexts*. London & Thousand Oak & New Delhi: Sage.

Dean, Michell (1999/2003) *Governmentality. Power and Rule in Modern Society*. London & Thousand Oak & New Delhi: Sage.

De Montigny, Gerald (1998) *In the Company of Strangers: Being a Child in a Care*. Teoksessa Ian Hutchby & Jo Moran-Ellis (toim.) *Children and Social Competence. Arenas of Action*. London & Bristol: Falmer Press, 202–219.

Diskurssianalyysi liikkeessä (1999) Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suonen. Tampere: Vastapaino.

Douglas, Mary (1987) *How Institutions Think*. London: Routledge & Kegan Paul.

Drew, Paul & Heritage, John (1992) *Analyzing Talk at Work: Introduction*. Teoksessa Paul Drew & John Heritage (toim.) *Talk at Work. Interaction in Institutional Setting*. Cambridge: Cambridge University Press, 3–66.

Dryzek, John S. (1993) *Policy Analysis and Planning: From Science to Argument*. Teoksessa Frank Fischer & John Forester (toim.) *The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning*. London: UCL Press, 213–233.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2001) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Eskonen, Inkeri (2005) *Perheväkivalta lasten kertomana. Miten ja mitä lapset kertovat terapeuttisissa ryhmissä perheväkivallasta?* Acta Universitatis Tamperensis 1107. Tampereen yliopisto. Tampere.

Eskonen, Inkeri & Korpinen, Johanna & Raitakari, Suvi (2006) *Vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: faktaa, selontekoja ja kokemuksia*. Teoksessa Hannele Forsberg & Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia*. Jyväskylä: PS-kustannus, 21–44.

Fairclough, Norman (2003) *Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research*. London & New York: Routledge.

Fischer, Frank and Forester, John (1993) *Editors' Introduction*. Teoksessa Frank Fischer & John Forester (toim.) *The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning*. London: UCL Press, 1–17.

Fischer, Frank & Forester, John (toim.) *The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning (1993)* London: UCL Press.

Fook, Jan (2005) Kriittisen reflektion perusteoriaa. *FinSoc. Sosiaalialan menetelmien arviointi* 1, 4–10.

Forsberg, Hannele (1998) Perheen ja lapsen tähden. *Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Forsberg, Hannele (2000) Lapsen näkökulmaa tavoittamassa. *Arviointitutkimus turvakotien lapsikeskeisyyttä kehittävästä projektista. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 24*. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Forsberg, Hannele (2001) Involvement, Attendance and Participation of Children in Child Protection. Teoksessa Michael Seltzer & Christian Kullberg & Soren Peter Olesen & Ilmari Rostila (toim.) *Listening to the Welfare State. Welfare and Society*, 57–76.

Forsberg, Hannele (2002) Asianosaiset ja marginaalia koskeva kerronta. Teoksessa Kirsi Juhila & Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: Sophi, 107–110.

Foucault, Michel (1969/2005) Tiedon arkeologia. Alkuperäisteos *L'archeologie du savoir*. Suom. Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.

Foucault, Michel (1980) *Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972–1997* by Michel Foucault. Colin Gordon (toim.) New York: Pantheon Books.

Foucault, Michel (1991a) Questions of Method. Teoksessa Graham Burchell & Colin Gordon & Peter Miller (toim.) *The Foucault Effect. Studies in Governmentality*. London & Toronto & Sydney & Tokyo & Singapore: Harvester Wheatsheaf, 73–86.

Foucault, Michel (1991b) Governmentality. Teoksessa Graham Burchell & Colin Gordon & Peter Miller (toim.) *The Foucault Effect. Studies in Governmentality*. London & Toronto & Sydney & Tokyo & Singapore: Harvester Wheatsheaf, 87–104.

Goffman Erving (1961/1997) *Minuuden riistäjät. Tutkielma totaalisista laitoksista*. Alkuteos *Asylums. Essays on the Social Situations of Mental Patients and*

Other Inmates. Suom. Auli Tarkka & Riitta Suominen. Helsinki: Mielenterveyden keskusliitto.

Gordon, Colin (1991) Governmental Rationality: an Introduction. Teoksessa Graham Burchell & Colin Gordon & Peter Miller (toim.) *The Foucault Effect. Studies in Governmentality*. London & Toronto & Sydney & Tokyo & Singapore: Harvester Wheatsheaf, 1–51.

Granfelt, Riitta (1998) *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Granfelt, Riitta (2003) *Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunottomuudesta*. Suomen ympäristö 613. Helsinki: Ympäristöministeriö ja Edita.

Granfelt, Riitta (2003) *Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunottomuudesta*. Helsinki: Ympäristöministeriö ja Edita. ref. Edgar, Bill & Doherty Joe & Mina-Coull, Amy (2000) *Support and Housing in Europe. Tackling Social Exclusion in the European Union*. Feantsa. Bristol: Polity Press.

Granfelt, Riitta (2004) *Hetkeksi jaetut maailmat? Kokemuksia vankilasta ja tuetun asumisen yhteisöstä*. *Janus* (12) 2, 134–154.

Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (1994/2000) *Analysing Interpretive Practice*. Teoksessa Norman K. Denzin and Yvonne S. Lincoln (toim.) *The Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oak: Sage, 487–508.

Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (toim.) (2001) *Institutional Selves. Troubled Identities in a Post-Modern World*. New York & Oxford: Oxford University Press.

Gusfield, Joseph R. (1989) *The Bridge over Separated Lands: Kenneth Burke's Significance for the Study of Social Action*. Teoksessa Herbert W. Simon & Trevor Melia (toim.) *The Legacy of Kenneth Burke*. Madison: The University of Wisconsin Press, 28–54.

Günther, Kirsi (2006) *Tukiperhepalvelua tarvitseva lapsi lastensuojelun asiakirjojen kuvaamana. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos*. Tampereen yliopisto. Tampere.

Hall, Christopher (1997) *Social Work as Narrative: Storytelling and Persuasion in Professional Text*. Aldershot: Ashgate.

Hall, Christopher & Juhila, Kirsi & Parton, Nigel & Pösö, Tarja (2003) Introduction: Beyond a Universal Client. Teoksessa Christopher Hall & Kirsi Juhila & Nigel Parton & Tarja Pösö (toim.) *Constructing Clienthood in Social Work and Human Services. Interaction, Identities and Practices*. London & New York: Jessica Kingsley Publisher, 11–26.

Hall, Christopher & Slembrouck, Stef (2001) Parent Participation in Social Work Meetings – the Case of Child Protection Conferences. *European Journal of Social Work* (4) 2, 143–160.

Hall, Christopher & White, Sue (2005) Looking Inside Professional Practice. Discourse, Narrative and Ethnographic Approaches to Social Work and Counselling. *Qualitative Social Work* 4 (4), 379–390.

Hall, Christopher & Slembrouck, Stef & Sarangi, Srikant (2006) *Language Practices in Social Work. Categorisation and Accountability in Child Welfare*. London & New York: Routledge.

Hall, Stuart (1999/2002) *Identiteetti*. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.

Hannikainen, Katri & Kärkkäinen, Sirkka-Liisa (1997) Nuorten syrjäytyminen ja asunnottomuuden riskit nyky-Suomessa. *Aiheita* 26. Helsinki: Stakes.

Harré, Rom (1992) Language Games and the Texts of Identity. Teoksessa John Shotter & Kenneth J. Gergen (toim.) *Texts of Identity*. London & Newbury Park & New Delhi: Sage, 20–35.

Harré, Rom & Gillett, Grant (1994) *The Discursive Mind*. London & Thousand Oak & New Delhi: Sage.

Haverinen, Riitta (2002) Arjen ja teorian suhde – haaste evaluaatiossa. *FinSoc News*. Uutiskirje sosiaalipalveluiden menetelmien arvioinnissa 2. Helsinki: Stakes.

Healey, Patsy (1993) Planning Through Debate: The Communicative Turn in Planning Theory. Teoksessa Frank Fischer & John Forester (toim.) *The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning*. London: UCL Press, 233–253.

Heikkinen, Vesa (2000a) Tekstuaalinen pirunnyrkki. Teoksessa Vesa Heikkinen & Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus, 63–115.

Heikkinen, Vesa (2000b) Teksteihin tunkeutuvat todellisuudet. Teoksessa Vesa Heikkinen & Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus, 116–214.

Heikkinen, Vesa & Hiidenmaa, Pirjo & Tiililä, Ulla (2000) *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsinki: Gaudeamus.

Heino, Tarja (1997) Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa. Sosiaalityöntekijän tuottama määräitys sosiaalityön asiakkaaksi. *Tutkimuksia 77*. Helsinki: Stakes.

Helén, Ilpo (1994) Michel Foucault'n valta-analytiikka. Teoksessa Risto Heiskala (toim.) *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 270–315.

Helén, Ilpo (2004) Hyvinvointi, vapaus ja elämänpolitiikka: foucautilainen hallinnan analytiikka. Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.) *Sosiologisia nykykeskusteluja*. Helsinki: Gaudeamus, 206–236.

Helne, Tuula (2002) Syrjäytymisen yhteiskunta. *Tutkimuksia 123*. Helsinki: Stakes.

Heritage, John & Greatbatch, David (1991) On the Institutional Character of Institutional Talk: The Case of News Interviews. Teoksessa Don H. Zimmerman & Deirdre Boden (1991) (toim.) *Talk and Social Structure. Studies in Ethnomethodology and Conversation Analysis*. Cambridge: Polity Press.

Heritage, John & Sefi, Sue (1992) Dilemmas of Advice: Aspects of the Delivery and Reception of Advice in Interactions between Health Visitors and First-time Mothers. Teoksessa Paul Drew & John Heritage (toim.) *Talk at Work. Interaction in Institutional Setting*. Cambridge: Cambridge University Press, 359–418.

Hiidenmaa, Pirjo (2000) Työ ja kieli. Teoksessa Vesa Heikkinen & Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiilikä Teksti työnä, virka kielenä. Helsinki: Gaudeamus, 19–34.

Hjörne Eva (2005) Negotiating the ‘Problem-child’ in School – Child Identity, Parenting, and Institutional agendas. *Qualitative Social Work* 4 (4), 489–507.

Hodder, Ian (1994/2000) “The Interpretation of Documents and Material Culture”. Teoksessa Norman K. Denzin and Yvonne S. Lincoln (toim.) *The Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oak: Sage, 703–715.

Holland Sally (2000) The Assessment Relationship: Interactions between Social Workers and Parents in Child Protection Assessments. *British Journal of Social Work*, 30 (2), 149–164.

Holland Sally (2001) Representing Children in Child Protection Assessments. *Childhood*, 8 (3) 322–339.

Holstein, James A. & Gubrium, Jaber F. (2000) *The Self We Live by. Narrative Identity in a Postmodern World*. New York & Oxford: Oxford University Press.

Humphries, Beth & Martin, Marion (2000) Disrupting Ethics in Social Research. Teoksessa Beth Humphries (toim.) *Research in Social Care and Social Welfare. Issues and Debates for Practice*. London & Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 69–85.

Hurtig, Johanna (1999) Huvitusta, hyvitystä vai hyödyllistä: lastensuojelullisen perhekuntoutuksen arviointia. *Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä* 30. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Hutchby, Ian (2002) Resisting the Incitement to Talk in Child Counselling: Aspects of the Utterance “I don’t know”. *Discourse Studies* vol 4 (2), 147–168.

Häikiö, Liisa (2005) *Osallistumisen rajat. Valta-analyysi kestävä kehityksen suunnittelusta Tampereella*. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.

Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (1997) Johdanto. Foucault ja hallinnoinnin ongelma. Teoksessa Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen (toim.) *Biovallan kysymyksiä*. Helsinki: Gaudeamus, 7–27.

Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Lahti, Tuukka (2005) (toim.) Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Helsinki: Stakes.

Hänninen, Vilma & Partanen, Jukka & Ylijoki, Oili-Helena (2001) Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjät. Tampere: Vastapaino.

Jaatinen, Jaana (1996) Terapeuttinen keskustelutodellisuus. Diskurssianalyttinen tutkimus alkoholiongelmien sosiaaliterapeuttisesta hoidosta. Tutkimuksia 72. Helsinki: Helsingin yliopisto ja Stakes.

Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru & Pösö, Tarja (2004) (toim.) Nuoruus ja koulukoti. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 43. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Jokinen, Arja (1995) Neuvottelut asiakkaan identiteeteistä. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Tarja Pösö (toim.) Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat. Konstruktionistinen näkökulma. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 127–154.

Jokinen Arja (1999a) Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 37–53.

Jokinen Arja (1999b) Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 126–159.

Jokinen Arja (2004) Asuntola kulttuurisella kartastolla. Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 74–97.

Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (2004) Johdanto: Neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 9–19.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1991) Pohjimmaiset asuntomarkkinat. Diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.

Jokinen, Arja & Juhila Kirsi (1996) Merkitykset ja vuorovaikutus. Poimintoja asunnottomuuspuheiden virrasta. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 510. Tampereen yliopisto. Tampere.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (2005) Käännöskäytäntöjen tutkimiseen sosiaalityössä. 1980- ja 1990-lukujen aikalaistekstejä ja omia muistoja tulkitsemassa. Janus (13) 3, 289–305.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (1995) (toim.) Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat. Konstruktionistinen näkökulma. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Raitakari, Suvi (2003) Sosiaalityötä 'menestystarinoiden' tuolla puolen? Teoksessa Marketta Rajavaara & Anneli Pohjola & Mirja Satka (toim.) Sosiaalityö ja vaikuttaminen. Jyväskylä: SoPhi, 149–170.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 17–47.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2001) Negotiating Meanings in and Through Interactional Positioning in Professional Helping Work. Teoksessa Michael Seltzer & Christian Kullberg & Soren Peter Olesen & Ilmari Rostila (toim.) Listening to the Welfare State. Welfare and Society, 39–56.

Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (1999) From Crime to Resources. Constructing Narratives in Social Work. Teoksessa Synnöve Karvinen & Tarja Pösö & Mirja Satka (toim.) Reconstructing Social Work Research. Jyväskylä: SoPhi, 208–241.

Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2000) (toim.) Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja & Suoninen, Eero & Wahlström, Jarl (2000) Miten tavoittaa auttamistyön ydintä? Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.) Auttamis-

työ keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Tampere: Vastapaino, 15–33.

Jones, Adele (2000) Exploring Young People's Experience of Immigration Controls. The Search for an Appropriate Methodology. Teoksessa Beth Humphries (toim.) Research in Social Care and Social Welfare. Issues and Debates for Practice. London & Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 31–47.

Jordan, Bill & Jordan, Charlie (2000) Social Work and the Third Way. Tough Love as Social Policy. London & Thousand Oaks & New Delhi: Sage.

Juhila, Kirsi (1993) Miten tarinasta tulee tosi: Faktuaalistamisstrategiat viranomaispuheessa. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 151–188.

Juhila, Kirsi (1999a) Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 160–200.

Juhila, Kirsi (1999b) Tutkijan positiot. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila, & Eero Suoninen Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 201–232.

Juhila, Kirsi (2000) Neuvot ja pulmat lastensuojelukeskustelussa. Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.) Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Tampere: Vastapaino, 105–130.

Juhila, Kirsi (2002) Sosiaalityö marginaalissa. Teoksessa Kirsi Juhila & Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: SoPhi, 11–19.

Juhila, Kirsi (2003) Creating a 'Bad' Client: Disalignment of Institutional Identities in Social Work Interaction. Teoksessa Christopher Hall & Kirsi Juhila & Nigel Parton & Tarja Pösö (toim.) Constructing Clienthood in Social Work and Human Services. Interaction, Identities and Practices. London & New York: Jessica Kingsley Publishers, 83–95.

Juhila, Kirsi (2004a) Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 20–32.

Juhila, Kirsi (2004b) Constituting Client Careers at the Edge of Helping System. Teoksessa Vesa Puuronen & Antti Häkkinen & Anu Pylkkänen & Tom Sandlund & Reetta Toivanen (toim.) *New Challenges for the Welfare Society*. Publications of Karelian Institute 142. Joensuu: University of Joensuu,, 295–310.

Juhila, Kirsi (2004c) Talking Back to Stigmatized Identities. Negotiation of Culturally Dominant Categorizations in Interviews with Shelter Residents. *Qualitative Social Work* (3)3, 259–275.

Juhila, Kirsi (2004d) Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus. Historiaa ja nykysuuntauksia. *Janus* 12 (2), 155–183.

Juhila, Kirsi (2006a) The Categorization of the Most Difficult Cases in Social Work Practices. Research Plan. (julkaisematon)

Juhila, Kirsi (2006b) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset paikat ja tehtävät. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (1999) Local Cultures in Social Work. Ethnographic Understanding and Discourse Analysis in Probation Work. Teoksessa Synnöve Karvinen & Tarja Pösö & Mirja Satka (toim.) *Reconstructing Social Work Research*. Jyväskylä: SoPhi, 165–207.

Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (2000) Auttamisen organisaatiot ja ongelmien tulkinat. Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.) *Auttamistyö keskusteluna*. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Tampere. Vastapaino, 35–64.

Kaarninen, Mervi (2003) Nuoren tasavallan nuorison ongelmat. Oliko Suomessa nuoriso-ongelma? Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.): *Nuoruuden vuosisata*. Suomalaisen nuorison historia. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 217–237.

Kaakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa & Ylikoski, Petri (toim.) (1999) *Argumentti ja kritiikki*. Lukemisen, keskustelun ja vaikuttamisen taidot. Helsinki: Gaudeamus.

Karjalainen, Vappu & Lahti, Tuukka (2005) Pitkäaikaistyöttömyyttä tunnustava tieto. Teoksessa Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen & Tuukka Lahti (toim.) *Toinen tieto*. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Helsinki: Stakes, 271–292.

Karvinen, Synnöve (1993) Reflektiivinen ammatillisuus sosiaalityössä. Teoksessa Riitta Granfelt ym. Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 15–51.

Karvinen, Synnöve (1996) Sosiaalityön ammatillisuus modernista professionaalisuudesta reflektiiviseen asiantuntijuuteen. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 3. Kuopion yliopisto. Kuopio.

Karvinen-Niinikoski, Synnöve (2005) Reflektiivisyys suomalaisessa sosiaalityössä. Sosiaalialan menetelmien arviointi 1, 11–14.

Keskinen, Suvi (2004) Katkokset ja jatkumot feministisessä sosiaalityökeskustelussa. Teoksessa Marjo Kuronen & Riitta Granfelt & Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus, 19–46.

Keskinen, Suvi (2005) Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.

Kinnunen, Petri (1997) Sosiaalityön elämishjelmat. Teoksessa Riitta Viialainen & Maisa Maaniittu (toim.) ”Tehdä itsensä tarpeettomaksi”. Sosiaalityö 1990-luvulla. Helsinki: Stakes ja STM, 177–128.

Korpinen, Johanna (tulossa) Istuntoja institutionaalisen katseen alla: lastensuojelun suulliset käsittelyt hallinto-oikeudessa. Käsikirjoitus.

Koskinen, Ilpo (2001) Työpaikan organisaatio ja tekstit jäsentämässä johtajien kokouspuhetta. Teoksessa Johanna Ruusuvoori & Markku Haakana & Liisa Raevaara (toim.) Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskusteluanalyttisiä tutkimuksia. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 104–120.

Kullberg, Christian & Cedersund, Elisabeth (2001) Images of Encounters in Social Work – With a Focus on Social Interaction, Morality and Gender. Teoksessa Michael Seltzer & Christian Kullberg & Soren Peter Olesen & Ilmari Rostila (toim.) Listening to the Welfare State. Welfare & Society. Aldershot: Ashgate, 3–38.

Kulmala, Anna (2006) Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta. Acta Universitatis Tamperensis 1148. Tampereen yliopisto. Tampere.

Kulmala, Anna & Valokivi, Heli & Vanhala, Anni (2003) Sosiaalityön kohtamisia asiakkaiden kertomana. Teoksessa Marketta Rajavaara & Anneli Pohjola & Mirja Satka (toim.) Sosiaalityö ja vaikuttaminen. Jyväskylä: SoPhi, 125–148.

Kuronen Marjo (2004) Sosiaalityön tutkimuksen ja käytännön jaettu kiinnostus vuorovaikutukseen ja kieleen. *Janus* 2 (12), 217–225.

Kurri, Katja (2005) *The Invisible Moral Order. Agency, Accountability and Responsibility in Therapy Talk.* Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research nro. 260. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Kurri, Katja & Wahlström, Jarl (2000) Moraalin vuorovaikutuksellinen rakentaminen perheväkivaltakeskustelussa. Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.) *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta.* Tampere: Vastapaino, 167–188.

Kurri, Katja & Wahlström, Jarl (2003) *Negotiating Clienthood and Moral Order of a Relationship in Couple Therapy.* Teoksessa Christopher Hall & Kirsi Juhila & Nigel Parton & Tarja Pösö (toim.) *Constructing Clienthood in Social Work and Human Services. Interaction, Identities and Practices.* London & New York: Jessica Kingsley Publishers, 62–79.

Kuusela, Pekka (2001) George Herbert Mead. Pragmatismi ja sosiaalipsykologia, Teoksessa Vilma Hänninen & Jukka Partanen & Oili-Helena Ylijoki (toim.) *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä.* Tampere: Vastapaino, 61–78.

Kähkönen, Päivi (1994) *Vanhemmuuden murtuminen. Lapsen huostaanotto sosiaalitoimen asiakirja-aineiston valossa.* Jyväskylän opetussosiaalikeskuksen julkaisusarja 2. Jyväskylä: Jyväskylän opetussosiaalikeskus.

Kärkkäinen, Sirkka-Liisa & Hannikainen, Kati & Heikkilä, Iris (1998) *Asuntoja ja palveluja asunnottomille: historiaa ja nykypäivää. Aiheita 8.* Helsinki: Stakes.

Kääriäinen, Aino (2003) *Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 1.* Helsinki: Helsingin yliopisto.

Kääriäinen, Aino (2006) lapset sosiaalityön asiakasdokumenteissa. Teoksessa Hannele Forsberg & Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 45–68.

Lehtonen, Mikko (1996) Merkitysten maailma kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Tampere: Vastapaino.

Leiwo, Matti & Pietikäinen, Sari (1996) Kieli vuorovaikutuksen ja vallankäytön välineenä. Teoksessa Kari Palonen ja Hilikka Summa (toim.) Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Tampere: Vastapaino, 85–108.

Lepper, Georgia (2000) *Categories in Text and Talk. Practical Introduction to Categorization Analysis*. London & Thousand Oaks & New Delhi: Sage.

Loseke, Donileen R. (1997) *Creating Clients: Social Problems Work in a Shelter for Battered Woman*. Teoksessa Gale Miller & James A. Holstein (toim.) *Social Problems in Everyday Life*. Greenwich, Connecticut: Jai Press Inc., 129–148.

Loseke, Donileen R. (2001) *Lived Realities and Formula Stories of "Battered Woman"*. Teoksessa Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (toim.) *Institutional Selves. Troubled Identities in a Post-Modern World*. New York & Oxford: Oxford University Press, 107–126.

Loseke Donileen R. (2003) *Thinking about Social Problems*. New York: Aldine De Gruyter.

Markova, Ivana & Klaus, Floppa (1997) *Asymmetries in Dialogue*. Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf.

Marks, Deborah (1993) *Case-Conference Analysis and Action Research*. Teoksessa Erica Burman & Ian Parker (toim.) *"Discourse Analytic Research. Repertoires and Readings of Texts in Action*. London & New York: Routledge, 135–154.

Mason, Jennifer (2002) *Qualitative Researching*. London & Thousand Oaks & New Delhi: Sage.

Matthies, Aila-Leena (1996) Hyvinvoinnin sekatalous ja suomalaiset välittävät verkostot. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Ulla Kotakari & Marianne Nylund (toim.) Välittävät verkostot. Tampere: Vastapaino, 11–32.

Merjokari, Pirita (2001) Rauhaa kaaoksen keskellä. Selvitys Settlementti Naapurin tuetun asumisen projektista nuorten, tukihenkilöiden sekä sosiaalityöntekijöiden kokemuksen kautta. Tampere: Settlementti Naapuri.

Miller, Gale (1997) *Becoming Miracle Workers: Language and Meaning in Brief Therapy*. New York: Aldine de Gruyter.

Miller, Gale & Fox, Kathryn J. (1997/2004) *Building Bridges: The Possibilities of Analytic Dialogue between Ethnography, Conversation Analysis and Foucault*. Teoksessa David Silverman (toim.) *Qualitative Research. Theory, Method and Practice*. London & Thousand Oak & New Delhi: Sage, 24–45.

Miller, Gale & James A Holstein (1997) (toim.) *Social Problems in Everyday Life*. Greenwich, Connecticut: Jai Press.

Miller, Peter & Rose, Nikolas (1997) *Köyhiä ohjelmoimassa: köyhyyslaskelma ja asiantuntijatieto*. Teoksessa Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen (toim.) *Biovallan kysymyksiä*. Helsinki: Gaudeamus, 111–149.

Mönkkönen, Kaarina (2001) *Ammatillinen vuorovaikutustietoisuus asiakaskeisyyden ja dialogisuuden jännitteessä*. *Janus* 9 (2), 122–140.

Mäenpää, Johanna & Törrönen, Maritta (1996) *Dokumentoitu lapsi. Miten lapsi näkyy lastensuojelun asiakirjoissa?* Teoksessa Johanna Mäenpää ja Maritta Törrönen (toim.) *Dokumentoitu lapsi. Aiheita 4*. Helsinki: Stakes, 7–60.

Mäkitalo, Åsa (2002) *Categorizing Work: Knowing, Arguing, and Social Dilemmas in Vocational Guidance*. *Göteborg Studies, In Educational Sciences* 177. Acta Universitatis Gothoburgensis: Göteborg.

Mäkitalo, Åsa. (tulossa). *Categories as Constitutive Tools: Some Analytical Suggestions for the Study of Institutional Practices*. Teoksessa Elisabet Cedersund & Ellinor Brunnberg (toim.) *New Tools for Welfare Research*.

Niiranen, Vuokko (2001) Sosiaali- ja terveyspalvelujen kilpailuttaminen – sosiaalipoliittinen näkökulma. Muistio. Kuopio: Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY r.y ja Kuopion yliopisto.

Nikander, Pirjo (2002) Age in Action. Membership Work and Stages of Life Categories In Talk. Helsinki: Finnish Academy of Science and Letters.

Nikander, Pirjo (2003a) The Absent Client. Case Description and Decision Making in Interpersonal Meeting . Teoksessa Christopher Hall & Kirsi Juhila & Nigel Parton & Tarja Pösö (toim.) Constructing Clienthood in Social Work and Human Services. Interaction, Identities and Practices. London & New York: Jessica Kingsley Publishers, 112–128.

Nikander Pirjo (2003b) Moniammatillinen yhteistyö terveydenhuollon työkaluna ja haasteena. Vuorovaikutuksellinen näkökulma. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 40, 279–290.

Nikander, Pirjo (2006) Interprofessional Decision Making in Elderly Care: Morality, Criteria, and Help Allocation. Teoksessa Isabella Paoletti (toim.) Family Caregiving. Nova Science.

Nummenmaa, Anna Raija & Virtanen, Jorma (2002) Lapsuuden yhteiskunnallinen ja institutionaalinen olemus. Teoksessa Tapio Kuure & Mika Vuori & Mika Gissler (toim.) Viattomuudesta vimmaan. Lapsuudesta nuoruuteen – siirtymävaiheen tarkastelua. Nuorten elinolot -vuosikirja. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta ja Stakes, 120–128.

Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka (2001). Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 18. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Palonen, Kari & Summa, Hilikka (1996) (toim.) Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Tampere: Vastapaino.

Parker, Ian (1990) Discourse and Power. Teoksessa John Shotter and Kenneth J. Gergen (toim.) Texts of Identity. London & Newbury Park & New Delhi: Sage, 56–70.

Parton, Nigel & O'Byrne, Patrick (2000) Constructive Social Work: Towards a New Practice. London: Macmillan.

Perelman, Chaim (1996) Retoriikan valtakunta. Suomentanut Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.

Perelman, CH. & Olbrechts-Tyteca (1969) The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation. London: University of Notre Dame Press.

Peräkylä, Anssi (1997) Institutionaalinen keskustelu. Teoksessa Liisa Tainio (toim.) Keskusteluanalyysin perusteet. Tampere: Vastapaino, 177–203.

Peräkylä, Anssi & Silverman, David (1991) Rethinking Speech-Exchange Systems: Communication Format in AIDS Counselling . *Sociology* 25 (4), 627–651.

Pitkänen, Sari & Rissanen, Pekka & Mattila, Kati (2004) Ihmisen arvoista asumista. Y-säätiön ja asumispalvelusäätiö Aspan tuki- ja palveluasumismallien arviointi. Helsinki: Ray ja Sosiaalikehitys oy.

Pohjola, Anneli (1993) Asiakas sosiaalityön määrittäjänä. Teoksessa Riitta Granfelt & Harri Jokiranta & Synnöve Karvinen & Matthies Aila-Leena & Anneli Pohjola Monisärmäinen sosiaalityö. Sosiaaliturvan keskusliitto, 55–92.

Pohjola, Anneli (2003) Tutkijan eettiset sitoumukset. Teoksessa Anneli Pohjola (toim.) Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Lapin Yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 47. Rovaniemi: Lapin Yliopisto, 53–68.

Poteri Riitta (1997) (toim.) Kun pelkkä asunto ei riitä – Erityisryhmien tukiasumistoiminnan tutkimus- ja kehittämisprojektin loppuraportti. Helsinki: Sininauhaliitto.

Potter, Jonathan (1996a) Discourse Analysis and Constructionist Approaches: Theoretical Backgrounds. Teoksessa John T. E. Richardson (toim.) The Handbook of Qualitative Research Methods for Psychology and Social Sciences. The British Psychological Society, 125–140.

Potter, Jonathan (1996b) Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction. London & Thousand Oak & New Delhi: Sage.

Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret (1987) *Discourse and Social Psychology. Beyond Attitudes and Behaviour*. London & Thousand Oak & New Delhi: Sage.

Prince, Katie (1996) *Boring Records? Communication, Speech and Writing in Social Work*. London: Kingsley Publishers.

Prior, Lindsay (2003) *Using Documents in Social Research. Introducing Qualitative Methods*. London & Thousand Oak & New Delhi: Sage.

Prior, Lindsay (1997/2004) *Doing Things with Documents*. Teoksessa David Silverman (toim.) *Qualitative Research. Theory, Method and Practice*. London & Thousand Oak & New Delhi: Sage.

Prottas, J. M. (1979) *People-processing. The Street-level Bureaucrat in Public Service Bureaucracies*. Lexington, MA: Lexington Books.

Pösö, Tarja (1993) *Kolme koulukotia. Tutkimus tyttöjen ja poikien poikkeavuuden määrittelykäytännöistä koulukotihoidossa*. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 388. Tampereen yliopisto. Tampere.

Pösö Tarja (1997) *Lastensuojelu – uudet teemat, vanhat kysymykset*. Teoksessa Riitta Viialainen & Maisa Maaniittu (toim.) ”Tehdä itsensä tarpeettomaksi”. *Sosiaalityö 1990-luvulla*. Helsinki: Stakes ja STM, s. 145–160.

Pösö, Tarja (2000) *Kun auttamistyöstä keskustellaan ja tutkimustulokset tiivistetään*. Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.) *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta*. Tampere: Vastapaino, 267–276.

Pösö, Tarja (2004a) *Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista*. Tutkimuksia 133. Helsinki: Stakes.

Pösö, Tarja (2004b) *Erontekojen ristiriitainen välttämättömyys – esimerkkinä lastensuojelu*. Teoksessa Johanna Kiili & Kati Närhi (toim.) *Tutkiva Sosiaalityö*. Helsinki: Talentia-lehti ja Sosiaalityön tutkimuksen seura, 18–20.

Pösö, Tarja & Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru (2004) *Koulukotitutkimus puheenvuorojen aiheena*. Teoksessa Markku Jahnukainen & Taru Kekoni & Tarja Pösö (toim.) *Nuoruus ja koulukoti*. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 43. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 5–18.

Pösö, Tarja (2005) Kun paikka menee tutkijaan. Teoksessa Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen & Tuukka Lahti (toim.) Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Helsinki: Stakes, 118–135.

Raevaara, Liisa & Ruusuvuori, Johanna & Haakana, Markku (2001). Institutionaalinen vuorovaikutus ja sen tutkiminen. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Markku Haakana & Liisa Raevaara (toim.) Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskusteluanalyttisiä tutkimuksia. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 11–38.

Raitanen, Marko (2001) Aikuistuminen – uusi vaihe elämässä vai uusi elämä vaiheessa? Teoksessa Anne Sankari & Jyrki Jyrkämä (toim.): Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 187–224.

Raitakari, Suvi (1999) Mitä modernin lapselle kuuluu? 1990-luvun sosiaalityön peruskäsitteiden tarkastelua modernin ja postmodernin tulkintakehyksessä. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampereen yliopisto. Tampere.

Raitakari, Suvi (2002) Sosiaalityön marginaalistasus – Asiakkuus ja asiantuntijuus modernin ja postmodernin tulkintakehyksessä. Teoksessa Kirsi Juhila & Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) Sosiaalityö ja marginaalit. Jyväskylä: SoPhi, 44–62.

Raitakari, Suvi (2004a) Nuoren elämänhallinta: toivottua arkea ohjeistamalla? Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 56–73.

Raitakari, Suvi (2004b) Institutionaalisesti tulkittu ja neuvoteltu nuori. Huoltaheittävä nuori palaverivuorovaikutuksen osapuolena. Nuorisotutkimus (22) 4, 35–46.

Raitakari, Suvi & Pösö, Tarja (2003) Kun sosiaalityöntekijästä tulee asiakas. Sosiaaliturva 4, 16–18.

Riihelä, Monika (1996) Mitä teemme lasten kysymyksille? Lasten ja ammattilaisten kohtaamisten merkitysulottuvuuksia lapsi-instituutiossa. Tutkimuksia 66. Helsinki: Stakes.

Riihelä, Sanna & Ventelä, Marjo (2002) Oma paikka! – Nuorten tuetut ja kuntouttavat asumispalvelut Tampereella. Tampere: Silta-Valmennusyhdistys.

Roivainen Irene (2001) (toim.) Yhteisöt hyvinvoinnin tuottajina. Uusi yhteistyön-projektin loppuraportti. Kolmen Setlementin kokemuksia. Helsinki: Suomen Setlementtiliitto.

Rose, Nikolas (1990) Individualizing Psychology. Teoksessa John Shotter and Kenneth J. Gergen (toim.) Texts of Identity. London & Newbury Park & New Delhi. Sage, 199–133.

Rose, Nikolas (1995) Eriarvoisuus ja valta hyvinvointivaltion jälkeen. Teoksessa Risto Eräsaari & Keijo Rahkonen (toim.) Hyvinvointivaltion tragedia. Keskustelua eurooppalaisesta hyvinvointivaltiosta. Helsinki: Gaudeamus, 19–56.

Rose, Nikolas (1996) Inventing Our Selves. Psychology, Power and Personhood. Cambridge: Cambridge University Press.

Rose, Nikolas (1989/1999) Governing the Soul. The Shaping of the Private Self. London & New York: Routledge.

Ruusuvuori, Johanna (2000) Control in Medical Consultation. Practices of Giving and Receiving the Reason for the Visit in Primary Health Care. Tampere: Tampereen Yliopisto.

Saario, Sirpa (2005) Mielenterveystoimiston hallinnan tekniikat työntekijöiden toimintatapojen määrittäjinä. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampereen yliopisto. Tampere.

Salokanta, Sini (2003) Miten lapsi näkyy lastensuojelussa? Tutkimus Hämeenlinnan lastensuojelun huoltosuunnitelmista. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampereen yliopisto. Tampere.

Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (2001/2005) (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino.

Satka, Mirja (1995) *Making Social Citizenship. Conceptual Practices from the Finnish Poor Law to Professional Social Work*. University of Jyväskylä. Jyväskylä: SopHi.

Saurama, Erja (2002) *Vastoin vanhempien tahtoa. Tutkimuksia 7*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Seltzer, Michael & Kullberg, Christian (2001) Foreword: Listening to Talk at Work in Nordic Welfare Systems. Teoksessa Michael Seltzer & Christian Kullberg & Soren Peter Olesen & Ilmari Rostila (toim.) *Listening to the Welfare State, Welfare & Society*. Aldershot: Ashgate, XI–XXIX .

Seltzer, Michael & Kullberg, Christian & Olsen, Soren Peter & Rostila, Ilmari (2001) (toim.) *Listening to the Welfare State, Welfare & Society*. Aldershot: Ashgate.

Shotter, John (1990) Social Accountability and Social Construction of 'You'. Teoksessa John Shotter and Kenneth J. Gergen (toim.) *Texts of Identity*. London & Newbury Park & New Delhi. Sage, 133–151.

Shotter, John (1993) *Conversational Realities. Constructing Life through Language*. London: Sage.

Silverman, David (1987) *Communication and Medical Practice. Social Relation in the Clinic*. London & Newbury Park & Beverly Hill & New Delhi: Sage.

Silverman, David (1997) *Discourses of Councelling. Hiv-Councelling as Interaction*. London: Sage.

Silverman, David (1998) *Harvey Sacks. Social Sciences and Conversation Analysis*. Oxford: Oxford University Press.

Silverman, David (2000) *Doing Qualitative Research. A Practical Handbook*. London: Sage.

Silverman, David & Paker, Carolyn & Keogh, Jayne (1998) The Case of Silent Child: Advice-Giving and Advice-Reception in Parent-Teacher Interviews. Teoksessa Ian Hutchby & Jo Moran-Ellis (toim.) *Children and Social Competence. Arenas of Action*. London & Bristol: Falmer Press, 220–240.

Smith, Dorothy E. (1984) Textually Mediated Social Organization. *International Social Science Journal* vol 36 no 1.

Sorjonen, Marja-Leena & Raevaara, Liisa (2006) Asiointitilanteiden tutkimisesta. Tarkasteltavana Kelan asiointien vuorovaikutus. Teoksessa Marja-Leena Sorjonen & Liisa Raevaara (toim.) Arjen asiointia. Keskusteluja Kelan tiskin äärellä. Tietolipas 210. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 11–34.

Stenson, Kevin (1997) Sosiaalityön haastattelu ja hallinnointi. Suullisen ja kirjallisen muodon dialektiikka. Teoksessa Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen (toim.) Biovallan kysymyksiä. Helsinki: Gaudeamus, 168–196.

Strandell, Harriet & Julkunen, Ilse & Lamminen, Katri (2002) ”Ku ois vaan sellane normaali elämä” – elämänkulku marginaalista katsoen. Teoksessa Kirsi Juhila & Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Sophi, 111–124.

Strömpl, Judit (2002) *The K. School. The Residential Management of the Troublesome Girls in Transition-Time Estonia*. Tartu: Tartu University Press.

Sulkunen, Pekka (1997) Todellisuuden ymmärrettävyys ja diskurssianalyysin rajat. Teoksessa Pekka Sulkunen & Jukka Törrönen (toim.) Semioottisen sosiologian näkökulma Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys. Helsinki: Gaudeamus, 13–53.

Summa, Hilikka (1989) Hyvinvointipolitiikka ja suunnitteluretoriikka: Tapaus asuntopolitiikka. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskeskuksen julkaisu A 17. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.

Summa, Hilikka (1996) Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. Teoksessa Kari Palonen ja Hilikka Summa (toim.) Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Tampere: Vastapaino, 51–84..

Suoninen, Eero (1997) Miten tutkia moniäänistä ihmistä? *Acta Universitatis Tamperensis* 580. Tampereen yliopisto. Tampere.

Suoninen, Eero (1999) Vuorovaikutuksen mikromaiseman analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen *Diskurssianalyysi* liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 101–125.

Suoninen, Eero & Jokinen, Arja (2005) Persuasion in Social Work Interviewing. *Qualitative Social Work* (4) 4, 469–487.

Suoninen, Eero & Wahlström, Jarl (2006) Position Combinations and the Production of Identities. The Case of Negotiating Fatherhood in Family Therapy Talk. Paperi esitetty Danaswac-seminaarissa 3.2.2006.

Tampereen Vuokratalosäätöön toimintakertomus. Vuosikertomus 2002–2003. Tampereen Vuokratalosäätö & Vilusen Rinne oy. Saatavilla myös 5.9.2005 [<http://217.30.184.9/VTS/images/docs/toimintakertomus.pdf>].

Thornborrow, Joanna (2002) *Power Talk. Language and Interaction in Institutional Discourse*. London: Pearson Education Limited.

Tolonen, Tarja (1999) (toim.): *Suomalainen koulu ja kulttuuri*. Tampere: Vastapaino.

Tolonen, Tarja (2004) Nuorten näkökulmia lastensuojeluun. *Nuorisotutkimus* (22) 4, 1–2.

Tuomi, Jouni (2001) *Aetatis hominum – elämänkulun vaiheet antiikin ja keskiajan kirjallisuudessa*. Teoksessa Eino Heikkinen & Jouni Tuomi (toim.) *Suomalainen elämänkulku*. Helsinki: Tammi, 13–37.

Törrönen, Jukka (2005) Toisen ääni, näkökulma ja kohteena oleminen. Teoksessa Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen & Tuukka Lahti (toim.) *Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta*. Helsinki: Stakes, 15–37.

Törrönen, Maritta (1999) *Lasten arki laitoksessa*. Helsinki: Helsinki University Press.

Vanhala, Anni (2005) *Paikka ja asiakkuus. Etnografia naisten Asuntolasta*. Acta Universitatis Tamperensis 1075. Tampereen yliopisto. Tampere.

Vehviläinen, Sanna (2001) *Ohjaus vuorovaikutuksena*. Helsinki: Gaudeamus.

Vehviläinen, Sanna (1999) Structures of Counselling Interaction. A Conversation Analytic Study of Counselling Encounters in Career Guidance Training. Department of Education. University of Helsinki. Helsinki.

Virokannas, Elina (2004) Normaalin rajan molemmilla puolilla. Tutkimus huumehoitoyksikön nuorten identiteetin rakentumisesta. Tutkimuksia 144. Helsinki: Stakes.

Väisänen, Veikko & Huoponen, Kaarina (2001) Kalliolan Setlementin tuetun asumisen projekti 1999–2001. Loppuraportti. Helsinki: Setlementtiliitto.

Wahlström, Jarl (2000) Miten olla erilainen aikuinen? Liittoutumisen dilemma nuorten kanssa tehtävässä työssä. Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.) Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Tampere: Vastapaino, 221–244.

Wetherell, Margaret (1998) Positioning and Interpretative Repertoires: Conversation Analysis and Post-structuralism in Dialogue. *Discourse and Society* (9) 3, 387–412.

Whittington, Colin (2003/2004) Collaboration and Partnership in Context. Teoksessa Jenny Weinstein & Colin Whittington & Tony Leiba (toim.) Collaboration in Social Work Practice. London: Jessica Kingsley Publisher

Widdicombe, Sue (1993) Autobiography and Change: Rhetoric and Authenticity of ‘Gothic’ Style. Teoksessa Erica Burman & Ian Parker (toim.) “Discourse Analytic Research. Repertoires and Readings of Texts in Action”. London & New York: Routledge, 94–113.

Wooffitt, Robin (2005) Conversation Analysis and Discourse Analysis. A Comperative and Critical Introduction. London & Thousand Oak & New Delhi: Sage.

Zimmerman, Don H. (1998) Identity, Context and Interaction. Teoksessa Charles Antaki & Sue Widdicombe (toim.) Identities in Work. London: Sage, 87–106.

Zimmerman, Don H. & Boden, Deirdre (1991) Structure-in-Action: An Introduction. Teoksessa Don H. Zimmerman & Deirdre Boden (toim.) Talk & Social Structure. Studies in Ethnomethodology and Conversation Analysis. Cambridge: Polity Press.